

ISSN 2602 - 4306

Yıl: 6, Sayı: 10, Haziran 2022

SBedergi

Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi
Electronic Journal of Social Sciences

Editör

Dr. Hanife CANDIR ŞİMŞEK

www.sbedergi.com

editor@sbedergi.com / bilgi@sbedergi.com

Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi(SBedergi), 2017 yılında yayın hayatına başlamış uluslararası hakemli bir dergidir. SBedergi, Türkçe ve İngilizce dillerinde yayın kabul etmekte olup yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanmaktadır. SBedergi, sosyal bilimlerin tüm alanlarından özgün bilimsel çalışmalara yer vermek ve bu çalışmaları bilim dünyası ile buluşturmak amacı taşımaktadır. Uluslararası birçok indeks tarafından taranan derginin daha kapsamlı olması amacıyla farklı ulusal ve uluslararası indekslere başvuru süreci devam etmektedir. SBedergi’de yayımlanan çalışmaların daha geniş veri tabanına yayılması ve daha geniş kitleye ulaşabilmesi amacıyla açık erişim (open access) politikası benimsenmektedir. Yayımlanması için gönderilen eserlerin daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanması için gönderilmemiş olması gerekmektedir. Dergide yayımlanan eserlerin her türlü ahlaki, dil ve bilimsel sorumluluğu yazarlara aittir. Yayın için gönderilen eserlerin yayın ve basım hakları SBedergi’ye devredilmiştir.

Editör/ Editor-In-Chief

Dr. Hanife CANDIR ŞİMŞEK

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Mahmut TEKİN, Selçuk Üniversitesi, Konya / Türkiye
Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN, Atatürk Üniversitesi, Erzurum/Türkiye
Prof. Dr. Hakan UZUN, Ankara Üniversitesi, Ankara/Türkiye
Prof. Dr. Murat YILDIZ, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/Türkiye
Prof. Dr. Abdülhalim AYDIN, Fırat Üniversitesi, Elazığ/Türkiye
Prof. Dr. Mustafa BOZ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale/Türkiye
Prof. Dr. Kemal VATANSEVER, Alanya Alaaddin Keykubat Ün., Alanya / Türkiye
Prof. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI, İstanbul Üniversitesi, İstanbul / TÜRKİYE
Doç. Dr. Burcu İlkay KARAMAN, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir / TÜRKİYE
Doç. Dr. Adem KARA, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu / Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Taleh HALILOV, Azerbaycan Devlet Ün., Nahçıvan, Azerbaycan

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Semra BENZER - Fen Bilgisi Eğitimi Bölümü, Gazi Üniversitesi, Ankara/Türkiye
Doç. Dr. Gülsüm ÇALIŞIR - İletişim, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Gümüşhane Üniversitesi
Gümüşhane/Türkiye
Doç. Dr. T. Osman MUTLU - Spor Yöneticiliği A.B.D., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Muğla/Türkiye
Doç. Dr. Öğretim Üyesi Sertan DEMİR – Konservatuar, Temel Bilimler, Sakarya Üniversitesi,
Adapazarı/Türkiye
Doç. Dr. Işıl Fulya ORKUNOĞLU ŞAHİN – Maliye Bölümü, Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Ankara / Türkiye
Doç. Dr. Yıldırım YILDIRIM – İşletme, Düzce Üniversitesi, Düzce/Türkiye
Doç. Dr. Feridun DUMAN - Turizm İşletmeciliği, Batman Üniversitesi, Batman/Türkiye
Doç. Dr. Makbule TOKUR KESGİN, Hemşirelik - Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Bolu/Türkiye
Dr. Öğretim Üyesi Yakup ARI – Ekonomi ve Finans, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi,
Alanya / Türkiye
Dr. Öğretim Üyesi Kamil DOĞANCI – Tarih, Uludağ Üniversitesi, Bursa/Türkiye
Dr. Öğretim Üyesi Kemal ÖZCAN, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık - Ondokuz Mayıs
Üniversitesi, Samsun/Türkiye
Dr. Öğretim Üyesi Tuğba AYAS ÖNOL, Felsefe, Sanat ve Estetik - Sakarya Üniversitesi,
Adapazarı / Türkiye
Dr. Öğretim Üyesi Yusuf YALÇIN, Bilgi ve Belge Yönetimi - Tıbbi Dokümantasyon - Doğuş
Üniversitesi, İstanbul / Türkiye

İndeksler / Indexing

İÇİNDEKİLER**Aykut AYDIN** **1-16****Makale Türü: Araştırma**

Attitudes Toward Ageism Among Nursing Students Studying A University / Bir Üniversitede Öğrenim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER, Kadir CANATAN **17-52****Makale Türü: Araştırma**

Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri, Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri Ve Beklentileri: Nitel Bir Çalışma / Reasons For Children's Driven To Criminal Problems, Needs And Expectations After Discharge: A Qualitative Study

Recep BENZER, Semra BENZER **53-83****Makale Türü: Araştırma**

Bilişim Alanı Lisansüstü Öğrencilerinin Yapay Zeka Konusundaki Görüşleri / The Opinions Of Informatics Graduate Students On Artificial Intelligence

Müzdelif KURT, Semra BENZER **84-107****Makale Türü: Araştırma**

Examining The Stem Course Plan Preparation Skills And Opinions Of Preservice Science Teachers On Stem Applications / Stem Ders Planı Hazırlama Becerilerinin Ve Stem Uygulamalarına İlişkin Fen Öğretmenlerinin Görüşleri

Bülent POLAT **108-134****Makale Türü: Araştırma**

Resim İş Öğretmenliği Anabilim Dalı Öğretim Üyelerinin Sosyal Medya Ve Sanat İlişkisi Üzerine Görüşleri / Perceptions Of Academics Of The Department Of Art Teaching Regarding The Relationship Between Social Media And Art

Necati ŞİMŞEK **135-152****Makale Türü: Derleme**

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları: Türkiye Jokey Kulübü'nün Atla Terapi Merkezi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme / Corporate Social Responsibility Practices: An Evaluation On The Hope Therapy Center Project Of The Jokey Club Of Turkey

Bilal Habib BAHADIR, Yüksel PIRGON **153- 174****Makale Türü: Araştırma**

Türkçe Rap Müzik Sözlerinde İslami Söylemler Yazınına Genel Bir Bakış / An Overview Of Islamic Discourse Literature In Turkish Rap Music Lyrics

Editörden;

Akademik camiaya gönül vermiş ve değerli katkılarda bulunan sizlere, yeniden ve güncellenen kadromuzla bir kez daha merhaba demenin mutluluğunu yaşamaktayız. Yayın hayatına başladığımız yıldan bugüne çok kıymetli yayınlara ev sahipliği yapmanın gururunu bizlere yaşattığınız için teşekkürü bir borç bilmekteyiz. Dergimiz sizlerden gelen katkı ve desteklerle büyümesini istikrarlı bir şekilde devam ettirmektedir. Bu sürecin olumlu yansımalarını görmek bizleri onurlandırmaktadır. Ayrıca dergimizin ulusal ve uluslararası tanınırlığını artırmak amacıyla çalışmalarımız da devam etmektedir. İlerleyen sayılarımızda bilimsel çalışmalarınızı dergimizde görmekten onur duyacağımızı bilmenizi isteriz.

Çalışmak, üretmek ve değer katabilmek adına çıktığımız bu yolda sizlerle daha nice sayılara merhaba demenin heyecanını yaşayacağımızı bilmekteyiz.

Sağlıklı günlerde görüşmek dileğiyle...

Editör

Dr. Hanife Candır Şimşek

ATTITUDES TOWARD AGEISM AMONG NURSING STUDENTS STUDYING A UNIVERSITY

Aykut AYDIN¹

<https://orcid.org/0000-0003-2834-1416>

Abstract

This study was planned to determine attitudes toward ageing and factors affecting these among university nursing students.

The sample in this descriptive type research consisted of nursing students (n:307) at a university in the West of Turkey on 1-5 November, 2021. A personal information form and the Ageism Attitude Scale (AAS) were employed as data collection tools. Number and percentage calculations, arithmetic mean, and Spearman correlation analysis were used during data analysis.

The students' mean Ageism Attitude Scale (AAS) score was 68.53±6.91. Examination of mean Ageism Attitude Scale (AAS) scores in terms of students' sociodemographic characteristics revealed no significant association between Ageism Attitude Scale (AAS) and sex, school of graduation, presence of siblings, type of family, place of residence, maternal/paternal education status, living together with an elderly individual, or degree of consanguinity with that elderly individual. However, students whose families lived in villages or small towns registered higher Restricting Life of the Elderly sub-dimension scores. At the same time, positive attitudes decreased as age increased and time spent living with an elderly individual decreased.

Students' exhibited positive attitudes toward ageism. The factors affecting nursing students' attitudes toward the elderly should be identified and practices aimed at positively affecting those attitudes and increasing students' knowledge and skills should be included in nursing training programs.

Key Words: Ageism, Elderly, Nursing students

BİR ÜNİVERSİTEDE ÖĞRENİM GÖREN HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNİN YAŞLI AYRIMCILIĞINA İLİŞKİN TUTUMLARI

¹ Araştırma Görevlisi, Dr., Kırklareli Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD.

Öz

Bu çalışma, bir üniversitede öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarını ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla planlandı.

Tanımlayıcı tipteki araştırmanın örneklemini, 1-5 Kasım 2021 tarihlerinde Türkiye'nin batısında bulunan bir üniversitede öğrenim gören hemşirelik öğrencileri (n:307) oluşturdu. Veri toplama aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu ve Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği kullanıldı. Verilerin analizinde, sayı ve yüzdelik hesapları, aritmetik ortalama ve spearman korelasyon analizi kullanıldı.

Araştırmada, öğrencilerin Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ) puan ortalaması 68.53 ± 6.91 olarak bulundu. Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ) puan ortalamaları incelendiğinde; cinsiyet, mezun olunan okul, kardeş varlığı, aile tipi, yaşanılan yer, anne/babanın öğrenim durumu, anne/babanın çalışma durumu, yaşlı bireyle yaşama durumu ve birlikte yaşanılan yaşlı bireyin yakınlık durumu ile Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ) arasında anlamlı bir farklılık bulunmadı. Bu çalışmada, ailesi köy/belde de yaşayan öğrencilerin, Yaşlının Yaşamını Sınırlama alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu saptandı. Aynı zamanda, öğrencilerin yaşı arttığında ve yaşlı bireyle birlikte yaşama süreleri azaldığında, olumlu tutumun da azaldığı saptandı.

Öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin olumlu tutuma sahip oldukları belirlendi. Hemşirelik öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve hemşirelik eğitim programlarında, tutumlarını olumlu yönde etkileyecek, bilgi ve becerilerini arttıracak uygulamalara yer verilmesi önerilebilir.

Anahtar Sözcükler: Yaşlı, Ayrımcılık, Hemşirelik öğrencileri

INTRODUCTION

- 2 -

Different attitudes and behaviors exhibited toward an individual because of his age is defined as ageism. This is of great importance since it will affect the quality of all services provided (Officer et al., 2020:3159). The concept of ageism is becoming increasingly important as the elderly population increases in a rapidly ageing population, and ageism is emerging as a factor capable of resulting in inequality in health (Ha & Kim, 2021:1798).

The World Health Organization regards individuals aged 65 or over as elderly, and notes that the world population is growing increasingly older (WHO, 2021). In global terms, the population aged 65 or over has increased by 22.5% in the last five years, rising from 8.5% to 9.5% of the total population (Turkish Statistical Institute - TUIK, 2020). In Turkey, the elderly population has increased by 22.5% in the last five years, to 7.95 million (TUIK, 2021). Social and cultural problems are emerging with increasing elderly populations in several countries. One such social problem is defined as ageism (Laganá et al., 2017:79).

Ageism was first defined by Butler as negative attitudes toward elderly individuals, and also includes a prejudice against them (Butler, 1969:243). Studies have reported that

elderly individuals experience ageism at least once in their lifetimes (Lytle & Levy 2019:580; Chang et al., 2020:857), and that stress, anxiety, social isolation, and depressive symptoms are seen in the elderly because of this discrimination (Lyons et al., 2018:1456; de Leo, 2018:192). Individuals with poor health and chronic disease in particular are reported to be more at risk of ageism, to be described as weak, difficult, and useless, with their health and quality and life both suffering as a result, and even to exhibit greater tendencies to suicide (Ben Harush et al., 2016:39; Allen, 2016:610; de Leo 2018:193).

One study of university students observed a negative correlation between time spent and communication with elderly individuals and ageism, while increasing the time spent with the elderly and communicating with them reduced ageism (Kim et al., 2012:90). Another finding is that young people with anxiety concerning age/ageing also exhibit more negative attitudes toward the elderly (Allan et al., 2014:35; Bodner et al., 2015:17; Kim & Ha, 2019:396; Liu et al., 2015:968).

Health care professionals are known to exhibit differing attitudes toward ageism (Pekince et al., 2019:110). Seventy-three percent of individuals aged 65 or over have at least one chronic disease and require hospitalization in the event of loss of good health. As the health professionals who spend the most time with patients, nurses are also in greater contact with the elderly, particularly in clinics (Kim et al., 2016:163; Rababa et al., 2020:595). The appearance of the elderly individual in the clinical setting, and prejudice felt by the nurse, can have an adverse impact on the quality of care provided (Pekince et al., 2018:112). One study reported that nursing students in particular, the health professionals of the future, exhibited greater negative attitudes and prejudices toward the elderly (Frost et al., 2016:58). Another study from Korea reported that students harbor anxiety regarding ageing, and that this anxiety is adversely reflected in the quality of patient care in the clinical setting (Ha & Kim, 2021:1798).

It is of great importance to know the attitudes of nursing students, the health care professionals of the future, toward ageism, an ongoing problem. The attitudes toward the elderly of individuals who will be health providers in the future will have a direct effect, positive or negative, on the care provided for and quality of life of the elderly. It is important to create awareness on this subject, to know the factors affecting attitudes

toward ageism, and to make the requisite changes. The purpose of this study was therefore to determine the attitudes toward ageism among nursing students, and the factors affecting these.

1. METHOD

1.1 Design

The STROBE checklist was employed during the writing of this descriptive study.

The study population (n: 408) consisted of nursing students at a university in the West of Turkey.

1.2 Sample

This descriptive study was conducted with 1st, 2nd, 3rd, and 4th year students at the Kırklareli University Health Sciences Faculty Nursing Department in the 2020-2021 academic year. Four hundred eight students were present in the nursing department in that academic year. The study was performed between 01 and 05 November, 2021, with 307 students, with 79 refusing to take part and 22 having no access to Whatsapp. The purpose of the study was explained to the participating students, and online consent to take part was obtained.

- 4 -

We aimed to contact a minimum of 199 students with a 95% confidence interval and a 5% margin of error based on the sample calculation, and all students meeting the inclusion criteria on the dates in question were included in the study. Sampling was calculated with the Open epi program.

In this study's inclusion criterias are individuals consenting to participate, aged 18 or over, studying in the nursing department, with no obstacle to communication or collaboration, providing full responses to the questions, and not meeting the exclusion criteria were included in the research.

1.3. Measures

Following receipt of the requisite ethical committee approval, an online questionnaire was produced with the Google Forms web app. This was then forwarded to the students' smart phones via WhatsApp. Completion of the data collection form took approximately 15-20 min.

1.3.1. Information Form: This form was produced based on an examination of the relevant literature (Lambrinou et al., 2009:617; Ha & Kim, 2021:1798; Hwang & Kim, 2021:409) and inquired into the student's academic year, age, sex, school attended before university, type of family, place of residence, maternal and paternal education levels, maternal and paternal employment status, experience of living with an elderly person if any, the identity of that person and length of cohabitation if applicable, whether a grandmother or grandfather were still alive, and if so, their place of residence.

1.3.2. Ageism Attitude Scale (AAS): The AAS was developed by Vefikuluçay Yılmaz & Terzioğlu, (2011) and consists of 23 items in three sub-dimensions. Higher scores indicate a more positive attitude toward ageism. This five-point Likert-type scale contains negative and positive attitude statements, all answered using the options 'I completely disagree,' 'I disagree,' 'I am undecided,' 'I agree,' and 'I completely agree.' Positive attitude statements are scored 5=I completely agree, 4= I agree, 3=I am undecided, 2=I disagree, and 1=I completely disagree. Negative statements are reverse scored. Total possible scores range between 115 and 23. The AAS consists of three sub-dimensions, the Restricting Life of the Elderly sub-dimension concerns society's beliefs and perceptions regarding restricting the life of the elderly individual (9-45 points). The Positive Ageism sub-dimension consists of society's positive beliefs and perceptions concerning the elderly individual (8-40 points), while the Negative Ageism sub-dimensions shows society's negative beliefs and perceptions concerning the elderly individual (6-30 points). A mean Restricting Life of the Elderly sub-dimension score close to 45 shows that the student's attitude toward restricting the life of the elderly is a positive one. A mean Restricting Life of the Elderly sub-dimension score close to 9 shows that the student's attitude toward restricting the life of the elderly is a negative one. A mean Positive Ageism sub-dimension score on the AAS close to 40 shows that the student's attitude toward that sub-dimension is a positive one, while a score close to 8 shows a negative attitude toward that sub-dimension. A score on the AAS Negative Ageism sub-dimension close to 30 shows that the student's attitude toward that sub-dimension is a positive one, while a score close to 6 shows a negative attitude toward that sub-dimension. This scale Cronbach alpha values was 0.80. Permission to use the scale has been obtained. The Cronbach α coefficient of the scale in this study was 0.915.

1.4. Data Analysis

A Microsoft Excel chart was produced from Google forms, and the study data were transferred to Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) version 23 software for analysis. Normality of distribution was evaluated using the Kolmogorov–Smirnov test ($p=0.068$). Parametric tests were then applied since the data were found to be normally distributed. The independent groups' t test and one-way analysis of variance (ANOVA) were applied in the comparison of descriptive methods such as frequency, percentage, mean, and standard deviation (SD), and scale and sociodemographic data, with Bonferroni correction for two-way comparisons. Pearson's correlation analysis was applied for correlations between continuous variables. p values <0.05 were regarded as statistically significant.

1.5. Ethical approval

Approval for the study was granted by the Kırklareli University Health Sciences Institute ethical committee (No. E-69456409-199-28456-PR0354). Following official permission from the institution, the purpose of the study was explained to nursing students meeting the research criteria and consenting to participate, and consent to take part was received online.

- 6 -

2. RESULTS

The mean age of the students taking part in the research was 21.76 ± 5.31 years (min. 18, max. 31), 85.7% were women, 74.9% had graduated from 'Anadolu' high schools, 94.8% had sibling, 44% had one brother or sister, 75.6% lived in a nuclear type family, 51.5% in a city, and 76.9% in student hostel accommodation.

The mothers of 53.7% of the students and the fathers of 42.7% were educated to elementary school level, the mothers of 69.1% were unemployed and the fathers of 77.2% were employed, 54.7% of students had lived with an elderly individual, 23.9% of whom had lived with a grandmother, and 71% of surviving grandparents lived in their own homes.

Students' mean total AAS score was 68.53 ± 6.91 (min. 50, max. 90). Their mean restricting the life of the elderly sub-dimension score was 29.40 ± 3.09 (min. 21, max. 42),

their mean positive ageism score was 18.48 ± 6.00 (min. 8, max. 37), and their mean negative ageism score was 20.63 ± 3.38 (min. 8, max. 29) (Table 1).

Table 1: Students' mean Ageism Attitude Scale and sub-dimension scores (n=307)

Scale	Mean $\pm$ SD (Min.-Max.)
Ageism Attitude Scale	68.53 ± 6.91 (50-90)
Restricting the Life of the Elderly	29.40 ± 3.09 (21-42)
Positive Ageism	18.48 ± 6.00 (8-37)
Negative Ageism	20.63 ± 3.38 (8-29)

Analysis of students' mean AAS scores according to sociodemographic characteristics revealed no significant association between AAS and sex, type of high school attended, presence of siblings, type of family, place of residence, mother/fathers' education level, mother/father's employment status, living with an elderly individual, or degree of consanguinity with that elderly individual ($p > 0.05$). However, a significant difference was observed in Restricting the Life of the Elderly sub-dimension scores and place of residence with the family ($p = 0.021$). Following Bonferroni correction, students whose families lived in villages/small towns had higher Restricting the Life of the Elderly sub-dimension scores ($p = 0.016$). No significant difference was observed between the other groups ($p > 0.05$ Positive Ageism ($p = 0.013$) and Negative Ageism ($p = 0.028$) scores differed significantly depending on the current place of residence of surviving grandmothers and grandfathers. Bonferroni correction showed that students living with an elderly person (grandmother or grandfather) had significantly higher Positive Ageism scores (Table 2).

Table 2: Distribution Of Mean Ageism Attitude Scales According To Students' Sociodemographic Characteristics (N=307)

Characteristic	n (%)	Restricting the Life of the Elderly	Positive Ageism	Negative Ageism	AAS
		Mean±SD	Mean±SD	Mean±SD	Mean±SD
Sex					
Female	263 (85.7)	29.38±3.02	18.25±5.93	20.66±3.24	68.30±6.74
Male	44 (14.3)	29.52±3.51	19.88±6.32	20.45±4.16	68.86±7.76
	t	0.275	1.673	-0.389	1.384
	*p	0.784	0.095	0.697	0.167
Type of high school attended					
Anadolu/Science/Private	230 (74.9)	29.60±3.02	18.54±6.05	20.64±3.25	68.79±6.91
Normal	77 (25.1)	28.80±3.24	18.31±5.89	20.62±3.74	67.74±6.88
	t	1.969	0.298	0.045	1.161
	*p	0.050	0.766	0.964	0.247
Class					
1	108	29.25±2.91	18.67±6.50	20.22±3.57	68.14±6.96
2	91	29.70±3.36	18.92±5.90	20.60±3.17	69.23±6.69
3	64	29.25±3.09	17.19±5.08	21.01±3.45	68.06±6.46
4	44	29.38±3.01	18.13±6.26	21.18±3.17	68.70±7.90
	F	0.526	0.423	0.525	1.194
	**p	0.665	0.736	0.666	0.312
Siblings					
Yes	291 (94.8)	29.42±3.09	18.40±5.97	20.59±3.40	68.41±6.90
No	16 (5.2)	29.06±3.15	20.00±6.63	21.50±2.87	70.56±6.87
	t	0.452	-1.034	-1.047	-1.209
	*p	0.651	0.302	0.296	0.228
Type of family					
Nuclear	232 (75.6)	29.56±3.02	18.21±5.77	20.78±3.40	68.56±6.56
Extended	75 (24.4)	28.92±3.29	19.33±6.63	20.17±3.29	68.42±7.92
	t	1.561	-1.403	1.372	0.150
	*p	0.120	0.162	0.171	0.881
Place of residence with family					
City ¹	158 (51.5)	29.02±3.04	18.56±5.76	20.85±3.28	68.44±6.37
Outlying district ²	99 (32.2)	29.50±3.04	18.13±6.18	20.32±3.13	67.95±7.43
Village/small town ³	50 (16.3)	30.40±3.18	18.96±6.46	20.58±4.09	69.94±7.39
	F	3.893	0.340	0.758	1.394
	**p	0.021	0.712	0.459	0.250
		3>1 (p=0.016)			
Current place of residence					
With the family	18 (5.9)	30.00±2.72	19.55±5.87	21.50±2.77	71.05±6.34
Alone/with friends	53 (17.3)	28.86±3.70	17.67±5.42	20.64±3.45	67.18±6.79
Student hostel	236 (76.9)	29.47±2.96	18.58±6.14	20.57±3.41	68.63±6.93
	F	1.198	0.797	0.628	2.248
	**p	0.303	0.452	0.534	0.107
Maternal education level					
Illiterate	37 (12.1)	28.50±2.64	24.25±9.21	21.75±2.50	77.50±6.60
Literate	16 (5.2)	29.35±2.08	19.60±6.57	19.85±3.81	68.80±5.90
Elementary	165 (53.7)	29.77±3.11	18.71±5.74	20.61±3.41	69.10±6.56
High school	71 (23.1)	29.26±2.87	17.84±5.71	21.75±2.50	68.45±6.37
University and above	18 (5.9)	28.67±3.93	18.40±6.85	20.80±3.69	67.87±8.91
	F	1.177	1.468	0.416	1.365
	**p	0.321	0.212	0.797	0.246
Paternal education level					
Illiterate	4 (1.3)	29.54±3.23	21.10±8.32	19.32±4.22	69.97±8.65
Literate	20 (6.5)	29.56±2.33	17.12±4.31	20.75±3.21	67.43±5.35
Elementary	131 (42.7)	29.49±3.05	18.10±5.21	20.85±3.26	69.10±6.56
High school	112 (36.5)	29.26±2.87	18.30±6.30	20.57±3.28	68.52±7.21
University and above	40 (13)	27.27±2.92	18.50±6.51	21.50±2.54	67.27±7.87
	F	2.320	2.179	1.888	0.653
	**p	p=0.057	0.071	0.112	0.625
Maternal employment status					
Working	95 (30.9)	29.49±3.05	18.10±5.21	20.85±3.26	68.45±6.37
Not working	212 (69.1)	29.63±3.17	18.30±6.30	20.57±3.28	68.52±7.21
	t	-0.325	-0.254	0.596	-0.071
	*p	0.745	0.799	0.552	0.944
Paternal employment status					
Working	237 (77.2)	29.77±3.11	18.71±5.74	20.61±3.41	69.10±6.56
Not working	70 (22.8)	29.11±2.87	17.84±5.71	20.71±3.20	67.83±6.60
	t	1.319	1.178	-0.243	1.507

	*p	0.188	0.240	0.809	0.133
Living with an elderly individual					
Yes	168 (54.7)	29.22±3.26	18.88±6.21	20.66±3.49	68.77±6.99
No	139 (45.3)	29.61±2.87	18.00±5.72	20.60±3.25	68.23±6.82
	t	-1.106	1.279	0.161	0.693
	*p	0.270	0.202	0.873	0.489
Relationship with the elderly individual					
Grandfather	73 (23.8)	29.12±2.94	19.68±6.85	21.68±3.00	70.50±7.20
Grandmother	16 (5.2)	29.26±3.42	18.36±5.63	20.32±2.88	67.95±6.61
Grandfather and grandmother	30 (9.8)	29.23±2.87	18.45±6.34	20.84±3.63	68.53±7.10
Other	73 (23.8)	28.96±4.38	21.33±6.73	19.73±4.41	70.03±7.49
	F	0.647	2.406	1.208	0.859
	**p	0.630	0.051	0.308	0.489
Place of residence of grandmother and grandfather if still living					
In their own home ¹	218 (71)	29.32±3.21	17.87±5.77	20.94±3.35	68.14±6.78
With first-degree relatives ²	37 (12.1)	29.83±2.69	19.29±5.30	20.29±3.93	68.43±6.72
With the parents ³	52 (16.9)	29.44±2.85	20.48±6.96	19.59±2.88	69.51±7.50
	F	0.444	4.425	3.613	1.193
Post-hoc Bonferroni test	**p	0.642	0.013	0.028	0.305
			3>1 (p=0.013)	1>3 (p=0.026)	

* independent samples t test; ** one-way analysis of variance (ANOVA)

Weak significant negative correlation was observed mean AAS scores and age among the students participating in the study (p=0.010).

Strong significant positive correlation was determined between students' mean AAS scores and length of time spent living with an elderly person (p<0.001) (Table 3).

- 9 -

Table 3: Correlations Between Students' Sociodemographic Characteristics And AAS Scores

	(1)	(2)	(3)	(4)
AAAS	1			
Age	r=-0.146 p=0.010	1		
Years of training	r=0.012 p=0.835	r=0.536 p<0.001	1	
Time spent living with an elderly individual	r=0.808 p<0.001	r=0.081 p=0.157	r=0.089 p=0.121	1

*Pearson correlation analysis

4. DISCUSSION

The students from the nursing department in this study were found to hold positive attitudes toward elderly individuals. Positive attitudes toward the elderly have also been observed among nursing students in the majority of previous studies (Karadağ, Vardar İnkaya, & Karatay, 2012:32; Güven, Muz, & Ertürk, 2012:100; Altay & Aydın, 2014:15; Çilingir, Bulut, & Hindistan, 2017:140; López-Hernández et al., 2021:1231). However, in a study of 98 nursing students, Rathnayake, Athukorala, & Siop, (2016) reported

positive attitudes in 50% of participants but negative attitudes in the other 50%. Chi et al. (2016) found that students were more neutral, while Dahlke et al. (2019) reported negative attitudes. Clinical experience is thought to have an effect on students' becoming acquainted with the elderly and establishing intimacy with them in terms of positive attitudes. However, the fact that the majority of studies of positive attitudes have been performed in-country suggests that the respect for the elderly in Turkish country may play a role.

Analysis of students' mean AAS scores in terms of sociodemographic characteristics revealed no significant association between AAS and sex, the type of high school attended, presence of siblings, type of family, maternal/paternal education levels, maternal/paternal employment status, living with an elderly person, or the degree of proximity to that elderly individual. In their study of attitudes toward the elderly involving 377 university nursing students, López-Hernández et al. (2021) reported higher positive attitudes among women and students aged under 25. Another study reported more positive attitudes among nursing students living with an elderly individual(s) (Rathnayake et al. 2016:441). A cross-sectional study conducted in seven nursing faculties in Taiwan reported that students who spent more time with the elderly, and particularly those who lived with a grandmother/grandfather during their childhood, had more positive attitudes toward the elderly (Chi et al. 2016:176). Çilingir et al. (2017) reported that students with mothers who were nurses scored higher than those whose mothers were housewives or worked in other occupations. This finding suggests that younger people and those who spend more time with the elderly have more positive attitudes.

Students whose families lived in villages/small towns in this study scored higher on the Restricting the Life of the Elderly sub-dimension. This finding means that beliefs and perceptions concerning restricting the social life of the elderly are higher among students living in villages or small towns. Although some studies have determined higher Restricting the Life of the Elderly sub-dimension scores among students living in villages or small towns (Yılmaz & Özkan 2010:40; Yeşilot Bozdoğan et al., 2020:89), others have reported no association between place of residence and the limitation sub-dimension (Altay & Aydın 2015:16; Çilingir et al., 2017:141). Studies from Turkey have emphasized that social life, and particularly activity, decreases with age, and that such individuals require greater social support. A particular decrease has been reported in

health-related quality of life, with the elderly wishing to live in places where they feel safe (Altay et al., 2016; Salar et al., 2018). This attitude toward individuals living in small places supports the assumption that elderly people wish to feel safe.

Positive attitudes decreased as the age of the students in this study increased. Studies in the literature have reported higher positive attitudes toward the elderly among new students, particularly those studying nursing, but that these attitudes become more negative as experience with the elderly increases (Birimoğlu Okuyan et al., 2020:104563). López-Hernández et al., (2021) also reported a more positive attitude toward the elderly among students aged 25 or less. However, in contrast to these findings, Lambrinou et al, (2009) reported a positive association between age and attitudes among nursing students, attributing this to the education received. This finding may be attributable to a rise in the number of elderly individuals they encounter as students' grow older, together with an increase in the numbers of positive or negative experiences to which they are exposed.

A high degree of significant positive correlation was determined in this study between the length of time students had spent living with elderly individuals and their mean AAS scores. A study of factors affecting discrimination against the elderly from Korea, involving 162 nurses, reported more positive attitudes among nurses who had lived with elderly people in the past (Hwang & Kim, 2021:4091). Another study investigating ageism among nurses in Korea also reported that multiple regression analysis revealed higher positive attitudes toward the elderly among students who had lived with old people for extended periods and who had no anxiety about ageing (Ha & Kim, 2021:1798). A study from Turkey involving 495 nursing students at four universities also concluded that attitude scores increased in line with the length of time spent living with elderly individuals, and years spent in school (Özdemir & Bilgili, 2016:215). This suggests that the time spent living with elderly individuals produces positive attitudes by enabling students to communicate more and share experiences with them.

4.1. Limitations

Since this study was performed in a single center and involved only students from the nursing department, the results cannot be generalized.

CONCLUSION

This research shows that students in the nursing department held positive attitudes toward the elderly. On the basis of our findings, it is of great importance to encourage students to take part activities in which they can spend more time with older individuals, as well as to plan and systematically implement these in the educational content.

Acknowledgment: Thanks to all participants and Assoc. Prof. Dr. Aylin SAYILAN for contributing.

REFERENCES

- Allan, L.J., Johnson, J.A., & Emerson S.D. (2014). The role of individual difference variables in ageism. *Personality and Individual Differences*, 59, 32–37.
- Allen, J.O. (2016). Ageism as a risk factor for chronic disease. *Gerontologist*, 56(4), 610–614.
- Altay, B., & Aydın, T. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 12(1), 11-18.
- Altay, B., Çavuşoğlu, F., & Çal, A. (2014). Yaşlıların sağlık algısı, yaşam kalitesi ve sağlıkla ilgili yaşam kalitesini etkileyen faktörler. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(3):181-189.
- Ben-Harush, A., Shiovitz-Ezra, S., Doron, I., Alon, S., Leibovitz, A., Golander, H., et al. (2016). Ageism among physicians, nurses, and social workers: Findings from a qualitative study. *European Journal of Ageing*, 14(1), 39–48.
- Birimoglu Okuyan, C., Bilgili, N., & Mutlu, A. (2020). Factors affecting nursing students' intention to work as a geriatric nurse with older adults in Turkey: A cross-sectional study. *Nurse Education Today*, 95, 104563.
- Bodner, E., Shrira, A., Bergman, Y.S., Cohen-Fridel, S., & Grossman, E.S. (2015). The interaction between aging and death anxieties predicts ageism. *Personality and Individual Differences*, 86, 15–19.
- Butler, R.N. (1969). Age-ism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4, Pt. 1), 243–246.
- Chang, E.S., Kanno, S., Levy, S., Wang, S.Y., Lee, J.E., Levy, B.R. (2020). Global reach of ageism on older persons' health: A systematic review. *PLoS One*, 15(1), e0220857.
- Chi, M.J., Shyu, M.L., Wang, S.Y., Chuang, H.C., Chuang, Y.H. (2016). Nursing students' willingness to care for older adults in Taiwan. *Journal Nursing Scholarship*, 48(2), 172-8.

- Çilingir, D., Bulut, E., & Hindistan, S. (2017). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *DEUHFED*, 10(3), 137-143.
- Dahlke, S., Davidson, S., Duarte Wisnesky, U., Kalogirou, M.R., Salyers, V., Pollard, C., et al. (2019). Student nurses' perceptions about older people. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 16(1).
- De Leo D. (2018). Ageism and suicide prevention. *Lancet Psychiatry*, 5(3), 192-193.
- Frost, J., Ranse, K., & Grealish, L. (2016). Assessing ageist behaviours in undergraduate nursing students using the Relating to Older People Evaluation (ROPE) survey. *Australasian Journal on Ageing*, 35(1), 58–61.
- Güven, Ş.D., Muz, G.U., & Ertürk, N.E. (2012). Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve bu tutumların bazı değişkenlerle ilişkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15, 99-105.
- Ha, J., & Kim, J. (2021). Ageism and the Factors Affecting Ageism among Korean Nursing Students: A Cross-Sectional Study. *International Journal of Environmental Research Public Health*, 18(4), 1798.
- Hwang, E.H., & Kim, K.H. (2021). Quality of gerontological nursing and ageism: What factors influence on nurses' ageism in South Korea? *International Journal Environmental Research and Public Health*, 18(8), 4091.
- Karadağ, E., Vardar İnkaya, B., & Karatay, G. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28, 31-40.
- Kim, J., & Ha, J. (2019). Factors Influencing ageism in general hospital nurses. *Journal of Korean Academy of Nursing Administration*, 25, 393–403.
- Kim, J.Y., Kim, M.H., & Min, K.H. (2012). Validation of the Korean version of the fraboni ageism scale (FSA): A study of Korean university students. *Korean Journal of Social and Personality Psychology*, 26(4), 89–106.
- Kim, S.O., Oh, H.S., & Wang, M.S. (2016). A study on the nursing students' knowledge, attitudes and behavior towards the elderly. *The Journal of Korean Academic Society of Nursing Education*, 22(2), 163–170.

- Laganá, L., Gavrilova, L., Carter, D.B., & Ainsworth, A.T. (2017). A randomized controlled study on the effects of a documentary on students' empathy and attitudes towards older adults. *Psychology Cognitive Science*, 3(3), 79–88.
- Lambrinou, E., Sourtzi, P., Kalokerinou, A., & Lemonidou, C. (2009). Attitudes and knowledge of the Greek nursing students towards older people. *Nurse Education Today*, 29(6), 617-22.
- Liu, Y.E., Norman, I.J., & While, A.E. (2015). Nurses' attitudes towards older people and working with older patients: An explanatory model. *Journal of Nursing Management*, 23(8), 965–973.
- López-Hernández, L., Martínez-Arnau, F.M., Castellano-Rioja, E., Botella-Navas, M., & Pérez-Ros, P. (2021). Factors affecting attitudes towards older people in undergraduate nursing students. *Healthcare (Basel)*, 9(9), 1231.
- Lyons, A., Alba, B., Heywood, W., Fileborn, B., Minichiello, V., Barrett, C., et al. (2018). Experiences of ageism and the mental health of older adults. *Aging & Mental Health*, 22(11), 1456–1464.
- Lytle, A., & Levy, S.R. (2019). Reducing ageism: Education about aging and extended contact with older adults. *Gerontologist*, 59(3), 580-588.
- Officer, A., Thiagarajan, J.A., Schneiders, M.L., Nash, P., de la Fuente-Núñez, V. (2020). Ageism, Healthy Life Expectancy and Population Ageing: How Are They Related? *Int J Environ Res Public Health*, 17(9), 3159.
- Özdemir, Ö., & Bilgili, N. (2016). Attitudes of Turkish nursing students related to ageism. *The Journal of Nursing Research*, 24(3), 211-6.
- Pekince, H., Aslan, H., Erci, B., & Aktürk, Ü. (2018). The attitudes of healthcare professionals in a state hospital towards ageism. *Journal of Public Health*, 26(1), 109-117.
- Rababa, M., Hammouri, A.M., Hweidi, I.M., & Ellis, J.L. (2020). Association of nurses' level of knowledge and attitudes to ageism toward older adults: Cross-sectional study. *Nursing & Health Science*, 22(3), 593–601.

- Rathnayake, S., Athukorala, Y., & Siop, S. (2016). Attitudes toward and willingness to work with older people among undergraduate nursing students in a public university in Sri Lanka: A cross sectional study. *Nurse Education Today*, 36, 439-44.
- Salar, S., Günal, A., Pekçetin, S., Huri, M., Mehr, B.S., Katırcıbaşı, G., Uyanık, M. (2018). Yaşlılarda Aktivite, Çevre ve Yaşam Memnuniyeti İlişkisi. *Journal of Occupational Therapy and Rehabilitation*, 4(2), 89-96.
- TUIK (2020). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2020-37227> 15.10.21
- TUIK (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2020-37227> 28.10.21
- WHO 2021. https://www.who.int/health-topics/ageing#tab=tab_1 22.02.22
- Vefikuluçay Yılmaz, D., & Terzioğlu, F. (2011). Üniversite öğrencilerinde yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik değerlendirmesi. *Turkish Journal of Geriatrics*, 14(3), 259-268.
- Yeşilot Bozdoğan, S., Yeşil Demirci, P., & Öztunç, G. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 87-93.
- Yılmaz, E., & Özkan, S. (2010). Attitudes of nursing students towards ageism. *Maltepe University e-Journal of Nursing Science and Art*, 3(2), 36-53.

ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENME NEDENLERİ, TAHLİYE SONRASI SORUNLARI, GEREKSİNİMLERİ VE BEKLENTİLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER¹
<https://orcid.org/0000-0003-2649-7572>

Kadir CANATAN²
<https://orcid.org/0000-0003-2358-6051>

Öz

Bu çalışma, çocuklarda suça neden olan faktörlerin belirlenmesine, tahliye sonrasındaki koşulların açığa çıkarılmasına, böylelikle risklerin azaltılarak suç ile yeniden ilişki kurulmasının engellenmesine ve olumsuz koşulların saptanarak düzeltilmesine yönelik sosyal politikaların oluşturulmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Literatür analiziyle birlikte esas olarak nitel yöntemin kullanıldığı bu çalışmada, araştırma deseni olarak yaşam öyküsü ve araştırma tekniği olarak yarı yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. 18 yaşından küçükken suça sürüklenmiş, tutuklanmış ya da hüküm giymiş, tahliye sonrası yaşları dikkate alınmaksızın toplam dokuz kişiyle telefon aracılığıyla görüşülmüş ve onların anlatımlarından hareketle suça sürüklenme hikâyelerine, cezaevi yaşantılarına, tahliye sonrası dışlanma ve toplumsal uyuma ilişkin deneyimlerine yer verilmiştir.

Çocuk yaşta suça sürüklenenler tahliye sonrası, fizyolojik ihtiyaçların giderilmesine ihtiyaç duymakla birlikte, aile sevgisi ve şefkati, psikolojik ve ekonomik destek ile istihdam desteğine gereksinim duymuşlardır. Tahliye sonrası aileden; sevgi, şefkat ve dayanışma ile toplumdan; dışlanmama, kabul görme ve fırsat eşitliğine yönelik beklentiler ön plana çıkmıştır. Devletten beklentiler ise istihdam ve ekonomik destek, eğitimin desteklenmesi, sosyal rehabilitasyon çalışmalarının artırılması, sicil kaydının düzenlenmesi, hükümlülük sürecinin iyileştirilmesi ve barınma ihtiyacının giderilmesine yöneliktir. Tahliye sonrası sorunların ise ihtiyaç ve beklentilere bağlı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sorunlar; iş bulmada zorluk yaşanması, mesleki becerinin düşük olması, gelir sıkıntısı, barınma ihtiyacının karşılanamaması, sicil kaydının damgalanmayı kolaylaştırması, aile içi iletişim problemleri gibi ekonomik ve iletişimsel sıkıntılardır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk suçluluğu, Sosyal hizmet, Sorunlar, Gereksinimler, Beklentiler

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Doğu Üniversitesi, rsuleymanoglu@dogus.edu.tr

² Prof. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, kadir.canatan@izu.edu.tr

Bu çalışma, “Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri, Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri: Nitel Bir Çalışma” adlı doktora tezinden hareketle hazırlanmıştır.

REASONS FOR CHILDREN'S DRIVEN TO CRIMINAL PROBLEMS, NEEDS AND EXPECTATIONS AFTER DISCHARGE: A QUALITATIVE STUDY

Abstract

This study aims to help determine the factors that cause crime in children, to reveal the conditions after the release, and thus to prevent re-establishing relations with crime by reducing the risks, and to help establish social policies to determine and correct the negative conditions.

In this study, in which the qualitative method was mainly used together with the literature analysis, life history was used as the research design and semi-structured interview was used as the research technique. Nine people who were dragged into crime, arrested or convicted when they were younger than 18, regardless of their age, were interviewed by phone after their release, and their stories of being dragged into crime, prison life, exclusion and social cohesion after release were included.

Those who were delinquent at an early age stated that they needed family love and compassion, psychological and economic support, and employment support, although they needed to meet their physiological needs after their release. From the family after the release; from the society with love, compassion and solidarity; Expectations of not being excluded, being accepted and equal opportunities came to the fore. Expectations from the state are employment and economic support, supporting education, increasing social rehabilitation activities, regulating the registry, improving the convict process and meeting the need for accommodation. It is seen that the problems after the evacuation arise depending on the needs and expectations. These problems are; These are economic and communicative problems such as difficulties in finding a job, low professional skills, lack of income, inability to meet the need for housing, registration facilitating stigma, and family communication problems.

Keywords: Juvenile delinquency, Social work, Problems, Needs, Expectations

- 18 -

GİRİŞ

Genellikle ceza hukuku alanında çalışılan bir konu olan çocuk suçluluğu, psikoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilimler içerisinde de suç olgusu ekseninde değerlendirilmektedir. İlgili literatür dikkate alındığında sosyal hizmet perspektifinden ise bu konunun yeteri kadar tartışılmadığı görülmektedir. Bu çalışmayla ise genelci sosyal hizmet perspektifinden hareketle çocuk suçluluğunun nedenleri ile çocuk yaşta suça sürüklenmiş kişilerin tahliye sonrası süreci, literatür analizi ve nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yaşam öyküsü metodundan yararlanılarak kaleme alınmıştır. Çocukların suça sürüklenme nedenleri ile tahliye sonrası sorunlarının, gereksinimlerinin ve beklentilerinin neler olduğu sorusu da araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Çocukluğun tanımı, kabulü ve sınırları tarihsel süreçte ve toplumsal anlamda değişikliğe uğramaktadır. Antik dönemlerde çocuk tutumlarına ilişkin fazla bilgi bulunmamakla birlikte eski Yunanlılarda bebeklik ile yaşlılık arasında kalan dönemlerin tamamı, çocuk ve gençlik çağı olarak değerlendirilmektedir (Akyüz, 2018: 94-95). Çocukluk, 13. yüzyılda, Ortaçağ döneminde keşfedilmiş; bu tarihten itibaren çocuklar sanat ve minyatür

içerisinde yer almaya başlamıştır (Ariès, 1962). Ortaçağ'da çocukluk 7 yaşına kadar sürmekte, bu yaştan sonra çocuklar kendilerini düzgün bir şekilde ifade edebildikleri için çocukluk döneminden çıkmaktadır (Postman, 1995: 19-53).

Çocukların kendi başlarına bir varlık olarak değerlendirilmesi ve yetişkinlerin dünyasından kopmasına dayanan modern çocukluk düşüncesi ise 17. yüzyılda okul sayılarının artmasıyla yaygınlaşmıştır (Ariès, 1962). Rönesans ile birlikte 19. yüzyılda çocukluğun, ayrı bir kategori olarak değerlendirilmesi pekiştirilmiştir. Bu süreçte, ekonominin sanayi sektörüne kaymasının, orta sınıfın güç kazanmasının, aile yapısındaki ve aileler ile çocuk arasında yaşanan değişimlerin etkisi vardır (Gandiner ve Gander'den aktaran Onur, 1993: 30).

İnsan, biyolojik bir varlık olarak doğmakta, doğduğu çevre itibarıyla de sonradan toplumsal bir nitelik kazanmaktadır. İnsanın büyüme serüveninde, yetişkinlik ve yaşlılık gibi yaşam evrelerinden biri olan çocukluk, günümüzde doğum sonrasında yetişkinliğe kadar olan süreci kapsamaktadır. Fakat çocukluk döneminin yaş aralığına ilişkin farklı kabuller söz konusudur. Örneğin, hukuki olarak çocukluk 11-18 yaş arasını kapsarken (Yavuzer, 2001), gelişim psikolojisi açısından çocukluk 14 yaşa kadar sürmektedir (Polat, 2000: 400). Türk Ceza Kanunu (TCK)'nda çocuk kavramı, 18 yaşını doldurmamış kişi olarak kullanılmaktadır (m 6/b) ve suça sürüklendiği sırada 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu yoktur (m 31). Yaş değişkeni, hukuki ve psikolojik gibi değerlendirmelerde dikkate alınsa da en temelinde çocuk, İnan'ın (1980: 247) belirttiği üzere "sağ doğmasından itibaren reşit olana kadar süredeki insan yavrusu"dur.

Biyolojik ve psikolojik tanımların yanı sıra Postman gibi bazı yazarlar, çocukluğun toplumsal bir kurgu olduğunu ve çocukluk fikrinin yitirmeye başlandığını ifade etmektedir (1995: 1-2). Günümüzde televizyon dünyasında yer alan çocukların, ev geçindirme, bakım gibi yetişkinlere özgü bazı rollere bürünmesi, olgun çocuk imajının yaygınlaştırılarak teşvik edilmesi ve teknolojinin gelişmesinin çocuklara özgü alışkanlıkları değiştirmesi gibi nedenler, çocukluk fikrinin de değişmesine neden olmaktadır.

Çalışma kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli diğer iki kavram; suç (toplumsal sapma) ve çocuk suçluluğudur. Suç ve suçluluğun sistematik olarak değerlendirilmesi 18. yüzyılı bulmuş ve Aydınlanma Çağı'ndaki felsefi ve bilimsel gelişmeler sonucu, ceza

adalet sistemi eleştirilerek yazılı ceza kanunu içeren bir ceza adalet sistemi üzerinde durulmuştur (Dolu, 2012). Böylelikle kısmi de olsa bir standartlaşma yoluna gidilmiştir.

Suçu anlamlandırma girişimleri kişilere göre ve dönemsel olarak değişmektedir. Suç, Platon'a göre ruhun bir hastalığıdır. Haz arama alışkanlığı, bilgisizlik ve tutkular, suçun neden olmaktadır. Bu nedenler, Aristoteles'te değişmiştir. Aristoteles, fakirlik ve devrim gibi dış etkenlere ağırlık vermiş ve suçluları ise toplumun düşmanı olarak görmüştür. Hippocrate ise sosyal koşullara ek olarak fiziki koşullar üzerinde durmuş ve beden şekillerinin suç için itici bir faktör olabileceğini düşünmüştür (Yavuzer, 1981: 6). Bazı düşünürler, suçun içsel nedenlere bağlı olarak değerlendirirken bazıları çevresel nedenler üzerinde durmuştur.

Suç, hukuki ve sosyolojik olmak üzere iki boyuta sahiptir. Hukuki bağlamda, yasa tarafından yasaklanan ve cezai yaptırımı olan hareketler iken (Yavuzer, 1981: 5; İçli, 2007: 23; Demirbaş, 2016: 44); sosyolojik bakımdan toplumsal hayatın sürekliliğini için kontrol altında tutulması gereken anti-sosyal davranışlardır (İçli, 2007: 19; Yağbasan, 2010: 20; Sargın ve Temurçin, 2011: 16;).

Çağdaş kriminoloji içerisinde yapılan suç tanımlamaları siyasal ve psikolojik bakış açısına da sahiptir. Siyasal boyutu dikkate alındığında suç, kanuna güçlü kişi ya da kişilerce yerleştirilen ve istenilmeyen bazı davranış biçimlerini yasa dışı olarak damgalayan bir ölçütün sonucu olarak ifade edilmektedir (Sargın ve Temurçin, 2011: 16). Psikolojik bakış açısında ise suç, bir davranış problemi olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle suç, “sosyal olarak kötü uyumun bir şeklidir” (Yağbasan, 2010: 20).

Suç algısı toplumdan topluma farklılaşmakta, aynı toplumda zaman içerisinde değişikliğe uğrayabilmektedir. 19. yüzyılda toplumsal hayatta önemli bir problem haline gelen çocuk suçluluğunun da aynı özelliğe sahip olduğu görülmektedir. “Reşit olmayanın suçluluğu (Juvenile Delinquency)” olarak ifade edilen çocuk suçluluğu, yetişkin suçluluğundan farklı olarak değerlendirilmektedir. Fakat suçun hukuksal boyutuna ek psiko-sosyal ve pedagojik boyutunun daha fazla dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca “çocuk suçlu” ya da “suçlu çocuk” ifadeleri bir önyargı barındırdığından ve bu çocukların da mağdur olmasından kaynaklı Türkiye’de “suça sürüklenen çocuk” ifadesi tercih edilmektedir.

Çocuk suçluluğunun nedenlerini ise bireysel, ailesel ve çevresel faktörler olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirebiliriz. Çocuğun cinsiyeti, yaşı, eğitimi, psikolojik düzeyi

(stresle baş edebilme, benlik tasarımı gibi), ahlaki düzeyi ve suç geçmişi bireysel faktörlerdendir. Ailesel faktörler içerisinde aile ilişkileri, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne-babanın eğitim düzeyi, konut yapısı, aile yapısı, aile içi şiddet ve aile bireylerinin suç ile ilişkileri sayılabilir. Son olarak çevresel faktör içerisinde akran-arkadaş ilişkisi, madde kullanımı, okulla ilişkiler, yoksulluk, kentleşme, ikamet edilen mekân ve göç gibi değişkenler yer alabilir. Tüm bu faktörler, bu çalışma kapsamında yapılan alan araştırmasında dikkate alınan hususlardır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Suç eylemini açıklamaya yönelik kuramlar; biyolojik, psikolojik ve sosyolojik kuramlar olmak üzere üç başlık altında toplanabilir. Sosyolojik kuramlar içerisinde ise işlevselci, etkileşimci ve çatışmacı kuramlara yer vermek mümkündür.

Biyolojik kuramlar: Kalıtımın etkili olduğu düşüncesi, ilk kriminolojik araştırmaların çoğunun, cezaevi ve akıl hastaneleri gibi kurumlarda yapılmasına neden olmuştur. Darwin'in evrim teorisinin etkisiyle de özellikle 19. yüzyılda insan davranışları biyolojik etkenlere bağlı olarak açıklanmıştır. İlk pozitivist krimonologlardan Lombroso ise 1876'da mahkûmlar üzerinde bir çalışma yapmış ve suçlunun biyolojik açıdan anormal olduğunu ve ilkelliğe dönüş yaşadığını iddia etmiştir (Lombroso, 1918; Sokullu Akıncı, 2016: 135-136).

Lombroso'nun öğrencilerinden biri olan Enrico Ferri ise suçun nedenlerini izah ederken antropolojik öğelerden faydalanmış fakat bunlara ek olarak sosyal faktörlerin önemine de değinmiştir. Ferri'ye göre suç, suç işleyen kişinin hür iradesi dışında gerçekleşmektedir (Ferri, 1913: 74-75). Bu iddiasıyla Ferri, suçta dışsal nedenlere vurgu yapmıştır.

Biyolojik kuram, kişileri bedensel yapılarına göre gruplandırmaktadır. Kalıtsallık etkilidir ve farklı bedensel yapıya sahip bireyler, çevresel değişkenlere farklı derecede tepki vermektedir (Kıyak, 2012: 22). Bu kuram içerisinde kafa yapısı da suça yatkınlığı anlamak için kullanılmıştır. Franz Joseph Gall tarafından geliştirilen bu kuram, Frenoloji olarak adlandırılmaktadır. Hatta ünlü dedektif Sherlock Holmes karakterinde de frenolojinin, suçluların çözümlenmesinde kullanıldığı görülmektedir (Özaşçılar, 2016: 17).

Bazı ikiz çalışmalarında suçun işlenmesinde genetik temellere destek olabilecek bulgulara da rastlanılmıştır. Karl O. Christiansen ve S. A. Mednick, 3 bin 586 ikiz çift ile

Danimarka’da bir çalışma yürütmüştür ve bu ikizleri 1870-1920 yılları arasında takip etmiştir. 1955’te yayımlanan bu çalışmada, elli yıllık süre içerisinde adli ceza istatistikleri incelenmiş; 926 suçun örneklemdaki 7 bin 172 ikiz arasında 799 ikiz çift tarafından işlendiği görülmüştür. (Christiansen’den aktaran Bartollas ve Schmallegger, 2017: 58-59). Bu sonuç, suçun işlenmesinde genetiğin etkisine vurgu yapmaktadır.

Kromozom sayısının da suç ile ilişkisi tartışılmıştır. 1965’de Patricia Jacobs ve arkadaşlarının akıl hastanelerinde bulunan ve suç işleme eğilimi olanlar üzerinde yaptıkları araştırmada, normal kromozom sayısından Y kromozomunun bir fazla olduğu ve bu kromozomun da sınır zekâya, saldırganlığa ve uzun boya neden olduğu iddia edilmiştir (Sokullu Akıncı, 2016: 169).

Biyolojik kuramlar özetle beden yapılarındaki farklılıkları ve genetiğin suç işlemede etkisi üzerinde durmuş, suçluların hem biyolojik hem de genetik bakımdan suçlu olmayanlardan daha alt seviyede olduklarını iddia etmiştir. Bu yaklaşım her ne kadar uzun bir süre suçun neden işlendiği sorusuna açıklık getirse de indirgemeci bir niteliğe sahiptir. Ayrıca damgalama problemini de beraberinde getirmektedir. Sosyal adaletsizlikle mücadele eden bir disiplin olan sosyal hizmetle bu yaklaşım, belirli bir önyargıyı barındırdığı, kişileri etiketlediği ve böylelikle sosyal dışlanmaya neden olabileceği için özdeşleşmemektedir.

Psikolojik Kuramlar: 20. yüzyılın başlarından itibaren suçun nedenleri ruhsal özelliklerde aranmış; bilim insanları, zekâ, ahlaki gelişim ve ruhi çatışma ile suç arasında bağlantı kurmuşlardır (Artuk ve Alşahin, 2017: 157). Bu fikirden hareket eden psikolojik kuramlar, suç eylemini kişilik ile ilişkilendirmekte ve suçu kişiliğin bir parçası olarak görmektedir (Gürler, 2018: 88).

Psikolojik görüş, akıl sağlığı ile suç arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Zekâ yoksunluğunun suç işlemede önemli bir etkiye sahip olduğunu savunan bu görüş, uygulanan zekâ testlerinin bu durumu ispat ettiğini savunmaktadır (Dönmezer, 1984: 108). Örneğin Goddard, çocuk suçlular üzerinde psikometrik testler uygulanmasıyla elde edilen tahmini sonuçların ortalamalarını dikkate alarak suçluların en az %50’sinde zekâ geriliği olduğunu öne sürmüştür (1926: 9). Fakat Goddard (1926: 437), akıl hastanesinde kalanların aileleriyle yaptığı görüşmeler neticesinde geçmişi incelenen 300 ailenin %54’ünde daha önceden zekâ geriliği olan bireylerin var olduğunu tespit etmesinden

ötürü bu durumu, kalıtımla ilişkilendirmiştir. Zekâ geriliğinin kalıttan kaynaklı olduğunun düşünmesi, Goddard'ın görüşünde belirleyici olanın biyoloji olduğunu göstermektedir.

Psikolojik kuramlar içerisinde ön plana çıkan isimlerden biri Freud'tur. Ona göre suça sürüklenmiş çocukların gelişmemiş süperegoları vardır. Bu çocuklar engellenmişlikle başa çıkmada zorlanmakta, kültürel norm ve değerlerle olumlu şekilde kendini özdeşleştirememektedir (Bozkurt, 2018: 184). Freud, suç davranışının şekillenmesinde bilinç dışı faktörler üzerine yoğunlaşmıştır. Ona göre suç, yetersiz sevgi durumunda da işlenebilmektedir (Yavuzer, 1981: 47). Böylelikle Freud, manevi ihtiyaçları da vurgulamıştır.

Psikoanalitik kurama göre “suç, içe atılmış arzu ve isteklerin meydana çıkış tarzıdır” (Artuk ve Alşahin, 2017: 158). Psikoanalitik görüş içerisinde suçlu, suç teşkil eden eylemlere ve bir meslek olarak suça, bilinçaltı bazı kuvvetler ve güdülenmeler tarafından itilmektedir. Bu nedenle de suç davranışı ancak psikoanaliz metodunun uygulanması ile anlaşılabilir ve mümkünse değiştirilebilir (Alexander ve Healy'den aktaran Dönmezer, 1984: 184).

- 23 -

Genel olarak bakıldığında, psikolojik kurama ilişkin açıklamalar, genellikle kişilik tipleri ve zekâ üzerine odaklanmaktadır. Bu yaklaşım da biyolojik yaklaşım gibi suçu bireyin kendisiyle sınırlandırmakta; suça sürüklenmede bireysel faktörlere odaklanmaktadır. Ayrıca bu kuramlar, “normal” olarak değerlendirilen bireylerin neden suç işlediğini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Suçun işlenmesindeki birey dışı nedenlerin de açığa çıkartılması, risklerin azaltılarak önlemlerin alınması için elzemdir.

Sosyolojik Kuramlar: Sosyolojik suç açıklamaları, suç ve cezalandırmayla ilgili yaptığı araştırmalar ve yazılar nedeniyle Emile Durkheim (1858-1917)'a dayanmaktadır. Durkheim, suçun her toplumda var olduğunu ve sadece biçim değiştirdiğini, suç olarak değerlendirilen davranışların zamana ve topluma göre farklılaştığını ifade etmektedir (Durkheim, 1986, aktaran Gürler, 2018: 91). Ayrıca Durkheim'a göre suç normal, toplumsal bir olgudur; kaçınılmaz ve yararlıdır. Çünkü suç, toplumsal gelişmeye zemin hazırlayarak toplu duyguların yeni bir biçim almasına öncülük etmektedir (Durkheim, 1995: 81).

Sosyolojik kuramlar içerisinde sıklıkla adı geçen Chicago (Şikago) Okulu, kriminolojinin entelektüel temelini atıldığı araştırmalara ev sahipliği yapmıştır. W. I. Thomas, Robert Ezra Park, Ernest W. Burgess ve Louis Wirth gibi araştırmacılar, bu okulu temsil eden önemli isimlerdir ve şehircilik, meslekler, toplum örgütlenmesi, sapma ve kriminoloji gibi konular ağırlıklı olmak üzere kentin sosyolojik ekolojisi üzerine çalışmalar yapmışlardır. Örneğin Siegel'in belirttiği üzere Ernest Burgess ile Park, yaptıkları bir araştırmanın sonucunda suçun, bireysel özelliklerden ziyade gelişim için elverişsiz çevresel koşullarla bağlantılı olduğunu vurgulamıştır. Suç oranlarının yönünü mahalle koşulları etkilemekte ve şekillendirmektedir (Siegel, 2010: 9)

Suç kuramı, sosyolojik kuramlar temelinde açıklandığında yoksulluk, ekonomik eşitsizlik, göç, şiddet, kentleşme, kültürel yapı gibi makro faktörlerin yanı sıra aile yapısı ile aile ilişkileri, akran çevresi ve bireyi etkileyecek benzeri mikro faktörler üzerinde durmaktadır (Ünal, 2008: 51; Soytürk, 2013: 10). Kültürel yapı içerisinde de değerler, norm ve statüler gibi değişkenler suçun açıklanmasında ön plana çıkmaktadır. Ayrıca sosyolojik suç kuramları, Giddens'a (2005: 215) göre suç davranışı ile "saygıdeğer" davranışlar arasında sürekliliğe ve suç etkinliklerinde bağlama yaptığı vurgudan dolayı önemlidir.

- 24 -

Sosyolojik kuramlar, işlevselci, etkileşimci (etiketleme, sosyal öğrenme ve sosyal kontrol kuramı) ve çatışmacı kuramlar olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

İşlevselci Kuramlar (Gerilim Teorisi): Bu kurama göre suç, yapısal gerilimlerden ve toplumsal ahlakın bozulmasından kaynaklanmaktadır. İstenilenler ile gerçekleşenler arasındaki uyumsuzluk sapkın davranışlar için kişiyi güdülemektedir (Giddens, 2005: 207). Suçun nedenini bireysel faktörlerden ziyade toplumsal güçlere yönelten Durkheim, işlevselci kuramda önemli bir referans noktasıdır.

Geleneksel normlar bozulmakta ve yerine yenisi konmadan aşınmaktadır (Anomi). Anominin yaşandığı toplumlarda intihar eğilimleri artmaktadır (Giddens, 2005: 2017). Bu nedenle intihar ile sapma biçimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Durkheim (1995: 296-297), intiharı bencil (egoist), altruist (elcil), anomik (kuralsızlık) ve fatalist (kaderci) intihar olarak kategorize etmektedir. Ayrıca toplumların değişim sırasında anomi ile bencillik (bireyin toplumdan uzaklaşması) ile karşı karşıya kalabileceğini, bu durumun

toplumsal düzenin devamlılığını olumsuz etkileyerek yüksek sapma oranlarına neden olduğunu belirtmektedir (Turner, Beeghley ve Powers, 2010: 374).

Önemli yapısal işlevselci kuramcılardan biri olan Talcott Parsons'un öğrencisi Robert Merton ise Durkheim'in çalışmalarına katkıda bulunmuş ve kişilerin suça yönelmesini ekonomik krizle ilişkilendirmiştir (Ritzer, 2011: 236). Merton'a göre ekonomik buhranların yaşandığı dönemlerde toplumlar, toplumsal araç ve imkânlar dâhilinde belirledikleri kültürel hedeflere ulaşamadıkları için suça yönelmektedir. Çünkü toplumda önemli bir fonksiyona sahip olan kapitalin (paranın) yokluğu, toplumsal bütünlüğü sağlamak için konulan normlara bu dönemlerde uyumu zorlaştırmaktadır (Tolan, 1981: 69). Merton'un kültürel hedefler olarak belirttiği iktidar, servet, şan, şöhret gibi toplumsal başarı araçlarıdır.

Albert Cohen gibi bazı araştırmacılar ise suçu açıklamada "altkültür grupları"ndan hareket etmiş; aşağı tabakada yer alan erkek çocukların, konumlarından rahatsız oldukları için çeteler gibi suç altkültürlerine katıldıklarını belirtmiştir (Giddens, 2005: 208). Cloward ve Ohlin de benzer şekilde işçi sınıfının alt kesimlerinde yer alan çocukların, orta sınıf hedeflerini benimsemelerine rağmen bunlara meşru yoldan ulaşamadıkları için suç işlediklerini vurgulamıştır (Oktik, 2013: 15-16).

- 25 -

İşlevselci kuramcılar, toplumsal değişim sürecini ve çatışmayı etkin şekilde inceleyemedikleri için eleştirilmektedir (Abrahamson'dan akt. Ritzer, 2011: 259). Bir diğer eleştiri noktası ise bu kuramcılar, orta sınıf değerlerinin toplumun bütünü tarafından benimsendiklerini kabul etmeleridir. Ayrıca hedefler ve fırsatlar arasındaki uyumsuzluğun sadece daha az ayrıcalıklı olanlar için geçerli olduğunu varsaymak da eleştirilen bir husustur (Giddens, 2005: 209).

Etkileşimci Kuramlar: Bu kuramı benimseyenler, bir davranışın neden ilk kez sapkın olarak tanımlandığı ve belirli grupların sapkın olarak adlandırılırken diğer grupların neden bu şekilde yaftalanmadığı üzerinde durmaktadır (Giddens, 2005: 209).

Bireyin sosyalleşme sürecinin suçluluk olasılığını belirlediğine inanan kuramcılar, "sosyal süreç yaklaşımı"nı benimsemektedir. Bu yaklaşım, üç alt başlık altında dikkate alınmaktadır (Siegel, 2010: 218):

1. Etiketleme (sosyal reaksiyon, damgalama) kuramı: Bazı insanlar, toplumun önemli üyeleri tarafından etiketlenmektedir. Bu etiketi, suç ile ilişkisi olan insanlar, kişisel bir kimlik olarak benimsemektedir.

2. Sosyal öğrenme kuramı: Suç, öğrenilmiş bir davranıştır. Kişiler, akranları ya da çevresi aracılığıyla suça ilişkin hangi tepki ve tutumları geliştireceklerini öğrenirler. İnsanlar, iyi doğmakta ve kötü olmayı öğrenmektedir.

3. Sosyal kontrol kuramı: Herkes suç işleme potansiyeline sahiptir. Toplumsal bağlar, davranışları kontrol altında tutar. Suçun meydana gelmesi, insanların toplumsal bağlarının zayıflamasına bağlıdır.

Sembolik Etkileşimcilik: George Herbert Mead ve daha az da olsa Charles Horton Cooley ile W. I. Thomas'ın görüşleri, bu teori için ilk çekirdeği oluşturmakta ve sonraki yıllarda çeşitli bakış açılarının yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Geleneksel sembolik etkileşimcilik, Herbert Blumer tarafından temsil edilmektedir ve diğer tarafta Manford Kuhn'un bilimsel görüşleri, Erving Goffman's dramaturjik görüşü ve hatta fenomenoloji vardır (Ritzer, 1992: 326).

Bu kuram, insanların sembolik hareketleri, işaretleri, kelimeleri veya görüntüler gibi şeyleri ifade etmektedir. Bireyler, başkalarından gelen sembolik hareketleri yorumlamakta ve onları kendi imgelerine dâhil etmektedir. Semboller, başkaları tarafından kişilerin ne kadar iyi olduklarını, beğenilip beğenilmediklerini veya takdir edildiklerini bildirmek için kullanılmaktadır. İnsanların gerçeği nasıl gördükleri, karşılaştıkları mesajların ve durumların içeriğine, bu etkileşimlerin öznel yorumuna ve gelecekteki davranışları nasıl şekillendirdiklerine bağlı olarak değişmektedir. Diğer bir deyişle mesajlar nesnel bir gerçekliğe sahip değildir ve insanların başkalarının tepkilerini yorumlamasına bağlı olarak değişmektedir. Yorumlama zaman içinde değişmekte, buna bağlı olarak kavramların ve sembollerin de anlamları değişmektedir (Siegel, 2010: 230; Güçlü ve Akbaş, 2016: 132). Özetle anlamlar eylem öncesinde kişilerin yorumlama süzgecinden geçmektedir ve anlamların dinamik bir yapısı vardır. Dolayısıyla da anlamlar, etkileşim sürecinde değişkenlik gösterebilmektedir ve sosyal gerçeklik, sosyal sürecin bir ürünüdür. Bu nedendir ki sosyal olgular hakkında evrensel, genel geçer teorilerden bahsedilemez.

Çatışmacı Kuramlar: Çatışmacı kuramlar, sapma ile sosyal eşitsizliği ekonomik alt yapı doğrultusunda ilişkilendirmekte, kimlerin sapkın olduğuna ise güçlülerin karar verdiğini iddia etmektedir. Çünkü tüm değerler, kurallar, normlar ya da yasalar güçlüler tarafından oluşturulmakta ve güçsüz insanlar da sapkın olma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Oktik, 2013: 26). Güçlü insanlar da yasaları çiğnemektedir fakat ender olarak yakalanmaktadır. Çünkü yasalar, tarafsız değildir ve herkese eşit olarak uygulanmamaktadır (Giddens, 2005: 212).

Kategorik bir ayırım yapıldığında bazı çatışma kuramcıları, sosyoekonomik sınıfın önemini vurgulamakta, bazıları güç ve otorite ilişkilerine odaklanmakta ve diğerleri ise grupsal ve kültürel çatışmayı vurgulamaktadır. Sosyoekonomik sınıfa önem atfeden sosyoekonomik görüş ve radikal kriminolojiye göre suçun nedenleri “zengini güçlendiren ve politik olarak iyi organize olmuş en talihsiz olanları haklarından mahrum bırakan toplumsal koşullarda yatmakta”dır. Güç-kontrol tezi cinsiyet ve suç arasındaki ilişkinin güç ve kontrol konuları ile bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Kültür çatışması teorisi ise geniş toplumlarla çatışan tavır normlarına sahip olan alt kültür üyeleri arasında çocuk suçluluğunun ve suçun arttığını vurgulamaktadır (Bartollas ve Schmallegger, 2017: 140-144).

- 27 -

Çatışmacı kuramlar denildiğinde ilk akla gelen isimlerden olan Marx ve Engels, bizatihi olarak suç olgusuna değinmemekle birlikte suça farklı bağlamlarda değinerek suçu sınıflı toplumun ürünü olarak ele almışlardır (Bottomore, 2002: 558).

Genel olarak bakıldığında, biyolojik ve psikolojik kuramların bireye ve içsel nedenlere bağlı olarak suçu anlamlandırdığı görülürken sosyolojik kuramların ekonomi, kültür gibi bireyin dışındaki gerçekliklere de odaklandığı ve çoklu bir izah perspektifi sunduğu görülmektedir.

2. PROBLEM TANIMI VE YÖNTEMİ

Yüzyıllardır varlığını sürdüren ve önemli toplumsal problemlerden biri olan suç olgusunun spesifik boyutunu çocuk suçluluğu oluşturmaktadır. Çocuk suçluluğunu önleyici çalışmalar mevcut olmakla birlikte çocukların tahliye sonrası aynı risk faktörleriyle karşılaşmamaları, toplumsal hayata uyum sağlayabilmeleri ve “normal” bir vatandaş olarak hayatlarına devam edebilmeleri için iyileştirici-rehabilitate edici ve

değiştirici-geliştirici çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, bu ihtiyacın giderilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışmanın temel problemleri ise çocukların suça sürüklenme nedenlerinin, tahliye sonrası sorunlarının, gereksinimlerinin ve beklentilerinin neler olduğunun belirlenmesidir. Suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik özelliklerine göre farklılıklarının ve cezaevinin suça sürüklenen çocuklar üzerindeki etkisinin ne olduğu, suç, suçlu, suçluluk ve cezaevi gibi kavramlara nasıl bir anlam yükledikleri, sosyal hizmetin bu süreçte nasıl bir katkı sağlayacağı da araştırma kapsamında merak edilen ve yanıt aranan diğer sorulardandır.

Çalışmanın konusu, suça sürüklendiği an itibarıyla çocuk kabul edilen ve tutuklu/hükümlü kaldıktan sonra gündelik hayatlarına dönen kişilerin, hangi sorunları yaşadıklarını, refah seviyelerini ve toplumsal yaşama uyumlarını artırabilmek için hangi beklenti ve ihtiyaçlara sahip olduklarını açığa çıkarmaktır. Böylelikle, ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması ile sorunların çözümüne yönelik hizmet önerileri geliştirmek hedeflenmektedir.

Araştırma tasarımı çerçevesinde yarı yapılandırılmış mülakat kılavuzu kullanılmıştır. Katılımcılara olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme (snowball sampling) üzerinden ulaşılmış; derinlemesine mülakattan elde edilen veriler ışığında yaşam öykülerine yer verilmiştir. Çocuk yaşta suça sürüklenenlerin suç sürecindeki imgelerine ve suçu anlamlandırma girişimlerine yer verilebilmesi için sembolik etkileşimcilik yaklaşımından faydalanılmıştır. Ayrıca bu kişilere ailenin, arkadaşların ve çevrenin verdiği tepkiler sınıflandırılmıştır ve suça sürüklenen gençler, yeni bir tipolojileştirme çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmıştır.

Sosyal hizmet alanında yoğun olarak çalışılmayan bu konuyla literatüre katkı sağlanmak da istenmektedir. Suça sürüklenen çocukları geleceğe hazırlayacak uygulamaların varlığı, kendilerine duydukları güveni arttıracak, topluma fayda sağlayan sağlıklı bir birey olmalarını kolaylaştırarak tekrar suça yönelme ihtimallerini zayıflatacaktır. Çünkü sorunların giderilerek ihtiyaçlarının karşılanması ve olumlu gelecek beklentileri, çocuğun suça yönelmesini azaltan koruyucu bir faktördür ve bu faktörle birlikte önemli bir sosyal sorun olan çocuk suçluluğun azaltılması çalışmanın özgün değerini oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında sürüklendiği suç türü ve tahliye sonrası yaşı dikkate alınmaksızın toplam dokuz kişiyle, telefon aracılığıyla görüşülmüştür. Görüşmeler, görüşmecilerin onayıyla ses kaydına alınmıştır. Ses kaydına alınmasını istemeyen kişilerle mülakat gerçekleştirilmemiştir. Görüşmeler ortalama 70 dakika sürmüştür. Görüşmelerin içeriğiyle ilgili bulguların, araştırmanın amacı dışında kullanılmayacağı ve isim-soyisime yer verilmeyeceği konusunda katılımcılara bilgi verilmiştir.

Araştırmanın pandemi döneminde gerçekleşmesi ve konunun hassasiyeti nedeniyle sınırlı sayıda kişiye ve sadece erkeklere ulaşılabilmesi çalışmanın sınırlılığı olarak görülebilir. Fakat nitel yöntemin uygulanabilmesi için dikkate alınan doyum noktasına verilen bilgilerde tekrara düşülmesinden kaynaklı ulaşıldığı düşünülmektedir. Ayrıca çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan değişkenler, katılımcılar arasında farklılaşmış ve böylelikle çalışmada birçok nedenin etkisi incelenmiştir.

Araştırma kapsamında hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formu onayı, doktora programının yürütüldüğü İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'ndeki Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 30.04.2020 tarihli ve 20292139-050.01.04 sayılı kararla alınmıştır.

3. BULGULAR

- 29 -

Bulgular kısmında suç davranışının arka planına, suça sürüklenme nedenlerine, suça ilişkin kavramlara yönelik yaklaşımlara, çocukların suç imgelerine ve suçu anlamlandırma girişimlerine, arkadaşların ve ailenin tepkisine, cezaevi deneyimlerine, toplumsal uyum ve dışlanma gibi suç işlemekten önceki ve sonraki süreci anlamaya yönelik başlıklara yer verilmiştir.

3.1. Suç Davranışının Arka Planı

Suç davranışının arka planında literatürde yer alan yaş, eğitim, aile yapısı, akran etkisi, göç gibi bireysel, ailesel ve çevresel faktörlere yer verilmiş; katılımcıların yanıtları holistik olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların yarısına yakınının ilk tutuklanma yaşı 16'dır. 13 ve 15 yaşında tutuklanan katılımcı sayısı eşittir ve en az bir katılımcının ilk tutuklanma yaşı 17'dir. Katılımcıların yaklaşık üçte biri, tutukluluk sürecinden önce ve daha küçük yaşta suç davranışları göstermiştir.

Katılımcılarını tamamına yakınının okul başarısı düşüktür ve okulu sevmemektedir. Buna rağmen katılımcılardan sadece biri ilkokul mezunudur. Geriye kalan katılımcıların yarısı üniversite öğrencisi ya da mezunudur. Diğer yarısı ise ortaokul mezunudur. Katılımcıların yarısından fazlasının cezaevindeyken eğitim hayatına devam etmesi, eğitim kademesinin yüksekliğini açıklar niteliktedir.

Katılımcıların üçte ikisi okula yönelik ilgisizdir ve bu katılımcılar, düzenli olarak okula gitmemiş, okuldan kaçma davranışı geliştirmiş ve sınıf tekrarı yapmıştır. Fakat katılımcıların, okula uyum problemleri yaşadıkları için mi suça sürüklendikleri ya da suça sürüklendikleri için mi okula yönelik bir ilgisizlik yaşadıklarına dair herhangi bir bulguya rastlanmadığından bu konu bir araştırmanın inceleme konusu olarak önümüzde durmaktadır.

Çocuğun ya da aile/arkadaş çevresindekilerin madde kullanımı da suça sürüklenmede çevresel faktörler içerisinde değerlendirilmektedir. Katılımcıların üçte biri, ilk suçunu uyuşturucuyla ilgili işlemiş ya da suç işlemekten önce uyuşturucu kullanmaya başlamıştır. Katılımcıların ailelerine bakıldığında tamamına yakınının ailesinden hiç kimse uyuşturucu madde kullanmamaktadır. Katılımcıların üçte birinin ailesinde ise alkol kullanan biri vardır ve bu kişi genellikle babadır.

Aile yapısına bakıldığında katılımcıların üçte ikisinden fazlasının suça sürüklenmeden önce çekirdek aile içerisinde yaşadığı görülmektedir. Bu katılımcıların yarısından fazlası suça sürüklenmeden önce ve tahliye sonrası evlerinde kendilerine ait bir odada kalmaktadır. Katılımcıların üçte biri, evde; dede, babaanne, anneanne, amca gibi farklı akrabalarla kalmıştır ve kendilerine ait bir odaları olmamıştır. Diğer aile üyeleriyle bir arada yaşamak zorunda kalan katılımcıların tamamı, bu durumun kendilerini sokağa ittiğini belirtmektedir. Genel olarak katılımcıların yarısından fazlası, yaşadığı konutun fiziksel özelliklerinin kendisini dışarıya ittiğini ve ev ile bir bağ geliştirememelerine neden olduğunu söylemektedir. Tahliye sonrasında katılımcıların üçte biri ailesiyle yaşamayı tercih etmemiştir.

Katılımcıların yarısından fazlasının anne babası resmi nikâhlı olarak bir arada yaşamaktadır. Katılımcılardan hiçbirinin anne-babası yüksek tahsil görmemiştir. En yüksek mezun olunan eğitim kademesi lise; diğer bir ifadeyle ortaöğretimdir. Katılımcılarının yarısının anne babası, ilköğretim mezunudur.

Katılımcıların üçte ikisi, dört ve daha fazla kardeşe sahiptir. Üçte biri ise kendisi dâhil iki kardeştir. Katılımcıların üçte ikisi kardeşleriyle kötü ilişkilere sahiptir.

Katılımcıların yarısına yakının ekonomik gelir düzeyi, kişisel ihtiyaçlarını karşılamayacak kadar düşüktür. Katılımcıların yarısı ise gündelik yaşamını devam ettirebilecek gelire sahiptir; ekonomik durumlarını ise “normal” ya da “iyi” olarak tanımlamaktadır. Gelirdeki bu farklılaşma, sürüklenilen suç türlerindeki farklılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Ekonomik yoksulluk yaşayan katılımcılar, hırsızlık, gasp, insan kaçakçılığı, uyuşturucu satıcılığı gibi gelir getiren suçlara sürüklenirken; ekonomik geliri normal ya da iyi olanlar yaralama, cinsel bütünlüğe zarar gibi suçları işlemektedir. Ayrıca katılımcıların, tutukluluk öncesi ve tahliye sonrası ekonomik düzeylerinde herhangi bir farklılaşma olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların üçte ikisi, ailesinde herhangi bir sapkın davranışta bulunan kimsenin olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların üçte biri içerisinde de kardeşlerinin yanı sıra amca, hala ve dayı gibi birinci dereceden yakın akrabaları arasında suça sürüklenen kişiler vardır.

Şiddetle ilgili şu dört husus dikkat çekmektedir: (i) Katılımcılar arasında şiddet görmediğini ya da şiddete hiçbir şekilde tanıklık etmediğini ifade eden katılımcıların sayısı, şiddet gören katılımcılardan fazladır. (ii) Şiddet gören katılımcıların tamamı ebeveynleri ya da diğer aile üyeleri tarafından şiddete maruz kalmıştır. Babaya ek olarak fiziksel şiddet uygulayan aile üyeleri, amca ve dededir. (iii) Şiddet gören katılımcıların tamamı, ailesi dışında herhangi bir şekilde şiddet görmediğini ve şiddete tanıklık etmediğini belirtmiştir. (iv) Şiddet gören katılımcılar, şiddet içerikli suçları daha fazla işlemektedir. Örneğin şiddet gördüğünü ifade eden katılımcıların yarısından fazlası, “yaralama” suçunu da işlemiştir.

Katılımcıların tamamına yakınının arkadaş çevresinde suça sürüklenen kişiler vardır. Katılımcılardan sadece birinin, suça sürüklenmeden önce hiçbir arkadaşının suç geçmişi yoktur fakat bu kişi, cezaevi sürecinde tanıştığı kişilerle tahliye sonrası iletişim kurmaya devam etmiş ve suça sürüklenen arkadaşlarının bu şekilde var olduğunu söylemiştir. Tabii ki suç geçmişi olan arkadaşlarının varlığı, çocuğun suç davranışları göstermesi için tek başına yeterli bir neden değildir. Fakat katılımcıların üçte ikisinin ilk suç deneyimlerini arkadaşlarıyla birlikte yaşaması, arkadaş davranışlarının yoğun etkisinin olduğunu

destekler niteliktedir. Ayrıca bu bulgu, suçlulukta akran öğrenmesinin etkisinin incelenmesini de gerekli kılmaktadır.

Suç arkadaşları aracılığıyla sürüklenen katılımcıların tamamına yakını, arkadaşlarıyla aynı ortamda bulunmasının kendisini farklı suçlara teşvik ettiğini söylemiştir. Bu nedenle katılımcıların üçte ikisi, tahliye sonrası ikamet edilen mekânın değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Fakat katılımcıların tamamı, tutukluluk ya da hükümlülük sonrası ikamet ettiği mekânı değiştirmemiştir.

Katılımcıların da üçte ikisinden fazlası herhangi bir göç deneyimine sahip değildir ve doğdukları ilde büyümüşlerdir. Sadece iki katılımcının göç deneyimi vardır. Her iki çocuk da aileleriyle yaşadıkları yerden çok uzak olan bir metropole taşınmış ve apartman dairesinde ikamet etmiştir. Katılımcılardan hiçbiri, suça sürüklendiği zaman ve sonrasında gecekonduda yaşamamıştır.

Ayrıca aileleriyle birlikte büyükşehirde yerleşen katılımcıların ikisinin de ilk işledikleri suç, gasptir. Bu katılımcıların sonraki suç deneyimi, uyuşturucu satıcılığıdır. Gasp ve uyuşturucu satıcılığının “gelir getiren bir iş” olarak değerlendirilmesi de ekonomik yetersizliğe bağlı bu suçların işlendiği sonucuna götürmektedir.

- 32 -

Bu bilgiler ışığında özetle literatürde çocukların suça yönelmesinde etkisi olduğu belirtilen parçalanmış ya da geniş aileye sahip olmanın, ebeveynlerden bir ya da ikisinin ve/veya diğer aile üyelerinden bir ya da birkaçının suç geçmişine sahip olmasının ve yaşanan konut tipi gibi değişkenlerin suç üzerinde etkisine rastlanılmamıştır.

Yaş, okul başarısı, madde kullanımı, kardeş sayısının fazla olması, anne-babanın ekonomik ve eğitim seviyesinin düşük olması, şiddete maruz kalma, arkadaş çevresinde suça sürüklenen kişilerin olması, suça sürüklenen arkadaşla aynı ortamda bulunma/ikamet etme gibi değişkenler suça sürüklenmede tek başına bir neden olmamakla birlikte risk faktörlerini oluşturmaktadır. Suça sürüklenme nedenleri çoklu ve girift olabilmektedir. Ayrıca katılımcılardan bazılarının suça “meyilli” olduğunu belirtmesi de yapısal özelliklerin etkisinin de sürece dâhil edilmesinin gerekliliğini açığa çıkarmaktadır.

3.2.Suçta Sürüklenen Çocukların Suç Sürecindeki İmgeleri ve Suçu Anlamlandırma Girişimleri

Bazı katılımcılar, dikkat çekici bazı metaforlardan hareketle durum analizi yapmışlardır. Bu benzetmeler, yaşadıklarını anlayabilmemiz için bize ışık tutacak niteliktedir.

Katılımcılardan biri, “... *Eskiden mahallede bir abi olurdu. Mahalledekiler o abi için çalardı. Abi de çocuklara hakkını verirdi. Şimdi gençler çalıyor, uyuşturucuya veriyor. Bir nevi, gençler uyuşturucuya çalmış oluyor...*” ifadeleriyle çocukların suçta sürüklenmesine neden olan mahalle abilerinin yerine uyuşturucunun ikame edildiğini söylemiş ve uyuşturucuyu mahalle abisine benzeterek ikisinin de suç için teşvik edici özelliğe sahip olduğunu vurgulamıştır. Bir diğer katılımcı ise sicil kaydını (sabıka kaydı), kötü bir tümör ve bir kambur olarak değerlendirmiştir. “... *Ben nerede olursam, bir kere işlediğim bu durum da benle olacak. İçinde barındırdığım, geçmeyen kötü bir tümör gibi. Sırtımda bir kambur gibi*” ifadelerini kullanan katılımcının, sicil kaydından kaynaklı toplumsal hayatta problem yaşadığı, bu durumu bir yük olarak gördüğü ve bunun tüm hayatını olumsuz olarak etkilediği çıkarımına varılabilir.

Bir diğer katılımcı “*Ben kendimi biraz arkadaş kurbanı olarak görüyorum. Aileden dolayı sokağa yönelmiş, arkadaş kurbanı olmuş biri olarak kendimi tanımlayabilirim*” demiştir. Bu katılımcı, Allah’a yakınlık sağlamak ve ibadet amacıyla bir hayvanı usulüne uygun öldürülmesi olarak değerlendirilen kurban kavramını mağdur olarak kullanmaktadır.

Bir başka katılımcı “...*Adam bıçağı çıkarmadan ben cebimdeki emaneti çıkardım*” ifadesiyle kullandığı bıçağı, emanete benzetmiştir. Emanet kelimesi, bir kişinin koruması gereken herhangi bir eşyaya karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır. Emanet bırakılan kişi ise “emin”dir. Aslında katılımcı bu tanımla kendisine güvendiğini ve güvenilir olduğunu vurgulamaktadır.

Katılımcılardan bir diğeri ise işlediği suçu, işe benzetmiştir. Katılımcı, işlediği suçu bir meslek olarak görmektedir. Bu değerlendirmesi, bu suçu işlemeye devam edeceği kanaatinin oluşmasına vesile olmaktadır.

Katılımcılardan biri de suçu, sahte mutluluk; uyuşturucuyu ise sahte öpücük olarak nitelemiştir. Kullandığı bu metaforlar, geçiciliği vurgulamaktadır ve aynı zamanda hazzı ön plana çıkarmaktadır.

Arkadaşlarına uyum sağlayabilmek için ilk suçunu işlediğini belirten katılımcı ise arkadaşlarını, şeytana benzetmiştir: “... Dedim ya cahillik dönemindeydim diye. Arkadaşlarım şeytan gibiydi demek ki, fısıldadı kulağıma. Zaten arkadaşlarım da (uyuşturucu) satıyordu. Bu yüzden bir anlık normal geldi kulağıma. Onlar gibi olmak istedim.” Katılımcının, ilk günahı işleyen ve kötülükle sembolize edilen şeytan benzetmesi, arkadaşlarına olumsuz bir özellik atfettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Son olarak vurgulanması gereken önemli noktalardan biri, katılımcıların yağma suçunu gasp olarak belirtmesidir. Gasp suçuna sürüklendiğini belirten katılımcılardan hiçbiri yağma kelimesini kullanmamaktadır. Bu durumun nedeni katılımcıların yağma kelimesine negatif bir anlam yüklemeleri olabilir.

3.3.Suç Sürüklenme Nedenleri ve Suç Kavramlarına Yaklaşımlar

Katılımcıların verdikleri yanıtlardan hareketle şu beş gerekçe ya da etken, suç sürüklenme nedeni olarak sorumlu tutulmuştur: Ekonomik yetersizlikler, ailesel faktörler, psikolojik faktörler, arkadaş etkisi ve şans faktörü.

Ekonomik yetersizlik, gelir yetersizliğidir. Ailesel faktörler içerisinde aile sevgisinden mahrum kalmak, parçalanmış aileye sahip olmak ve aileden şiddet görmek yer almaktadır. Psikolojik nedenler içerisinde öfke kontrolü yapamamak, sosyal çevrede popüler olmak, beğenilme ya da takdir görme isteği ile suça meyilli olmak vardır. Arkadaş etkisi, arkadaşlara uyum gösterme ve arkadaşların teşviki ile özentilik süreçleriyle açıklanabilir. Şansa bağlı nedenler ise tesadüfi olarak gerçekleşmiş, kişinin kontrolü dışında gelişen süreçlerden oluşmuştur. Örneğin reşit olmayanla cinsel birliktelik suçunda, 18 yaşından küçük iki kişinin rızaya dayalı bir birliktelik yaşamasına rağmen babanın şikâyetine bağlı olarak dava açılması, bu kavramla açıklanabilir. Mağdur olan kişinin yalan beyanda bulunarak ifade vermesine ve sonradan ifadesini değiştirmesine; yanlış beyanda bulunduğunu belirtmesine rağmen ikinci ifadenin sanığı kurtarmaya yönelik olduğu düşünülüp katılımcıya ceza verilmesi ve hukukçular arasındaki çatışmanın verilen cezayı etkilemesi de şans faktörüne örnektir.

Katılımcıların yarısından fazlası ekonomik gerekçelere bağlı olarak suça bulaşmıştır. Ekonomik yoksulluk; kaçakçılık, gasp, hırsızlık ve uyuşturucu satıcılığı gibi gelir getiren suç türlerine neden olmaktadır.

Katılımcıların yaklaşık dörtte biri sadece tek bir suça sürüklenmiştir. Bu katılımcılardan biri cinsel bütünlüğe zarar, diğeri ise yaralama suçunu işlemiştir. Bu suç türleri haricinde katılımcıların çoğu farklı suç türlerine de sürüklenmiştir. Suça sürüklenmenin nedenlerinden birini psikolojik süreçlerle açıklayan katılımcılardan biri, bulunduğu ortamda lider olabilmek için yaralama, silah bulundurma, ateşli silahlı saldırı gibi suç türlerini de işlediğini belirtirken “delikanlılık yapmak” istediğini belirten diğerkatılımcı, yaralama suçunu işlemiştir.

Arkadaşlarıyla birlikte suç işlediğini ifade eden katılımcılar, yaralama, gasp, hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı, kundaklama, konut dokunulmazlığını ihlal, insan kaçakçılığı gibi suçları işlemektedir. Suça tek başına sürüklendiğini ifade eden katılımcılar ise gasp, vücut dokunulmazlığını ihlal ve yaralama suçuna ağırlıklı olarak karışmıştır.

Katılımcılar mikro düzeyde, kendilerinden kaynaklanan nedenlerden; mezo düzeyde aile ve akran grubundan; makro düzeyde ise yoksulluk gibi nedenlere bağlı olarak suça sürüklenmiştir.

Suç tanımı ise işlenen suça göre değerlendirilmekte ve yorumlanmaktadır. Örneğin suçu “*öfkemi kontrol edemedim sonucu gerçekleşen olay*” diye tanımlayan bir katılımcı, mala zarar verme, konut dokunulmazlığını ihlal gibi suçlara sürüklenmiştir. Suçu “*delikanlılık, tesadüfi bir süreç*” olarak tanımlayan bir katılımcı ise yaralama suçuna karışmıştır. İlk işlenen suçu, “*cahillik*”; diğerlerini ise “*gözü karalık*” olarak açıklayan katılımcı ise suçu, ihtiyaç temelinde ekonomik gerekçeyle açıklamakta ve sonraki suçlarını yiğitlikle ilişkilendirmektedir.

Esasen katılımcıların ilk işlenen suçu nasıl tanımladıklarına ilişkin dörtlü bir sınıflandırma yapılabilir: Zorunluluk, dürtüsellik, şanssızlık ve hata. Ekonomik sıkıntılara bağlı suç işlediğini belirtenler suçu, zorunluluk ve gereklilik olarak tanımlamışlardır. Öfkesini kontrol edemediğini belirten, delikanlılık yaptığını söyleyen, süreci cesur olmasıyla açıklayan katılımcıların ise ilk suç tanımlamaları “dürtüsellik” kavramına uygun düşmektedir. Şanssızlık ise olay anında tesadüfi olarak orada bulunma ya da olayın biziatihi olarak başlı başına talihsizlik olarak değerlendirilmesidir. Son olarak bu sınıflama içerisinde hata başlığına yer verilmesi, ilk suça sürüklenmenin cahillik dönemindeki bir hata olduğunun ifade edilmesinden ve olayın cahillik olarak yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.

İlk işlediği suçu, “delikanlılık”, “cesaret”, “yiğitlik”, “öfke” ile açıklayan katılımcıların, işledikleri suçlar, kundaklama, mala zarar verme, konut dokunulmazlığını ihlal, yaralama ve cinayet gibi suçlardır. Bu tarz dürtüsel tepkilere sahip kişiler, ağırlıklı olarak kişiye ya da mala zarar veren suçları işlemektedir.

Katılımcıların suç işlemeye yönelik yaklaşımları da birbirlerinden oldukça farklılaşmaktadır. Bu yaklaşımları yedili bir ayrımla ele alabiliriz: Yaşam tarzı, ihtiyaç/zorunluluk, cahillik, anlık bir eylem, bilinçli bir eylem, rastlantısal bir eylem, suç eğilimli olma.

Suç işlemeye yönelik yaklaşımlar, genellikle kişilerin, kendi yapılarından hareketle açıklanmaktadır. Kişinin kendisi dışında çevresel nedenlere burada pek yer vermediği görülmektedir.

Katılımcıların, işledikleri suçu değerlendirme biçimleri farklılaşmaktadır. Bu değerlendirmeler: *pişmanlık, anlık bir hata, cahillik, öfkeyi kontrol edememe, alışkanlık, mecburiyet sonucu gerçekleşen eylem/zorunluluk, topluma aykırı davranış, çocuğa ve kadına yönelik darp, istismar ve şiddet; ilk etapta normal bir davranış, sonrasında insanların hayatlarını mahfeden lanet bir şey; insanların ekonomik yetersizliğinden dolayı bir çözüm arayışı* şeklinde özetlenebilir.

- 36 -

Bu açıklamalar arasında suçun hukuki tanımına yönelik atfın yanı sıra dürtüsellğe yönelik vurgu, normalize etme ve kişiselleştirme de söz konusudur.

Suçlu tanımı ise katılımcıların suç tanımına ve suç türlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Katılımcılar suçluyu, *çaresiz insan, topluma aykırı hareket eden kişi, kader mahkûmu, arkadaş kurbanı, dışlanan kişi, suç işlemeye mecbur kişi, iradesine sahip çıkamayan, suç işlemeye istekli ve yasaklanan davranışları yapan kişi* şeklinde tanımlamaktadır. Katılımcılardan birinin suçlu tanımı daha geneldir ve dikkat çekicidir. Bu katılımcı, suçluyu *aile* olarak görmektedir.

Katılımcıların, suçluluk tanımları ise şu şekildedir: *Psikoloji, diğer insanların hissettirdiği his, aşağılık hissi, suç sürecinin tamamı, bir ruh hali, öznel bir duygu, bir süreç, düşünce, toplum tarafından seilmeyen, dışlanan, zararlı ya da uygunsuz durum karşısında sizin hissettiğiniz, toplumun size hissettirdiği his, topluma aykırı davranış sürecinin tamamı*. Katılımcılar genel olarak suçluluğu bir his (duygu) ve bir süreç olarak tanımlamışlardır.

Katılımcılar, ekonomik gerekçeler, dürtüsellik ve psikolojik süreçlere bağlı olarak tekrar suç işlemektedir. Temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelire sahip olma isteği ekonomik gerekçeleri ön plana çıkarmaktadır. Bazı katılımcılar maaş gelirin bu ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Ayrıca uyuşturucu temini için gerekli maddi ihtiyaç da suça tekrar sürüklenmede ekonomik gerekçeler başlığı altında değerlendirilebilir. Her ne kadar amaç uyuşturucu kullanımı olsa da satın alabilmek için maddiyat gereklidir.

Dürtüsellik içerisinde öfke kontrolü yapamama, korkusuz olma gibi nedenler yer almaktadır. Son olarak kişilerin tekrar suça sürüklenmesinin arkasında “bulunduğu ortamda popüler olma kaygısı”nın, “para kazanma hırısı”nın ve “kendini ispat çabası”nın da etkili olduğu görülmektedir. Bu nedenler ise psikolojik süreç içerisinde değerlendirilmiştir.

Tekrardan suça sürüklenen katılımcıların tamamında, suça sürüklenme nedenleri tekil değil, çoğul nedenlere dayanmaktadır. Genellikle mükerrer suçlarda ekonomik gerekçelere ek olarak psikolojik gerekçeler ya da dürtüsellik vardır. Ayrıca ilginç olan nokta, ailelerin çocuklarının tekrarlı olarak suç işlediğini bilmesidir.

- 37 -

Son olarak katılımcıların, cezaevi kavramına yükledikleri anlamlar da farklılaşmaktadır. Cezaevini okula ve askeriye benzetilenlerin yanı sıra içeri, lanet bir yer, çalışanların tatmin yeri, işe yaramayan bir ıslah yöntemi ya da suç makinası üretim alanı şeklinde tanımlayanlar da vardır.

İçeri kavramını kullanan katılımcı, hırsızlık, yaralama, gasp, silah bulundurma ve ateşli silahla saldırı gibi suçlara sürüklenmiştir. Şiddete dayalı ve farklı suçları işleyen ve sık sık cezaevine girip çıkan bu katılımcının, cezaevini daha yumuşak bir kavram olan “içeri” kelimesiyle tanımlaması, cezaevi ortamını benimsediğini düşündürmektedir.

Cezaevini, lanet bir yer olarak tanımlayan katılımcının ise dosya sayısının fazla olduğu, dört kere hüküm giydiği ve on kere tutuklandığı görülmektedir. Uyuşturucu satıcılığı ve gasp gibi suçları işleyen bu katılımcı için cezaevi deneyimlerinin iyi bir izlenim barındırmadığı anlaşılmaktadır.

Cezaevini suç makinası üretim alanı olarak değerlendirenlere göre cezalar, işe yaramayan bir ıslah yöntemidir. Kundaklama, gasp, konut dokunulmazlığını ihlal, cinayet gibi suçları

işleyen bu katılımcılar, farklı suç tiplerini cezaevinden öğrenmiş ve oradaki tutukluluk süreci işe yaramadığı için bu tanımlamaları yapmıştır.

Katılımcılardan biri ise *“Cezaevi çalışanları sana insan gibi davranmaz. İletişim kurduğu bir, bilemedin iki kişi vardır. Diğerleri lanetli. Bu bakış açısı korkunç yani. Kendi egoları için burayı kullanırlar. Yüz vermezler”* diyerek cezaevi personelinin tutumunun rahatsızlık verdiğini, çalışanlarla iyi ilişkilerin kurulmasının mümkün olmadığını ve bu kişilerin, cezaevini kendilerini tatmin etmek için kullandığını belirtmektedir. Bu katılımcı, bir kere yaralama suçundan dolayı tutuklanmış ve farklı bir suç işlememiştir.

Son olarak cezaevini farklı yaşam deneyimlerini öğrenmek için bir okul olarak niteleyenler de bulunmaktadır. Ayrıca cezaevindeki disiplini, askeriyedeki disipline benzeterek ikisi arasında bir ilişki kuranlar da mevcuttur. Okul, bir eğitim kurumu ve bilgi aktarım merkezidir. Katılımcının cezaevini okula benzetmesi, cezaevinde de birçok bilginin ve deneyimin öğrenildiğini düşünmesiyle ilişkilidir.

Katılımcıların cezaevini gelişimleri için pozitif bir alan olarak görmelerinin yanı sıra askeri disiplini çağrıştıran negatif bir algıya da işaret ettikleri anlaşılmaktadır. Cezaevini, nizamla ve eğitimle ilişkilendiren katılımcılar, sadece yaralama suçunu işlemiştir.

- 38 -

Genel olarak ilk suç deneyimlerinin farklı gerekçelere bağlı olarak deneyimlendiği, işlenen suç türlerine bağlı olarak suç, suçlu, suçluluk, cezaevi gibi tanımlara yüklenen anlamların değiştiği, tekrar suç işleme nedenleri içerisinde ekonomik gerekçelerin diğerlerine oranla daha ağır bastığı görülmektedir.

3.4.Aile ile Arkadaş Tepkisi ve Katılımcıların Aileye Yönelik Hisleri

Katılımcıların, ilk suça sürüklendiklerinde aileden gördükleri tepkiler birbirinden farklıdır. Bazı aileler olayı kabullenmekteyken bazı aileler dışlayıcı bir tutuma sahip olmuştur. Katılımcıların anlattıklarından hareketle anne-baba ve aile üyelerinin verdikleri tepkileri, literatürde yer alan ebeveyn tutumlarından da hareketle dört başlık altında sınıflandırmak mümkündür: İlgisiz ebeveyn tavrı, baskıcı/otoriter tavır, sınır problemi olan aile tavrı, kucaklayıcı aile tavrı.

Kucaklayıcı aile tavrını ise kendi içinde kucaklayıcı ve rehabilite edici ile kucaklayıcı ve dramatize edici şeklinde ikiye ayırarak değerlendirebiliriz.

Bazı katılımcıların ailesi, suç davranışını normalleştirmekte, “oldu ve bitti” gözüyle olayı değerlendirmekte ya da suç davranışı sonrası çocukla arasına mesafe koyabilmektedir. Bu ailelerin ilgisiz bir tavra sahip olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, *“Kopuk bir aile bağımız vardı. Annem babam şuan ayrı. Ben cezaevine girdiğimde 16 yaşındaydım. O zaman da kopuk bir bağımız vardı... Hiç sevgi görmedim ki sana öyle söyleyeyim... Annemden şiddet görmedik ama annemle oturup konuşmuşluğumuz, vakit geçirmişliğimiz yoktu. Ben hep sokaktaydım...”* diyen katılımcının ailesi, ilgisiz ebeveyn tavrı içerisinde değerlendirilmiştir.

Bazı aileler, ilk suç deneyimini öğrendikten sonra şiddete başvurmuştur. Örneğin *“... Karakola ilk girdiğimde, annemin babasını arattırdım... Dedem geldi. Beni bir güzel dövdü nezarete. Sonra babamın babasını arattırdılar. Öbür dedem geldi. Babam geldi. Üç tane amcam geldi. Hepsinden birer posta dayak yedim. Eve gittim. Rahmetli babaannem var. Çok severdim, nur içinde yatsın. Bir de o dövdü beni...”* ve *“ilk suçtan sonra her adıma karıştılar, laf ettiler”* diyen katılımcının ailesinin tutumu baskıcı/otoriter tavrı içinde değerlendirilebilir. Bu kavramsallaştırma, literatürde yaygın bir geçerliliğe sahiptir.

- 39 -

Bazı katılımcıların ailelerinin tavırları, her istenilene yapmak yönünde olmuştur. Örneğin bir katılımcının ailesinin tutumu ile ilgili söyledikleri şunlardır: *“Ailem bu olay olduğunda beni dışlar diye düşünüyordum ama aksine çok yanımda oldular. Her türlü desteği maddi ve manevi sağlayabileceklerini belirttiler. Her istediğimi yaptılar...”* Bu aileler, çocuğuyla arasına sınır koyamamıştır. Bu nedenle bu aileler, sınır problemi olan aile tavrı başlığı altında değerlendirilmiştir.

Son olarak verilen diğer tepkiler ise kucaklayıcı aile tavrı başlığı altında değerlendirilmiştir. Kimi aileler, suç edimi sonrası çocuğuna sahip çıkmışlar fakat aynı zamanda çocuklarının duygu ve düşüncelerini, sosyal hayatla olan ilişkilerini, geleceklerini iyileştirme yoluna gitmişlerdir. Bu aileler, kucaklayıcı ve rehabilite edicidir. Çocuklarına sahip çıkan, iletişimlerini devam ettiren kimi aileler ise yaşanan olayı bir “felaket” olarak görmüşlerdir; yaşanan olayı abartılı bir biçimde ortaya koymuşlardır ve gerçeklikten daha acıklı bir hale getirmişlerdir. Bu aileleri, olayı dramatize etmelerinden ötürü kucaklayıcı ve dramatize edici aile tipi olarak değerlendirebiliriz.

Bu tanımlardan hareketle, katılımcıların üçte birisinin ailesi, kurtarıcı ve rehabilite edici özelliğe sahiptir. Kurtarıcı ve dramatize edici ile ilgisiz aile tutumları eşit; kurtarıcı ve rehabilite edici aile tavrından düşüktür. Sınır problemi olan ve baskıcı/otoriter tutumlar, en az görülen tiplerdir.

Aile tavırları koruyucu ve rehabilite edici olanlar rızaya dayalı cinsel birliktelik, kundaklama ve mala zarar verme, konut dokunulmazlığını ihlal ve yaralama gibi ağırlıklı olarak şiddet içerikli suçlara sürüklenmişlerdir. Koruyucu ve dramatize edici tavra sahip olan ailelerin çocukları, gasp, yaralama ve uyuşturucu satıcılığı suçlarından yargılanmışlardır. Baskıcı bir tavra sahip olan ailelerin çocukları, insan kaçakçılığı, hırsızlık gibi suçları işlerken; ilgisiz ailelerin çocukları, yaralama, silah bulundurma, gasp, hırsızlık, silahla saldırı ve uyuşturucu satıcılığı gibi suçları işlemiştir. Sınır problemi olan ailelerin çocukları ise gasp, cinayet ve uluslararası uyuşturucu satıcılığı suçlarına sürüklenmiştir.

Diğer bir husus ise suça ilk kez sürüklendikten sonra katılımcıların ailesine yönelik hangi hislere sahip olduğudur. Katılımcıların ailelerine yönelik hisleri, pişmanlık, mahcubiyet ve üzüntüdür.

- 40 -

Utancı ve sıkılganlığı, mahcubiyet başlığı altında değerlendirebiliriz. Pişman olduğunu belirten katılımcılar da sonraki süreçte suç davranışları göstermeye devam etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle pişmanlık başka suçlar işlememek için bir gerekçe değildir.

Aileye yönelik suç davranışı sonucu oluşan duyguların, tekrar suç işlemedeki etkisini ölçmek kolay değildir. Fakat tek bir suça sürüklenen ve sonraki süreçte suç işlemeyen kişiler sadece üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu hislerin, suç türleriyle herhangi bir ilişkisi bulunamamıştır.

Katılımcıların sadece üçte biri, ilk sürüklendiği suçu tek başına işlemiştir. Sonraki süreçte farklı suçların işlenmesinde arkadaşların etkisi değişebilmektedir. İlk suçu arkadaşlarıyla birlikte işlediğini belirten katılımcılar, sonraki suçların bir kısmını da arkadaşlarıyla işlemeye devam etmiştir.

Arkadaş çevresinde suça sürüklenen kişilerin olması, suç davranışına da yüklenen anlamı değiştirmekte ve arkadaşların dışlayıcı bir tutuma sahip olmamasına neden olmaktadır. Zira katılımcıların tamamı, arkadaşlarından olumsuz bir tepki almadığını, onlarla iyi ilişkilere sahip olduğunu ve düzenli vakit geçirmeye devam ettiğini vurgulamıştır. Hatta

katılımcıların yaklaşık üçte biri sosyal ihtiyaçlarını karşılarken arkadaşlarına ekonomik olarak destek olduğunu, suç davranışı sonucu elde ettikleri parayı, onlar için kullandığını belirtmektedir.

Yakın ilişkiler kurulmayan kişilerin ise tepkileri farklılaşabilmektedir. En fazla tepkinin, iş başvurularında yaşandığını ifade eden katılımcılar, durumlarını anlattıkları bazı kişilerin bakışlarından rahatsızlık duymuştur. Katılımcıların yaklaşık üçte biri, yeni arkadaşlıklar kurmaktan imtina ettiğini ve arkadaşlarıyla daha sınırlı vakit geçirmeye çaba gösterdiklerini dile getirmiştir. Dışlanma ve damgalama tutumlarının, arkadaş ortamından ziyade, uzak çevreden geldiği ve özellikle iş arama sürecinde karşılaşılan bir problem olduğu görülmektedir.

Dışlanmaya neden olan ve damgalama içeren kavramlar şunlardır: suçlu, psikopat, cahil, kendini bilmez, suç makinası, hırsız, çapulcu, potansiyel suçlu.

Katılımcıların tamamına yakını, genellikle çevreden dışlayıcı tutumlara maruz kalmış ve üçte biri yukarıdaki kavramlar aracılığıyla etiketlenmiştir. Bu kavramların negatif yüklü çağrışımlara sahip olması, kişilerin özsaygını düşürmeye neden olabilmektedir. Dolayısıyla suç, kişinin kendini gerçekleştirdiği bir alan, diğer bir ifadeyle bir sığınma ya da çıkış noktasına dönüşebilmektedir. Aynı zamanda bu ifadeler, toplumsal katılımı da zorlaştırmakta ya da engellemektedir.

Katılımcıların çoğu topluma uyum problemi yaşamamıştır. Fakat cezaevi alışkanlıklarını sonrasında da devam ettirenler, farklı edimler kazananlar ya da kişilerle ilişkilerinin boyutunu değiştirenler de olmuştur. Genel olarak ifade edilenleri normalize olanlar ve travmatize olanlar başlıkları altında toplamak mümkündür.

“Normalize olanlar” başlığı altında, tutukluluk sürecinin davranışlarında ya da düşüncelerinde kalıcı bir değişikliğe neden olmadığını, bu durumu herkesin başına gelebilecek bir olay olarak kabullendiğini, bir başkasıyla paylaşırken kendisini kötü hissetmesine sağlayacak bir duyguya sahip olmadığını belirtenlere yer verilmiştir. Travmatize başlığına ise cezaevindeki disiplini gündelik hayata entegre ettiğini belirten, alışkanlıklarının ve davranışlarının değiştiğini söyleyen, başkalarıyla sağlıklı bir ilişki kurmakta zorluk yaşadığını belirtenler dahil edilmiştir. Örneğin, bir katılımcının “... cezaevinden çıktım ama geceleri hala ışığı açmadan uyuyamıyorum” sözleri travmatize başlığı altında değerlendirilmiştir.

3.5.Cezaevi Etkisi ve Deneyimleri

Bu deneyimler, kalınan cezaevlerine göre değişmekte, kişilerin zihinsel ve psikolojik süreçlerine bağlı olarak da farklılaşmaktadır.

Cezaevinin katılımcılar üzerindeki etkisi incelenirken profesyoneller (suç kariyeri yapanlar) ve ıslah olanlar (topluma uyum sağlayanlar) şeklinde iki tipli bir yapı açığa çıkmaktadır.

Katılımcıların üçte ikisinden fazlası, ilk tahliye sonrası farklı suç tiplerine sürüklenmiştir. Bu katılımcıların yarısından fazlası ise farklı suç türlerine ilişkin bilgilerini, tutukluluk sürecinde öğrenmiştir. Örneğin bir katılımcı: *“Ben cezaevine girdim. Ne var ne yok hepsini orada öğrendim... Ayrıca maymun gözünü cezaevinde açtı derler ya. İçerde olan bir kişi de dışarıya çıktığında suç makinası oluyor. İnsanları cezaevine atıp ıslah etmek mümkün değil...”* demiştir. Cezaevinin “suç makinası üretim alanı” olarak değerlendirilmesi de kişilerin, suç kariyeri oluşturmaya zemin hazırlayan bu öğretme becerisine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

3.6.Tahliye Sonrası Sorunlar, İhtiyaçlar ve Beklentiler

Tahliye sonrası açığa çıkan sorunlar, beklentileri ve ihtiyaçları oluşturmaktadır. Örneğin, tahliye sonrası iş bulamama problemi, istihdam edilebilirliği artırmaya yönelik politikaların geliştirilme beklentisini açığa çıkarmaktadır ve iş bulmak, hayatın sağlıklı ve toplumsal kurallara uygun bir şekilde idame ettirilmesi için bir gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tahliye sonrası açığa çıkan beklentilerin aile, toplum ve devlet aracılığıyla giderileceği düşünülmektedir. Verilen yanıtlar kategorik hale getirildiğinde aileden; sevgi ve şefkat ile dayanışma beklentisi açığa çıkmaktadır. Toplumdan; dışlanmama, sosyal kabul ve fırsat eşitliğinin sağlanması istenmektedir. Devlettten ise en yoğun olarak ekonomik destek ve iş bulmayla ilgili destek istenmektedir. Ayrıca barınma ihtiyacının giderilmesine yardımcı olunması, evliliğin/aile kurmanın desteklenmesi, eğitime, sosyal rehabilitasyona, suç kaydına ve hükümlülük sürecine ilişkin beklentiler de devletten talep edilmektedir. En fazla beklenti, devlettendir.

Katılımcıların yaklaşık yarısından fazlası ailesinin sevgi ve şefkatinden mahrumdur. Bu beklenti, aynı zamanda bir ihtiyaç haline de gelmektedir. Zira yine katılımcıların üçte biri

temel ihtiyaçları içerisinde aile sevgisine de yer vermiştir. Dayanışma beklentisi ise ailenin tutukluluk sonrası kişiyi maddi ve manevi anlamda sahiplenmesine referanslardır. Katılımcıların yarısına yakının ailesi, katılımcıyla dayanışma içerisinde değildir.

Katılımcıların üçte ikisi istihdamda/iş bulmada destekleyici bir beklentiye sahiptir. Geriye kalan katılımcılardan biri ise “öğrendiği yoldan gideceğini” ve işlediği suçu bir meslek haline getirdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bir iş arama durumu söz konusu değildir. İş aramayla ilgili problem yaşamayan katılımcılardan biri kuaförlük gibi yeteneğe dayalı serbest bir meslek icra etmektedir. Diğer katılımcı ise ailesinin ekonomik durumdan kaynaklı kendisine destek olduğunu ve iş kurmada yardımcı olacağını belirtmiştir. Genel olarak katılımcıların üçte ikisi iş bulmada sıkıntı yaşamaktadır ve özellikle iş arama sürecinde dışlayıcı tepkilerle karşılaşmaktadır.

Katılımcılar arasında ekonomik destek beklentisinin, iş bulmaya yönelik beklentiden daha yüksek olması dikkat çekicidir. Ekonomik destek beklentisi, tahliye sonrası suç ile ilişkinin ekonomik nedenlere bağlı olarak oluşmasını engellemesi açısından talep edilmektedir. Zira bu desteğin, tahliye olan kişilerin geçimlerini sağlayacak gelir elde edebilecekleri bir alanda istihdam edilene kadar devam etmesi istenmektedir.

- 43 -

Barınma ihtiyacının giderilmesine yönelik beklentiler, diğer beklentilere oranla daha az dile getirilmiştir. Katılımcıların tamamına yakının ailesiyle yaşadığı görülmektedir. Fakat aileyle yaşamamanın bir tercih mi yoksa bir zorunluluk mu olduğu hususu, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Katılımcıların evliliğe yönelik beklentileri, ekonomik gelirleriyle ilgili olarak şekillenmektedir. Evli olmayan katılımcıların tamamı, uygun koşulların oluşması ve ekonomik gelir düzeyinin yeterli olması durumunda evlenmek istemektedir. Fakat sadece bir katılımcı, evlilik için ön adım atmış ve nişanlanmıştır. Bu nedenle evlilikle ilgili bir beklentiye sahip olsalar bile ya suç işlemeye devam etmeleri ya gönül bağı kuracakları kişileri bulamamaları ya da ekonomik koşullar, bu beklentinin gerçekleşme ihtimalini zorlaştırmaktadır. Bu hususta ekonomik ihtiyaçlar biraz daha ön plana çıkmaktadır. Zira katılımcıların üçte biri, evliliğe yönelik girişimde bulunabilmeleri için tahliye sonrası ekonomik açıdan desteklenmeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcılar, akademik eğitime ilişkin herhangi bir beklentiye sahip değildir. Çoğu katılımcının okulla olan ilişkisi sınırlı ya da problemlidir. Katılımcılar, cezaevi sürecinde

dışarıyla iletişimlerini kısmi de olsa sıkı tutabilmek ve “nefes alabilmek” için okulu bir araç olarak görmüş ve cezaevindeyken okumayı tercih etmişlerdir. Tahliye sonrası böyle bir ihtiyacın kalmaması, eğitime yönelik bir planlama yapılmamasına neden olmuştur. Fakat katılımcıların yaklaşık üçte biri, kişisel ve ailesel gelişim için seminer ya da kurslar yardımıyla ilgi ve yeteneğe uygun eğitimlerin verilmesine yönelik bir beklenti içindedir.

Devletin, verdiği eğitimlerin ve kurs sayısını artırması ve bunların ilgi ve ihtiyaca göre düzenlenmesi de dile getirilen bir konudur. Hem hükümlülük sürecinde hem de tahliye sonrasında alınabilecek bu eğitim ve kurslar, ailesel ilişkilerin güçlendirilmesine ve mesleki becerinin artırılmasına yardımcı olacaktır. Açık cezaevindeki hükümlülere faydalanabilecekleri farklı konularda kurslar verilmektedir. Fakat hem cezaevi ortamından kaynaklı hem de nitelik olarak kursların verimli geçmediği ifade edilmektedir. Kursların mümkün olduğu kadar küçük gruplarla ya da birebir verilmesi, uygulamaya ağırlık verilmesi, tahliye sonrası da devletin yönlendirdiği bir alanda istihdam sağlaması katılımcılar tarafından beklenmektedir. Katılımcıların üçte biri mesleki becerinin artırılmasında devlete önemli bir rol yüklemiştir.

Bir diğer beklenti rehabilitasyona yöneliktir. Örneğin bir katılımcı; “... İnsanları cezaevine atıp ıslah etmek mümkün değil. Özellikle hap kullananlar. Tedavi olmadığı sürece onları kimse kontrol altında tutamaz.” derken diğer bir katılımcı “...denetimli serbestlikte verdikleri eğitimlerle bu olmaz. Cezaevinden sonra koşullarımızı, bizi iyileştirmeliler ki tekrardan suç işlenmesin” demektedir. Suça sürüklenen çocukların bir kısmının uyuşturucu kullanması ya da uyuşturucuya bağlı suçlardan birini işlemesi, hem uyuşturucu hem de suçla olan ilişkilerini devam ettirmelerine neden olmaktadır. Geleneksel ceza sisteminin, çocuğun bu alışkanlığını bırakmasına yönelik iyileştirici önlemler almadığı bilinmektedir. Çocuğun cezaevinde ıslahından ziyade rehabilitasyon merkezlerinde tedavisine daha fazla ağırlık verilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Ayrıca bu konuda destek olan merkezlerin sayısı da artırılmalıdır. Çünkü var olan rehabilitasyon merkezlerinden sıra almanın zorluğunu, dile getiren katılımcılar mevcuttur. Sadece bakanlıklara bir sorumluluk yüklemekten ziyade özel sektör de rehabilitasyon merkezi açması hususunda desteklenmelidir.

Katılımcıların yarısından fazlası, sicil kaydına ilişkin bir düzenleme yapılmasını beklemektedir. Bir katılımcı “... Çünkü sabıkalı olan birine kolay kolay kimse iş

vermiyor, biliyorsun” derken diğerk bir katılımcı “Yaş otuz üç. Bu yaşımdan sonra bir yerde bir işletmeci mi olacağım. Zaten bu sabıkadan sonra kim bana bir iş verir?...” demektedir. Sicil kaydının, iş bulma ihtiyacının karşılanmasıönündeki en büyük engel olduğunu ifade eden katılımcılar, bu durumun damgalanmaya neden olduğunu söylemektedir. Fakat 18 yaşından önce işlenen suçların, çocuğun yüksek yararını korumak için sicil kaydında yer almadığı bilinmektedir. Fakat katılımcıların tamamına yakını 18 yaşından sonra da tekrarlı olarak suça karıştıkları için bu beklentiyi genel bir beklenti olarak ifade etmektedir. Bu noktada birçok katılımcının önerisi, belirli suçlar dışında kalan (örneğin çocuk istismarı, cinsel bütünlüğe zarar gibi) suçlara sicil kaydında yer verilmemesi yönündedir.

Katılımcıların üçte biri ise hükümlülük sürecinde cezaevinde yenilen yemeklerin ücretlerinin ve dosya masraflarının devlet tarafından karşılanmasını beklemektedir. Bir katılımcının bu konudaki ifadeleri şöyledir: *“Dışarıda vergi öder gibi orada kaldığınız, cezaevinde yattığınız gün kadar yemek ücreti ödemeniz gerekiyor. Mahkemeyi kaybedince dosya masrafı, avukat masrafı falan çıkıyor. Bunlar kişiye ekonomik bir külfet.”* Zira bu külfetin devlete yüklenmemesi için başka bir katılımcı, mahkûmların açık cezaevinde ürettiği ürünlerin satışından elde edilen gelikle bu ödemenin yapılmasını önermektedir: *“Açık cezaevleri aynı zamanda üretim yapılan mekânlar. Tarım, seracılık, arıcılık gibi alanlarda üretim yapılıyor ve bu ürünler de satılıyor. Bu ürünlerin satışından elde edilen kâr ise oldukça yüksek... Bu kârlar oradaki yemek ücreti için kullanılabilir. İlla devletin kasasından bir şeyin çıkmasına gerek yok...”* Özetle tahliye sonrası ekonomik sıkıntı çeken kişilerin, bu masrafları ödemek zorunda bırakılması ve gecikme durumunda faiz uygulanması sıkıntı yaşanan hususlardan biridir.

- 45 -

Son olarak hükümlülük sürecinde meydana gelen şiddet ve istismarın engellenmesi de devletten beklentiler arasında sayılmaktadır. Çocuğun fizyolojik ve psikolojik yapısını olumsuz etkileyen ve hayatı boyunca travmaya neden olabilecek bu davranışların engellenmesi gerekmektedir. Ayrıca cezaevinde farklı suç türlerine sahip olanların aynı ortamda barınmaması da farklı suçları öğrenmenin engellenmesi için gerekli olarak görülmektedir.

Tahliye sonrası beklentilerin fazla olması, bu başlık altında ilk etapta beklentilere yer verilmesine neden olmuştur. Beklentilere ek olarak katılımcılar, tahliye sonrası temel

ihtiyaçlarının neler olduğunu da belirtmişlerdir. Bu ihtiyaçlar fizyolojik ihtiyaçlar, ekonomik, psikolojik ve istihdam desteği ile ailenin sevgisi ve şefkati başlıkları altında toplanabilir.

Bu ihtiyaçlar, Abraham Maslow'un teorisiyle de ilişkilendirilebilir. Maslow, ihtiyaçlara beş basamak içerisinde yer vermiştir. İlk basamak fiziksel, ikinci basamak güvenlik, üçüncü basamak ait olma ve sevgi, dördüncü basamak değer görme ile prestij ve piramidin en üstünde yer alan son basamak ise kendini gerçekleştirme gereksinimini ifade etmektedir. Her bir ihtiyacın karşılanması, önceki basamaktaki ihtiyacın karşılanmasıyla mümkün olmaktadır (Cao ve arkadaşları, 2013). Burada belirtilen fizyolojik ihtiyaçlar içerisinde barınma, giyim gibi ihtiyaçlar yer almaktadır. Katılımcıların, yaklaşık üçte biri giyinme ve barınma gibi fizyolojik ihtiyaçlara sahipken yarısından fazlası ise aileden sevgi ile şefkat görmeye ve onlarla verimli vakit geçirmeye ihtiyaç duymaktadır. Aile sevgi ve şefkatinin, fizyolojik ihtiyaçlardan daha fazla dile getirilmesi, sevgi ve şefkat ihtiyacına diğerlerine oranla daha fazla gereksinim duyulduğunu düşündürmektedir. Toplumsal hayata adaptasyon sağlanması için tahliye sonrası psikolojik destek ihtiyacı da dile getirilen bir husustur. Fakat tahliye sonrası psikolojik destek ihtiyacının, diğer ihtiyaçlar içerisinde biraz daha geri plana atıldığı görülmektedir.

- 46 -

Ekonomik ihtiyaçların içerisinde maddi yaptırımların kaldırılmasını bir ihtiyaç olarak değerlendirenlere de yer verebiliriz. Katılımcıların yarısından fazlası, en önemli ihtiyaçlarından birini maddi ihtiyaçlar olarak ifade etmiştir. Maddi ihtiyaçların, fizyolojik ihtiyaçlar kategorisinde de değerlendirilmesi mümkündür. Fakat burada, temel ihtiyaçlarını karşılamak için gelir elde etmekten ziyade yüksek refah düzeyine sahip olmaktan bahsedilmektedir.

Son olarak istihdam edilebilirlik de önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine katılımcıların yarısından fazlası, iş bulmayı önemli bir gereksinim olarak değerlendirmekte ve devletin istihdam edilebilirliği kolaylaştırıcı uygulamalara yer vermesini beklemektedir. İş bulmak da fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi için istenmektedir. Ama Maslow'un hiyerarşisinde ikinci basamakta yer alan güvenlik gereksinimi içinde yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle yemek yeme, barınma gibi gereksinimlerin giderilmesi, çalışmaya/istihdam edilmeye bağlıdır ve bu gereksinimlerin giderilmesi için şarttır. Bu çalışma kapsamında verilen yanıtların suça sürüklenen

çocukların tahliye sonrası ihtiyaçlarının belirlenmesinde Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine uygun bir beklentiye sahip olmadıkları görülmektedir. Sonuç olarak bu piramidin, bu çalışma kapsamında suça sürüklenen çocukların ihtiyaçlarını belirlemede geçerli olmadığı düşünülmektedir.

3.7.Bir Tipolojilendirme Girişimi

Bazı kriterler temel alınarak suça sürüklenen gençlerin bir tipolojisi yapılabilir. Sosyolojide Max Weber'in ideal-tipik kavramsallaştırması, verili bir toplumsal olgunun belirli özelliklerini vurgulamak için oluşturulan, gerçekliğin hiçbir yerinde var olması gerekmeyen bir "saf tip"i ifade eder (Giddens, 2000: 628). Bu tür saf tiplerden hareket edilirse, Türkiye toplumunda suçlular ve tutuklular için iki ideal tipik örnek kurgulamak mümkündür. İdeal tipin bir ucunda "kader mahkûmları" vardır ki, bunlar suçun işlenmesinde hiçbir özgür iradesi olmayan ve tamamen aşkın bir güç (Tanrı, sistem ve kader gibi) tarafından suça sürüklenen kişilerdir. Diğer ucunda ise akıllı ve organizeli bir biçimde suç işleyen profesyonel "suç makinaları" bulunmaktadır. Bunlar suç işlemek için dünyaya gelmişlerdir ve suç işlemeyi meslek olarak icra etmektedirler. Diğer bir ifadeyle bu kişileri "suç bağımlıları" kavramıyla da açıklamamız mümkündür. Fakat bu kavram da damgalayıcı niteliktedir.

- 47 -

Bu araştırmadaki çoğunluk kendilerini kader mahkûmu olarak görmektedir. Bu kişiler, suçu "Tanrı vergisi", "kader" veya "yoksulluk kaynaklı" kaçınılmaz birer olgu olarak tanımlamaktadır ve kendi iradelerinin dışında suça sürüklendiklerine inanmaktadır. Bu katılımcılar, her şeyin değişmeyecek bir şekilde önceden düzenlendiğine vurgu yapmakta ve eylemlerinin sonucuna yönelik takdiri, Allah'a bırakmaktadır. Bu katılımcılar, suçlu tanımlarında "kurban" ve "mağdur" kavramlarını kullanmaktadır.

Suç makinası kavramı ise dışlanmaya ve damgalanmaya neden olan bir kavram olarak ifade edilmesine rağmen suçlu tipolojileri için de kullanılabilir. Çünkü suçu bir alışkanlık ve bir iş haline getiren kişiler, suç işlemeyi profesyonel olarak gerçekleştirmektedir. Bu kişiler, suç alanında kendilerine bir kariyer yapmışlar ve bir meslek olarak bu işi icra etmeye devam etmişlerdir. Bu kişilerin ıslahında, cezaevleri bir çözüm olarak görülmemektedir. Farklı suç tiplerini işleyen kişilerle aynı ortamda bulunulması, diğer suçların işlenme inceliklerinin, diğer bir ifadeyle detaylarının öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Zira bu nedenledir ki katılımcılardan bazıları, cezaevine "suç

makinası üretim alanı” şeklinde bir anlam yüklemektedirler. Çünkü cezaevi deneyimi yaşamış kişiler, eğer “*hamurları bozuxsa*” “*gözlerini cezaevinde açacak*” ve farklı suç tiplerini öğrenerek işleyecektir.

Suçta sürüklenen çocukların tiplerini belirlemede ve ayırt etmede kader mahkûmu ve suç makinasına ek olarak üçüncü bir sınıflandırmaya ihtiyaç vardır. Bu üçüncü profil “şans mahkûmları” ismiyle yapılabilir. Bu tipler suçu, ne insanlık bilincinin dışında bir şey ne de özellikle eğitime dayalı bir meslek grubunu ifade etmede kullanılan kariyer olarak değerlendirebiliriz. Aslında şans kavramı, kişinin özgür iradesi dışında suça sürüklenmesi gibi düşünülse de burada, tesadüfi olarak olay yerinde bulunma ya da olayın bizatihi olarak başlı başına talihsizlik olarak değerlendirilmesi sonucu kullanılmaktadır. Rastlantısal olarak suça sürüklenmiş, kendilerini şansız olarak gören şans mahkûmları, hem fail hem de münfail konumundadırlar.

SONUÇ

Bu çalışmayla, suça sürüklenmiş dezavantajlı çocukların, tahliye sonrası yaşam standartlarını iyileştirebilmek için suça sürüklenme nedenleri belirlenmeye çalışılmış ve tahliye sonrası beklentilerine, gereksinimlerine ve yaşadıkları problemlere odaklanılmıştır. Çalışmada sembolik etkileşimcilik yaklaşımından hareket edilmiş, yaşam öyküsü yöntemi ve mülakat tekniğiyle suç süreci anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Toplanan bilgilerden hareketle suç sürecindeki imgeler, ailenin ve arkadaşlarının tepkisi, dışlanma ve toplumsal uyum, cezaevi yaşantıları gibi bazı temalar oluşturulmuş ve yeni bir tipolojileştirme girişiminde bulunulmuştur.

Sembolik etkileşimcilik teorisine göre ifade edilecek olunursa suça ilişkin kavramlara yüklenen anlamların öznel bir nitelik kazandığı söylenebilir. Bu farklılaştırmanın suça tekrar sürüklenmede önemli bir etkisi vardır. Zira suç, suçlu, suçluluk gibi kavramlara negatif anlamlar yükleyenlerin tekrardan suça sürüklenmedikleri görülmektedir. Fakat bu kavramlara ilişkin tanımları, kendi dışında nedenlere bağlı olarak açıklayan katılımcılar, suç işlemeye devam etmiştir. Bu durum, mantığa bürüne ya da diğer bir ifadeyle rasyonelleştirme çabalarının suça sürüklenmede etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Suçta sürüklenmelerine neden olabilecek yaş, okul başarısı, uyuşturucu kullanımı, yaşanan konut ve aile yapısı, aile eğitimi ve mesleği, ailenin ekonomik geliri, aileyle iletişim ve kardeş sayısı, suç işleyen arkadaşların varlığı ve göç deneyimi gibi değişkenler, suçta sürüklenmede tek başına bir gerekçe değildir. Birçok farklı faktör, bir arada cereyan etmekte, suçta yüklenen anlam, çocuğun suç ile ilişkisini şekillendirebilmektedir.

Ayrıca suç, suçlu ve suçluluk gibi kavramlara, sürüklenilen ilk suç türünün nedeni dikkate alınarak yanıt verilmiştir. Bu tanımlamalarda, kurban ve mağdur kavramları ön plana çıkmış, bazı katılımcılar suçu bir meslek olarak gördüğünü belirtmiş, sahte mutluluk gibi ifadelerle suçta geçiciliği ve hazzı ön plana çıkaran metaforlar kullanmıştır.

Çalışmada, kader mahkûmuna ve suç makinasına ek olarak yeni bir sınıflandırma “şans mahkûmları” kavramı ile yapılmıştır. Şans mahkûmları, suçu, ne insanlık bilincinin dışında bırakmışlardır ne de eğitime dayalı bir meslek grubunu ifade etmek için kullanmışlardır. Bu katılımcılar, suç ile ilişkilerini rastlantı olarak yorumlamışlardır.

Beklentiler, ihtiyaçlar ve problemler ekseninde açığa çıkmıştır. Bu bulgular kapsamında sosyal politikaların oluşturulması ve geliştirilmesi mümkündür. Ayrıca bu alanda çalışma yürütecek kişilerin, cezaevi deneyim sürecine ağırlık vermesi ve cezaevi yaşantılarının tahliye sonrası sürece etkisine odaklanması faydalı olacaktır.

Bu çalışmaların sonucunda kadınların müzikal/sanatsal ifadelerinin kuvvetlenmesi ve özgüvenlerinin artması sağlanarak, sanata/müziğe ve hayata daha farklı bir bakışın söz konusu olacağına inanmaktayız.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Emine. (2018). Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması. 6. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.
- Ariès, Philippe. (1962). Centuries Of Childhood: A Social History Of Family Life. New York: Alfred A. Knopf.
- Artuk, M. Emin ve Alşahin M. Emin. (2017). Kriminoloji. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Bartollas, Clemens ve Frank Schmalleger. (2017). Juvenile Delinquency. 10. Baskı. New York: Pearson.
- Bottomore, Tom. (2002). Marksist Düşünce Sözlüğü. Der. Mete Tunçay, 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozkurt, Veysel. (2018). Değişen Dünyada Sosyoloji -Temeller, Kavramlar, Kuramlar. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Cao, Huanhuan, Jinhu Jiang, Lih-Bin Oh, Hao Li, Xiuwu Liao ve Zhiwu Chen. (2013). A Maslow's Hierarchy of Needs Analysis of Social Networking Services Continuance. 24 (2), 170-190.
- Demirbaş, Timur. (2016). Kriminoloji. 6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dolu, Osman. (2012). Suç Teorileri, Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Dönmezer, Sulhi. (1984). Kriminoloji. 7. baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
- Durkheim, Emile. (1995). Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları. (Çev. Cemal Bali Akal). İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Ferri, Enrico. (1913). The Positive School of Criminology: Three Lecturer, Trans. By Ernest Untermann. Chicago. Charles H. Kerr & Company.
- Gandier, Mary ve Gardiner, Harry W. (1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çev. Bekir Onur). Ankara: İmge Yayınları.
- Giddens, Anthony. (2000). Sosyoloji. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Giddens, Anthony. (2005). Sosyoloji. Hazırlayan: Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınları.

- Goddard, Henry Herbert. (1926). *Feeble-Mindedness, Its Causes and Consequences*. New York: The Macmillan Company.
- Gürler, Adem. (2018). Yoksulluk ve Suç. B. Şen ve M. Özcan (Ed.) *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet*, (83-105). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Güçlü, İdris ve Akbaş, Halil. (2016). *Suç Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayınevi.
- İçli, Tülin. (2007). *Kriminoloji*. 7. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- İnan, Ali Naim. (1980). «Çocuğun Korunması ve Polis.» Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 37 (1), 243-250.
- Kıyak, Y. (2012). Samsun İli Sosyal Risk Haritasının Oluşturulması Projesi(Sorhop) Raporu -Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri-, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı.
- Lombroso, Cesare. (1918). *Crime, Its Causes and Remedies*. Little, Brown.
- Oktik, Nurgün. (2013). *Suçun Sosyolojisi*. Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi/Temel Kacramlar ve Tartışmalar kitabı içinde. Ed. Güncel Önkal ve Özgür Sarı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özaşçılar, Mine. (2016). "Şiddet Davranışının Nedenlerini Açıklamada Biyolojik Temelli Kuramların Rolü." *Türk Psikoloji Yazıları*. 19, 16-28.
- Polat, Oğuz. 2000. *Adli Tıp*. İstanbul: Der Yayınları.
- Postman, Neil. (1995). *Çocukluğun Yokluğu*. 1. Baskı. (Çev. Kemal İnal). İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Ritzer, George. (1992). *Sociological Theory*. Third Edition. Signapore: McGraw-Hill.
- Ritzer, George. (2011). *Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Himmet Hülür). 8. Baskı. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Sargın, Sevil ve Kadir Temurçin. (2011). *Türkiye'nin Suç Coğrafyası*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Siegel, Larry J. (2010). *Criminology: Theories, Patterns and Typologies*. Tenth Edition. Canada: Nelson Education.
- Sokullu Akıncı, R. Füsun. (2016). *Kriminoloji*. 12. Baskı. İstanbul: Beta.

- Soytürk, Selma. (2013). «Hükümlü ve Tutukların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği.» Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tolan, Barlas. (1981). Çağdaş Toplum Bunalımı, Anomi ve Yabancılaşma. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticaret Akademisi.
- Turner, Jonathan H., Leonard Beeghley, ve Charles H. Powers. (2010). Sosyolojik Teorinin Oluşumu. Çeviren Ümit Tatlıcan. Bursa: Sentez Yayınları.
- Ünal, Halime. (2008). «Neden Çocuklar ve Gençler Suç İşler? Ayrıcı Birleşimler ve Sosyal Kontrol Teorileri.» Toplumbilim, 51-62.
- Yağbasan, Yusuf. (2010). «Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri ve Cezai Sorumluluğu.» Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Yavuzer, Haluk. (1981). Psiko-Sosyal Açıdan Çocuk Suçluluğu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yavuzer, Haluk. (2001). Anne-Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi Kitapevi.

BİLİŞİM ALANI LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİNİN YAPAY ZEKA KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ

Recep BENZER¹

<https://orcid.org/0000-0002-5339-0554>

Semra BENZER²

<https://orcid.org/0000-0002-8548-8994>

Öz

Bu çalışmanın amacı, bilişim alanında öğrenim gören lisansüstü öğrencilerin, yapay zekâ konusunda bilgi ve görüşlerini belirlemektir. Bu araştırmaya ait veriler 2020-2021 Bahar Dönemi'nde Orta Anadolu'da bulunan bir vakıf üniversitesinde bilişim alanında lisansüstü öğrenim gören 150 katılımcıdan elde edilmiştir. Çalışmada veriler, araştırmacılar tarafından alan yazın incelenerek hazırlanan, ardından alan uzmanları ve dil uzmanları tarafından incelenerek oluşturulan “görüş anketi” ile toplanmıştır. Araştırmada yer alan katılımcılar bilgi edindikleri kaynaklar olarak film ve kitaplar, oyun ve satranç, akademik sempozyum, makale, bilim teknik dergileri gibi basılı dokümanlar, internet ve sosyal medya, mesleki doküman ve arkadaş gibi kaynakları belirtmektedirler. Katılımcıların çoğunluğunun yapay zekânın sesli asistan, bankacılık, e-ticaret ve askeri uygulamalarda kullanıldığı yönünde görüş bildirdiği, yine katılımcıların önemli bir kısmının ise yapay zekânın robotik, akıllı tahta ve ölçme değerlendirme eğitim alanında kullanılabileceği konusunda görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Araştırmada yer alan katılımcılar yapay zekânın gelişimi ile gelecekte farklı meslek gruplarının ortaya çıkacağını ve bazı meslek gruplarının ortadan kalkacağına yönelik görüş bildirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Bilişim alanı, Görüş, Lisansüstü öğrenci

THE OPINIONS OF INFORMATICS GRADUATE STUDENTS ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Abstract

The aim of this study is to determine the knowledge and opinions of postgraduate students studying in the field of informatics on artificial intelligence. The data of this research were obtained from 150 participants who were studying in the field of informatics at a foundation university in Central Anatolia in the 2020-2021 Spring Term. In the study, the data were collected by the "opinion questionnaire", which was prepared by the researchers by examining the literature and then examined by the field experts and language experts.

¹ Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Programı, recepbenzer@baskent.edu.tr

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, sbenzer@gazi.edu.tr

The participants in the research cite sources such as movies and books, games and chess, academic symposiums, articles, printed documents such as science and technical journals, the Internet and social media, professional documents and friends as the sources they obtained information from. It was determined that the majority of the participants expressed the opinion that artificial intelligence is used in voice assistant, banking, e-commerce and military applications, and a significant part of the participants stated that artificial intelligence can be used in the field of education in robotics, smart boards and measurement and evaluation. The participants in the research stated that with the development of artificial intelligence, different occupational groups will emerge in the future and some occupational groups will disappear.

Keywords: Artificial intelligence, Informatic field, Vision, Graduate student

GİRİŞ

Sanayi devriminden bu yana teknoloji alanında büyük bir gelişmeler yaşanmıştır (Chien ve ark., 2020). Yapay Zekâ (YZ), çeşitli alanlarda insan tarafından yapılan manuel işlerin yerini almak üzere gerçekleşen teknolojik yeniliklerden biridir (Benko ve Lányi, 2009). YZ, insan zekası gerektiren çeşitli görevleri yerine getirmek için akıllı makineler ve bilgisayar programları oluşturan bir bilim ve teknoloji dalıdır (Chien ve ark., 2020). Bir insanın yapabileceği çeşitli işlevleri taklit eden bir sistem olan YZ, verilen görevler için mükemmel performans elde etmek için büyük veriler gibi harici verileri kullanır (Kok ve ark, 2009). YZ, bir zamanlar bilim kurgularında ve teknolojinin modern dünyadaki etkisini tartışan tartışmalarda görülen bir kavramdı, ama artık günlük hayatımızın bir parçası haline geldi (Xiao ve ark., 2020). Günümüzde YZ birçok teknik ve diğer çeşitli sektörlerin temel işlevi haline geldi (Rahmanifard ve Plaksina, 2019). YZ, imalat, sağlık, eğitim, tedarik zincirleri vb. sektörler üzerinde önemli bir etki yaratarak , insanın yapamayacağı şeyleri yapabilme yeteneği, performans ve üretkenlikte iyileşme ile sonuçlanan uygulamalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.(Ahmed ve ark., 2021). 20. yüzyılda ortaya çıkan YZ bilimi, son zamanlarda çağımızın en popüler çalışma alanları arasında yer almaktadır (Genesereth ve Nilsson, 2012; Russell ve Norvig, 2017). YZ insansı düşünme, davranış ve mantıklı düşünme, davranış çalışmaları olarak da adlandırılmaktadır (Russell ve Norvig, 2017). YZ eğitimde öğretmenlere yardımcı olmak ve öğrencilerin öğrenme deneyimlerini geliştirmek amaçlı olarak kullanılmaktadır (Neller, 2017; How ve Hung, 2019).

YZ kavramı ilk kez 1956 yılında McCarty tarafından Darmouth Kolejinde düzenlenen bir konferansta zeki davranan makineler geliştirmeyi amaçlayan bir disiplin olarak tanımlanması ile ortaya çıkmıştır (Haenlein ve Kaplan, 2019). YZ makinelerin sergilediği

zekâ içeren davranışlar şeklinde tanımlanmakta (Obschonka ve Audretsch, 2020), problem çözme, yorum yapma, öğrenme, karar verme, analiz yapma becerilerin makineler tarafından hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir (Canbek ve Mutlu, 2016). YZ; ulaşımda, güvenli sürüş, kazaların ve trafiğin azaltılması, sürücü kaynaklı sorunların ortadan kaldırılması (Iyer, 2021), hizmet robotlarında, ev temizliği, nakliye ve teslimat, günlük iş ve işlemlerin gerçekleştirilmesi (Chi ve ark., 2020), yaşlı ve hasta bakımı (Papadopoulos ve ark., 2022); sağlıkta bireyin günlük yaşam takibi, hastalıkların tahmini ve önlenmesi, akıllı saatler, ameliyathanelerde (Park ve ark., 2020); güvenlikte, fiziksel ve siber güvenlikte, ülkelerin sınır güvenliği, insansız hava araçları ile bölgesel güvenlik, suç ve suçluların tahmininde (Yağdereli ve ark., 2015; Gupta ve ark., 2021), iletişimde, cep telefonlarında, müşteri sanal asistanlar (Cho ve ark. 2019); diller arası çeviri, konuşma algılama, metin seslendirme, duygu analizi alanlarında (Rosas ve ark., 2013) ve tarım, denizcilik, balıkçılık (Benzer et al., 2022) gibi alanlarda kullanılmaktadır. YZ değişen ortam ve hedeflere karşı esnek olma, kendi kendine öğrenebilme, olasılıklı hesaplamalar ve sınırlılıklar dikkate alınarak en uygun tahmin ve seçimi ortaya koyabilmektedir (Bartneck ve ark., 2021).

Yarının dijital dünyasında toplumların dinamizmini körükleyecek en önemli konulardan biri YZ, diğeri ise hiç şüphesiz eğitimidir (Alkayış, 2021). YZ, eğitimcilerin yeni teknoloji araçlarına katılması için bir fırsat yaratması (Türkel ve Yeşilkuş, 2020) anlamında öğrenme yöntemiyle öğretmenin bilgisi ile eğitim programının içeriğini daha da zenginleştirecektir (Alkayış, 2021). YZ ve eğitim alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde, araştırmaların sadece eğitim sektöründeki idarecileri yada algılarını ölçmediği, aynı zamanda alandaki diğer konulara odaklandığı tespit edilmiştir (Benzer ve ark., 2018; Southgate ve ark., 2018; Liang, 2020; Li ve Su, 2020; Arslan 2020; Taşçı ve Çelebi, 2020; Göker ve Tekedere; 2020; Pala, 2020, Dağ, 2020; Qin, Li ve Yan 2020; Zanetti ve ark., 2020; Canbek, 2020; Çetin ve Aktaş, 2021; İşler ve Kılıç, 2021; Aruğaslan ve Çivril, 2021, Avaner ve Çelik, 2022; Orman ve Sebetci, 2022).

Bu çalışmanın amacı, bilişim alanında öğrenim gören lisansüstü öğrencilerin, YZ konusunda görüşlerini belirlemektir. Çalışmaya ait ana problem sorusu: “Bilişim alanında lisansüstü öğrenim gören lisansüstü öğrencilerin, YZ konusunda görüşleri nelerdir?” şeklindedir. Ana problem sorusu ile birlikte katılımcılara YZ ile ilgili konularda sorular sorulmuştur. Soruların cevapları araştırmada incelenmiş olup “Bulgular” kısmında yer

verilmiştir. Çalışma bu problem sorusu etrafında şekillenmiştir ve YZ ile ilgili görüşler alınmıştır. Araştırma bilişim alanında öğrenim gören lisansüstü öğrencilerin, YZ konusunda görüşlerinin değerlendirilmesi niteliğindedir. Bu sebeple literatüre katkı sağlaması çalışmayı önemli kılmaktadır.

1. YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırmanın durum çalışması modelinden durum analizi türü kullanılmıştır. Durum çalışması, bir veya birden fazla olayın, durumun ya da sistemlerin ayrıntılı olarak basamaklı bir şekilde incelendiği yöntemdir. Bununla birlikte durum çalışmaları bir konu ile ilgili açıklama yapma veya bir konuyu değerlendirme amacıyla da kullanılır (McMillan, 2000). Durum analizi türü bir olay ya da durumun bireyler üzerinde oluşturduğu farklılıkları konu almaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2016).

Çalışmada katılımcı uzaktan eğitim yüksek lisans eğitimi alan öğrencilerin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem seçilecek her bireyin eşit şansının olduğunu belirtir. Yani bireyler çalışma grubuna belirli bir kritere göre alınmamaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2016). Bu yöntemden yola çıkarak çalışma, 2020-2021 Bahar Dönemi'nde bir vakıf üniversitesinde bilişim alanında lisansüstü öğrenim gören 150 kişi ile yapılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılara K1 den K150'ye kadar numara verilmiştir. Çalışma grubunu % 33,3'ü kadın (50 kişi), %66,6'sı erkek (100 kişi) bireyler oluşturmaktadır.

Çalışmada veriler, araştırmacılar tarafından alan yazın incelenerek hazırlanan, ardından alan uzmanları ve dil uzmanları tarafından incelenerek oluşturulan “görüş anketi” ile toplanmıştır. Görüş anketinde YZ ile ilgili 14 maddeden oluşan açık uçlu sorular yer almaktadır. Açık uçlu sorular katılımcılar ile paylaşılmıştır ve katılımcıların değerlendirmeleri istenilmiştir.

Çalışmada görüş anketinden elde edilen veriler içerik analizi yapılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi ile benzer yanıt verenler aynı başlık altında toplanarak yorumlanmıştır ve bir sonuca varılmıştır. Ayrıca bazı maddeler “kategori ve kod” başlıkları oluşturularak analiz edilmiştir. Kategori, temalardan; temalar ise birbirleri ile ilişkili olan kodlardan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Katılımcıların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar araştırmada yer alan araştırmacılar tarafından ayrı ayrı kodlanarak düzenlenmiştir. Kodlanan veriler benzerlik ve farklılıklarına göre incelenerek

gruplandırılmıştır. Birbiriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuş ve tablolar şeklinde sunulmuştur. Katılımcıların özelliklerinin tanımlanması, sınırlılıkların ifade edilmesi, veri toplama süreci ve analizlerden bahsedilmesi uygun başlıklar altında açıklanmış, dış güvenirlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışma için 28.07.2021 tarih ve E-77082166-604.01.02-133660 sayılı Gazi Üniversitesi Etik Komisyon yazısı kapsamında 2021-722 Araştırma Kod No ile etik izin alınmıştır.

2. BULGULAR

Katılımcıların YZ hakkındaki bilgi ve görüşlerini belirlemek amaçlı yürütülen çalışmanın ilk bölümünde anketi cevaplayan kişilerin cinsiyet, yaş aralığı ve mesleki durum bilgileri gibi özellikleri verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcılara Ait Bilgiler

		Erkek	Kadın	Toplam
Cinsiyet	Erkek/Kadın	100	50	150
Yaş aralığı	24-29	39	5	44
	30-35	46	13	59
	36-41	17	6	23
	42-47	13	1	14
	48-53	10	-	10
Mesleki Durum	Emniyet Personeli	7	0	7
	Bilgisayar Mühendisi	7	0	7
	Bilgisayar Öğretmeni	9	3	12
	Mühendisi	7	0	7
	Askeri Personel	33	1	34
	IT Personeli	31	2	33
	Memur	29	12	41
	Öğretmen	0	5	5
	Öğrenci	2	2	4

Araştırmada yer alan katılımcıların vermiş oldukları YZ konusunda bilgi kaynaklarına yönelik benzer cevaplar aynı başlık altında toplanarak değerlendirilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: YZ Konusunda Bilgi Kaynakları

Kategori	Kodlar	f	%
YZ hakkında bilgi kaynakları	Film ve Kitaplar	50	33,3
	Oyun, Satranç	25	16,6
	Akademik Sempozyum	10	6,6
	Makale	5	3,3
	Bilim Teknik Dergileri gibi Basılı Dokümanlar	6	4
	İnternet ve Sosyal Medya	33	22
	Mesleki Doküman	15	10
	Arkadaş	6	4

Araştırmada YZ konusunda bilgi edinilen kaynaklara yönelik katılımcıların verdiği cevaplar genel olarak 8 başlık altında cevaplar değerlendirilmiştir (Tablo 2). Araştırmada yer alan katılımcıların en çok “Film ve kitaplar” (50 katılımcı, %33,3) kodunu, en az “Arkadaş” (6 katılımcı, %4) kodunu tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların konu hakkında bilgi edindikleri önemli kaynaklar arasında internet ve sosyal medya, oyun ve santraç, mesleki döküman ve akademik sempozyum olduğu görülmektedir. Araştırmada elde edilen katılımcılara ait bazı görüşler aşağıda verilmiştir:

“YZ’yı ilk defa 1984 tarihli Teminatör filmindeki Skynet ile duydum, daha sonra 2001’de “A Space Odyssey” filmini izledim. Hall 9000 bilgisayarının denetiminde Jüpiter gezegenine yolculuk yapan gemide YZ’ya sahip bilgisayarın görevin herşeyden önce olduğuna karar vermesi ve insanların onu kapatma kararına karşı gösterdiği reaksiyonlar beni çok etkilemişti” (K1).

“YZ kavramını ilk defa 2002 yılında 15 yaşında seyretmiş olduğum Steven Spielberg’in yaptığı “Artificial Intelligence” ile tanıdım” (K3).

“YZ kavramını bir devlet kurumunda çalışan arkadaşından duydum” (K6).

“YZ kavramını teknoloji haberlerinden ve gezindiğim forumlardan duydum” (K8).

“1980 li yıllarda çıkan bilim ve teknik dergilerinde duydum” (K17).

“Stanley Kubrick’in 2001 “Uzay Macerası” filmiyle duydum” (K20).

“Arduino çalışmalarım sırasında elektronik ve robotik uygulamalar için yaptığım araştırmalar ile öğrendim” (K21).

“YZ’yı mesleki alanımla ilgili bir kursta duydum. Bir beyaz eşya firmasında klimanın zamanla YZ ile çalışılacağı konusunda bilgiler verilmişti” (K23).

“1997 yılında Satranç ustası Kasparov, Deep Blue isimli YZ’ya yenilmişti o zaman duymuştum” (K25).

“1990’lı yıllarda duydum, “MATRIX” adlı sinema filminden duymuştum” (K30).

“1927 Almanya yapımı “Metropolis” filminde duydum” (K32).

“İngilizce sınavına hazırlanırken okuduğum makaleler ve sınavlardaki paragraf soruları sayesinde öğrendim” (K34).

“Sosyal medyadaki haber akışları (Facebook, Instagram, snapchat veya Twitter), Sesli asistanlar (Google, Asistan, Alexa ve siri), Otonom Sürüş sistemleri (otopilot bir araba), müzik ve medya hizmetleri (Spotify, netflix veya Youtube)’nden duydum” (K39).

“YZ kavramını “Eagle Eye” ve “Transcendence” filmlerinde duydum” (K45)

“Phyton programlama dilinde YZ kütüphanelerinde karşılaşınca farkındalık oluştu” (K49).

“Meslek yüksek okulunda bir öğretim görevlisinden duydum” (K50).

“Üniversite yıllarında siber güvenlik, YZ ile ilgili sempozyum ve seminerlere katıldım” (K60).

“Sosyal medyadan duydum” (K63).

“YZ kavramının 2017 yılında çalıştığım otomobil firmasında Otomobilin dünü bugünü ve geleceği konulu konferansta TESLA’nın anlatımıyla duydum” (K72).

“Ray Kurzweil’in yazdığı “insanlık 2.0” kitabında ve mesleki hayatda öğrendim” (K106).

“Elektrik şirketinde çalışmaktayım yapay zeki tabanlı çalışan bir uygulamadan duydum” (K108).

“IBM Türkiye TJBOT 2020 yılında Türkiyede başlattığı bir projede seçilen öğretmenlere YZ ile ilgili uygulamalar yaptırdı. Seçilen öğretmenler arasında bende vardım” (K117).

“Elektronik oyun sektöründe duydum” (K135).

“Yarım dönem YZ dersi aldım” (K141).

Araştırmada yer alan katılımcıların YZ’nin kullanım alanları olarak mühendislik, sesli asistan uygulamaları, bankacılık, askeri uygulama, uzay ve havacılık, tıp ve sağlık sanayi, spor, haberleşme, IT, e- ticaret, tarım ve ulaşım cevaplarını verdikleri belirlenmiştir. Katılımcıların “YZ’nin Kullanıldığı Alanlara Yönelik Görüşleri” Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: YZ’nin Kullanıldığı Alanlara İlişkin Görüşler

Kategori	Kodlar	f	%
Kullanılan Alanlar	Mühendislik	7	4,6
	Sesli Asistan Uygulamaları	44	29,3
	Bankacılık	21	14
	Askeri Uygulama	10	6,6
	Uzay ve havacılık	5	3,3
	Tıp ve Sağlık Sanayi	12	8
	Spor	2	1,3
	Haberleşme	7	4,6
	Eğlence/Oyun	9	6
	IT	9	6
	e – Ticaret	12	8
	Tarım	5	3,3
	Ulaşım	7	4,6

Araştırmada kullanılan görüş anketinde yer alan YZ’nin kullanım alanları olarak mühendislik, sesli asistan uygulamaları, bankacılık, askeri uygulama, uzay ve havacılık, tıp ve sağlık, sanayi, spor, haberleşme, IT, e- ticaret, tarım ve ulaşım cevapları

“YZ’nin Kullanıldığı Alanlar” kategorisinde incelenmiştir (Tablo 3). Araştırmada YZ’nin kullanım alanlarına yönelik katılımcıların verdiği cevaplar genel olarak 13 kategori altında gruplandırılmıştır. Bu başlık altında kodlar incelendiğinde katılımcılar en çok “Sesli Asistan Uygulamaları” (44 katılımcı, %29,3) kodunu, en az “Spor” (2 katılımcı, %1,3) kodunu tercih etmişlerdir (Tablo 3). Araştırmada elde edilen katılımcılara ait bazı görüşler aşağıda verilmiştir:

“Cep telefonu sektöründe kullanılmaktadır” (K1).

“Savunma sanayiinde, uzay ve havacılık, sağlık sanayide kullanılmaktadır” (K3).

“Otonom sürüş sistemleri, tıpta görüntü tanıma, kanser teşhisi ve hukuk danışmanlığında kullanıldığını biliyorum” (K4).

“Dil çeviri sistemleri, bankacılık ve finans sektörü, tarım, Hava trafik kontrol sistemleri, Akıllı otoyollar, Mimari, Oyun sektörü YZ içermektedir” (K7).

“Cep telefonlarımızda bulunan Ciri, Cortana, Alexa, Google asistan gibi kişisel asistanlardaki uygulamalarda (K8).

“Navigasyon, sesli asistanlar, e ticaret alanlarında kullanılmaktadır” (K10).

- 61 -

“İnsansı robotlar, savunma, eğitim, bilişim, sosyal medya gibi pek çok alanda kullanılmaktadır” (K17).

“Mühendislik sistemlerde kötü amaçla kullanıldığını düşünüyorum” (K109).

“Blockchain’in bankacılık sisteminde finans sektöründe kullanılıyor” (K111).

“Kişiselleştirilmiş çevrimiçi alışveriş hizmetleri içeren sistemlerde kullanılmaktadır” (K148).

“Bilgisayar programlarında hacking olaylarında ve istihbarat toplamak amaçlı yapılan uygulamalarda” (K141).

“Tıbbi ve robotik cerrahide kullanılmaktadır” (K123).

“YZ’nin kullanılmadığı sektör yoktur” (K128)

Katılımcıların dünyaca ünlü YZ uygulamalarına yönelik verdiği cevaplar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Dünyaca Ünlü YZ Uygulamalarına İlişkin Görüşler

Kategori	Kodlar	f	%
Dünyaca bilinen uygulamalar	Sesli Sistem Uygulamaları	60	40
	İnsansız Drone ve Araçlar	8	5,3
	Robotlar	10	6,6
	Sosyal medya Uygulamaları	12	8
	İnternet Arama Motorları	25	16,6
	Ticari ve Ulaşım Sistemleri	5	3,3
	Uzman Sistem Bilgisayarları	10	6,6
	Makine Öğrenmesi Uygulamaları	20	13,3

Araştırmada kullanılan görüş anketinde yer alan katılımcıların dünyaca ünlü YZ uygulamalarına yönelik verdiği cevaplar “Dünyaca ünlü YZ Uygulamalar” kategorisinde incelenmiştir. Araştırmada dünyada ünlü YZ uygulamalarına katılımcıların verdiği cevaplar genel olarak 8 kategori altında gruplandırılmıştır (Tablo 4). Bu başlık altında kodlar incelendiğinde katılımcılar en çok “Sesli sistem uygulamaları” (60 katılımcı, %40) ve “İnternet Arama Motorları” (25 katılımcı, %16,6) kodunu tercih etmişlerdir. Araştırmada elde edilen katılımcılara ait bazı görüşler aşağıda verilmiştir:

“Siri, Cortona, Alexa, Socratic, Fyle, DataBot, Hound, Youper ünlü YZ uygulamalarına örnek gösterilebilir” (K2).

“Google Asistan uygulaması, Alexa, Apple firması tarafından geliştirilen Siri” (K5).

“Google Asistan, siri, Google Dublex, Tesla, Autopilot, Facebook, DeepFace, Sophia, Instagram” (K7).

“Ticari uçuşların kontrol edilmesi, Uber ve Lyft gibi uygulamaların araç paylaşım sistemi” (K8).

“Tesla Firmasının Otopilot modu, navigasyon sistemleri YZ ile çalışmaktadır” (K10).

“Socratic, öğrencilere matematik ve diğer ödevlerinde kullanılan yapay destekli bir uygulamadır” (K23).

“Fyle YZ destekli harcama programıdır” (K25).

“Youper YZ destekli bir duygusal sağlık asistanıdır” (K33).

“ELSA Speak İngilizce konuşmayı öğreten YZ uygulamasıdır” (K39).

“YZ firmaları Alphabet, Tesla, Microsoft” (K81).

“AI CoRe, Alexa, Face Id, Azure Machine Learning Studio, Tensorflow” (K98).

“Blue Brain projesi, Webexyüz tanıma ve duygu anlama uygulamalarıdır” (K99).

“EVA adlı AI tabanlı bir chatbot” (K115).

“Sophia gibi suudi Arabistan vatandaşılığı verilen robot” (K141).

“IBM’in Kasparov’u yenen satranç uygulaması” (K142).

“Evolver, Genetic Algoritm User Interface, Xper Rule gen Asys” (K149).

Araştırmada kullanılan görüş anketinde yer alan katılımcılar tarafından YZ’nin eğitimde kullanım alanlarına yönelik verdikleri cevaplar “YZ’nin Eğitimde kullanım alanları” kategorisinde incelenmiştir. Katılımcıların YZ’nin eğitim alanında verdiği cevaplar genel olarak 10 kategori altında gruplandırılmıştır. Bu başlık altında kodlar incelendiğinde katılımcılar en çok “Robotik Uygulamalar” (40 katılımcı, %26,6) kodunu, en az “Akıllı İçerik üretiminde Kullanım” (2 katılımcı, %1,3) kodunu tercih etmişlerdir. Araştırmada katılımcılar YZ’nin eğitimde farklı amaçlarla kullanıldığını belirtmektedirler (Tablo 5).

Tablo 5: YZ'nın Eğitimde kullanım alanlarına ilişkin Görüşler

Kategori	Kodlar	f	%
Eğitimde kullanım alanları	Eğitimin Yönetimi	7	4,6
	Öğrenme ve Öğretme Sürecinde Kullanım	4	2,6
	Akıllı İçerik Üretiminde Kullanım	2	1,3
	Temel Eğitim Faaliyetlerinin Planlanması	9	6
	Kişiselleştirilmiş Eğitim Planlanması	10	6,6
	Faydalı Geri Bildirim Verilmesi	7	4,6
	İçerik Oluşturulması	14	9,3
	Ölçme ve Değerlendirme	32	21,3
	Akıllı Tahta Uygulamaları	25	16,6
	Robotik Uygulamalar	40	26,6

Araştırmada yer alan katılımcıların YZ'nın eğitimde kullanım alanlarına ait bazı görüşleri aşağıda verilmiştir:

- 64 -

“Eğitimin yönetiminde kullanılabilir” (K23).

“Eğitim ve öğretimin planlanması YZ uygulamaları kullanılabilir” (K36).

“Eğitim içeriklerinin ders içeriklerinin oluşturulmasında geliştirilmesinde kullanılabilir” (K45).

“Öğrencilere geri bildirimler sağlayarak eksiklerin yanlışların düzeltilmesinde faydalı olabilir” (K63).

“Eğitimde ölçme ve değerlendirme, not ve devam işlerinin takibinde kullanılabilir” (K82).

“Kişiselleştirilmiş eğitim içeriklerinin oluşturulmasında kullanılabilir. Özellikle öğrenme güçlüğü yaşayan bireyler için içeriğin oluşturulması ve geri bildirimlerin verilmesi YZ'nin eğitimde uygulanmasının avantajları arasında olabilir” (K120).

“Akıllı tahta uygulamaları YZ uygulamalarıdır” (K124).

“Robotik uygulamalar ve yazılımlarda YZ kodlamalarının kullanımı önemlidir” (K132).

“YZ uygulamaları öğrenci ve öğretici takvimini inceleyerek en uygun ders saatini belirleyebilir” (K140)

“Öğretici eksikliği söz konusu olduğunda YZ uygulaması kullanılabilir” (K147).

Araştırmada katılımcılar YZ’nın gelişmesi ile bir takım mesleklerin kaybolacağını, bazı meslek gruplarının ise ortaya çıkacağına yönelik görüşlerini belirtmişlerdir (Tablo 6). Araştırmada yer alan katılımcılar tarafından YZ’nın gelişmesi ile hangi mesleklerin kaybolacağı ve hangi meslek gruplarının ise ortaya çıkacağına yönelik görüşleri “Gelişecek Meslekler” ve “Kaybolacak Meslekler” olmak üzere iki kategoride incelenmiştir (Tablo 6). “Gelişecek Meslekler” başlığı altında kodlar incelendiğinde katılımcıların en çok “Yapay zekâ mühendisliği” (43 katılımcı, %28,6) kodunu, en az “Deri sanayii” (1 katılımcı, %0,6) kodunu belirttikleri görülmektedir. Bununla birlikte “Kaybolacak Meslekler” başlığı altında kodlar incelendiğinde ise katılımcıların en çok “Öğretmenlik ” (50 katılımcı, %33,3) kodunu, en az “Banka çalışanları” (9 katılımcı, %,6) kodunu tercih ettikleri tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların mühendislik, fizikle ilgili meslekler, matematiğin uygulama alanına yönelik mesleklerin, beyaz yakalı grubunun, yapay zekâ mühendisliğinin, havacılık elektroniğinin, veri bilim meslek grubunun, yazılım mühendisliğinin, maden sektörü ile ilgili meslek gruplarının deri sanayi meslek grupları ve hukuk ile ilgili meslek gruplarının gelişeceğini belirttikleri tespit edilmiştir (Tablo 6). Ayrıca katılımcıların gazetecilik mesleğinin, işçi sınıfının, çiftçilerin, şoförlerin, finans analistlerinin, banka çalışanları ve öğretmenlerin kaybolacak meslek grupları içinde yer alacağı konusunda farklı fikirlere sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6: YZ İle Mesleklerin Değişimine İlişkin Görüşler

Kategori	Temalar	Kodlar	f	%
Gelişecek ve kaybolacak meslekler	Gelişecek Meslekler	Mühendislik	14	9,3
		Sağlık sektörü	5	3,3
		Matematik Uygulama Alanları Meslek Grupları	9	6
		Beyaz Yakalı Meslekler	21	14
		Yapay Zekâ Mühendisliği	43	28,6
		Havacılık Elektronik	2	1,3
		Veri Bilimcilik	23	15,3
		Yazılım Mühendisi	22	14,6
		Akıllı Sistem Yöneticiliği	2	1,3
		Maden Sektörü	4	2,6
		Deri Sanayii	1	0,6
		Hukuk Alanındaki Meslek Grupları	4	2,6
	Kaybolacak Meslekler	Gazetecilik	11	7,3
		İşçilik	15	10
		Çiftçilik	25	16,6
		Şoförlük	10	6,6
		Finans Analistliği	30	20
		Banka Çalışanları	9	6
		Öğretmenlik	50	33,3

- 66 -

Araştırmada yer alan katılımcıların gelişecek ve kaybolacak mesleklere yönelik bazı görüşleri aşağıda verilmiştir;

“Öğretmenlik, pazarlama, finans analistliği, banka çalışanları, web tasarımı gibi meslekler yok olacaktır. Önümüzdeki 10 yılda tahmin edemeyeceğimiz değişik meslekler çıkacağını düşünüyorum. Bundan 15 yıl önce sosyal medya uzmanı adında bir meslek çıkacak deseler gülünürdü sanırım” (K25).

“İnsan zekâsının ve robotik aracılığıyla insanın fiziken içinde olduğu tüm meslekleri kolaylıkla yok edebileceğini düşünüyorum. Ancak bana göre yakın gelecekte YZ'nın

özellikle Veri Bilimi, Yazılım Mühendisliği, Robotik, Makine Mühendisliği, Hukuk, matematik gibi alanları yükselişe geçirebileceği ortada. IOT bu alanda her geçen gün popüler hale geliyor” (K72).

“Bence YZ ile hiçbir meslek yok olmayacak sadece mesleklerin işini kolaylaştıracak” (K82).

“YZ vatandaşlar, organizasyonlar ve devletler için risklerin büyüklüğünü değiştirecektir” (K94).

“YZ’nın insan hayatını kolaylaştırdığı ve daha da kolaylaştıracığı kesin. Her ne kadar hata payları düşük olsa da insanların yerini alacağını düşünmüyorum. İnsana her zaman ihtiyaç olacağı düşüncesindeyim. Meslekler konusuna gelince yeniyi kullananlar olduğu gibi hala eski teknoloji kullanan maden ve deri sanayi gibi alanları da unutmayalım. Çünkü dünyada hiç kimse eşit ekonomik şartlara sahip değil. Olağan mesleklerin kalacağını düşünüyorum. Doktorların anatomik bilgisinin yanında teknoloji bilgilerine de sahip olması gerekiyor. Bildiğim kadarıyla çoğu ameliyatlar kapalı cerrahi olarak robotlarla yapılıyor. Görünen o ki doktorlar için insan anatomisi derslerinin yanı sıra bilişim, kodlama ve YZ derslerinin de verileceği bir gerçek” (K132).

- 67 -

“Hangi mesleklerin ölmeye yüz tutması saymakla bitmeyeceği kanısındayım örnek olarak temizlik görevlilerinin, beden işçilerinin, uzun ve kısa yol şoförlerinin, taksiler, müşteri temsilcileri ve daha saymakla bitmez” (K136).

“Yazılım Geliştirme departmanlarında çalışan yazılımcıların çağı olma yolunda ilerliyor” (K137).

“Bunlara birkaç örnek verecek olursam eğer; kargo şirketi çalışanlarını, müşteri hizmetlerinde çalışanları, yeme-içme sektöründe çalışan işçileri, aslında elektroniğin, dijitalleşmenin olduğu her yerde insan gücüyle yapılan işlerde çalışan kişiler, çiftçiler, işlerini kaybetmeye çok yakın görünmektedir” (K141).

“Popüler hale gelecek mesleklere cevap verecek olursam ilk aklıma gelenler; Mekatronik Mühendisliği, Yapay zeka mühendisliği, Bilgi Güvenliği teknolojisi, Havacılık Elektroniği, 3 boyutlu modelleme ve animasyon, Hibrit ve elektrikli taşıtlar teknolojisi, Dijital medya ve pazarlama, Web tasarımı, Robot ve genetik mühendisliği gibi daha birçok meslek grubu popüler olacağı aşîkardır” (K144).

“Özellikle danışmanlık, istatistik ve insan kabiliyeti gerektiren şoförlük, pilotluk, doktorluk, gazetecilik, işçilik, mimarlık gibi meslekleri tehdit etmekte olduğu gibi başta yazılım olmak üzere bilişim ve mühendislik mesleklerini popüler hale getirecektir” (K147).

“Akıllı şehir uzmanı, Genetik Uzmanı, Robot Mühendisi/Teknisyeni, 3D Yazıcı Uzmanı/Mühendisi, Giyilebilir Teknoloji Tasarımcısı, Veri Analizi Uzmanı” (150).

Araştırmada kullanılan görüş anketinde yer alan katılımcıların YZ’nin olumlu ve olumsuz yönlerine yönelik verdikleri cevaplar “Olumlu” ve “Olumsuz” olmak üzere iki tema başlığı altında incelenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7: YZ’nin Olumlu Olumsuz Yönlerine İlişkin Görüşler

Temalar	Kodlar	f	%
Olumlu	Tarımda Gelişme	3	2
	Sağlık Hizmetlerinde Gelişme	21	14
	Yeni Meslek Gruplarının Gelişimi	65	43,3
	Hataların Azalması	32	21,3
	İş Verimliliğinin Artması	29	19,3
Olumsuz	Yapay Zekâ Önyargı ve Güven Sorunu Oluşumu	16	10,6
	Bazı Meslek Gruplarının Ortadan Kalkması	72	48
	İnsan İlişkilerinin Değişmesi	39	26
	Yapay Zekâ Terörizminin Oluşumu	23	15,3

- 68 -

Araştırmada “Olumlu” tema başlığı altında katılımcılar en çok “Yeni Meslek Gruplarının Gelişimi” (65 katılımcı, %43,3) kodunu, en az “Tarımda Gelişme” (3 katılımcı, %2) kodunu tercih etmişlerdir. Bununla birlikte “Olumsuz” tema başlığı altında ise katılımcıların en çok “Bazı Meslek Gruplarının Ortadan Kalkması” (72 katılımcı, %48) kodunu, en az “Yapay Zekâ önyargı ve güven sorunu oluşumu” (16 katılımcı, %,10,6) kodunu tercih ettikleri tespit edilmiştir. Katılımcılar YZ’nin tarımda, sağlık hizmetlerinde, iş verimliliğinin artmasına ve yeni meslek gruplarının oluşturulması bakımından yararlı olacağını düşünmektedirler. Ayrıca katılımcıların YZ’nin önyargı oluşumuna neden olabileceği, bazı meslek gruplarının ortadan kalmasına sebep

olabileceği, insan ilişkilerinin olumsuz yönde değişebileceği ve terörizme sebep olabileceği konusunda fikir belirttikleri belirlenmiştir (Tablo 7).

Araştırmada yer alan katılımcıların YZ'nin olumlu ve olumsuz yönlerine ilişkin bazı görüşleri aşağıda verilmiştir;

“YZ'nin insanların çalışma alanlarına girerek insanların iş alanlarının kısıtlanacağı gibi endişeler yaygındır” (K12).

“YZ'nin doğal zekânın yerini almasıyla istihdam seviyesinde azalmalar meydana gelecektir” (K18).

“Kötü niyetli bir kişiler İHA'ları belirli bir kişiyi hedef alması için onu yüz tanıma yazılımıyla eğitebilir” (K34).

“Sahte videolar siyasi manipülasyonlar yapılabilir” (K41).

“Bilgisayar korsanları insanların kimliğine bürünerek sesini kullanabilir, karışıklıklara sebep olabilirler” (K52).

“Tarımda ve sağlık hizmetlerinde gelişmeler olacaktır” (K55).

“Kötü niyetli kişiler tarafından Robotlar ve yazılımlarla dünya savaşa sürüklenebilir” (K65).

“Uzun ve karmaşık işlemler YZ ile hızlı ve kolay çözüme ulaşacak ve yeni meslek grupları oluşacaktır” (K70).

“İnsanların YZ'ya tüm işlerini yükleyip tembelleşme, mevcut zekasını kullanıp insanlığı yeni evrelere taşımama, hazırcılığa alışma gibi kötü sonuçlar doğurabilir. İstihdam alanında ise birçok işi YZ'nın üstlenmesi mevcut sosyal, ekonomik dengeleri alt üst edebilir, işsizlik büyük boyutlarda artabilir” (K97).

“İnsanların yaşamlarını kolaylaştırma, konfor yaratımı, sağlık alanında tedavi işlemlerinde, zaman ve mekanın daralarak bir işi hızlı yapabilme, bir yere hızlı ulaşabilme, daha az hata yapma, iş verimliliğinin artması gibi konularda olumlu bir etki yarattığı gerçektir” (K104).

“Her şeyi robotlar yapmaya başladığında insana yapacak bir iş kalmadığında yaşamın barındığı anlamı yitirebileceği tehlikesi ortaya çıkıyor” (K124).

“Eğer YZ algoritmaları bir önyargıya sahipse ya da öğrenmeleri için verilen eğitim setlerindeki veriler önyargılıysa, bu önyargılı sonuçlar üretecektir” (K131).

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğunun daha önce YZ konusunda çalıştay ve seminere katılmadıklarını belirttikleri; ayrıca hepsinin YZ konusunda ayrıntılı eğitim almak istediklerini belirttikleri saptanmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada Orta Anadolu’da bulunan bir vakıf üniversitesinde bilişim alanında lisansüstü eğitim alan öğrencilerin YZ konusunda bilgi ve görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada yer alan katılımcıların YZ konusunda bilgi edinilen kaynaklara yönelik verdiği cevaplar incelendiğinde bilgi edinme kaynaklarının genel olarak 8 başlık altında toplandığı belirlenmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların bilgi edindikleri kaynaklar olarak film ve kitaplar, oyun ve satranç, akademik sempozyum, makale, bilim teknik dergileri gibi basılı dokümanlar, internet ve sosyal medya, mesleki doküman ve çalışma alanı ve arkadaş gibi kaynakları belirttikleri tespit edilmiştir. Araştırmada katılımcıların bilgi kaynağı olarak en çok “Film ve kitaplar” (50 katılımcı, %33,3) kodunu, en az “Arkadaş” (6 katılımcı, %4) kodunu belirttikleri belirlenmiştir.

- 70 -

YZ kavramını Fen Bilgisi Öğretmen adaylarının sıklıkla derslerinde, BÖTE öğretmen adaylarının ise dijital medyadan duydukları yönündedir (Çam ve ark., 2021). Bu durumun BÖTE öğretmen adaylarının güncel teknolojileri takip edebileceği, teknoloji bilgilerini artırabileceği görüşü ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir (Kılıçer, 2011). Kılıçer (2011) ve Yılmaz ve ark. (2021) yapmış olduğu çalışmalarda da bu konuda medyadan bilgi edindiklerini belirtmiştir.

Eğitim seviyesinin Endüstri 4.0 konseptine ulaşması (Öztemel, 2018a; Öztemel, 2018b; Kemer, 2021) ile birlikte YZ farkındalığının yükseldiği görülmektedir. Özellikle elektronik, bilgisayar ve sağlık gibi teknik cihazların kullanıldığı (Cibaroğlu ve Yalçınkaya, 2019) disiplinde çalışan ve eğitim alan kişilerin YZ farkındalığı sosyal medyadan öğrenmenin yanında film, kitap ve oyunlardan öğrenmeye kaydığı tespit edilmiştir. YZ teknolojinin kullanımının benimsenmesinin en az olduğu alanın yükseköğretim kurumları olduğu belirtilmektedir (Bughin ve ark., 2017). Eğitimde teknoloji kullanımının artması (Ross ve ark. 2010); eğitici oyun ve simülasyon gibi uygulamalardan istifade edilmesi (Bilgici & Ünver, 2021) ve yeni neslin dijital bir nesil

olarak daha iyi teknoloji cihazlarını kullanabilme yetenekleri (İnan Kaya, 2021) ile yükseköğretimde YZ'nin benimsenmesini arttıracakı değerlendirilmektedir. Bulanık mantık YZ çalışmalarında, dolayısıyla bilgisayar alanında ve buradan da hareketle sanal gerçeklik YZ çalışmalarında kullanılmaktadır (Işıklı, 2008; Özdemir ve ark., 2019). YZ farkındalığının teknik branşlarda eğitim alan öğrencilerden eğitimin çeşitli kademelerindeki öğrencilere yayılması için öncelikle bulanık mantık kavramının orta eğitimde kodlama eğitimi ile verilmesi gerekmektedir

Araştırmada yer alan katılımcıların YZ'nin kullanım alanları olarak mühendislik, sesli asistan uygulamaları, bankacılık, askeri uygulama, uzay ve havacılık, tıp ve sağlık, sanayi, spor, haberleşme, IT, e- ticaret, tarım ve ulaşım cevaplarını verdikleri belirlenmiştir. Bu araştırmada katılımcıların YZ'nin kullanım alanları olarak en çok “Sesli Asistan Uygulamaları” (44 katılımcı, %29,3) kodunu, en az ise “Spor” (2 katılımcı, %1,3) kodunu belirttikleri tespit edilmiştir.

YZ teknolojileri spor, sağlık, sanayi, finans ve ekonomi, robot ve bilgisayar vb. gibi farklı alanlarda kullanılmaktadır (Cibaroğlu ve Yalçınkaya, 2019). Farklı branşlarda öğretmen adaylarının YZ teknolojilerinin günlük hayatta tıp ve eğitim alanlarında çokça kullanılabileceğine değindikleri görülmektedir (Çam ve ark., 2021).

Nabiyev ve Erümit (2020) çalışmasında YZ teknolojilerinin öğretmen asistanı olarak kişiselleştirilmiş öğrenme sistemleri sunmak amacıyla, (Kumar ve ark., 2019) öğrenme deneyimlerini kişiselleştirmek amacıyla kullanılabileceğine dair bilgiler vermektedirler.

Araştırmada, dünyaca ünlü YZ uygulamalarına katılımcıların verdiği cevaplar genel olarak 8 kategori altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların sesli sistem uygulamaları, insansız drone ve araçlar, robotlar, sosyal medya uygulamaları, internet arama motorları, ticari ve ulaşım sistemleri, uzman sistem bilgisayarları ve makine öğrenmesi uygulamaları ile ilgili çeşitli uygulamaların isimlerini verdikleri belirlenmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların dünyaca ünlü YZ Uygulamalar tema başlığı altında en çok “Sesli Sistem Uygulamaları” (60 katılımcı, %40) ve “İnternet Arama Motorları” (25 katılımcı, %16,6) kodunu tercih ettikleri belirlenmiştir

Araştırmada katılımcıların YZ'nin eğitimde farklı amaçlarla kullanıldığını belirttikleri tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların YZ'nin eğitimde kullanım alanları olarak Eğitimin Yönetimi, Öğrenme ve Öğretme Sürecinde Kullanım, Akıllı İçerik

Üretiminde Kullanım, Temel Eğitim Faaliyetlerinin Planlanması, Kişiselleştirilmiş Eğitim Planlanması, Faydalı Geri Bildirim Verilmesi, İçerik Oluşturma, Ölçme ve Değerlendirme, Akıllı Tahta Uygulamalar, Robotik uygulamalar olarak belirttikleri görülmektedir. Bu tema başlığı altında kodlar incelendiğinde katılımcıların YZ'nin eğitimde en çok Robotik Uygulamalar (40 katılımcı, %26,6) kodunu, en az Akıllı İçerik Üretiminde (2 katılımcı, %1,3) kullanımından bahsettikleri tespit edilmiştir.

Sheikh (2020) teknolojik öğrenme yaklaşımı ile YZ'nin öğretim sürecinde uygulanabileceğini belirtmiştir. Aynı şekilde Nabiyev ve Erümit (2020) YZ teknolojilerinin öğretmen asistanı, bilginin değerlendirilmesi, öğrenci davranışlarının analiz edilmesinde kullanılabileceğini belirtmiştir. YZ teknolojileri ile desteklenmiş öğrenme platformları, bireysel öğrenme ve öğrenme sürecini kişiselleştirmesi için kullanılabileceğini belirtmiştir (Kış, 2019).

Bu araştırmada katılımcıların YZ'nin gelişimi ile gelecekte farklı meslek gruplarının ortaya çıkacağı ve bazı meslek gruplarının ortadan kalkacağına yönelik görüş bildirdikleri görülmektedir. Mühendislik, Fizik ile ilgili Meslekler, Beyaz Yakalı Meslekler, Yapay Zekâ Mühendisliği, Havacılık Elektroniği, Veri Bilimciler, Yazılım Mühendisliği, Akıllı Sistem Yöneticiliği, Maden Sektörü, Deri Sanayi, Hukuk sistemi gelişecek meslek grupları arasında yer alırken, Gazetecilik, İşçilik, Çiftçilik, Şoförlük, Finans Analistliği, Banka çalışanları ve öğretmenlik gibi meslek grupları ise kaybolacak meslek grupları arasında belirtilmektedir.

Poyrazoğlu (2021) gelecekte veri bilimi ve YZ konularının her disiplinde gelişime katkı sağlayacağı bilişim teknolojisine bağlı mesleklerin ortaya çıkacağını belirtmektedir. Erkul (2021) veri bilimi ve YZ mesleğinin gelecekte en çok kullanılacak disiplinler ve meslekler olacağını, finans analistleri ile öğretmenlik mesleğinin kaybolacak meslekler arasında olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmada katılımcılar tarımsal gelişme, sağlık hizmetlerinde, yeni meslek gruplarının gelişimi, hataların azalması, iş verimliliğinin artması konusunda YZ olumlu etkilerinin olacağı yönünde fikir belirtirken YZ'ya önyargı ve güven sorunu oluşumu, bazı meslek gruplarının ortadan kalkması, insan ilişkilerinin değişimi ve YZ terörizminin oluşumu gibi YZ'nin olumsuz etkilerinin de olabileceği konusunda fikir belirtmektedirler.

Çam ve ark. (2021) öğretmen adaylarının YZ'nın gelecekte hayatı kolaylaştıracağını ancak insanlığa zararlar verebileceğini ve tembelleştirebileceklerini belirttiklerini tespit etmiştir. Nabiyev ve Erümit (2020) YZ içeren insansız teknolojilerin kullanımının işsizliğe sebep olacağını belirtmektedir. Chiacchio ve ark. (2018) çalışmasında benzer şekilde gelecekte işgücünün azalacağını ve insanların yaşam biçiminin iyi yönde gelişeceğini ancak mutlu olmayacaklarını belirtmektedirler.

Sanayi devriminden bu yana teknoloji alanında büyük bir gelişmeler yaşanmaktadır. Pek çok alanda kullanılan YZ girişimlerinde başarılı olabilmek için gecikmeden hızlı bir dijital dönüşüm sağlanmalıdır. Endüstri 4.0 ve dijital dönüşümün hız kazanması sağlanarak YZ teknolojilerinde hızlı atılımlar gerçekleştirilmelidir. YZ'nın toplumlara rekabet üstünlüğünü kazandıracak gücü olması sebebiyle öncelikle eğitim alanında olmak üzere tüm alanlarda girişimlere başlamalıdır. YZ teknolojilerine yönelik farkındalığını arttırmak için ilköğretimden yükseköğretime kadar tüm eğitim kademelerinde derslere eklenerek ayrıca informal öğrenme sağlanarak YZ okuryazarlığı geliştirilebilir. İçinde bulunulan dijital çağda pek çok YZ uygulamasını hayatımızın içinde kullanmaktayız. Ancak burada önemli olan nokta bunları üreticisi olabilmek ve bilgi güvenliği konusunda farkındalığa sahip toplum olabilmektir. Dijital dünyanın ve YZ teknolojilerinin entegre edileceği yeni yüzyıl, çalışanların hayatını zorlaştırmaktan ziyade niteliklerini değiştirecektir. YZ, işgücünün üretim şekillerini hem performans hem de verimlilik odaklı olarak geliştirecek ve yeni yüzyılda dijitalleşme sürecinde başarılı olma konusunda rol oynayacaktır.

Bu çalışma da orta Anadolu'da bulunan bir vakıf üniversitesinde bilişim alanında lisansüstü eğitim alan öğrencilerin YZ konusunda bilgi ve görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada yer alan katılımcıların YZ konusunda bilgi edinilen kaynaklara yönelik verdiği cevaplar incelendiğinde bilgi edinme kaynaklarının genel olarak 8 başlık altında toplandığı belirlenmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların bilgi edindikleri kaynaklar olarak film ve kitaplar, oyun ve satranç, akademik sempozyum, makale, bilim teknik dergileri gibi basılı dokümanlar, internet ve sosyal medya, mesleki doküman ve çalışma alanı ve arkadaş gibi kaynakları belirttikleri tespit edilmiştir. Araştırmada katılımcıların bilgi kaynağı olarak en çok "Film ve kitaplar" (50 katılımcı, %33,3) kodunu, en az "Arkadaş" (6 katılımcı, %4) kodunu belirttikleri belirlenmiştir.

YZ kavramını Fen Bilgisi Öğretmen adaylarının sıklıkla derslerinde, BÖTE öğretmen adaylarının ise dijital medyadan duydukları yönündedir (Çam ve ark., 2021). Bu durumun BÖTE öğretmen adaylarının güncel teknolojileri takip edebileceği, teknoloji bilgilerini artırabileceği görüşü ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir (Kılıçer, 2011). Kılıçer (2011) ve Yılmaz ve ark. (2021) yapmış olduğu çalışmalarda da bu konuda medyadan bilgi edindiklerini belirtmiştir.

Eğitim seviyesinin Endüstri 4.0 konseptine ulaşması (Öztemel, 2018a; Öztemel, 2018b; Kemer, 2021) ile birlikte YZ farkındalığının yükseldiği görülmektedir. Özellikle elektronik, bilgisayar ve sağlık gibi teknik cihazların kullanıldığı (Cibaroğlu ve Yalçınkaya, 2019) disiplinde çalışan ve eğitim alan kişilerin YZ farkındalığı sosyal medyadan öğrenmenin yanında film, kitap ve oyunlardan öğrenmeye kaydığı tespit edilmiştir. YZ teknolojinin kullanımının benimsenmesinin en az olduğu alanın yükseköğretim kurumları olduğu belirtilmektedir (Bughin ve ark., 2017). Eğitimde teknoloji kullanımının artması (Ross ve ark. 2010); eğitici oyun ve simülasyon gibi uygulamalardan istifade edilmesi (Bilgici & Ünver, 2021) ve yeni neslin dijital bir nesil olarak daha iyi teknoloji cihazlarını kullanabilme yetenekleri (İnan Kaya, 2021) ile yükseköğretimde YZ'nin benimsenmesini arttıracak değerlendirilmektedir. Bulanık mantık YZ çalışmalarında, dolayısıyla bilgisayar alanında ve buradan da hareketle sanal gerçeklik YZ çalışmalarında kullanılmaktadır (Işıklı, 2008; Özdemir ve ark., 2019). YZ farkındalığının teknik branşlarda eğitim alan öğrencilerden eğitimin çeşitli kademelerindeki öğrencilere yayılması için öncelikle bulanık mantık kavramının orta eğitimde kodlama eğitimi ile verilmesi gerekmektedir

Araştırmada yer alan katılımcıların YZ'nin kullanım alanları olarak mühendislik, sesli asistan uygulamaları, bankacılık, askeri uygulama, uzay ve havacılık, tıp ve sağlık, sanayi, spor, haberleşme, IT, e- ticaret, tarım ve ulaşım cevaplarını verdikleri belirlenmiştir. Bu araştırmada katılımcıların YZ'nin kullanım alanları olarak en çok “Sesli Asistan Uygulamaları” (44 katılımcı, %29,3) kodunu, en az ise “Spor” (2 katılımcı, %1,3) kodunu belirttikleri tespit edilmiştir.

YZ teknolojileri spor, sağlık, sanayi, finans ve ekonomi, robot ve bilgisayar vb. gibi farklı alanlarda kullanılmaktadır (Cibaroğlu ve Yalçınkaya, 2019). Farklı branşlarda öğretmen

adaylarının YZ teknolojilerinin günlük hayatta tıp ve eğitim alanlarında çokça kullanılabileceğine değindikleri görülmektedir (Çam ve ark., 2021).

Nabiyev ve Erümit (2020) çalışmasında YZ teknolojilerinin öğretmen asistanı olarak kişiselleştirilmiş öğrenme sistemleri sunmak amacıyla, (Kumar ve ark., 2019) öğrenme deneyimlerini kişiselleştirmek amacıyla kullanılabileceğine dair bilgiler vermektedirler.

Araştırmada, dünyaca ünlü YZ uygulamalarına katılımcıların verdiği cevaplar genel olarak 8 kategori altında gruplandırılmıştır. Katılımcıların sesli sistem uygulamaları, insansız drone ve araçlar, robotlar, sosyal medya uygulamaları, internet arama motorları, ticari ve ulaşım sistemleri, uzman sistem bilgisayarları ve makine öğrenmesi uygulamaları ile ilgili çeşitli uygulamaların isimlerini verdikleri belirlenmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların dünyaca ünlü YZ Uygulamalar tema başlığı altında en çok “Sesli Sistem Uygulamaları” (60 katılımcı, %40) ve “İnternet Arama Motorları” (25 katılımcı, %16,6) kodunu tercih ettikleri belirlenmiştir

Araştırmada katılımcıların YZ’nın eğitimde farklı amaçlarla kullanıldığını belirttikleri tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan katılımcıların YZ’nın eğitimde kullanım alanları olarak Eğitimin Yönetimi, Öğrenme ve Öğretme Sürecinde Kullanım, Akıllı İçerik Üretiminde Kullanım, Temel Eğitim Faaliyetlerinin Planlanması, Kişiselleştirilmiş Eğitim Planlanması, Faydalı Geri Bildirim Verilmesi, İçerik Oluşturma, Ölçme ve Değerlendirme, Akıllı Tahta Uygulamalar, Robotik uygulamalar olarak belirttikleri görülmektedir. Bu tema başlığı altında kodlar incelendiğinde katılımcıların YZ’nın eğitimde en çok Robotik Uygulamalar (40 katılımcı, %26,6) kodunu, en az Akıllı İçerik Üretiminde (2 katılımcı, %1,3) kullanımından bahsettikleri tespit edilmiştir.

Sheikh (2020) teknolojik öğrenme yaklaşımı ile YZ’nın öğretim sürecinde uygulanabileceğini belirtmiştir. Aynı şekilde Nabiyev ve Erümit (2020) YZ teknolojilerinin öğretmen asistanı, bilginin değerlendirilmesi, öğrenci davranışlarının analiz edilmesinde kullanılabileceğini belirtmiştir. YZ teknolojileri ile desteklenmiş öğrenme platformları, bireysel öğrenme ve öğrenme sürecini kişiselleştirmesi için kullanılabileceğini belirtmiştir (Kış, 2019).

Bu araştırmada katılımcıların YZ’nın gelişimi ile gelecekte farklı meslek gruplarının ortaya çıkacağı ve bazı meslek gruplarının ortadan kalkacağına yönelik görüş bildirdikleri görülmektedir. Mühendislik, Fizik ile ilgili Meslekler, Beyaz Yakalı Meslekler, Yapay

Zekâ Mühendisliği, Havacılık Elektroniği, Veri Bilimciler, Yazılım Mühendisliği, Akıllı Sistem Yöneticiliği, Maden Sektörü, Deri Sanayi, Hukuk sistemi gelişecek meslek grupları arasında yer alırken, Gazetecilik, İşçilik, Çiftçilik, Şoförlük, Finans Analistliği, Banka çalışanları ve öğretmenlik gibi meslek grupları ise kaybolacak meslek grupları arasında belirtilmektedir.

Poyrazoğlu (2021) gelecekte veri bilimi ve YZ konularının her disiplinde gelişime katkı sağlayacağı bilişim teknolojisine bağlı mesleklerin ortaya çıkacağını belirtmektedir. Erkul (2021) veri bilimi ve YZ mesleğinin gelecekte en çok kullanılacak disiplinler ve meslekler olacağını, finans analistleri ile öğretmenlik mesleğinin kaybolacak meslekler arasında olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmada katılımcılar tarımsal gelişme, sağlık hizmetlerinde, yeni meslek gruplarının gelişimi, hataların azalması, iş verimliliğinin artması konusunda YZ olumlu etkilerinin olacağı yönünde fikir belirtirken YZ'ya önyargı ve güven sorunu oluşumu, bazı meslek gruplarının ortadan kalkması, insan ilişkilerinin değişimi ve YZ terörizminin oluşumu gibi YZ'nın olumsuz etkilerinin de olabileceği konusunda fikir belirtmektedirler.

Çam ve ark. (2021) öğretmen adaylarının YZ'nın gelecekte hayatı kolaylaştıracağını ancak insanlığa zararlar verebileceğini ve tembelleştirebileceklerini belirttiklerini tespit etmiştir. Nabiyeve ve Erümit (2020) YZ içeren insansız teknolojilerin kullanımının işsizliğe sebep olacağını belirtmektedir. Chiacchio ve ark. (2018) çalışmasında benzer şekilde gelecekte işgücünün azalacağını ve insanların yaşam biçiminin iyi yönde gelişeceğini ancak mutlu olmayacaklarını belirtmektedirler.

- 76 -

Sanayi devriminden bu yana teknoloji alanında büyük bir gelişmeler yaşanmaktadır. Pek çok alanda kullanılan YZ girişimlerinde başarılı olabilmek için gecikmeden hızlı bir dijital dönüşüm sağlanmalıdır. Endüstri 4.0 ve dijital dönüşümün hız kazanması sağlanarak YZ teknolojilerinde hızlı atılımlar gerçekleştirilmelidir. YZ'nın toplumlara rekabet üstünlüğünü kazandıracak gücü olması sebebiyle öncelikle eğitim alanında olmak üzere tüm alanlarda girişimlere başlamalıdır. YZ teknolojilerine yönelik farkındalığını arttırmak için ilköğretimden yükseköğretime kadar tüm eğitim kademelerinde derslere eklenerek ayrıca informal öğrenme sağlanarak YZ okuryazarlığı geliştirilebilir. İçinde bulunulan dijital çağda pek çok YZ uygulamasını hayatımızın içinde kullanmaktayız. Ancak burada önemli olan nokta bunları üreticisi olabilmek ve bilgi güvenliği konusunda

farkındalığa sahip toplum olabilmektir. Dijital dünyanın ve YZ teknolojilerinin entegre edileceği yeni yüzyıl, çalışanların hayatını zorlaştırmaktan ziyade niteliklerini değiştirecektir. YZ, işgücünün üretim şekillerini hem performans hem de verimlilik odaklı olarak geliştirecek ve yeni yüzyılda dijitalleşme sürecinde başarılı olma konusunda rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmed, S., Hossain M.F., Kaiser M.S., Noor M.B.T., Mahmud M., Chakraborty C. (2021). Artificial Intelligence and Machine Learning for Ensuring Security in Smart Cities. In: Chakraborty C., Lin J.CW., Alazab M. (eds) Data-Driven Mining, Learning and Analytics for Secured Smart Cities. Advanced Sciences and Technologies for Security Applications. Springer, Cham.
- Alkayış, A. (2021). Eğitim Felsefesi Perspektifinden Dijitalleşme ve Eğitim 4.0. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED), 11(21), 221-237.
- Arslan, K. (2020). Eğitimde yapay zekâ ve uygulamaları. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11(1), 71-80.
- Aruğaslan, E., & Çivril, H. (2021). Türkiye’de eğitim alanında yapılan veri madenciliği ve yapay zeka çalışmaları. Uluslararası Teknolojik Bilimler Dergisi, 13(2), 81-89.
- Avaner, T., & Çelik, M. (2022). Türkiye’de Dijital Dönüşüm Ofisi ve Yapay Zekâ Yönetimi: Büyük Veri ve Yapay Zekâ Daire Başkanlığı’nın Geleceği Üzerine. Medeniyet Araştırmaları Dergisi, 6(2), 1-18.
- Bartneck, C., Lütge, C., Wagner, A., & Welsh, S. (2021). Military Uses of AI. In An Introduction to Ethics in Robotics and AI (pp. 93-99). Springer, Cham.
- Benko, A., & Lányi, C. S. (2009). History of artificial intelligence. In Encyclopedia of Information Science and Technology, Second Edition (pp. 1759-1762). IGI Global.
- Benzer, S., Benzer, R., & Birgül, I. (2018). The Evaluation of Ecological Footprint Awareness Levels of Science and Technology Teacher Candidates by Artificial Neural Networks. Strategic Researches Academy Publishing,
- Benzer, S., Garabaghi, F. H., Benzer, R., & Mehr, H. D. (2022). Investigation of some machine learning algorithms in fish age classification. Fisheries Research, 245, 106151.
- Bilgici, B. G., & Ünver, N. (2021). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Eğitimde Teknoloji Kullanımına Yönelik Kaygılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yaşadıkça Eğitim, 35(2), 580-593.

- Bughin, J., Hazan, E., Ramaswamy, S., Chui, M., Allas, T., Dahlstrom, P., ... & Trench, M. (2017). Artificial intelligence: the next digital frontier? McKinsey Global Institute.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Canbek, M. (2020). Artificial Intelligence Leadership: Imitating Mintzberg's Managerial Roles. In Business Management and Communication Perspectives in Industry 4.0 (pp. 173-187). IGI Global.
- Canbek, N. G., & Mutlu, M. E. (2016). On the track of artificial intelligence: Learning with intelligent personal assistants. Journal of Human Sciences, 13(1), 592-601.
- Chi, O. H., Denton, G., & Gursay, D. (2020). Artificially intelligent device use in service delivery: a systematic review, synthesis, and research agenda. Journal of Hospitality Marketing & Management, 29(7), 757-786.
- Chiacchio, F., Petropoulos, G., & Pichler, D. (2018). The impact of industrial robots on EU employment and wages: A local labour market approach. Bruegel Working Paper, Issue 2, 1-33
- Chien, C. F., Dauzère-Pérès, S., Huh, W. T., Jang, Y. J., & Morrison, J. R. (2020). Artificial intelligence in manufacturing and logistics systems: algorithms, applications, and case studies. International Journal of Production Research, 58(9), 2730-2731.
- Cho, E., Molina, M. D., & Wang, J. (2019). The effects of modality, device, and task differences on perceived human likeness of voice-activated virtual assistants. Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 22(8), 515-520.
- Cibaroğlu, M. O., & Yalçinkaya, B. (2019). Belge ve arşiv yönetimi süreçlerinde büyük veri analitiği ve yapay zekâ uygulamaları. Bilgi Yönetimi, 2(1), 44-58.
- Çam, M.B., Çelik, N.C., Güntepe, E.T., & Durukan, Ü.G. (2021). Öğretmen Adaylarının Yapay Zekâ Teknolojileri İle İlgili Farkındalıklarının Belirlenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(48), 263-285.
- Çetin, M., & Aktaş, A. (2021). Yapay Zeka ve Eğitimde Gelecek Senaryoları. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 18 (Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 1-1.

- Dağ, F. (2020). Eğitimde yapay zekâ uygulamalarına ilişkin teknolojik ve pedagojik yaklaşımlar. V. Nabyev ve A. K. Erümit (Ed.). Eğitimde Yapay Zeka Kuramdan Uygulamaya içinde (s.148-169) Ankara: Pegem Akademi
- Erkul, R. E. (2021). Yapay Zekâ ve Büyük Veri Nasıl Bir Gelecek Vadediyor?. TRT Akademi, 6(11), 192-201.
- Genesereth, M. R., & Nilsson, N. J. (2012). Logical foundations of artificial intelligence. Morgan Kaufmann.
- Göker, H. & Tekedere, H. (2020). Eğitsel veri madenciliğinin örnek bir uygulama ile değerlendirilmesi. V. Nabyev ve A. K. Erümit (Ed.). Eğitimde Yapay Zekâ Kuramdan Uygulamaya içinde (s.206-229) Ankara: Pegem Akademi
- Gupta, R., Kumari, A., & Tanwar, S. (2021). Fusion of blockchain and artificial intelligence for secure drone networking underlying 5G communications. Transactions on Emerging Telecommunications Technologies, 32(1), e4176.
- Haenlein, M., & Kaplan, A. (2019). A brief history of artificial intelligence: On the past, present, and future of artificial intelligence. California Management Review, 61(4), 5-14.
- How, M. L., & Hung, W. L. D. (2019). Educing AI-thinking in science, technology, engineering, arts, and mathematics (STEAM) education. Education Sciences, 9(3), 184.
- Işıklı, Ş. (2008). Bulanık Mantık ve Bulanık Teknolojiler.
- Iyer, L. S. (2021). AI enabled applications towards intelligent transportation. Transportation Engineering, 5, 100083.
- İnan Kaya G. (2021). Dijital Çağda çocuk yetiştirme ve eğitim: değişen roller. İnsan ve İnsan, 8(27), 83-100.
- İşler, B., & Kılıç, M. (2021). Eğitimde Yapay Zekâ Kullanımı Ve Gelişimi. Yeni Medya Elektronik Dergisi, 5(1), 1-11.
- Kemer, E. (2021). Eğitim Seviyesinin Endüstri 4. 0 Farkındalığına Etkisi: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 5(2), 1138-1149.

- Kış, A. (2019). Eğitimde Yapay Zeka. İçinde 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi (2-4 Mayıs 2019) Tam Metin Bildiri Kitabı. ss. 197-202
- Kok, J. N., Boers, E. J., Kusters, W. A., Van der Putten, P., & Poel, M. (2009). Artificial intelligence: definition, trends, techniques, and cases. *Artificial intelligence*, 1, 270-299.
- Kumar, V., Rajan, B., Venkatesan, R., & Lecinski, J. (2019). Understanding the role of artificial intelligence in personalized engagement marketing. *California Management Review*, 61(4), 135-155.
- Li, M. & Su, Y. (2020). Evaluation of online teaching quality of basic education based on artificial intelligence. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(16), 147-160.
- Liang, W. (2020). Development Trend and Thinking of Artificial Intelligence in Education. 2020 International Wireless Communications and Mobile Computing (IWCMC) IEEE.
- McMillan. J. H. (2000). Educational research fundamentals for the consumer. USA: Longman
- Nabiyev, V. ve Erümit, A. K. (2020). Yapay zekanın temelleri. İçinde V. Nabiyev ve A. K. Erümit (Edl.), Eğitimde yapay zeka kuramdan uygulamaya (ss. 2-37), Pegem Akademi Yayınları.
- Neller, T. W. (2017). AI education: Machine learning resources. *AI Matters*, 3(2), 14-15.
- Obschonka, M., & Audretsch, D. B. (2020). Artificial intelligence and big data in entrepreneurship: a new era has begun. *Small Business Economics*, 55(3), 529-539.
- Orman, A., & Sebetci, Ö. (2022). Artificial Intelligence (AI) Studies in The TR Index: A Systematic Review. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 10(1), 465-475.
- Özdemir, A., Alaybeyoglu, A., & Balbal, K. F. (2019). Bulanık mantığın eğitim alanındaki uygulamaları. *Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 3(1), 45-50.
- Öztemel, E. (2018a). Endüstri 4.0 ve yapay zekâ. *Bilim ve Teknik*, 607, 78-85.

- Öztemel, E. (2018b). Eğitimde yeni yönelimlerin değerlendirilmesi ve eğitim 4.0. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 1(1), 25-30.
- Pala, F. K. (2020). Makine öğrenmesi ve eğitim sistemine getirdikleri. V. Nabiyeve ve A. K. Erümit (Ed.). Eğitimde Yapay Zekâ Kuramdan Uygulamaya içinde (s.234-254) Ankara: Pegem Akademi.
- Papadopoulos, C., Castro, N., Nigath, A., Davidson, R., Faulkes, N., Menicatti, R., ... & Sgorbissa, A. (2022). The CARESSES randomised controlled trial: exploring the health-related impact of culturally competent artificial intelligence embedded into socially assistive robots and tested in older adult care homes. International Journal of Social Robotics, 14(1), 245-256.
- Park, C. W., Seo, S. W., Kang, N., Ko, B., Choi, B. W., Park, C. M., ... & Yoon, H. J. (2020). Artificial intelligence in health care: Current applications and issues. Journal of Korean Medical Science, 35(42).
- Poyrazoğlu, A.B.G. (2021). İşletmecilikte Dijital Dönüşüm. Editörler: Tarakçı, E., Göktaş, B. Bölüm: Geleceğin Meslekleri. 134-154.
- Qin, F., Li, K., & Yan, J. (2020). Understanding user trust in artificial intelligence-based educational systems: Evidence from China. British Journal of Educational Technology, 51(5), 1693-1710.
- Rahmanifard, H., & Plaksina, T. (2019). Application of artificial intelligence techniques in the petroleum industry: a review. Artificial Intelligence Review, 52(4), 2295-2318.
- Rosas, V. P., Mihalcea, R., & Morency, L. P. (2013). Multimodal sentiment analysis of spanish online videos. IEEE Intelligent Systems, 28(3), 38-45.
- Russell, S., & Norvig, P. (2017). *Iskusstvennii intellect. Sovremennyyi podhod [Artificial intelligence. Modern approach]*. Prentice Hall,
- Southgate, E., Blackmore, K., Pieschl, S., Grimes, S., McGuire, J. & Smithers, K. (2018). Artificial intelligence and emerging technologies (virtual, augmented and mixed reality) in schools: A research report. Newcastle: University of Newcastle, Australia.

- Taşçı, G. & Çelebi, M. (2020). Eğitimde yeni bir paradigma: Yükseköğretimde yapay zekâ. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16(29), 2346 – 2370.
- Türkel, S., & Yeşilkuş, F. (2020). Dijital Dönüşüm Paradigması: Endüstri 4.0. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(5), 332-346.
- Xiao, H., Muthu, B., & Kadry, S. N. (2020). Artificial intelligence with robotics for advanced manufacturing industry using robot-assisted mixed-integer programming model. Intelligent Service Robotics, 1-10.
- Yağdereli, E., Gemci, C., & Aktaş, A. Z. (2015). A study on cyber-security of autonomous and unmanned vehicles. The Journal of Defense Modeling and Simulation, 12(4), 369-381.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Y., Yılmaz, D. U., Yıldırım, D., Korhan, E. A., & Derya, Ö. (2021). Yapay Zeka ve Sağlıkta Yapay Zekanın Kullanımına Yönelik Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Görüşleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12(3), 297-308.
- Zanetti, M., Rendina, S., Picci, L. & Cassase, F. P. (2020). Potential risks of artificial intelligence in education. Form@re - Open Journal Per La Formazione in Rete, 20(1), 368- 378.

EXAMINING THE STEM COURSE PLAN PREPARATION SKILLS AND OPINIONS OF PRESERVICE SCIENCE TEACHERS ON STEM APPLICATIONS

Müzdelife KURT¹

<https://orcid.org/0000-0002-7049-3408>

Semra BENZER²

<https://orcid.org/0000-0002-8548-8994>

Abstract

The main purpose of this study is to evaluate the findings of science teachers' STEM lesson plan preparation skills and self-assessment forms and to examine their views on STEM applications. STEM education is an effort based on the integration of science, technology, engineering, and mathematics to help individuals gain economic strength, enabling them to find solutions to real-life problems using the steps of scientific process. In the spring semester of the 2019-2020 academic year, science teaching at a public university in Ankara was carried out with 18 preservice science teachers (17 females, 1 male) who were studying in the 4th grade. Case study method was used from qualitative research methods within the scope of the study. The preservice science teachers who formed the study group primarily received basic STEM education and studied STEM studies. Preservice science teachers were asked individually to prepare STEM lesson plans that included environmental issues in the secondary school science curriculum. In the study, it is seen that most preservice teacher do not receive STEM education. Preservice teacher who are practitioners of the STEM approach can be provided with STEM education with courses to be given during the undergraduate period. In this study, when the views of teachers and preservice teacher are examined, it is understood that there should be projects and studies supporting STEM education activities in their university life.

Keywords: Science; Teacher candidate; Opinion; Self-evaluation; STEM

STEM DERS PLANI HAZIRLAMA BECERİLERİNİN VE STEM UYGULAMALARINA İLİŞKİN FEN ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

¹ Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Y.Lisans mezunu, mzdlfgkhnkrt@gmail.com

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, sbenzer@gazi.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, fen bilimleri öğretmenlerinin STEM ders planı hazırlama becerileri ve öz değerlendirme formlarına ilişkin bulgularını değerlendirmek ve STEM uygulamalarına ilişkin görüşlerini incelemektir. STEM eğitimi, bilim, teknoloji, mühendislik ve matematiğin bütünleştirilmesine dayalı, bireylerin ekonomik güç kazanmalarına yardımcı olmak, bilimsel süreç adımlarını kullanarak gerçek yaşam problemlerine çözüm bulmalarını sağlamak için yapılan bir çabadır. Çalışma; 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı bahar döneminde Ankara'da bir devlet üniversitesinde fen bilgisi öğretimi gören 4. sınıf 18 fen bilgisi öğretmen adayı (17 kadın, 1 erkek) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmen adayları öncelikle temel STEM eğitimi almış ve STEM çalışmaları okumuştur. Fen bilgisi öğretmen adaylarından bireysel olarak ortaokul fen bilimleri müfredatında çevre konularını içeren STEM ders planları hazırlamaları istenmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının çoğunun STEM eğitimi almadığı görülmektedir. STEM yaklaşımının uygulayıcısı olan öğretmen adaylarına lisans döneminde verilecek derslerle STEM eğitimi verilmelidir. Bu çalışmada öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşleri incelendiğinde üniversite yaşamlarında STEM eğitimi faaliyetlerini destekleyen proje ve çalışmaların olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim; Öğretmen adayı; Fikir; Öz değerlendirme; STEM

INTRODUCTION

In a world where technology is constantly changing through innovation, education policies are also parallel the trend of globalization. An international approach is needed in which science and technology are more supported so that countries can find solutions to many global problems such as climate change, population density, reduced energy resources, and reduced water resources. One of these approaches is STEM which consists of the integration of Science, Technology, Engineering and Mathematics disciplines (Stohlmann, Moore, & Roehrig, 2012).

For more than 10 years, interest in STEM has increased in terms of both education and workforce. However, despite the current global interest, no universal definition has been formed (English, 2016). STEM has been described as "students gaining knowledge and skills using different disciplines" or a "learning approach" (Honey, Pearson, & Schweingruber, 2014). STEM is also defined as an effort to combine the disciplines of science, technology, engineering, and mathematics with a single class, unit or lesson based on links between real-world problems (Moore & Smith, 2014).

STEM education is the name of an integrated effort that removes traditional barriers between disciplines, focuses instead on the process of solution complex problems using existing tools and technologies. STEM education requires programs that integrate

technology and engineering into the science and mathematics curriculum, also promotes the scientific research and engineering design process (Kelley & Knowles, 2016).

The STEM approach has two goals (Thomasian, 2011). These are to increase the number of individuals want to do careers in science, technology, engineering, and mathematics and increase the STEM knowledge of individuals. The second goal is important for students to be able to evaluate problems, use STEM concepts and find creative solutions in everyday life. The strong emphasis on the application of information underscores the philosophy of using STEM knowledge in STEM disciplines and studies in non-STEM fields (Thomasian, 2011). One of the goals of STEM education is to encourage individuals to become "STEM literate". STEM literacy, linking science, technology, engineering and maths disciplines aim to build different skills for each area. The first of these goals is scientific literacy which is the ability to use scientific methods to understand the natural world and accept the variables that affect it. The second is technology literacy which can use, manage, understand, evaluate technology, and analyze how new technologies affect our country. The third is engineering literacy which is formed by the effective use of engineering design processes and scientific and mathematical principles such as design, production, and operation of machines. The fourth is mathematical literacy which is the ability of students to come up with, formulate and solve solutions to mathematical problems in various situations, effectively analyze their ideas when interpreting, reason (APA, 2010).

- 86 -

STEM education and engineering practices contribute to the development of self-confidence of individuals. It provides the development of high-level skills such as logical thinking, problem solving, critical thinking. It allows the information they learn in individuals to be permanent, to associate the newly learned information with their previous knowledge, in short, to gain an interdisciplinary perspective. It allows individuals to develop their creativity in areas such as prototyping and designing which are the steps of engineering applications (Morrison, 2006).

It is reported that digital games can effectively promote and improve students' learning achievement in STEM education and improve our understanding of the application and practice of digital games in STEM education (Wang, Chen, Hwang, et al., 2022).

When studies with preservice teacher in STEM education are examined there are not many studies aimed at examining the skills of preservice science teachers to prepare STEM lesson plans (Arslanhan & İnaltekin 2020; Bannikova, Boronina, & Kemmet, 2016; Bektaş & Aslan, 2019; Bozkurt Altan & Üçüncüoğlu, 2019; Güleriyüz, Dilber, & Erdogan, 2019; Kızılay, 2018; Öztürk, Yılmaz Tüzün, & Çakır Yıldırım, 2019; Schulz & Pinkwart, 2016; Timur & Belek 2020; Üçüncüoğlu & Bozkurt Altan, 2018; Yıldırım, 2017; Yıldırım & Türk, 2018; Walan & Gericke 2021; Wang et al. 2022).

The main purpose of this study is to evaluate the findings of science teachers' STEM lesson plan preparation skills and self-assessment forms and to examine their views on STEM applications. In line with the study, the following research problems were seek answered:

1. What are the opinions of preservice teacher on STEM applications at the end of the study?
2. What are the findings of the self-evaluation forms of the preservice teacher at the end of the study?
3. What are the findings of teacher candidates' STEM lesson plan preparation skills?

1. METHODOLOGY

Case study method was used from qualitative research methods within the scope of the study. Case study is a qualitative research approach that enables a thorough investigation and depiction of the formation of a limited system, situation, or case (Chmiliar, 2010). With the situation study method, studies such as determining deficiencies in the current environment, collecting data, analyzing data, and evaluating the results of analysis are carried out. In addition, it is determined what should be considered in subsequent studies (Davey, 2009).

In the study, criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, was used in the selection of participating distance education graduate students. This method indicates that every individual to be selected has an equal chance. In other words, individuals are not included in the study group according to a certain criterion (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, et al., 2016).

The data were collected by the "opinion questionnaire", which was prepared by the researchers by examining the literature and then examined by the field experts and

language experts. In the opinion survey, there are open-ended questions consisting of 19 items about STEM. Open-ended questions were shared with the participants when the informatics classes were over and the participants were asked to evaluate. In the study, the data obtained from the opinion survey were analyzed by making content analysis. With content analysis, those who gave similar answers were gathered under the same heading and interpreted and a conclusion was reached. In addition, some items were analyzed by creating "category and code" titles. Category, themes; themes consist of codes that are related to each other (Yıldırım & Şimşek 2008).

1.1. Study Group

In the spring semester of the 2019-2020 academic year, science teaching at a public university in Ankara was carried out with 18 preservice science teachers (17 females, 1 male) who were studying in the 4th grade.

1.2. Implementation Stages

The implementation phase of the research was carried out by the researcher for fourteen weeks in the fall semester of the 2019-2020 academic year. The preservice teachers who formed the study group first received basic STEM education and examined STEM studies. Preservice teachers were individually asked to prepare STEM course plans within the scope of the achievements in the secondary school science course curriculum. At the end of the application, the opinions of preservice teachers about STEM applications were collected by the semi-structured interview form prepared by the researchers. In addition, preservice teachers were asked to fill out a self-assessment form at the end of the study where they could evaluate themselves. The STEM course plans of the teacher candidates, their opinions on STEM applications and the findings of the self-evaluation form were analyzed with content analysis.

1.3. Analysis of Data

In the content analysis of the data obtained from preservice science teachers, frequency values were created according to the explanations of the teacher candidates, while the percentage values were created by considering more than one explanation made by the teacher candidates.

In the research, the opinions of the participants were given in the form of P1, P2 ... PN (Participants number) by coding without giving the names of the participants. Defining the characteristics of the participants, expressing the limitations, talking about the data collection process and analyzes were explained under appropriate headings, and external reliability was tried to be ensured.

2. DISCUSSION

The explanations of the preservice science teachers participating in the research about STEM education, their various answers about science-related disciplines, their views on the contributions of STEM education, and the contributions of the STEM education they received are given in Tables 1-4, respectively.

Table 1: Explanations of Preservice Teacher on STEM Education

Explanations on STEM education	Frequency (f)	Percentage (%)	Some statements
Abbreviation	9	15.0	-“STEM is a word that is an abbreviation of Science, Technology, Engineering and Mathematics. (P8)”
An integrated approach	18	30.0	-“STEM education aims to create a generation that can solve everyday life problems and create new discoveries by creating a harmonious integration between Science, Technology, Engineering, Mathematics disciplines, asking questions, exploring, producing projects based education (P5)”
Career awareness	6	10.0	-“STEM education approach develops students' skills such as creative thinking, critical thinking and problem solving in the field of production and invention. When they enter the business world, it is aimed that they can easily adapt to the qualities that business life wants thanks to their project skills. (P4)”
21st century skills	11	18.3	
Solution to daily life problems	9	15.0	
Creating product	7	11.7	

- 89 -

Table 2: The Opinions Of The Preservice Teacher About The Relationship Of The Science Course With Other Disciplines

Disciplines	Frequency (f)	Percentage (%)	Some statements
Mathematics	17	20.0	-“Science is associated with all disciplines. For example, cooperation is also made with music in solving a problem related to the frequency, intensity and timbre of the sound. It is particularly associated with mathematics, engineering, technology and Science. (P11)”
Engineering	15	17.6	-“It is suitable for cooperation with many fields. Examples of these fields are mathematics, technology, engineering, natural sciences. (P15)”
Technology	9	10.6	-“It is mainly associated with physics, chemistry, biology, then mathematics, Turkish, engineering. (P4)”
Physics	7	8.24	
Chemistry	7	8.24	
Biology	7	8.24	
Astronomy	4	4.71	
World Science	1	1.18	
Social studies	3	3.53	
Turkish	6	7.06	
English	1	1.18	
Visual Arts	1	1.18	
Geometry	1	1.18	
Art	1	1.18	
Music	2	2.35	
Health	1	1.18	

Psychology	1	1.18
Natural Sciences	1	1.18

Table 3: Preservice Teacher' Thoughts on The Overall Contributions of STEM Education

Thoughts on the contributions of STEM education		f	P (%)	Some statements
For students	Creative thinking skills	6	75.4	-“It enabled the students to develop their creative thinking skills, to know the problem situation and the steps to make the design / product they will create, to respect different ideas and to learn how to use different disciplines together. (P1)” -“It allows them to learn by living by doing it. (P9)” -“STEM activities contribute to students' self-esteem development. It also develops high-level skills such as critical thinking, problem solving, collaboration, which are 21 st century skills. (P12)” -“It also support the qualities necessary for STEM literate individuals to catch up with. (P5)”
	Gaining the skill to design	4		
	Gaining product creation skills	3		
	Gaining the skill to respect different ideas	2		
	Gaining critical thinking skills	5		
	Gaining problem solving skills	5		
	Gaining 21st century skills	5		
	Establishing interdisciplinary relationship	3		
	Learning by doing and by living	5		
	Providing self-confidence development	2		
	Becoming STEM literate individual	3		
For teachers	Contributing to professional development	4	7.01	-“The teacher also contributes to his professional and personal development. (P5)”
For countries	Increasing the level of development	4	17.5	-“STEM education is very important in advancing our technology and reaching the level of developed countries. (P2)” -“STEM aims to develop a workforce that collaborates with group friends and is highly communicator, open to change and produce. (P9)”
	Technological progress	3		
	Increasing labor qualification	3		

- 90 -

Table 4: The Thoughts Of The Preservice Teacher For The Contributions Of STEM Education Received Within The Scope Of This Course

Thoughts on the contributions of STEM education to them	f	P (%)	Some statements
Gaining the ability to learn STEM implementation stages	5	10.0	"It has won the ability to think critically. I have learned solutions to solve our problems from everyday life. Teamwork has improved my skill. (P2)"
Gaining the ability to guide students	18	36.0	
Gaining critical thinking skills	5	10.0	-“Creating products using imagination gives the ability to produce practical solutions to problems and creative thinking skills. (P4)”
Gaining the ability to solve daily life problems	5	10.0	
Gaining communication skill	2	4.00	-“For a period of time, we offered solutions to the problems of ourselves and our environment, which improved our analytical thinking skills and gained communication skills. (P18)”
Gaining the ability to establish an interdisciplinary relationship	2	4.00	
Creating product	3	6.00	-“I have developed the ability to think and find solutions in a multifaceted way about a project and
Gain learning skills by doing	1	2.00	
Gaining innovative thinking skill	1	2.00	

Gaining creative thinking skill	6	12.0	about making and solving it. I'm in a position to guide the students. Through this course, I also learned what stem's content consists of and how to apply STEM to gains in science. (P15)"
Gaining analytical thinking skill	2	4.00	-"Thanks to this course, I understood how to establish a relationship with other sciences in transferring the gains in the science course to the students, and thus what the students will learn by doing and living. (P14)" -"It allows for innovative thinking. (P5)"

The preservice science teachers who participated in the study that they had not received STEM-based education until this year. The preservice teacher stated that they received this education as courses in the 3rd and 4th grades of the university and received it in the form of distance education from a different university and by participating in the TUBITAK project.

Frequency and percentage values of the views of preservice science teachers about the inclusion of STEM-based activities in science lessons (Table 5), their views on the fact that its use may have different advantages for the teacher (Table 6), and that its use may provide an advantage for students to gain creativity, critical thinking, and collaborative skills (Table 7), it can be a problem for teacher-centered time management, material supply, crowded classrooms (Table 8), individual differences in student-related practices, communication and task sharing difficulties among students (Table 9), it is more suitable for biology and physics. while some of them stated that it can be applied in all subjects (Table 10).

- 91 -

Table 5: Preservice Teacher 's Thoughts About its Usible Of STEM-Based Activities

Thoughts about its usable of STEM-based activities in science courses	Codes for the use of STEM-based activities in science courses	f	P (%)	Some statements
Yes, it's always usable.	Active participation	10	52.6	-"STEM activities make students more active. (P2)" -"Skills such as research, inquiry, creativity, critical and analytical thinking and decision-making are some of the characteristics sought in qualified individuals. I think that the fields of science and mathematics and engineering and technology associated to these fields have an important role in acquiring these skills. (P8)"
	Creativity skills	2	10.5	
	Critical and analytical thinking	3	15.8	
No, it can't be used all the time or in all environment.	High number of students in the classroom	1	5.26	-"Teachers should have the infrastructure for STEM. It should definitely be used in a

Lack of infrastructure	1	5.26	small class where the appropriate conditions are met. (P1)”
Teacher's not having enough information	1	5.26	-“It's a time taker event. The appropriate media, should also be sufficient in terms of materials. (P15)”
Time consuming	1	5.26	

Table 6: The Advantages Of The Use Of STEM-Based Activities in Terms Of Teacher

Advantages of using STEM-based activities in terms of teacher	f	P (%)	Some statements
Self development	10	27.0	-“It contributes to us being a teacher who develops the spirit of guidance by being involved in teamwork between teachers, knows the method of how to solve daily life problems. (P4)”
Guidance to the student	4	10.8	-“It allows the teacher to explain the subject by making it concrete.(P15)”
Vocational satisfaction	6	16.2	-“Themself enhancement provides. It by increasing innovative to think, their horizon to expands. It saving different perspective. (P18)”
Effective participation of students	4	10.8	-“The teacher reaches vocational satisfaction with the effective participation of students. He tells the lesson more as concretely. Strengthens communication between teacher and student. (P3)”
Different perspective	3	8.10	
Embodying	5	13.5	
Creativity skills	1	2.70	
Problem solving skill	1	2.70	
Teamwork between teachers	1	2.70	
Student-teacher communication	2	5.40	

Table 7: The Advantages Of The Use Of STEM-Based Activities in Terms Of Student

Advantages of using STEM-based activities in terms of student	f	P (%)	Some statements
Gaining meaningful learning skill	4	4.44	-“Students' motivation increases, scientific process skills develop, psychomotor skills develop, lesson success increases. They perform meaningful learning, students' perspectives change, self confidence increases, feelings of responsibility increase. (P5)”
Gaining reflective thinking skill	1	1.11	-“Of the students science, mathematics and technology literacy level increases, saves students the skill to think reflective thinking. (P11)”
Gaining critical thinking skill	8	8.88	-“Gives students problem solving skill, they gain 21st century skills. (P9)”
Gaining interest and motivation against the lesson	7	7.77	-“STEM-trained students take the get ahead among those who want to pursue careers in these fields with the knowledge, proficiency and skills they gain. (P8)”
Developing collaboration skill	8	8.88	-“It gives students the ability to design in the process of creating products. (P4)”
Gaining 21st century skills	4	4.44	-“It gives students critical thinking skill. It allows students to realize aware of daily life problems. Prevents students' from being individuals consuming, ensures that there are individual who produce. Improves students' creativity. Improves students' ability to work collaboratively. Improves students' communication skills. (P18)”
Gaining scientific process skills	1	1.11	
Lesson success	2	2.22	
Gaining psychomotor skills	3	3.33	
Gaining different perspective	1	1.11	
Gaining self confidence	4	4.44	
Gaining creativity skill	11	12.2	
Gaining awareness of responsibility	1	1.11	
Improving science, technology and math literacy	6	6.66	
Gaining the ability to solve daily life problems	8	8.88	
Gaining problem solving skills	4	4.44	
Becoming productive individual	7	7.77	
Gaining the ability to design	1	1.11	
Gaining career development skill in STEM field	6	6.66	
Gaining communication skills	3	3.33	

Table 8: The Disadvantages Of The Use Of STEM-Based Activities For Teachers

Teacher disadvantages use of STEM-based activities	f	P (%)	Some statements
Time management shortage	14	32.5	-“The teacher may have trouble in terms of time. In addition, both teachers and students may experience difficulties economically. STEM can also be difficult to apply where there are many students in the classroom. (P5)” -“STEM activity for every topic is very difficult to find. (P16)” -“The teacher should be knowledgeable about STEM. Otherwise, it's very difficult to an application. (P9)” -“Not every STEM activity can be associated with achievements in the curriculum. (P1)”
Shortage of material supply	12	27.9	
Shortage of crowded classrooms	6	13.9	
Inadequacy of application information	10	23.2	
Gainings relationship	1	2.32	

Table 9: The Disadvantages Of The Use Of STEM-Based Activities For Students

Disadvantages of STEM-based activities for students	f	P (%)	Some statements
Difficulty in application stages	6	33.3	-“After a while, students may get tired of doing the project stages. There may be problems among students. (P8)” -“If students cannot be explained the STEM project steps in detail and properly, students have difficulty understanding the project subject and making projects related to the subject, and they cannot and cannot fully comprehend it. (P2)” -“ If the division of labor is not done well in the group study, active students are at the forefront, passive students may be bored. (P11)” - Activities may not be of interest to every student. It could be an inefficient lesson for them. (P4)”
Difficulty communicating between students	5	27.8	
Task sharing distress	1	5.55	
Distress in terms of interest	2	11.1	
Individual differences between students	4	22.2	

- 93 -

Table 10. STEM-Based Activities' Compliance With Science Topics

Which science topics STEM-based activities are suited	f	P (%)	Some statements
Biology	Environment	3	-“I think it's more suitable on issues such as for Environment. (P4)”
	Recycling	1	
	Biology based	2	
Physics	Earth, Sun and Moon	1	-“I think it is more suitable on issues such as - 93 -ort he insulation and transmission of sound. (P13)” -“Since we also use engineering in STEM activities, I think it is suitable for all physics subjects. (P18)”
	Electric	2	
	Sound	1	
	Physics based	5	
	Simple machines	1	
	Heat and temperature	1	
	Force and movement	1	
	Work and energy	1	
All topics	6	24.0	-“I think it is suitable for all subjects of science courses, as one step of STEM covers science. (P11)”

Topics in which preservice science teachers prepare a STEM-based activity plan are given in Table 11. It has been determined that the preservice science teachers prepared the STEM-based activity plan from biology and physics. At the end of the study, the data

obtained for the self-evaluation forms of the preservice science teachers were subjected to content analysis. The data obtained because of the content analysis are presented below.

Table 11: Topics Where Prospective Teachers Prepare STEM-Based Activity Plan

STEM Based Activity Plan Prepared topics		Frequency (f)	Percentage (%)
Biology	Landless agriculture	2	11.1
	Reproduction, growth and development in living things	1	5.55
	Let's get to know the living things	2	11.1
	Environmental pollution	2	11.1
	Bioplastic making	2	11.1
	Composting	2	11.1
	Let's protect our bones	1	5.55
	Substance cycles	1	5.55
	Hygienic door	1	5.55
	Household waste and recycling	1	5.55
Physics	Gas pressure	1	5.55
	Energy transformations	1	5.55
	Sucking the light	1	5.55

The frequency and percentage values of the responses of preservice science teachers to their thoughts on the difficulties they face in preparing STEM-based activities are shown in Table 12. Preservice science teachers stated that they have difficulty in preparing STEM-based activities such as time management, material selection, prototype drawing, problem status determination. They also stated that they have difficulty in subject compliance, writing the implementation stages, attracting attention, preparing an activity plan, writing activities suitable for the student level (Table 12).

- 94 -

Table 12: Explanations Of The Difficulties Experienced By Preservice Teacher İn Preparing For A Lesson Plan

STEM-based activities	Frequency (f)	Percentage (%)	Some statements
Time management	3	10.3	-“I had a hard time preparing events based on the age of the class to be applied. I think I'm going to have trouble drawing prototypes, too. (P2)”
Prototype drawing	5	17.2	
Material selection	3	10.3	
Implementation stages	4	13.8	-“I had a hard time preparing activities based on the age of the class to be applied. I think I'm going to have trouble drawing prototypes, too. (P18)”
Attracting interest	2	6.89	
Student level	1	3.44	-“I think I'm going to have difficulty determining the problem situation and using the time. (P11)”
Compliance with the subject	4	13.8	
Event plan	2	6.89	-“I had a hard time preparing an event plan and how to get the students' attention. (P17)”
Determining a problem status	5	17.2	

Most preservice science teachers who participated in the study stated that teachers who will use STEM-based activities in science courses should be guiding students during

activities, create guidelines and choose appropriate activities. They also stated that time management is important (Table 13). Preservice science teachers in the study will use STEM-based activities in science classes, teachers to guide students, teachers to master STEM approach and students to choose quality activities that will improve 21st century skills such as critical thinking, creativity, prepare explanatory instructions before starting activities, provide effective time management during the event, select activities according to the student level, manage effective classrooms they have indicated that they must provide the mark (Table 13).

In order to determine the STEM lesson plan preparation skills of the preservice science teachers who participated in the study, the course plans prepared by the preservice science teachers were subjected to content analysis. “STEM lesson plan template graded document” created by BAUSTEM (2021) was used for content analysis (Appendix 1).

Table 13: Explanations For Recommendations For Teachers Who Will Use STEM Activities In Science Classes

Classes	f	P (%)	Some statements
Creating directive	5	13.8	-“In order to make the process better, the necessary explanations should be expressed to the students in a properly clear language. Students should be given a directive. Every question students ask should be answered tirelessly and they should help when necessary. (P5)”
Guidance for students	9	25.0	
Ensuring effective class management	2	5.56	
Ensuring time management	4	11.1	
Effective activity selection	6	16.7	
Dominion to topic	6	16.7	-“I recommend that students answer every question they ask tirelessly, step through it in descriptive language when starting the application, and specify why such an activity is held. (P4)”
Student level eligibility	4	11.1	-“It is necessary to prepare in a preliminary way, to prepare the directive in an explanatory way. In this way, we can prevent the loss of time. (P6)” -“Teachers should know about STEM and choose appropriate activities for students. (P18)”

- 95 -

The content analysis of because of the examination of STEM course plans prepared by preservice science teachers is shown in Table 14. All the preservice teacher correctly stated the "science" gains that were considered as central discipline in their STEM plans. In their STEM lesson plans, 3 preservice teachers stated their science gains by associating them with other STEM disciplines: technology, engineering, and math gains. In their STEM lesson plans, 15 preservice teachers correctly stated their social product gains. All the preservice teachers have correctly specified the materials and resources to be used in

product development in their STEM lesson plans. In addition, 6 preservice teachers correctly stated the knowledge-based life

Table 14: Information On Content Analysis Of STEM Lesson Plans

				Codes for lesson plans		
Target gains	Cognitive process gains	Gain of discipline	A	X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X11, X12, X13, X14, X15, X16, X17, X18.		
		Gain of other STEM disciplines	Mathematics	A	X2,X6,X7,X10,X11,X12,X13,X14,X15,X16,X18.	
				M	X1, X3, X4, X5, X8, X9,X17.	
			Engineering	A	X4, X5, X6, X7, X10, X13, X14, X15, X16, X18.	
				M	X1, X2, X3, X8, X9, X11, X12, X17.	
			Technology	A	X2, X4, X5, X6, X7, X10, X11, X12, X13, X14, X15, X16, X18.	
				M	X1, X3, X8, X9, X17.	
		21st century skills	A	X2, X14, X16, X18.		
			M	X1, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X11, X12, X13, X15, X17.		
		Social product gains		A	X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X13, X14, X15, X16, X17, X18.	
	M		X1, X11, X12.			
Materials Used			A	X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X11, X12, X13, X14, X15, X16, X17, X18.		
Resources			A	X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X11, X12, X13, X14, X15, X16, X17, X18.		
Knowledge-Based Life Problem (BTHP)	Knowledge-Based Life Problem	Writing	A	X1, X2, X6, X7, X8, X10, X11, X12, X13, X15, X17.		
			M	X3, X4, X5, X9, X14, X16, X18.		
		Planning of the prototype	A	X6, X7, X8, X12, X15, X17.		
			M	X1, X2, X3, X4, X5, X9, X10, X11, X13, X14, X16, X18.		
	Limitations		A	X1, X2, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X11, X12, X13, X14, X15, X16, X17, X18.		
			M	X3.		
	Professions, Duties and Responsibilities	Professional groups	A	X2, X4, X5, X6, X7, X9, X11, X12, X13, X15, X18.		
			M	X1, X3, X8, X10, X14, X16, X17.		
Lesson Content	Presentation of BHTP and Presentation of Limitations	Visual, story and video narration	A	X1, X6, X7, X8, X9, X12, X14, X16, X17, X18.		
			M	X2, X3, X4, X5, X10, X11, X13, X15.		
	Information Acquisition	Open-ended research questions	A	X1, X2, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X11, X12, X14, X18.		
			M	X3, X10, X13, X15, X16, X17.		
	Idea Development	Research questions to help them come up with new ideas	A	X1, X9, X13, X15, X17, X18.		
			M	X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X10, X11, X12, X14, X16.		
	Product Development		A	X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X9, X10, X11, X12, X13, X14, X15, X16, X17, X18.		
			M	X8.		
Test To	Testing process	A	X1, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X11, X12, X13, X15, X17.			
		M	X2, X4, X16, X18.			
		A	X2, X4, X16, X18.			

	Research questions to make them think at an advanced level	M	X1, X3, X4, X5, X6, X7, X8, X9, X10, X11, X12, X13, X15, X17.
Sharing and Mirroring	Presenting	A	X1, X4, X5, X6, X7, X8, X12, X13, X15.
		M	X2, X3, X9, X10, X11, X14, X16, X17, X18.
	Rubriks	A	X4, X5, X6, X7, X8, X12, X13, X15.
		M	X1, X2, X3, X9, X10, X11, X14, X16, X17, X18.

Appropriate:A; Missing:M;

problem and the planning phase of the prototype in STEM lesson plans. The 17 prospective teachers correctly stated the limitations that would determine the process of creating the prototype. The 11 preservice teachers correctly stated the professional groups in which the students will assume their duties and responsibilities throughout the course. In STEM lesson plans, 10 preservice teachers correctly stated the presentation of the knowledge-based life problem with engaging visuals, videos, and stories. In the information acquisition department, 12 preservice teachers correctly stated the open-ended questions that students can study. 6 prospective teachers correctly stated the research questions to be asked for new ideas that students will develop before drawing prototypes. 17 preservice teachers correctly stated the product development process. 8 preservice teachers correctly stated the stage of presenting the product to their friends. 8 preservice teachers correctly stated their evaluations (Table 14).

- 97 -

STEM education is an effort based on the integration of science, technology, engineering, and mathematics, which emerges to help individuals gain strength economically, allowing them to find solutions to real-life problems using scientific process steps (NRC 2012, U.S. Department of Education, 2015). With STEM approach, it is expected that the results such as designing, organizing, and implementing the curriculum in the period from kindergarten to 12th grade will be again converted (Myers & Berkowicz, 2015). When the literature is examined, there are many studies supporting the results of the study. In the study conducted by Timur & Inançlı (2018), preservice teachers indicated that STEM education is a combination of science, mathematics, engineering, and technology, provides learning by doing and living, performs meaningful learning by connecting science subjects with daily life, and they indicated that it produced solutions to problems encountered in daily life. In the study conducted by Ozturk et al. (2019), the perceptions

of preservice teachers towards STEM were examined. In this study, most preservice teachers indicated that STEM is an interdisciplinary approach and means experimenting and projecting. Nevertheless, some preservice teachers have stated that STEM means product extraction, creativity, imagination, innovation, self-confidence, and problem solving. The preservice teachers indicated that STEM education is an integrated approach formed by the integrating of science, mathematics, engineering, and technology fields. They stated that it is an approach that transforms knowledge into practice in a process that continues from pre-school to university, facilitates adaptation to business life, provides 21st century skills, finds solutions to daily life problems, and finally a product has emerged.

STEM education is not a separate course, but a paradigm in which the disciplines of science and mathematics are blended with technology and engineering applications (Akgündüz 2016). In the study conducted by the Kızılay (2018), preservice teacher stated that mathematics is used in the field of science, technology emerges with the combination of science, engineering and mathematics, engineering has science and mathematics in it, engineering activities reveal technology; science, technology, engineering, and mathematics they have indicated that they have completed it each other. In the study conducted by the Aslan and Bektas (2019), most preservice teacher associated science course with mathematics, engineering and technology. In addition, prospective teachers associated the science course with physics, chemistry, biology, social sciences, and natural sciences. In this research, preservice science teachers, the science course is associated with mathematics, engineering, and technology disciplines. This result shows that preservice teachers understand that science, one of STEM disciplines, is associated with other disciplines.

In the study conducted by Üçüncüoğlu & Bozkurt Altan (2018), preservice teachers stated that STEM activity they do was suitable for STEM education, that they learned by having fun, associated with daily life, won interdisciplinary perspective, carried out learned by doing and living. In addition, preservice teachers stated that STEM activities provide lasting learning and won 21st century skills such as collaboration, problem solving, analytical thinking, creative thinking and critical thinking. With STEM approach, it is aimed to educate individuals who can hold the economic power that will provide an advantage in the industrialization of countries. In addition, it is one of the objectives of

STEM approach to make countries industrially and economically developed countries, to increase the number of students studying STEM fields in universities and who want to continue their business life in these fields, and to educate STEM literate individuals (Çevik & Özgünay 2018; NRC 2011). In the study, most preservice teachers stated that STEM education improves students' creative thinking, critical thinking, and problem-solving skills, provides learn by doing and living and provides 21st century skills. When the field is examined, the contributions of STEM education in terms of student, teacher and country support this result.

STEM training allows individuals to have knowledge in engineering and technology. Helps them design, develop prototypes. Develops creativity and problem-solving skills, supports self-confidence development, improves interdisciplinary perspectives (Morrison, 2006). In the study, most preservice teachers stated that they had not received STEM education until this year. The preservice teachers who received STEM education until this year stated that they received this training in the form of distance education and within the scope of TUBITAK project.

In the research, all the preservice teachers indicated that the STEM education they received within the scope of this course was very useful in terms of guiding the students. Preservice teachers have indicated that they have learned the stages of applying STEM in projects, that they can find solutions to daily life problems with this training, and that they have gained critical thinking skills. This result supports the benefits of STEM education received by prospective teachers within the scope of this course.

In the study conducted by Yildirim (2017), preservice teachers stated that STEM-based activities can be used in lessons by having project designs made to students, allowing students to use their imagination, and ensuring active participation. Some preservice teachers have stated that STEM-based activities cannot be applied in lessons due to limited hours of study, too much responsibility for the teacher, negative attitudes of teachers and lack of knowledge about STEM. In the research, most preservice teachers stated that STEM-based activities can be used in science courses and that permanence can be increased with STEM activities that can be applied in many subjects. They also stated that students can gain skills such as problem solving, critical thinking and questioning with STEM activities. Some preservice teachers stated that STEM-based

science activities cannot be always implemented in any environment and due to the large number of students in the classrooms, lack of infrastructure, lack of adequate knowledge of teachers and time consuming. In addition, preservice teachers stated that through STEM-based activities, teachers can embody science lessons, gain creativity and problem-solving skills known as 21st century skills and improve their communication with their students.

In the study conducted by Yildirim & Turk (2018), preservice teachers stated that it is important to use STEM education in elementary and preschool periods, and that individuals develop characteristics such as creativity, imagination, curiosity, self-confidence, responsibility, and empathy. They stated that with STEM-based activities, students can find solutions to daily life problems, increase their interest and motivation towards the course, perform meaningful learning, increase course achievements, collaborative work and develop 21st century skills. In addition, they stated that STEM-based activities give students different perspectives, contribute to the development of self-esteem of students, increase their desire to pursue a career in STEM, improve science, technology, and mathematics literacy, and improve psychomotor skills. In the research, most preservice teachers stated that teachers may have time problems and difficulty in supplying materials when implementing STEM-based activities. They noted that factors such as teachers lacking is missing knowledge of applying STEM and difficult to implement in crowded classrooms can be disadvantageous in implementing STEM-based activities. They also stated that it is a disadvantage that not every STEM application is associated with curriculum gains.

- 100 -

In the research, preservice teachers stated that the implementation stages of STEM-based activities may be difficult for some students and communication problems may occur between students during the application. In addition, preservice teachers stated that although task sharing is done, the proneness of some students may outpace other students, and STEM activities may not be of interest to every student. In the study, preservice teachers stated that STEM-based activities are suitable for all science subjects. In addition, preservice teachers stated that STEM activities are suitable for biology subjects such as environment and recycling, as well as other biology-based subjects. They stated that the earth, suitable for other physics subjects such as earth, solar and moon, electricity,

sound, simple machines, heat and temperature, force and motion, work, and energy, as well as physics-based subjects.

Akgündüz & Akpınar (2018) stated that because of STEM applications, students provide active learning in the field of science and mathematics, and their creativity, critical thinking, collaboration, and problem-solving skills have improved. In the study, most preservice teachers stated that when preparing STEM activities, they have difficulty in determining problem status, drawing prototypes, and implementing activities. They also stated that they have difficulty in determining appropriate efficacy. In the research, preservice teachers stated that the homogeneous distribution of groups will facilitate teaching, guide students throughout the activity, activities will increase students' motivations, students may have difficulty writing an activity report, and small age group may complicate the activity process. In the study conducted by Guleryuz et al. (2019), teachers stated that they should have STEM knowledge, use interdisciplinary approaches, learn about engineering design processes, and have knowledge about the field.

There are very few studies on the ability of preservice teachers to prepare STEM lesson plans. Bozkurt Altan & Üçüncüoğlu (2019) stated in their study that STEM-oriented course planning skills of preservice teachers have improved because of STEM practices. When STEM course plans are examined, it is seen that preservice teachers write appropriately about the "science" gains that are considered as central disciplines, and 3 preservice teachers associate their science gains with other STEM disciplines: technology, engineering, and mathematics gains. It is seen that 15 preservice teachers correctly wrote about social product gains, the materials, and gains of all preservice teacher to be used in product development, the knowledge-based life problem in STEM lesson plans of 6 teacher candidates, and the planning stage of the prototype. It is seen that 17 preservice teachers correctly stated the limitations that will determine the process of creating the prototype, and 11 preservice teachers correctly stated the professional groups in which the students will assume their duties and responsibilities throughout the course. In STEM lesson plans, 10 preservice teacher present the knowledge-based life problem with intriguing visuals, videos, and stories, and 12 preservice teachers correctly stated the open-ended questions that students can study in the information acquisition department. It is seen that 6 prospective teachers correctly stated the research questions to be asked for new ideas to be developed before the prototype drawing, 17 teacher

candidate product development processes, 8 teacher candidate products to present the product to their friends.

CONCLUSION AND SUGGESTIONS

It is understood that STEM education is related to life, the environment, and the whole life of the individual, and in this context, it will have future benefits. In the interviews, it was seen that the pre-service teachers approached STEM education positively. Projects to increase the STEM skills of preservice teacher studying in STEM education faculties should be developed, in-service training modules should be created, cooperation should be made with engineering, science and literature faculties, and industry and school cooperation should be given importance. Based on this study, when the opinions of teachers and preservice teacher were examined, they stated that there should be projects and studies supporting STEM education activities in their university life. As a result, it is important to develop STEM strategies that will ensure cooperation between the science, mathematics and technology-design teachers of the schools, as well as supporting students' critical and creative thinking skills. This study supports the views of pre-service teachers. Suggestions developed based on the findings reached as a result of the research are organized under two headings as suggestions for practitioners and researchers.

- 102 -

- In the study, preservice teachers prepared a lesson plan by focusing on the discipline of "science" from STEM disciplines. With different studies to be carried out, preservice teachers can prepare a lesson plan by centering other STEM disciplines.
- In the study, it is seen that most preservice teachers do not receive STEM education. Preservice teachers who are practitioners of the STEM approach can be provided with STEM education with courses to be given during the undergraduate period. In addition, with the cooperation of education faculties and engineering faculties, preservice teachers can be provided with applied STEM projects.
- There are few studies in the literature that examine STEM lesson plans prepared by teacher candidates. In this direction, studies can be carried out that examine the STEM lesson plans prepared by preservice teachers at different class levels and branches.
- There are few studies in which teacher candidates related to STEM approach evaluate themselves with a self-assessment form. Different studies can be carried out using STEM approach and self-evaluation forms.

REFERENCES

- Akgündüz, D. (2016). A Research about the Placement of the Top Thousand Students in STEM Fields in Turkey between 2000 and 2014. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*. 12(5):1365-1377. <https://doi.org/10.12973/eurasia.2016.1518a>
- APA (American Psychological Association) (2010). *Psychology as a Core Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM) Discipline: Report of the American Psychological Association 2009 Presidential Task Force on the Future of Psychology as a STEM Discipline*.
- Arslanhan, H. & İnaltekin, T. (2020). The Effects of Design-Based Learning Applications on STEM Perceptions Development of Pre-Service Science Teachers. *YYU Journal of Education Faculty*, 17(1), 231-265. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.691585>
- Bannikova, L., Boronina, L. & Kemmet, E. (2016). *Gender stereotypes and STEM education*. International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts, Albena.
- BAUSTEM (2021). *Bahçeşehir University Teacher Professional Development Application and Research Center*. <https://inteach.org/>
- Bektaş, O. & Aslan, F. (2019). Determination of Pre-service Science Teachers' Views Regarding STEM Applications. *MM-International Journal of Educational Sciences*, 3(2):17-50. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.646318>
- Bozkurt Altan, E. & Üçüncüoğlu, İ. (2019). Examining the development of pre-service science teachers' STEM-focused lesson planning skills. *Eurasian Journal of Educational Sciences*, 83:103-124, <https://doi.org/10.14689/ejer.2019.83.5>
- Bozkurt Altan, E. & Üçüncüoğlu, İ. (2018). STEM Focused Laboratory Practices for Pre-Service Science Teachers: Healthy Living Module. *International Journal of Humanities and Education*. 4(9):329-347.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

- Çevik, M. & Özgünay, E. (2018). STEM education through the perspectives of secondary schools' teachers and school administrators in Turkey. *Asian Journal of Education and Training*, 4(2):91-101. <https://doi.org/10.20448/journal.522.2018.42.91.101>
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eupapas & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research* (pp 582-583). USA: SAGE Publications.
- English, L. D. (2016). STEM education K-12: Perspectives on integration. *International Journal of STEM Education*, 3(3): 1-8. <https://doi.org/10.1186/s40594-016-0036-1>
- Güteryüz, H., Dilber, R. & Erdogan, İ. (2019). Prospective teachers' Views on 3D Printer Use in Stem Applications. *Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute*, 5(2):1-8. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.592061>
- Honey, M., Pearson, G. & Schweingruber, A. (2014). *STEM integration in K-12 education: status, prospects, and an agenda for research*. Washington: National Academies Press.
- Kelley, T.R. & Knowles, J.G. (2016). A conceptual framework for integrated STEM education. *International Journal of STEM Education*, 3(11). <https://doi.org/10.1186/s40594-016-0046-z>
- Kızılay, E. (2018). Pre-Service Science Teachers' Opinions About The Relationship of Stem Fields. *Journal of Research in Education and Society of Education and Community Research*, 5(2):174-186.
- MEB. (2017). *STEM Eğitimi Öğretmen El Kitabı*. (Turkish). MEB Press
- Moore, T. J. & Smith, K.A. (2014). Advancing the state of the art of STEM integration. *Journal of STEM Education*, 15(1):5–10.
- Morrison, J. (2006). *TIES STEM education monograph series, attributes of STEM education*. Baltimore, MD: TIES, 2:5-10.
- Myers, A. & Berkowicz, J. (2015). *The STEM shift: A guide for school leaders*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press
- NRC (National Research Council). (1996). *National science education standards: Observe, interact, change, learn*. Washington, DC: National Academy Press.

- NRC (National Research Council). (2011). *Successful K-12 STEM education*, Washington, DC: National Academy.
- Öztürk, N., Yılmaz Tüzün, Ö. & Çakır Yıldırım, B. (2019). Investigation of Preservice Teachers' Self-efficacy Beliefs and Views Regarding STEM Applications in Science Education. *Trakya Journal of Education*, 9(4):649-665. <https://doi.org/10.24315/tred.473464>
- P21. (2018). *Partnership for 21st century learning* 2015.
- Schulz, S. & Pinkwart, N. (2016). *Physical Computing in STEM Education*. The Workshop in Primary and Secondary Computing Education Conference. <https://doi.org/10.1145/2818314.2818327>
- Stohlmann, M., Moore, T. & Roehrig, G. (2012). Considerations for teaching integrated STEM education. *Journal of Pre-College Engineering Education Research*, 2(1):28–34. <https://doi.org/10.5703/1288284314653>
- Thomasian, J. (2011). *Building a science, technology, engineering, and math education agenda*. Washington, DC: National Governors Association Center for Best Practices.
- Timur, B. & Belek, F. (2020). Investigation of the Effects of STEM Activities on Pre-Service Teachers' Self-Efficacy Beliefs and their STEM Intention Levels. *Pamukkale University Journal of Education*, 50:315-332. <https://doi.org/10.9779/pauefd.465824>
- U.S. Department of Education. (2015). *Science, technology, engineering, and math: Education for global leadership*.
- Walan, S. & Gericke, N. (2021). Factors from informal learning contributing to the children's interest in STEM—experiences from the out-of-school activity called Children's University. *Research in Science & Technological Education*, 39(2):185-205. <https://doi.org/10.1080/02635143.2019.1667321>
- Wang, L. H., Chen, B., Hwang, G. J., Guan, J. Q., & Wang, Y. Q. (2022). Effects of digital game-based STEM education on students' learning achievement: a meta-analysis. *International Journal of STEM Education*, 9(1), 1-13. <https://doi.org/10.1186/s40594-022-00344-0>

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, B. & Türk, C. (2018). Pre-Service Primary School Teachers' Views about STEM Education: An Applied Study. *Trakya University Journal of Education Faculty*, 8(2):195-213.
- Yıldırım, P. (2017). A Qualitative Study On Integration Of Science, Technology, Engineering, And Mathematics (STEM). *Journal of Kazım Karabekir Education Faculty*, 35:31-55.

RESİM İŞ ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI ÖĞRETİM ÜYELERİNİN SOSYAL MEDYA VE SANAT İLİŞKİSİ ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Bülent POLAT¹

<https://orcid.org/0000-0001-6071-1742>

Çağatay İNAM KARAHAN²

<https://orcid.org/0000-0003-3260-8515>

Öz

Sürekli ilerleyen teknoloji ile değişen yaşam şartları beraberinde sanatı da değişime zorlamıştır. Sanatta meydana gelen bu değişim sürecinde, sanatı meydana getiren düşüncelerin de zaman içerisinde baştan aşağı değiştiği görülmektedir. Teknoloji sayesinde sınırlar ortadan kalkarak, sanatçının yeni ifade biçimleri kazanmasıyla birlikte sosyal medyanın ve izleyicisinin fikir yapısını, algısını ve beklentilerini tamamen değiştirmiştir.

Bu çalışma da nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüş olup sosyal medyanın sanatsal içerik üreten sayfa ve bloklarının kullanılmasında Türkiye’de bulunan üniversitelerin Resim İş Öğretmenliği Anabilim Dalı öğretim üyelerinin sanat ve sosyal medya ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya resim-iş öğretmeni bölümünden 20 öğretim elemanı katılmıştır. Araştırmanın nitel verileri için yarı yapılandırılmış görüşme formu ile örneklem grubundaki öğretim elemanlarının sosyal medya ve sanat ilişkisi hususunda görüşleri incelenmiş ve tartışma bölümünde değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda sanatsal üretimin detaylarına göre ana sanat dallarına, akademik unvanlara, cinsiyet ve mesleki deneyim sürelerine göre farklılıklar gözlemlenmiştir. Ayrıca sosyal medya, sanat eğitimi destekleyici özelliklere sahiptir, öğrencileri eğitim sürecinde güdülemektedir, meslek gelişimi için önemli fırsatlar sunmaktadır, sosyal medyanın olumlu yönlerinin yanında sanat eğitimi ve sanatçı üzerinde olumsuz etkileri de olduğu görülmüştür. Ulaşılan bu bulgular çerçevesinde bu konuda yapılacak araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Sanat Eğitimi, Resim-iş Öğretmenliği, Sanat Görüşü, Sosyal Medya Tutumu

PERCEPTIONS OF ACADEMICS OF THE DEPARTMENT OF ART TEACHING REGARDING THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL MEDIA AND ART

¹ Dr., MEB, bulentpolat3@gmail.com

² Prof. Dr., On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, cagataykarahan@gmail.com
Bu çalışma “Resim İş Öğretmenliği Anabilim Dalı Öğrenci ve Öğretim Elemanlarının Sosyal Medya Tutumları İle Sanat Görüşleri Arasındaki İlişki” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Abstract

Changing life conditions with technology has driven art to change. In the changing process in art, it is observed that ideas that constituted art also changed entirely. By removing borders with technology and artists' gain of new ways of expression, belief structures, perceptions, and expectations of artists and viewers have changed completely.

This study has a qualitative design and it was aimed to investigate relationships between art and social media in academics of the Departments of Art Teaching at universities in Turkey in terms of using web pages and blogs that produce artistic content in social media. 20 academics in art teaching participated in the study. For qualitative data, the perceptions of academics were investigated in terms of relationships between social media and art by semi-structured interview forms. Finally, it was observed that there were differences according to the main branch of art, academic title, gender, and professional experience period. Additionally, social media had qualities to support art education while motivating students in the education period. Social media also presented important opportunities for professional development while it had negative effects on art education and artists in addition to positive aspects. According to the findings, suggestions were presented for future studies.

Keywords: Social media, art education, art teaching, art perception, social media attitude

GİRİŞ

Günbegün değişime uğrayan yaşam ritüelleri, tekniğin ve beraberinde teknolojik cihazların gelişimiyle birlikte farklı bir sosyal yapının tezahürü haline gelmiştir. Bu yapı içerisinde yetenek ve yaratıcılık kavramlarının yeniden yorumlanması ve ifadesi elzem olmuştur. Yeteneğin ve yaratıcılığın bir dışavurumu olan sanatsal faaliyetlerin dönüşmesi, farklılaşması, sanatın kökeninde yatan fikirleri de derinden etkilemiştir. Sanatın estetikle olan çağrışımı yerini farklı arayışlara bırakmış ve sanatsal araç-gereçlerdeki inovasyon icracılara yeni olanaklar sunmuştur. Bu olanaklar hiç kuşkusuz yapılan eylemin sanatsal olup-olmadığı münakaşalarına yol açmıştır. Nitekim “modern sanat” kavramına yönelik -estetik bir kaygıyla sergilenen- muhalif tavır her dönemde aktüalitesini yitirmeden günümüze değin ulaşmıştır (Tunalı, 1983: 51). Bu ve benzeri yaklaşımlar ileri teknoloji kullanılarak yapılan üretilere bakış açısının ne olacağı hususunda fikir verse de günümüz dünyasındaki sanatsal yaratımlar kendisini fiziksel olmayan –yani sanal- ortamlarda göstermeye başlamıştır.

Günümüz gelişmelerin paralelinde bir bakış açısıyla teknoloji, bir nevi sınırların ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile “sanatçı” bu yeni yaratım sürecinde kendisinin ve izleyicisinin fikir yapısını ve algısını tamamen değiştirmiştir. Sanatçının kişiliği ile yakından ilişkili biçem (style) yani sanatçının özgünlüğünü ifade eden sanatsal bakış açısı değişen sosyolojinin izlerini yansıtmaya yöneliktir (Bozkurt, 1995: 16). Bu

izler artık mobilizasyonun ve etkileşimin arttığı, üretimin yerine tüketimin öncüllendiği, sosyal ilişkilerin zayıfladığı, zaman algısının yeni bir veçheye büründüğü bir zamanı işaret etmektedir. Hippolyte Taine, sanat eserini anlamak için yaratımın yapıldığı sosyal ve fiziksel çevreyi, kültürel öğeleri, tarihini birlikte değerlendirmek gerektiğini vurgulamaktadır (Yetkin, 2007: 129). Bu nedenle özel bir üretim biçimi olarak sanat edinimi, bireyin yeni olanı arama isteği ve arzusu ile koşut olarak şekillenmektedir. Sanat üretimi yer, mekan, şartlar ve tarihten bağımsız değildir (Gombrich, 2007: 248).

1. SANAT KAVRAMI

Sanat, insanlığın başlangıcından bu yana sayısız filozof ve düşünür tarafından algılanıp ifade edilmeye çalışılmış bir kavramdır. Bu yüzden sanatın net bir tanımını söylemek mümkün değildir. Sanatın farklı biçimlerde ifadesinin ve tanımının olması, bunun da ötesinde bunların birbiriyle olan teması olağan bir durum olarak ifade edilebilir.

Sanat kavramı 19. yüzyıla kadar bilimsel teorilerle sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla geçmiş zaman filozofları sanatın kaynağına dair somut bilgiler yerine sanatı çeşitli varsayımlar ile anlamlandırmaya çalışmıştır. Günümüze değin yapılan tanımlar incelendiğinde sanatın bireyin serbest yani özgür kalması üzerine inşa edildiği, diğer yandan ruhun öze - 110 -
şekil değiştirmesine şeklinde açıklandığı görülmektedir. Sanat kişiyi münferit kılan aynı zamanda da müşterek değerlerde bir araya toplayan bir olgu, küresel bir vasıta, sözlü ya da sözlü olmayan iletişim aracıdır (Buyurgan vd., 2005: 20).

Collingwood (2011)'a göre salt bir etkinlik olarak özellikleri bakımından sanat; kuramsal, uygulamaya yönelik ve duygusaldır. Sanatta zihnin bir nesnesi vardır, kendine has ve özgüdür. Sanat bir ideali gerçekleştirmeyi idealize etmesinden ötürü uygulamaya yöneliktir. Diğer yandan sanatın duygusallığı, üretime ve muhatabına haz ve/veya acı verir, sanat tutku ve nefret dünyasıdır. Sanat kompleks bir yapıdır ve genellikle sanat yaratımının hazzı –bir bilim insanından farklı olarak- estetik bir hazzıdır.

1.1. Sanat Eğitimi ve Sanat Eğitiminin Gerekliliği

Sanat eğitimi multidisipliner bir yaklaşım gerektirir. Genellikle ele alındığı haliyle sanatçı yetiştirmeye yönelik öğretimden, boş zamanların değerlendirilmesi saikiyle yapılan aktivitelere ve halk oyunlarına değin oldukça kapsamlı bir ifade gücü vardır. Sanat eğitiminde amacın ne olduğu Türkiye’de olduğu gibi dünyada da tartışmalıdır. Sanat eğitiminde temel amacın sanatın mı öğretileceği yoksa insanın mı eğitileceği hususu

kavramsal olarak farklı nitelemelerin önünü açmaktadır. Türkiye’de sanat yoluyla eğitim, sanat için eğitim, temel sanat eğitimi, estetik eğitim, müziksel eğitim ve görsel iletişim gibi adlandırmalar sanat eğitimi ile örtüşen kavramlar kullanılmaktadır (San, 2003: 13).

İnsanın temel bilgi kaynaklarından biri de sanattır. Sanat eserleri aynı zamanda bilgi nesneleridir. Sanat eserlerini dolayısıyla bilgi kaynaklarını geleceğe aktarabilmenin ve bu konuda hür, özgün ve kreatif insan yetiştirebilmenin yolu sanattan geçmektedir. Sanat yaratıcılık gerektirir, yaratıcılık ise yetenek ve eğitimle sağlanmaktadır. Sanat eğitimi insanların duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilme yeteneklerini ve kreatif yetkinliğini estetik bir seviyeye ulaştırma amacı ile yapılan bütüncül eğitim çabalarıdır (Aydoğan, 2010: 4).

2. SOSYAL MEDYA KAVRAMI

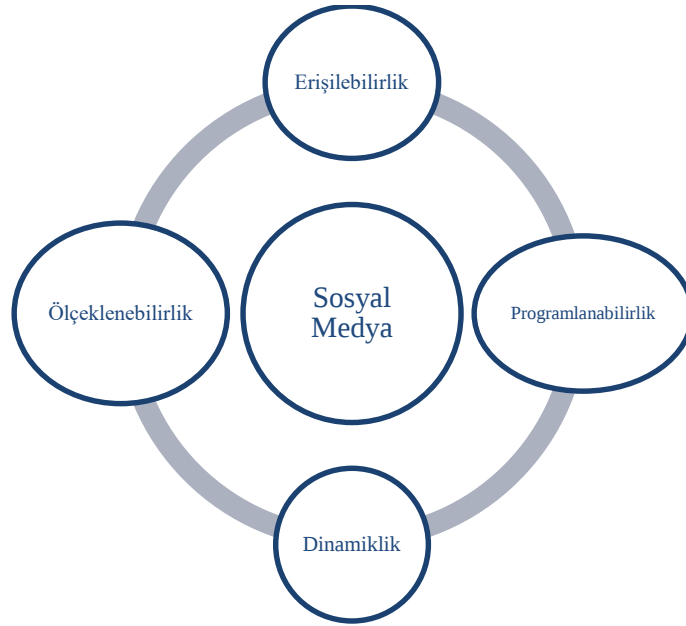
Sosyal medya, ağ teknolojileri vasıtasıyla insanlar arası iletişimasyonu ve etkileşimi sağlamak üzere oluşturulmuş araç, hizmet ve uygulamaların tümü olarak ifade edilebilir (Öztürk ve Talas, 2015: 108). Sosyal medyanın tanımına ilişkin literatürde çok sayıda farklı görüş olmasına karşın Kristina Lerman (2007) sosyal medyanın dört temel karakteristiğe sahip olduğunu belirtmektedir. Bunlar:

- 111 -

- (1) Kullanıcılar farklı ortam türlerinde içerik oluşturur ve/veya bunlara katkı sunarlar.
- (2) Kullanıcılar içeriklere ilişkin yorumlar/açıklamalar ekler.
- (3) Kullanıcılar içeriklere aktif katkı sunar ve/veya pasif (edilgen) olarak kullanır.
- (4) Kullanıcılar benzer ilgi alanları olan kişilerle sosyal ağlar oluşturur.

Sosyal medyanın dört temel karakteristiğine vurgu yapan Lerman’ın dışında Mayfield (2008) yapmış olduğu araştırmada sosyal medyanın temel özelliklerini belirterek bu yeni fenomeni açıklamıştır. Mayfield’e göre sosyal medya katılımcılar tarafından açık bir biçimde iletişime dayalı ve birbirine bağlı birliktelik/topluluktur.

Literatürde sosyal medyanın etkileşim yönüne vurgu yapan ve bu bağlamda sosyal medya ve araçlarının temel özelliklerini tespit amaçlı çalışmaların varlığı görülmektedir. Araştırmalarda sosyal medya biçimlerinde görülen ortak özellikler dört kategoride sınıflandırılmıştır. Bu kategorizasyon Şekil 1 yardımıyla aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 1. Sosyal Medya Araçlarının Ortak Özellikleri**Kaynak: (Zafarmand, 2010: 39)**

Sosyal medya platformlarının sürekli güncellenebilir olması, çoklu kullanım ortamına açık olması, paylaşım olanağı sağlaması vb. özellikleri itibarıyla kişiler arası iletişim açısından oldukça önemli olduğu ifade edilebilir. Sosyal medyada bireyler düşüncelerini ifade edebilmekte, bu düşüncelerini tartışabilmekte ve inovatif fikirlerini platformlara sunabilmektedir. Sosyal medya kavramının esasında kabul gören bir tanımı bulunmamaktadır. Bu kavram hakkında yapılan bütün tanımlamalar, tanımı yapanların bakış açısına göre şekillenmekte ve tanımlamalar genellikle iletişim, medya ve pazarlama uzmanları tarafından yapılmaktadır. En genel ifadeyle sosyal medya ulaşılabilir ve ölçeklenebilir iletişim araçları ve siteleri vasıtasıyla yapılan sosyal etkileşim ve paylaşım mekanlarıdır (Taşcı, 2010: 73; Tanrıverdi ve Sağır, 2014: 777).

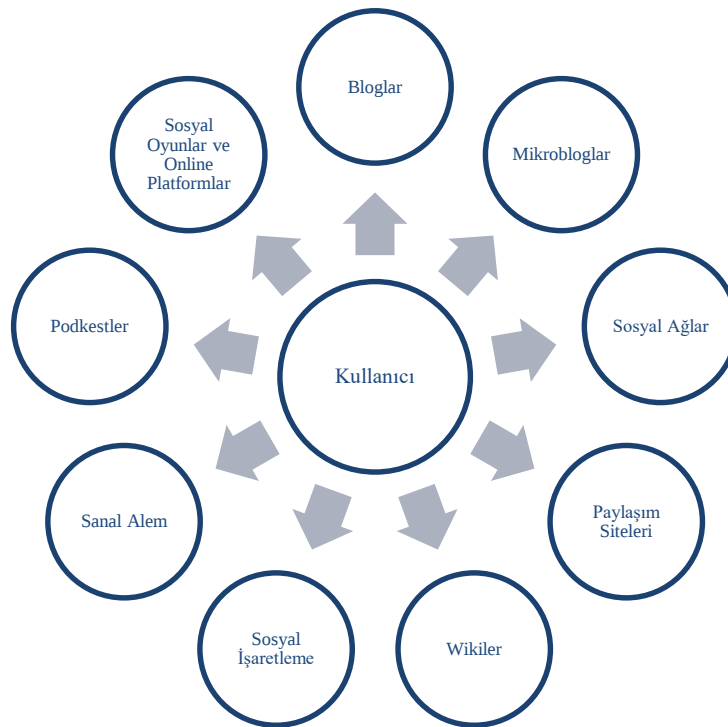
2. 1. Sosyal Medya Çeşitleri

Sosyal medya, kavramsal olarak dijital platformların yanı sıra bireylerin karşılıklı etkileşimine olanak sağlayan oluşumlardır. Günümüzde sosyal ağlar kullanımı gittikçe yaygınlaşan ve her geçen gün bireyler üzerindeki nüfuzunu artıran yeni bir yaşam biçimi haline gelmiştir (PRC, 2015: 2). Bireyler evden, okuldan ve çalışma alanlarından bilgisayar ya da akıllı telefonları ile medya paylaşım ağlarında uzun zamanlar geçirmeye başlamıştır. Özellikle de akıllı telefonların son yıllarda kullanımının artması neticesinde

insanlar her ortamda rahat bir şekilde internete erişebilir hale gelmiştir. Buna paralel olarak sosyal medya platformları yeni bir yaşam formunu temsil etmeye başlamıştır (Lusted, 2011: 6-7).

Tarihsel bir perspektiften ele alındığında sosyal medyanın çok hızlı bir dönüşüm yaşadığı görülmektedir. Literatürde sosyal medya 1.0 olarak ele alınan dönemde iletişim ağlarının daha çok illegal bir yapıda olduğu, World Wide Web'in yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal medya 2.0'ın temelini atıldığı izlenmiştir. Bu bağlamda günümüz ölçeğinde sosyal medya kullanıcısının üreten-tüketici olduğu bir yapı içerisinde yer almaktadır. Korenich vd. (2013: 242), sosyal medyayı günümüz perspektifinden incelemiş ve sosyal medya çeşitlerine yönelik kavramsal bir çalışma gerçekleştirmiştir. Yazarlara göre sosyal medyanın kavramsal boyutunda sosyal ağlar, eş zamanlı güncelleme, sanal alem, internet araması, bloglar/mikrobloglar, içerik/medya sağlayıcıları-paylaşımçıları, sosyal yenilikler ve yer imleri (bookmarks), canlı yayınlar ve işbirlikçi proje üretimleri yer almaktadır.

Şekil 2. Sosyal Medya Çeşitleri

Kaynak: Korenich vd. (2013: 242)

Sosyal medyanın;

- Bloglar (Blogger)

- Mikrobloglar (Twitter, Tumblr)
- Sosyal ağlar (Facebook, Myspace, FriendFeed)
- Sosyal medya paylaşım siteleri (Youtube, Flickr)
- Wikiler (Wikipedia)
- Sosyal işaretleme ve etiketleme siteleri (Del.icio.us, StumbleUpon)
- Sanal dünyalar (Secondlife)
- Podkestler (Spotify, iTunes)
- Sosyal oyunlar ve çevrimiçi topluluklar (League of Legends)

gibi birçok farklı formları bulunmaktadır (Şekil 2). Sosyal medya uygulamaları 2000 sonrası tanınmaya, ardından 2004'ten sonra Flickr ve Youtube, sonrasında da 2006 yılında Facebook ve Twitter uygulamalarının ortaya çıkmasıyla yayılmaya başlamıştır (Baiyun ve Bryer, 2012).

2.2. Teknoloji, Sosyal Medya ve Sanat İlişkisi

Sanat ve teknoloji arasında tarihsel bağlamda bir ilgileşim söz konusu olmuştur. Her iki kavram da bireyin yaratıcılığına vurgu yapmaktadır. Sanatçı, farklı araçlarla veya tekniklerle daha önce ortaya konması mümkün olmayan sanatsal çalışmaları bilgisayar teknolojisi kullanarak sunmaya başlamıştır. Teknolojinin sanatı dönüşüme zorlaması; sanatta gerçeğin anlamı, teması, konumunu tamamen farklılaştırmıştır. Sanallık artık her alanda ve düzeyde yerleşik gerçeğin yerini almış, sanatsal üretimde ön plana çıkmıştır (Sağlamtimur, 2010: 215). Sanatta teknolojiden yararlanmanın yalnızca teknolojik cihaz ve yöntemlerden yararlanmak olmadığı görülmüştür. Aynı zamanda sanatçının sanat üretiminin merkezine teknolojiyi koyduğu ifade edilebilir.

Sanatçı ve tasarımcılar kişisel web sayfalarını oluşturarak yaptıkları işlerin çok sayıda insan tarafından görünür hale gelmesini sağlayabilmektedir. Ayrıca kişisel bloglar vasıtasıyla eserlerini paylaşabilmektedir. Sanatçılar bu sayede sanatseverlerle doğrudan iletişim kurabilme olanağı elde etmiştir. Özellikle son dönemde internetin sanatla olan yakın ilişkisi dikkat çekicidir. 90'lı yılların ortalarından itibaren kullanılmaya başlayan internetin, ilerleyen dönemde yaygınlaşmasıyla birlikte sanatçılar da internet aksiyonlarını sanat adına yapmaya başlamıştır. Sanal ortamdaki sınırsızlığın yaratıcılığı

artırdığı ise kuşkusuzdur. Sanatçılar, bu imkan dâhilinde ilk kez bir kuruma bağlamadan sansürsüz ve denetimden uzak bir biçimde üretimlerini sergileyebilme özgürlüğüne kavuşmuştur. Geride bıraktığımız dönemde çok sayıda sanatsal çalışma internet aracılığıyla medyaya sunulmuştur. Günümüzde ise sanatçılar açısından daha kullanışlı bir ortam olan sosyal medya bu işlevi üstlenmektedir (Çalışkan ve Mencik, 2015: 255).

3. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, sosyal medyanın sanatsal içerik üreten sayfa ve bloklarının kullanımının Türkiye'deki üniversitelerin Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalında görev yapan öğretim üyelerinin sanat ve sosyal medya ilişkisini tespit etmektir. Bu genel amaç doğrultusunda şu alt amaçlar belirlenmiştir:

1. Katılımcı öğretim elemanlarının sosyal medyanın sanat eğitimine katkısı konusundaki görüşleri nedir?
2. Katılımcı öğretim elemanlarını sanatsal içerikli sosyal medya sayfalarını takip etmeye yönlendiren nedenler nedir?
3. Katılımcı öğretim elemanlarına göre sosyal medyada sanatsal içerik üreten sayfalarda ses, görüntü ve görsel içerik çeşitlerinden hangisi daha çok ilgi çekicidir?
4. Sosyal medyada sunumu yapılan hangi sanat alanları katılımcı öğretim elemanlarının daha çok ilgisini çekmektedir?
5. Katılımcı öğretim elemanlarının sanatsal üretim sürecinde sosyal medyadan yararlanma konusundaki görüşleri nedir?
6. Katılımcı öğretim elemanlarının sosyal medyadaki sanatçıları takip etmek için göz önünde bulundurdıkları ölçütler nedir?
7. Katılımcı öğretim elemanlarına göre sanatsal gelişimleri üzerinde sosyal medyada sanatsal içerikleri takip etmelerinin etkisi nedir?

4. YÖNTEM

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla örneklem grubundaki öğretim elemanlarının sosyal medya ve sanat ilişkisi konusundaki görüşleri incelenmiştir.

Ekiz'e (2003) göre yarı yapılandırılmış görüşme sırasında görüşme yapılan kişilere kısmi bir esneklik sağlanmakta, sorular gerek duyulduğunda tekrar düzenlenmekte, tartışılmaktadır. Bu tür bir görüşmede, araştırılan bireyler araştırma üstünde denetim sahibidirler.

Yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış görüşmeden daha değişkendir. Bu teknikte, araştırmayı yürüten kişi öncesinden sormayı hedeflediği soruları kapsayan görüşme formu hazırlamaktadır. Buna rağmen araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve bireyin yanıtlarını genişletmesini ve ayrıntılandırmasına olanak sağlayabilir. Eğer birey görüşme sırasında belli soruların yanıtlarını farklı soruların içerisinde cevaplamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeni ile eğitim bilim araştırmalarında daha uygun bir teknik görünümü vermektedir (Ekiz, 2003). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en mühim öncelik görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme formuna bağlı olarak sürdürülmesi nedeni ile daha sistematik ve karşılaşılabılır bilgi sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

- 116 -

4.1. Çalışma Evreni ve Örneklem

Çalışmanın evreni, 2020/2021 öğretim yılında Türkiye'nin yedi farklı coğrafi bölgesinde bulunan üniversitelerin Resim-iş öğretmenliği bölümünde görev yapan öğretim elemanları oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemini 20 öğretim elemanından oluşmaktadır. Örneklemin belirlenmesinde, nitel araştırma geleneği ile ortaya çıkan amaçsal örnekleme yöntemlerinden aykırı/aşırı durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

4.2. Görüşme Formu

Araştırmada veri elde etme amacıyla yapılan görüşmelerde kullanılmak üzere araştırmacının oluşturduğu yarı yapılandırılmış bir görüşme formu oluşturulmuştur. Form iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcı öğretim elemanlarının unvanı, mesleki

deneyim süresi ve alan gibi kişisel bilgilerini toplamaya dönük sorular yer almaktadır. Formun ikinci bölümü araştırmanın amaçlarıyla uyumlu olacak biçimde yedi sorudan oluşmaktadır.

Görüşme formu üç aşamada geliştirilmiştir. İlk aşamada öncelikle ilgili alanyazın derin bir biçimde araştırılmış, alan bilirkişileriyle görüşmeler yapılmış ve oluşan deneyimle 12 maddelik görüşme madde havuzu meydana getirilmiştir. İkinci aşamada madde havuzunda olan maddeler resim ve görsel sanatlar alan uzmanı dört öğretim üyesi ile ölçme ve değerlendirme alan uzmanı üç öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütlere göre taslak form oluşturulmuştur. Taslak formu dil bilim uzmanlarının incelemesine sunulmuş, onlardan gelen geribildirimler ışığında soru kökleri üzerinde düzenlemeler yapılmıştır. Üçüncü aşamada iki kişi ile pilot görüşmeler yapılarak formun soruları test edilmiştir. Pilot görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda görüşme formuna son biçimi verilmiştir.

Görüşmelerde katılımcıları sorulan sorular şunlardır:

1. Sosyal medyanın sanat eğitime katkısı konusunda düşünceleriniz nelerdir?
2. Sizi sanatsal içerikli sosyal medya sayfalarını takip etmeye iten sebepler nelerdir?
3. Sosyal medyada sanatsal içerik üreten sayfalarda ses, görüntü ve görsel içerik çeşitlerinden hangisi daha çok ilginizi çekiyor ve neden?
4. Sosyal medyada hangi sanat alanları daha çok ilginizi çekiyor ve neden?
5. Sanatsal üretim sürecinde sosyal medyadan yararlanmaya ilişkin düşüncelerinizi paylaşır mısınız?
6. Sosyal medyadaki sanatçıları takip ederken ne tür kıstaslar belirliyorsunuz.
7. Sanatsal gelişime katkıları açısından, sosyal medyadaki sanatsal içerikli takipçilik hakkında ne düşünüyorsunuz?

4.3. Verilerin Analizi

Çalışmada veri toplamak üzere yapılan görüşmeler isteklilik temeline dayalı şekilde gerçekleştirilmiş, veriler rapor hale getirildikten sonra bilgisayar ortamına aktarılmış, tekrar her bir katılımcının onayı alınacak ve bu yöntem araştırmanın “inandırıcılığı” sağlanmıştır. “Aktarılabilirliğin” sağlanabilmesi için her bir görüşme öncesinde araştırma süreci hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir.

Çalışmaya katılan öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerde alınan ses kayıtları dijital ortamdan yazıya akatarılarak çıktıları alınmıştır. Görüşmelerden ulaşılan dökümanlar bir başka uzmana inceletilerek tutarlılığı test edilmiştir. Görüşme dökümanları üzerinde yazım yanlışları haricinde herhangi bir değişiklik veya düzeltme işlemi yapılmamış, görüşme dökümleri dijital ortamda kayıt altına alınmıştır.

Araştırmanın verilerinin incelenmesinde çalışmanın katılımcılar bölümüne ayrıntıları verilen kodlamalar kullanılmıştır. Görüşme dökümanları araştırılırken katılımcılara ön kod olarak (K) verilmiştir.

Araştırmada ulaşılan veriler üzerinde çözümleme işlemleri yapılırken sayısallaştırmalardan kaçınılarak görüşme dökümleri gruplanmış, gruplanmış verilerden yararlanılarak yedi tema oluşturulmuştur.

Öğretim elemanlarıyla yapılan görüşmelerden ulaşılan verilerin dökümleri alınmış ve görüşmelerden elde edilen veriler Nvivo 12 programına aktarılmıştır. Araştırmada belirlenen ana temalara dayalı olarak görüşme dökümleri detaylı bir şekilde incelenmiş, kodlar ve temalar oluşturulmuştur. Elde edilen kodlar ve temalarla Nvivo 12 programında matris, grafik ve haritalar maydana getirerek hazırlanan veriler hem daha anlamlı hem de görsel olarak çalışmaya eklenmiştir.

- 118 -

5. BULGULAR

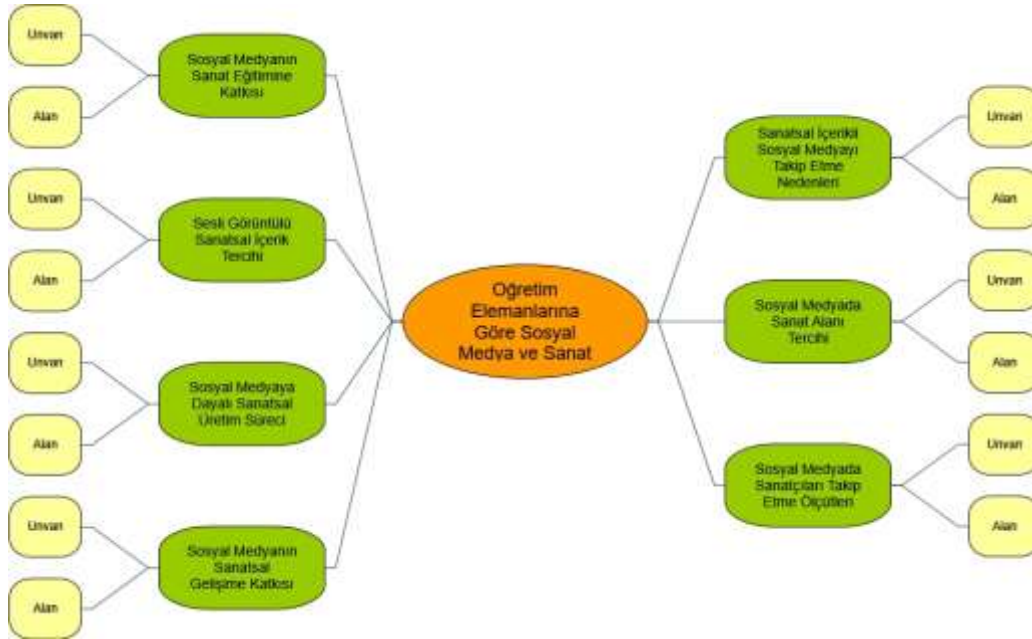
Çalışmada, katılımcı öğretim üyeleriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve görüşme kayıtlarının dökümleri alınarak elektronik ortamda kaydedilmiştir. Veri üzerinde önce betimsel analizler yapılarak çalışmada akademisyenlerin ürettikleri kodlar kategori ve temalarla ilişkilendirilmiştir. Devamında veri üzerinde içerik analizi yapılarak akademisyenlerin ürettikleri kodlar, kategori ve temalarla ilişkilendirilerek incelenmiştir.

5.1. Katılımcı Görüşlerine İlişkin Betimsel Bulgular

Görüşmelerden elde edilen veriler üzerinde içerik çözümlemesiyle kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar benzer özelliklerine göre bir araya getirilerek kategoriler altında toplanmıştır.

Araştırmada yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin ön incelemesinde oluşturulan yedi tema araştırmacı tarafından belirlenen alt kategoriler ile ilişkilendirilmiş. Bu konuda elde edilen bulgulardan Şekil 4.11 oluşturulmuştur:

Şekil 3. Araştırmanın Tema ve Kategorileri

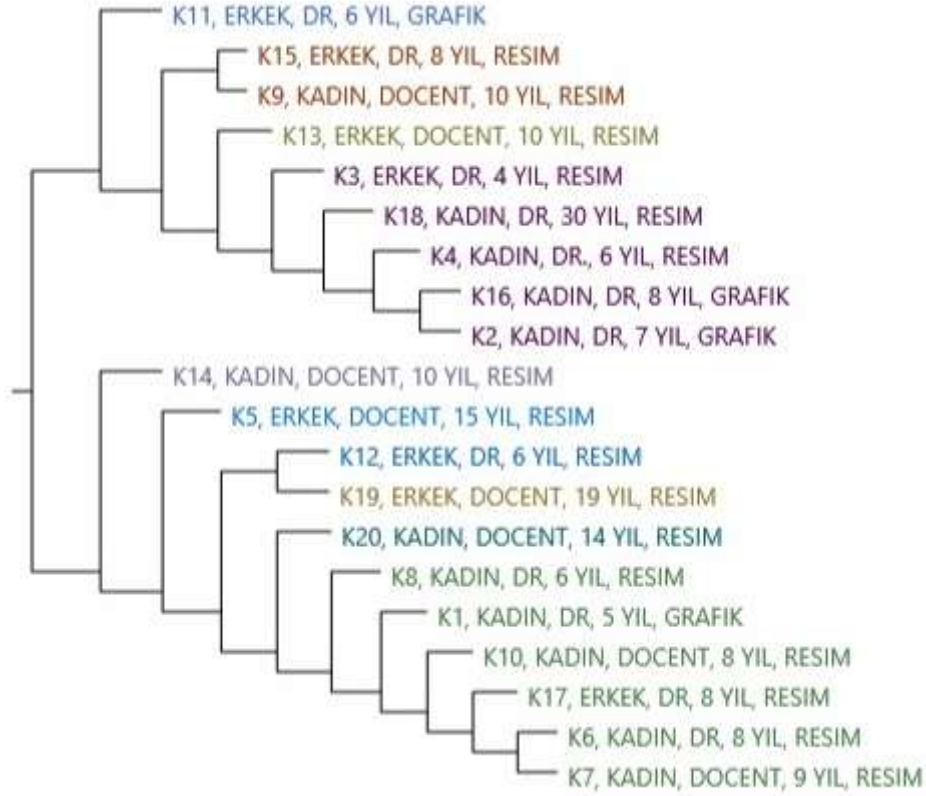
Şekil 3.'de gösterildiği gibi, araştırmaya katılan öğretim elemanlarının sosyal medya ve sanat ilişkisi konusundaki görüşleri akademik unvanları ve alanlarına göre incelenmiştir.

- 119 -

Katılımcılar unvanlarına göre doçent ve Dr. öğretim üyesi gruplarında toplanmışlardır. Katılımcı öğretim elemanları branşlarına göre resim ve grafik alanlarında gruplanmışlardır.

Çalışmada görüşme dökümlerinin ön incelemesinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde araştırmaya katılan 20 akademisyenin sosyal medyanın sanat üzerindeki etkileri konusundaki görüşleri arasındaki benzerliklerin bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Bu kapsamda deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin görüşme dökümleri incelenmiş ve Nvivo 12 programında Pearson Kelime Korelasyonu hesaplamasıyla benzerlikler ortaya çıkarılmıştır. Bu konuda ulaşılan en genel bulgular Şekil 4.12'de verilmiştir:

Şekil 4. Katılımcıların Görüşleri Arasındaki Benzerlikler

- 120 -

Şekil 4.12 incelendiğinde akademisyenlerin resim ya da grafik alanında olmalarına göre görüşlerinin genel olarak benzerlikler gösterdiği gözlenmiştir. 7 ve 8 yıllık mesleki deneyim süresine sahip olan K2 ve K16 kodlu doktor öğretim üyelerinin görüşleri arasındaki benzerlik örnek gösterilebilir. Bunun yanında Şekil 2 bir bütün olarak incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerine ve mesleki deneyim sürelerine göre sanat ve medya konusundaki görüşleri arasında belirgin farklılıklar olmadığı da söylenebilir.

5.2. Görüşme Sorularına İlişkin Bulgular

Sosyal medya ve sanat anlayışı arasındaki ilişki konusunda katılımcıların kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri yanıtların dökümleri alınmış, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çözümlemeler sonucunda katılımcıların araştırma konusundaki görüşleri kendilerine sorulan yedi soru bağlamında ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Her bir soruya ilişkin kod ve kategoriler oluşturularak öğretim elemanlarının görüşme dökümlerinden elde edilen kodlar kategorilerle ilişkilendirilmiştir.

Bu çerçevede öncelikle öğretim elemanlarının görüşleri unvanlarına ve alanlarına göre karşılaştırılmış, devamında konuyla ilgili ürettikleri kodlar ve kategoriler çalışmanın yedi temasıyla ilişkilendirilerek doğrudan sunulmuştur. Katılımcıların sorulan sorularla ilgili görüşleri verilirken ifadelerin başlangıcında araştırmacı tarafından öğretim elemanlarına atanan kod yazılmıştır.

5.3. Birinci Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Katılımcı öğretim elemanlarının sosyal medyanın sanat eğitime katkısı konusundaki görüşleri nedir?

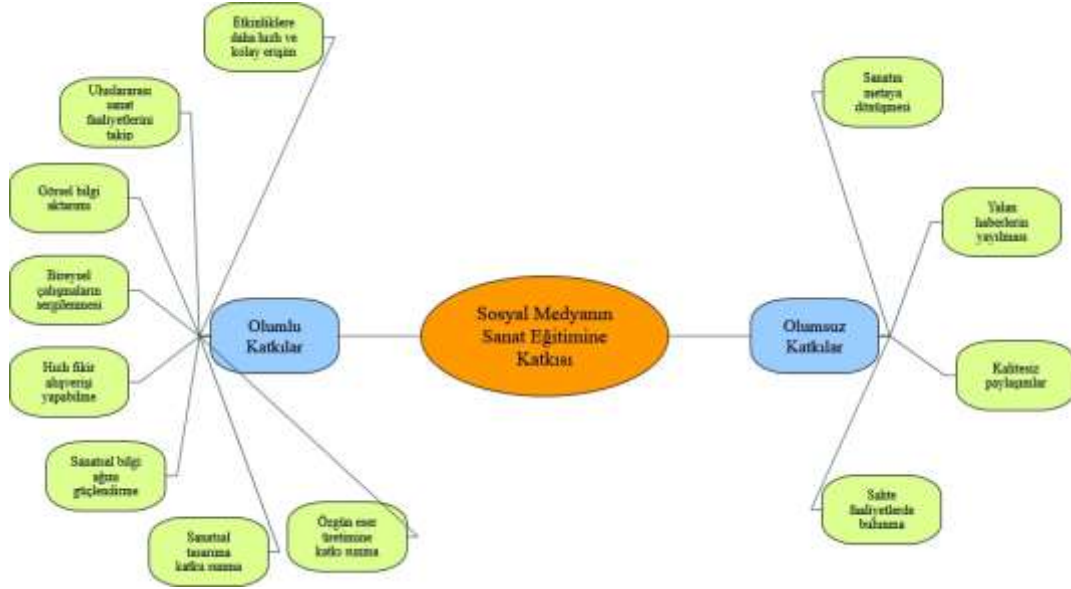
Bu soruya yanıt bulmak amacıyla, akademisyenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veri içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Katılımcılara yöneltilen birinci görüşme sorusu, katılımcıların “Sosyal medyanın sanat eğitime katkısı konusunda düşüncelerini” belirlemeye dönüktür. Bu konuda katılımcı öğretim üyelerinin görüşme dökümleri incelendiğinde, “*sanatın metaya dönüştürülmesi, yalan haber, kalitesiz paylaşımlar*” gibi olumsuz etkileri ön plana çıkardıkları gözlenmiştir.

Katılımcı görüşlerine göre sosyal medyanın sanat eğitime katkısı konusunda olumlu katkılarının ise daha çok olduğu gözlenmiştir. Bu konuda şu örnekler gösterilebilir: “*Sanat eğitimi destekler, etkinliklere daha hızlı ve kolay ulaşmayı sağlar*” gibi görüşler ön plana çıkarken sanatın olumlu etkileri arasında, “*uluslararası sanat faaliyetlerini takip, görsel bilgi aktarım, tasarıma katkıda bulunur, bilgiye kolay ulaşım, bireysel çalışmaların sergilenmesi, farkındalıkları arttırır, özgün eser üretimine katkı sağlar,*

İlham kaynağı olur, hızlı fikir alışverişi sağlar, sanatsal bilgi ağına katkıda bulunur, sanat kaynaklarına hızlı ulaşmayı sağlar” gibi görüşler de katılımcılar tarafından sosyal medyanın sanat eğitime katkısı olarak görülmektedir. Öğretim elemanlarının, sosyal medyanın sanata etkisi temasında oluşturdukları kodlar Şekil 5.’te verilmiştir:

Şekil 5. Katılımcıların Sosyal Medyanın Sanata Olan Etkisi Konusunda Ürettikleri Birincil ve İkincil Kodlar

5.4. İkinci Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Katılımcı öğretim elemanlarını sanatsal içerikli sosyal medya sayfalarını takip etmeye yönlendiren nedenler nedir?

- 122 -

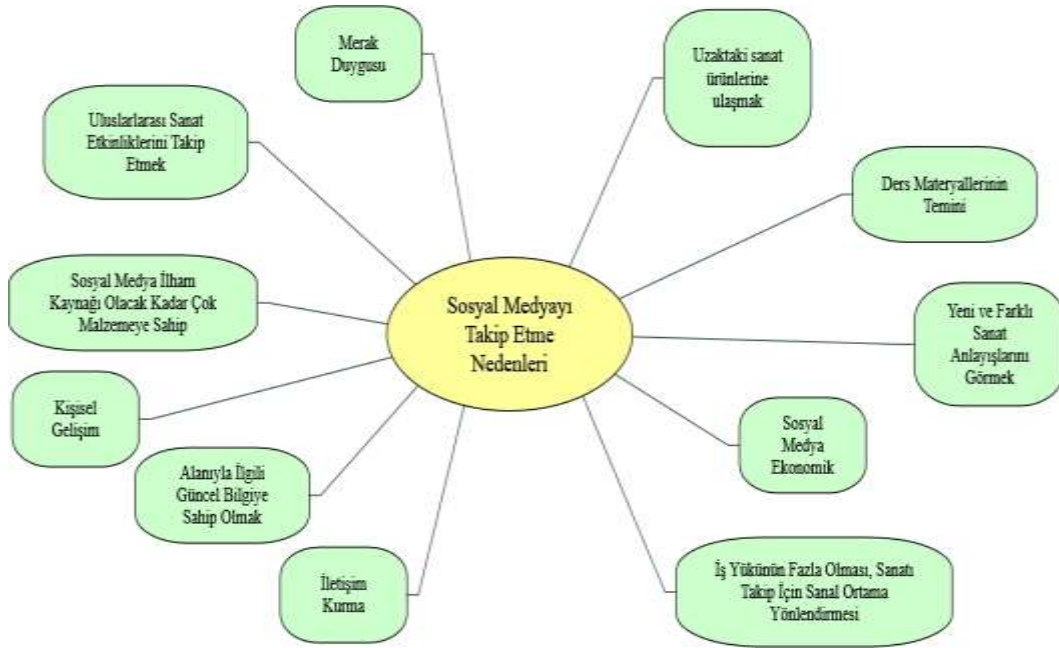
Bu soruya yanıt bulmak amacıyla, öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veri içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Katılımcılara yöneltilen ikinci görüşme sorusu, katılımcıların “sanatsal içerikli sosyal medya hesaplarını takip etmeye yönlendiren nedenleri” belirlemeye dönüktür. Bu konuda katılımcı öğretim üyelerinin görüşme dökümleri incelendiğinde, “merak unsuru, sanatçıların neler yaptığını takip etmek, dünyadaki sanat etkinliklerine ulaşamayan, gidilemeyen sanat ürünlerine ulaşabilmek, sanat etkinliklerinden haberdar olma, yeni eserler, yeni üsluplar, farklı anlayışlar görmek” gibi nedenleri öncelikle ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Yanı sıra akademisyenler sanatsal içerikli sosyal medya hesaplarını takip etme nedenleri arasında şunları da göstermektedirler: “iletişim kurmak için, iş yükünün fazlalığı, sosyal etkinliklere katılamamak, ekonomik nedenler, sanatsal ürünlere kolay ulaşım, ilham kaynağı olma, ders materyali olarak kullanmak için, kişisel gelişim”

Öğretim elemanlarının, sanatsal içerikli sosyal medya hesaplarını takip etme nedenleri temasında oluşturdukları kodlar Şekil 6.'da verilmiştir:

Şekil 6. Katılımcıların Sosyal Medyayı Takip Etme Nedenleri Konusunda Ürettikleri Birincil ve İkincil Kodlar

- 123 -

5.5. Üçüncü Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

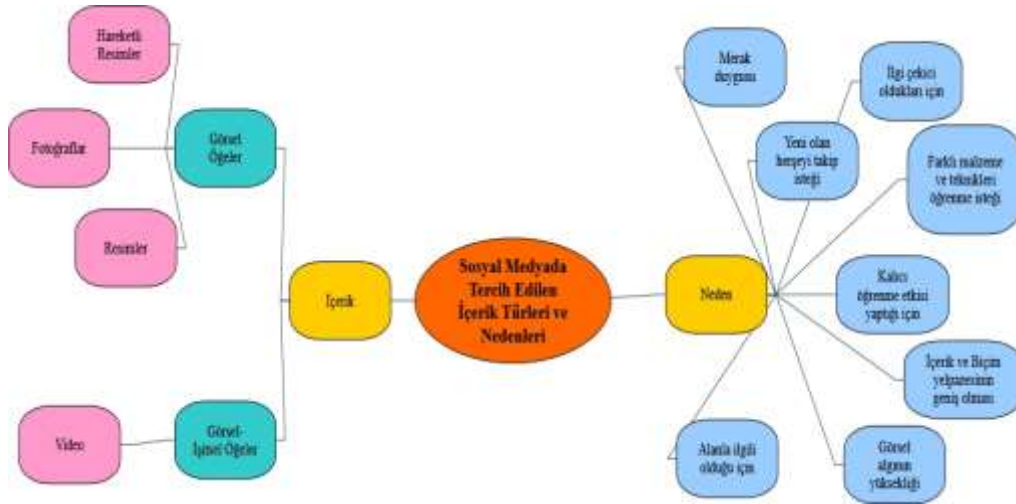
Katılımcı öğretim elemanlarına göre sosyal medyada sanatsal içerik üreten sayfalarda ses, görüntü ve görsel içerik çeşitlerinden hangisi daha çok ilgi çekicidir?

Bu soruya yanıt bulmak amacıyla, öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veri içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Katılımcılara yöneltilen üçüncü görüşme sorusu, katılımcıların “sosyal medyada sanatsal içerik üreten sayfalarda görsel işitsel içerik türlerinden hangisine daha çok ilgi duyduklarını” belirlemeye dönüktür. Bu konuda katılımcı öğretim üyelerinin görüşme dökümleri incelendiğinde, akademisyenler tarafından “görsel içerik” barındıran sayfaların ilgi çekici bulunduğu gözlenmiştir. Katılımcı öğretim elemanları arasında yalnızca “ses” içerikli hesaplara ve sayfalara yönelmedikleri dikkat çeken bir bulgudur.

Öğretim elemanlarının, sosyal medyada alanlarıyla ilgili dikkatlerini daha fazla çeken içerikler temasında oluşturdukları kodlar Şekil 7.'de verilmiştir:

Şekil 7. Katılımcıların Sosyal Medyada Alanlarıyla İlgili Dikkatlerini Daha Fazla Çeken İçerikler Konusunda Ürettikleri Birincil ve İkincil Kodlar

- 124 -

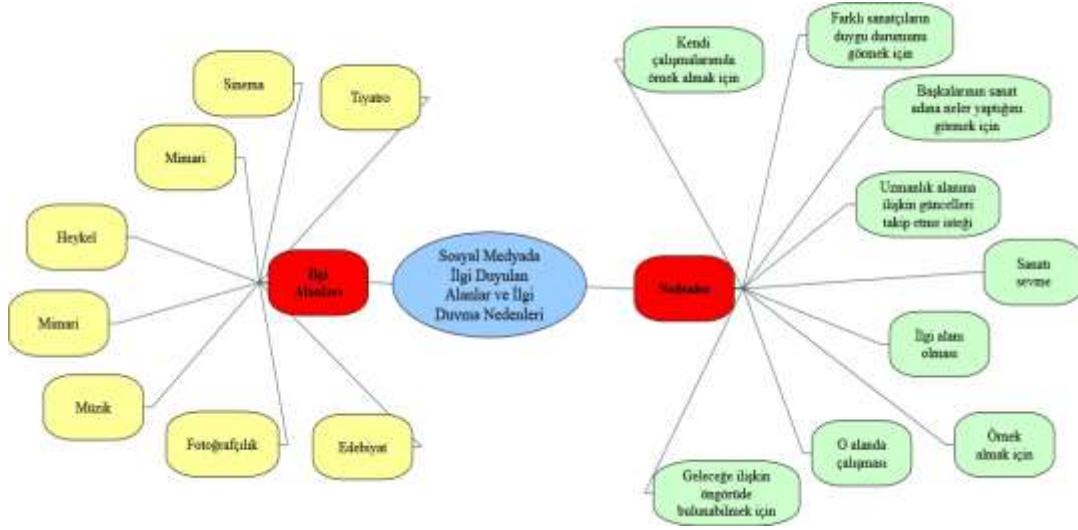
5.6. Dördüncü Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Sosyal medyada sunumu yapılan hangi sanat alanları katılımcı öğretim elemanlarının daha çok ilgisini çekmektedir?

Bu soruya yanıt bulmak amacıyla, öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veri içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Katılımcılara yöneltilen dördüncü görüşme sorusu, katılımcıların “sosyal medyada ilgisinin yoğunlaştığı alanları” belirlemeye dönüktür. Bu konuda katılımcı öğretim üyelerinin görüşme dökümleri incelendiğinde akademisyenler tarafından “*çoğunlukla resim alanında, yanı sıra grafik alanına*” yönelik sayfaların daha ilgi çekici bulunduğu gözlenmiştir. Öğretim elemanlarının kendi uzmanlık alanlarının yanı sıra sosyal medyada takip ettikleri alanların da “*heykel, mimari, müzik sinema, fotoğraf, tiyatro ve edebiyat*” olduğu görülmüştür. Öğretim elemanlarının, sosyal medyada ilgi duydukları alanlar ve ilgi duyma nedenleri temasında oluşturdukları kodlar Şekil 8’de verilmiştir:

Şekil 8. Katılımcıların Sosyal Medyada İlgi Duydukları Alanlar ve İlgi Duyma Nedenleri Konusunda Ürettikleri Birincil ve İkincil Kodlar

5.7. Beşinci Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

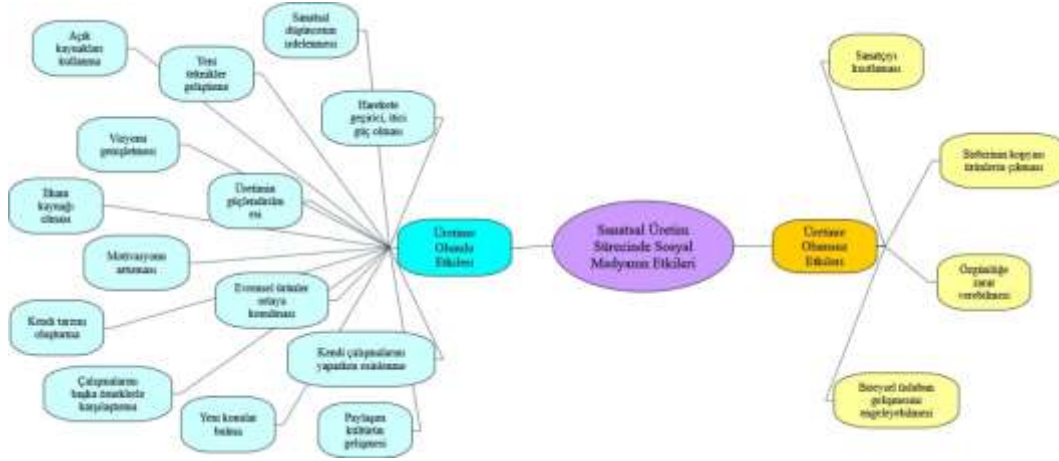
Katılımcı öğretim elemanlarının sanatsal üretim sürecinde sosyal medyadan yararlanma konusundaki görüşleri nedir?

Bu soruya yanıt bulmak amacıyla, öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veri içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Katılımcılara yöneltilen beşinci görüşme sorusu, katılımcıların “sanatsal içerik üretme konusunda sosyal medyadan yararlanma durumlarını ve yararlanma konularını” belirlemeye dönüktür. Bu konuda katılımcı öğretim üyelerinin görüşme dökümleri incelendiğinde akademisyenler tarafından yaptıkları alıntılara ilişkin “dünya üzerinde yapılan farklı sanat türlerini takip etme imkanı sunar, gidilemeyen sanat faaliyetlerine ulaşma, yeni konular, yeni teknikler, farklı çalışmalar üretebilme, üretime olumlu katkı, sanatçının kendi tarzını oluşturmaya, motivasyon, ilham kaynağı” gibi olumlu yanıtların yanı sıra sosyal medyadan yararlanırken ortaya çıkan olumsuz durum olarak da özellikle “sosyal medyanın özgünlükten uzaklaştırabileceği” kaygısına sahip olunması dikkat çekicidir.

Öğretim elemanlarının, sanatsal üretim sürecinde sosyal medyanın etkileri temasında oluşturdukları kodlar Şekil 9.’da verilmiştir:

Şekil 9. Katılımcıların Sanatsal Üretim Sürecinde Sosyal Medyanın Etkileri Konusunda Ürettikleri Birincil ve İkincil Kodlar

5.8. Altıncı Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Katılımcı öğretim elemanlarının sosyal medyadaki sanatçıları takip etmek için göz önünde bulundurdıkları ölçütler nedir?

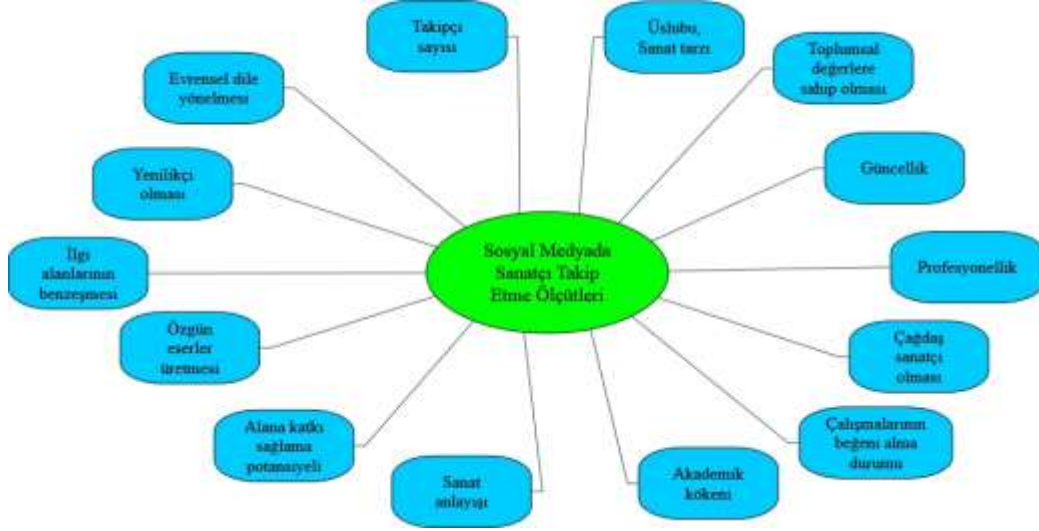
Bu soruya yanıt bulmak amacıyla, öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veri içerik analiziyle çözümlenmiştir.

- 126 -

Katılımcılara yöneltilen altıncı görüşme sorusu, katılımcıların “sosyal medyada içerik paylaşan sanatçıları takip etme ölçütlerini” belirlemeye dönüktür. Bu konuda katılımcı öğretim üyelerinin görüşme dökümleri incelendiğinde akademisyenler arasında “*Tarz, Özgünlük, İlgi alanı, Profesyonellik, Evrensellik, Beğeni, Toplumsal değerler, Takipçi sayısı*” gibi ölçütlere sahip olanların yanında bu konuda *herhangi bir ölçüte sahip olmayan* katılımcıların varlığı da dikkat çekicidir.

Öğretim elemanlarının, sosyal medyada sanatçı takip etme ölçütleri temasında oluşturdukları kodlar Şekil 10.’da verilmiştir:

Şekil 10. Katılımcıların Sosyal Medyada Sanatçı Takip Etme Ölçütleri Konusunda Ürettikleri Birincil ve İkincil Kodlar

5.9. Yedinci Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Katılımcı öğretim elemanlarına göre sanatsal gelişimleri üzerinde sosyal medyada sanatsal içerikleri takip etmelerinin etkisi nedir?

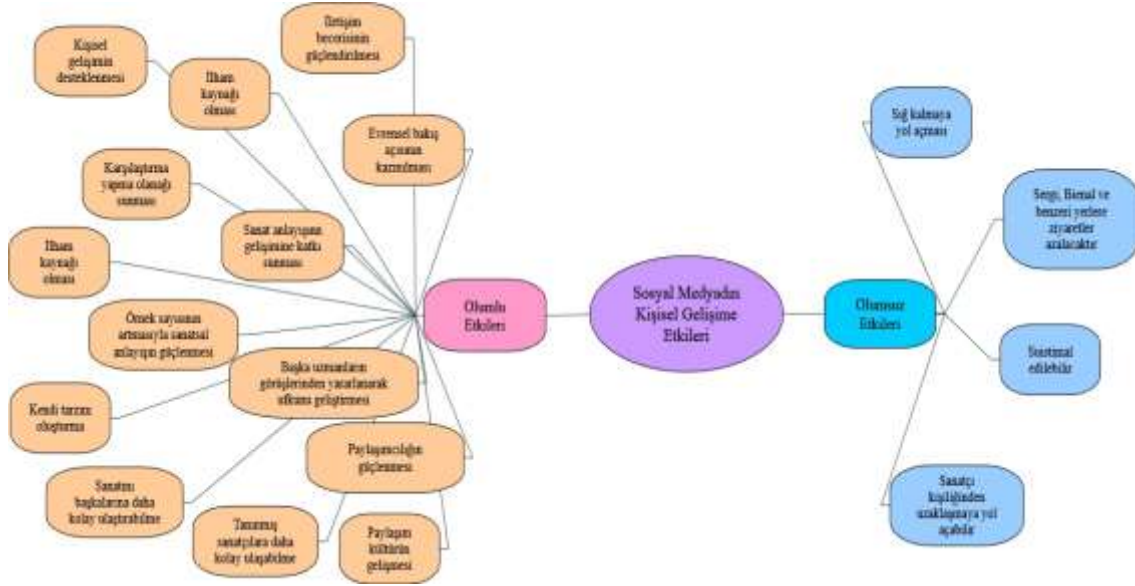
- 127 -

Bu soruya yanıt bulmak amacıyla, öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veri içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Katılımcılara yöneltilen altıncı görüşme sorusu, katılımcıların “sanatsal gelişimleri üzerinde sosyal medyada sanatsal içerikleri takip etmelerinin etkisini” belirlemeye dönüktür. Bu konuda katılımcı öğretim üyelerinin görüşme dökümleri incelendiğinde, çoğunun özellikle olumlu görüş bildirdiğini, faydalı bulduğunu *söylenilebilir*. Katılımcıların sosyal medyadaki sanatsal içerikli takipçiliğin “insanlara ulaşma, sanatın gelişimine katkıda bulunma, kişisel gelişimi sağlama, iletişim becerisi kazandırma” gibi konularda katkıda bulunduğunu düşündükleri görülmektedir. Katılımcılar olumsuz anlamda “eğitimde sadece sosyal medyanın sığ kalacağı, sosyal medya yüzünden sergi yerlerine ziyaretlerin azalacağı düşüncesi ve suiistimal edildiği” konularında görüş belirtmişlerdir.

Öğretim elemanlarının, sosyal medyanın kişisel/mesleki gelişimlerine etkisi temasında oluşturdukları kodlar Şekil 11.’de verilmiştir:

Şekil 11. Katılımcıların Sosyal Medyanın Kişisel/Mesleki Gelişimlerine Etkisi Konusunda Ürettikleri Birincil ve İkincil Kodlar

SONUÇ VE ÖNERİLER

- 128 -

Öğretim elemanlarıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan görüşme formu kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde öğretim elemanlarına, sosyal medya ve sanat eğitimi konusundaki görüşlerini almak üzere yedi soru yöneltilmiştir. Öğretim elemanlarının görüşleri akademik unvanları ve uzmanlık alanlarına göre karşılaştırılarak incelenmiştir.

Görüşme dökümleri incelenerek öncelikle çalışma sorularıyla ilişkili olacak biçimde yedi tema oluşturulmuştur. Devamında öğretim üyelerinin görüşleri arasındaki benzerlikler incelenmiştir. Bu konudaki ilk bulgu erkek ve kadın öğretim elemanlarının görüşlerinin benzerlikler taşımasıdır. Benzer durum mesleki deneyim süresi bağlamında da gözlenmiştir. Katılımcıların sosyal medyanın sanat eğitimine etkileri ve sosyal medyadan kişisel ve mesleki gelişim bağlamında nasıl yararlandıkları konusunda ürettikleri ikincil kodlar birleştirilerek birincil kodlar oluşturulmuştur. Birincil kodlar temalarla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Çalışmanın ilk teması sosyal medyanın sanat eğitimine katkısı konusundadır. Öğretim elemanlarının bu konudaki görüşleri incelendiğinde hem olumlu hem de olumsuz görüşler

belirttikleri gözlenmiştir. Olumsuz görüşler bağlamında sanatın bir metaya dönüştürülmesi, sanat bağlamında yapılan niteliği düşük paylaşımlar ve yer yer görülen yalan haberler ve sahte faaliyetlerde bulunma öne çıkmaktadır. Olumlu görüşler incelendiğinde genel olarak etkinliklere daha kolay ve hızlı erişim sağlama, uluslararası sanat faaliyetlerini takip etme, görsel bilgi aktarımı, bireysel çalışmaların sergilenmesi, hızlı fikir alışverişi yapabilme, sanatsal bilgi ağını güçlendirme, sanatsal tasarıma katkı sunma ve özgün eser üretimine katkı sunmanın daha çok vurgulandığı gözlenmiştir.

Öğretim elemanları bu temadaki görüşleri, unvanları ve uzmanlık alanları bağlamında karşılaştırıldığında Dr. Öğretim üyelerinin sıklıkla içerik paylaşımı ve sanat eğitiminde verimliliğin artırılmasını örneklerdirken doçentlerin de bilgi birikiminin artırılması, akademik özgüvenin geliştirilmesi ve üretkenliğin artırılması konularını ön plana çıkardıkları görülmüştür.

Çalışmanın ikinci teması, sosyal medyayı takip etme nedenleri konusundadır. Öğretim üyelerinin sosyal medyayı takip etme konusunda ürettikleri kodlar incelendiğinde en fazla dikkat çeken nedenlerin merak duygusunu gidermek ve uzaktaki sanat ürünlerine ulaşmak olduğu görülmektedir. Öğretim elemanlarının sosyal medyayı takip etme nedenleri arasında, uluslararası sanat etkinliklerini takip etmek, sosyal medyanın ilham kaynağı olacak kadar çok malzemeye sahip olması, kişisel gelişime katkı sunması, öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarıyla ilgili güncel bilgi sunması, iletişim kurma becerilerini güçlendirmesi, ders materyallerini temin etmeye yardımcı olması, yeni ve farklı sanat anlayışlarının görülmesi, sosyal medyanın ulaşılmak istenen materyale ulaşma konusunda ekonomik olması, iş yükü fazlalığı nedeniyle sanatsal faaliyetleri takip edemeyen öğretim elemanlarını sanal ortamın destekleyerek sanal sergilere, bienallere, müzelere ve benzeri ortamlara ulaşmasını sağlaması gösterilebilir.

Çalışmanın üçüncü teması, öğretim elemanlarının sosyal medyada tercih ettikleri içerik türleri ve bunları tercih nedenleri konusundadır. Öğretim elemanlarının sosyal medyada takip ettikleri içerikler genel olarak görsel materyaller ile görsel-işitsel materyaller olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Görsel materyaller hareketli resimler, fotoğraflar ve resimleri içerirken, görsel-işitsel materyaller video dokümanları içermektedir. Öğretim elemanları sosyal medyada neden bu tür materyalleri daha çok tercih ettiklerine ilişkin nedenleri açıklarken merak duygusu, yeni olan her şeyi takip etme isteği, ilgi çekici

olmaları, farklı malzeme ve teknikleri öğrenme isteği, kalıcı öğrenme etkisi yapmaları, içerik ve biçim yelpazesinin geniş olması, materyallerin alanlarıyla ilgili olması ve görsel algılarının yüksek oluşu nedeniyle bu tür öğeleri daha çok ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu temada öğretim elemanlarının materyal tercihleri unvanlarına ve uzmanlık alanlarına göre farklılık göstermemekte diğer bir ifadeyle hem dr. öğretim üyeleri hem doçentler hem resim bölümünde görev yapanlar hem de grafik alanındaki öğretim elemanları benzer materyalleri tercih etmektedirler.

Araştırmada incelenen dördüncü tema öğretim elemanlarının sosyal medyada ilgi duydukları alanlar ile ilgi duyma nedenleri konusundadır. Öğretim elemanlarının ilgi duydukları alanlar sıklıkla tiyatro, sinema, mimari, heykel, müzik, fotoğrafçılık ve edebiyattır. Bu alanlara ilgi duyma nedenleri incelendiğinde sıklıkla, kendi çalışmalarında örnek almak için, farklı sanatçıların duygu durumunu görmek için, başkalarının sanat adına neler yaptığını görmek için, uzmanlık alanına ilişkin güncelleri takip etmek istediği için, sanatı sevdiği için, ilgi alanı olduğu için, örnek almak için, o alanda çalışıyor olduğu için ve geleceğe ilişkin öngöründe bulunabilmek için sayılan alanlarda üretim yapan sanatçıları sosyal medyada takip ettikleri görülmüştür. Öğretim elemanlarının takip ettikleri alanlar ve nedenleri genel olarak akademik unvanlarına göre benzerlik göstermekle birlikte, alanlara ilişkin verdikleri detaylarda farklılıklar gözlenmiştir. Örnek olarak grafik bölümü öğretim elemanları minimalist eserler veren sanatçıları takip etmeyi daha çok isterken, resim alanı öğretim elemanları ise portre çalışmaları yapan sanatçıları daha fazla takip etme isteği duymaktadırlar.

- 130 -

Çalışmanın beşinci teması sanatsal üretim sürecinde sosyal medyanın etkileri konusundadır. Öğretim elemanlarının görüşleri sosyal medyanın olumlu ve olumsuz etkileri bağlamında ayrılmıştır. Katılımcılara göre sosyal medyanın sanatçıyı kısıtlayabildiği, birbirinin kopyası ürünlerin ortaya çıkmasına yol açabildiği, özgünlüğe zarar verebildiği ve bireysel üslubun gelişmesini engelleyebildiği o nedenle dikkatli kullanılması gerektiği söylenebilir.

Katılımcıların büyük bölümü sosyal medyanın sanatsal üretim sürecini desteklediği görüşündedir. Onlara göre olumlu faktörler arasında, sanatsal düşüncenin irdelenmesi, harekete geçirici olması, itici güç sağlaması, yeni tekniklerin geliştirilmesine olanak tanınması, açık kaynakların kullanımını sağlaması, vizyonu genişletmesi, üretimin

güçlendirilmesi, ilham kaynağı olması, motivasyonu artırması, evrensel ürünler ortaya konulmasını desteklemesi, takipçilerin kendi tarzlarını oluşturmasını desteklemesi, çalışmaların başka örneklerle karşılaştırılmasına olanak tanınması, yeni konular bulmayı sağlaması, sanatçıların kendi çalışmalarını yaparken takip ettiği sanatçılardan esinlenmesi ve paylaşım kültürünün gelişmesi gibi konular sayılabilir.

Öğretim elemanlarının unvanlarına göre bu konudaki görüşleri arasında bir miktar farklılık gözlenmiştir. Resim bölümündeki doktor öğretim üyeleri üretim algısının gelişmesine katkı sunmasını, ilham kaynağı olmasını, özgün yapıtlar oluşturulmasına katkı sunmasını ve bilgiye erişimi kolaylaştırmasını ön plana çıkarırken grafik bölümü öğretim elemanları da sosyal medyanın sanatsal üretim için itici güç olmasını ve güncelliğe katkı sunmasını öncelikleşlerdir. Doçentler ise doktor öğretim üyelerinin görüşlerine katılmakla birlikte sanatsal üretim sürecinde yeni konular ve tekniklerin bulunabilmesi, öğrenmeyi zenginleştirmesi, gidilemeyen sergi, bienal, çevrimiçi gezilere gidilmesini sağlaması, sanatsal düşüncenin irdelenmesine destek olması, sanatsal beslemeyi sağlaması konularını ön plana çıkarmışlardır.

Çalışmanın altıncı teması, öğretim elemanlarının sosyal medyada sanatçı takip etme ölçütleri konusundadır. Öğretim elemanlarının bu konudaki ölçütleri arasında takipçi sayısı, üslubu, tarzı, toplumsal değerlere sahip olması, güncellik, profesyonellik, çağdaş sanatçı olması, evrensel dile yönelmesi, yenilikçi olması, ilgi alanlarının benzeşmesi, özgün eserler üretmesi, alana katkı sağlama potansiyeli olması, sanat anlayışı, akademik kökeni ve çalışmalarının beğeni alması gösterilebilir.

Sanatsal içerik paylaşan sosyal medya hesaplarını takip etme konusunda doçentler ile doktor öğretim üyelerinin görüşleri arasında kimi farklılıklar gözlenmiştir. Resim bölümünde görev yapan doktor öğretim üyeleri daha çok tarz, teknik, dikkat çeken yönler olması, alan benzerliği olması, ilgi alanı olması, tanınırlık gibi konuları merkeze alırken grafik bölümü öğretim elemanları da daha çok beğeni alması, çok kişi tarafından takip ediliyor olması, sanatsal anlayışı, ulusal ve uluslararası alandaki faaliyetleri öncelikleşlerdir. Doçent öğretim elemanları, doktor öğretim üyelerinin görüşlerine benzer görüşler ifade etmişlerdir. Yanı sıra takip etme ölçütleri arasında, farklılık, işe yarar paylaşım yapma, profesyonellik, ustalık, duygulara hitap edici paylaşım yapma, samimi olma ve rahat bir tarza sahip olmayı da saymaktadırlar.

Çalışmanın yedinci teması sosyal medyanın öğretim elemanlarının mesleki ve kişisel gelişimlerine olan etkileri konusundadır. Bu konuda öğretim elemanları sosyal medya için olumlu ve olumsuz görüşler belirtmişlerdir. Belirtilen olumsuz görüşler arasında, sosyal medyanın sığ kalmaya yol açması, sergi, bienal ve benzeri yerlere ziyaretlerin azalmasına yol açması, suiistimal edilmesi ve sanatçı kişiliğinden uzaklaşmaya yol açabilmesi gösterilmektedir. Öğretim elemanlarına göre sosyal medyanın mesleki ve kişisel gelişimleri bağlamındaki olumlu etkileri arasında, iletişim becerilerinin güçlendirilmesi, evrensel bakış açısının kazanılması, ilham kaynağı olması, kişisel gelişimin desteklenmesi, karşılaştırma yapma olanağı sunması, sanat anlayışının gelişimine katkı sunması, örnek sayısının artmasıyla sanatsal anlayışın güçlenmesi, başka uzmanların görüşlerinden yararlanarak ufkun genişlemesi, paylaşımcılığın güçlenmesi, kendi tarzını oluşturmaya destek olması, sanatını başkalarına daha kolay ulaştırabilmesi, tanınmış sanatçılara daha kolay ulaşabilme ve paylaşım kültürünün gelişmesini sıralamışlardır. Öğretim elemanlarının görüşleri unvanlarına göre genel olarak benzerlikler göstermekle birlikte doçentler sosyal medyadaki ürün çeşitliliğinin takipçilerde evrensel ve sorgulayıcı bakış açısının gelişmesine katkı sunduğu ve kimi olumsuz yönlerinin dikkate alınarak sosyal medyanın dikkatle kullanılması gerektiği yönündeki görüşleri ilave ettikleri görülmektedir.

- 132 -

Verilerden elde edilen sonuçlar şöyledir:

1. Sosyal medya, sanat eğitimi destekleyici özelliklere sahiptir.
2. Sanat eğitiminde sosyal medyanın kullanımı öğrencileri öğretim sürecine güdülemektedir.
3. Sosyal medya kullanılarak yürütülen öğretim sürecinin çıktıları zengin içeriklere sahiptir.
4. Sosyal medyanın olumlu yönlerinin yanında sanat eğitimi ve sanatçı üzerinde olumsuz etkileri de olabilmektedir.
5. Sosyal medya öğretim elemanlarının mesleki ve kişisel gelişimleri için önemli fırsatlar sunmaktadır.
6. Sosyal medyanın sanat eğitime etkileri konusunda öğretim elemanlarının cinsiyetleri ve mesleki deneyim süreleri farklılığa neden olmamaktadır.
7. Öğretim elemanları, akademik unvanlarına göre bir miktar farklı görüşler geliştirmektedirler.

8. Resim bölümü öğretim elemanlarıyla grafik bölümü öğretim elemanları temelde benzer yaklaşımlara sahip olmakla birlikte, sanatsal üretimin detayları konusunda farklı görüşler belirtmektedirler.

KAYNAKÇA

- Aydoğan, K. E. (2010). Sanat Eğitimi ve Sanat Eleştirisi: Türkiye'de Görsel Sanatlar Yetiştiren Kurumlar Örneği. *Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*
- Baiyun, C., & Bryer, T. (2012). Investigating instructional strategies for using social media in formal and informal learning. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 13(1), 87-104.
- Buyurgan, Serap. Özsoy, Vedat; Mercin, Levent. (2005) Görsel sanatlar eğitiminde müze eğitimi ve uygulamaları. *Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği.*
- Collingwood, R. G. (2011). Kısaca Sanat Felsefesi. (T. Kabadayı, Çev.) *Ankara: Bilgesu Yayıncılık.*
- Çalışkan, M., & Mencik, Y. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya. *Akademik Bakış Dergisi*(50), 254-277.
- Korenich, L., Lascu, D., Manrai, L., & Manrai, A. (2013). Social Media. L. Moutinho, E. Bigne, & A. K. Manrai içinde, *The Routledge Companion to Future of Marketing* (s. 234-249). London: Routledge.
- Lusted, M. A. (2011). Social Networking. *Minnesota, USA: ABDO Publishing Company.*
- Marcuse, H. (1979). *La Dimension Esthetique.* Paris: Seuil.
- Mayfield, A. (2008). What is Social Media? USA: ICrossing.
- Öztürk, M. F., & Talas, M. (2015). Sosyal Medya ve Eğitim Etkileşimi. *Journal of World of Turks*, 7(1), 101-120.
- Sağlamtimur, Z. Ö. (2010). Dijital Sanat. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 213-238.
- San, İ. (2003). Sanat Eğitimi Kuramları. *Ankara: Ütopya Yayınevi.*
- Tanrıverdi, H., & Sağır, S. (2014). Lise Öğrencilerinin Sosyal Ağ Kullanım Amaçlarının ve Sosyal Ağları Benimsene Düzeylerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (18), 775-822.
- Taşçı, E. (2010). Sosyal Medyanın Yerel Yönetimlere Etkisi ve Katkısı. *Türkiye Bilişim Derneği Bilişim Kültürü Dergisi* (126), 73-75.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK UYGULAMALARI: TÜRKİYE JOKEY KULÜBÜ'NÜN ATLA TERAPİ MERKEZİ PROJESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Necati ŞİMŞEK¹

<https://orcid.org/0000-0003-4702-5590>

Öz

Günümüzde işletmelerin toplumda yer edinebilmeleri için sosyal sorumluluk anlayışına sahip olmaları ve bu tarz faaliyetleri gerçekleştirmeleri için de planlamalarını bu yönde yapmaları gerekmektedir. Yaratmış oldukları iktisadi faydanın yanı sıra işletmelerin toplumsal sorunların çözümüne mümkün mertebe katkı sağlamaları gerekmektedir. Bunun için de işletme kaynaklarını bu yönde kullanmaya özen göstermelidirler. Sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştiren işletmeler toplumsal sorunların çözümü konusunda uzman oldukları konularda proje üretirlerse kendileri açısından daha faydalı sonuçlar ortaya koyacaktır. Bu doğrultuda Türkiye Jokey Kulübü'nün yürüttüğü sosyal sorumluluk projelerinden biri olarak atla terapi (hipoterapi) uygulaması iyi bir örnek olarak görülmektedir. Zira engelli çocukların hayata tutunmalarının sağlanması ve topluma kazandırılması için alternatif bir tedavi yöntemi olan atla terapi uygulaması dünyada yer etmiş uygulamalardan biridir. Günümüzde özellikle çocuklarda uygulanan ve duruma göre etkili olan atla terapi, at eşliğinde yapılan fiziksel, zihinsel ve duyuşsal bozuklukların fonksiyonel olarak iyileşmesini sağlamak amacıyla atın yaptığı hareketlerden yararlanılan bir tedavi yöntemidir. Türkiye'de atla terapi uygulamasını hayata geçiren önemli kurumlardan biri Türkiye Jokey Kulübü'dür. Bu bağlamda çalışmada köklü bir geçmişe sahip olan kurumun “Engelli Çocukların Atla Terapi Merkezi Projesi”ni kurumsal sorumluluk açısından değerlendirmeye tabi tutmak amaçlanmıştır. Sonuç olarak kurumun uyguladığı sosyal sorumluluk projesinden yararlandığı kişi sayısının her geçen gün arttığı ve böylelikle toplumda dezavantajlı konumda olan bireylere fayda sağladığı görülmüştür. Bunun yanı sıra kurumun bu projeler yoluyla sosyal anlamda imajını ve marka değerini artırdığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal sorumluluk, Engelli çocuklar, Atla terapi, Hipoterapi

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY PRACTICES: AN EVALUATION ON THE HOPE THERAPY CENTER PROJECT OF THE JOKEY CLUB OF TURKEY

¹ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD Doktora Öğrencisi, necatisimsek1876@gmail.com

Abstract

Today businesses need to have a sense of social responsibility in order to have a place in the society and they need to plan in this direction in order to carry out such activities. In addition to the economic benefits they have created, businesses should contribute to the solution of social problems as much as possible. For this reason, they should take care to use their business resources in this direction. Businesses that carry out social responsibility projects will produce more beneficial results for themselves if they produce projects on the subjects of which they are experts in solving social problems. In this direction, horse therapy (hipotherapy) is seen as a good example as one of the social responsibility projects carried out by the Jockey Club of Turkey. Because, horse therapy, which is an alternative treatment method for disabled children to hold on to life and reintegrate them into society, is one of the practices that have taken place in the world. Horse therapy, which is applied especially in children and is effective according to the situation, is a treatment method that uses the movements of the horse in order to provide functional recovery of physical, mental and sensory disorders performed with horses. One of the important institutions that implemented the practice of horse therapy in Turkey is the Jockey Club of Turkey. In this context, it is aimed to evaluate the "Horse Therapy Center for Children with Disabilities Project" of the institution, which has a deep-rooted history, in terms of corporate responsibility. As a result, it has been seen that the number of people benefiting from the social responsibility project implemented by the institution is increasing day by day, thus providing benefits to individuals who are in a disadvantaged position in the society. In addition, it is possible to say that the institution has increased its social image and brand value through these projects.

Key Words: Social responsibility, Disabled children, Horse therapy, Hippotherapy

GİRİŞ

Sosyal sorumluluk kavramı geçmişten günümüze farklı biçimlerde ifade edilmiştir. Sosyal sorumluluk yerine yardımseverlik, iyilik veya hayırseverlik adı altında farklı ifadeler kullanılırken, sosyal sorumluluk kavramı da yeri geldiğinde bu kavramlarla yer değişikliği yapmıştır. Kavram genelde işletmelerle toplum arasındaki sosyal problemleri giderecek sosyal refahı artıracak, çevresel problemleri ortadan kaldıracak faaliyetler ile ifade edilmektedir. Fakat bu konular dışında sosyal sorumluluğu ekonomik açıdan ifade eden görüşler de bulunmaktadır.

İşletmeler ile toplum arasındaki ilişki dünden bugüne karmaşıklığını arttırarak devam etmiştir. İşletmeler bir yandan kâr etme amaçlarını gerçekleştirmeye odaklanırken diğer yandan da almış oldukları kararların sosyal, ahlâki, insani ve yasal boyutlarını da düşünerek hareket etmeye özen göstermeye başlamışlardır. Sanayi devri sonrasında bugünkü kadar önem verilmeyen bu boyutlar 20. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte işletmelerin toplum üzerinde etkisinin artmaya başlaması ile önemini arttırmıştır. Klasik iktisadi görüşe göre işletmelerin karlılıkları önemli olurken, sosyo-ekonomik bakış açısında işletmelerin karlılıklarının yanı sıra toplumsal faydayı arttıracak olaylarla alakadar olunması gerekliliği de önem arz etmektedir (Schermerhorn, 2001:126).

Son zamanlarda tüketicilerin bilinç düzeyinin artması ile birlikte ürün tercihlerinde bireysel faydanın yanında toplumsal fayda da önem arz etmektedir. Tüketici tercihlerinde söz konusu olan bu değişimler neticesinde, tüketici ihtiyaç ve beklentileri işletmelerin sosyal sorumluluk projelerine daha fazla ağırlık vermelerine sebep olmuştur (Şener,1996: 35). Toplumla ilgili sorunlara karşı duyarlılık gösteren, yürütmüş olduğu faaliyetlerde toplumu merkeze alan ve sorumluluk bilincinde olan işletmeler toplum tarafından olumlu olarak karşılanacak ve bu sebeple projelerde bulunan işletmelerin karlılık durumuna da yansıtacaktır.

Bu doğrultuda çalışmada öncelikle sosyal sorumluluk kavramı ve atla terapi kavramları ele alınmaktadır. Ardından atla terapinin engelli bireyler açısından ne derece önem arz ettiği anlatılıp, ardından Türkiye Jokey Kulübü'nün gerçekleştirmiş olduğu sosyal sorumluluk kapsamında yürüttüğü "Atla Terapi Projesi" konu edinilmektedir.

1.KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Sosyal sorumluluk ya da bir başka ifadeyle toplumdan almış olduğunu topluma geri iletme anlayışı bugünün dünyasında artan bir değer olarak görülmektedir. Kurumlar ve işletmeler yalnızca iktisadi varlıkları ile değil aynı zamanda yarının dünyasında var olabilmek için sosyal sorumlulukları aracılığıyla da değer kazanmakta veya değer yitirmektedirler (Solmaz, 2007: 66).

Kavramsal olarak toplumun isteklerine karşı kamusal bir duruş sergileyerek sahip olduğu kaynakları sadece özel kişi ve firma menfaatlerine değil toplumsal fayda sağlayacak projelerle gerçekleştirmesi davranışı anlamına gelen sosyal sorumluluk (Hatcher, 2002:97) başka bir tanımla; kurumların ve işletmelerin faaliyette bulundukları alanlarda elde ettikleri kârı toplumun isteklerine karşı duyarlı bir biçimde hizmet etmek için sorumluluk duygusu ile paylaşması olarak tarif edilmektedir (Gruning, 2005: 259).

Bir işletmeyi veya bir markayı alâkalı bir sosyal soruna ya da sosyal amaca yönelik olarak, karşılıklı fayda sağlama üzerine kurulu olan stratejik bir konumlandırma ve pazarlama aracı olarak görülen (Pringle ve Thompson, 1999:3) sosyal sorumluluk konusunda en göze çarpan kısım sosyal sorumluluğun gönüllülük esasına dayalı bir faaliyet olarak görülmesidir. Yapmış oldukları sosyal sorumluluk projelerinde gönüllülük esasına göre harekette bulunan işletmeler, yasa ile çizilen sınırlarını aşarak toplumsal sorunlar konusunda daha duyarlı ve farklı alanlarda katkıda bulunmaktadır (Banerjee,

2008: 60). İşletmeler bünyesinde çalışan çocuk sahibi personel için kreş açma, çevre halkına eşit istihdam imkânları verme, ücretlendirme ve benzeri konularda dürüst davranma, sendikaların isteklerini ve ihtiyaçlarını dikkate alma gibi konularda işletmenin kendi çıkarları olduğu kadar toplumun da genel çıkarlarını geliştirecek ve koruyacak davranışlarda bulunması bu doğrultuda örnek olarak verilebilir (Hill ve Jones, 1989: 48).

Yapılan farklı sosyal sorumluluk tanımlamalarından hareketle ortak bir tanımlamaya varılacak olursa; sosyal sorumluluk kuruluşun içinde faaliyette bulunduğu topluma yönelik, doğrudan karşılık beklemeden sorumluluk duygusuyla, sosyal amaç veya var olan bir soruna çözüm bulmak için sürdürebilir insani gelişmeye katkı sağlamasıdır.

1.1.Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Tarihçesi

Sosyal sorumluluk ile alâkalı gelişmeler geçmişten günümüze yaşanmış çeşitli olaylardan kaynaklanmaktadır. 18. yüzyılın ortasında buhar gücünün uygulanması ile başlayan ve 19. yüzyılın ortasına doğru artan sanayileşme sonrası gelişim gösteren büyük işletmelerin varlığı ile birlikte sosyal sorumluluk kavramı da ortaya çıkmıştır. Bu dönemde baskı ve anlaşmalar ile verilen komisyon kararları, sabit fiyat anlaşmaları gibi rekabet dışı uygulamalar hükümetlerin yasal düzenlemeler gerçekleştirmelerine yol açmıştır (Bartol ve Martin, 1994:103).

- 138 -

Bilim insanları ve deneyimli yöneticiler tarafından sanayi devrimi sonrasında ortaya sürülen yaklaşımların günümüze doğru geldikçe artan oranda birey odaklı bir boyut kazanması işletmeleri sosyal sorumluluk konusunda daha dikkatli ve toplumla uyumlu hareket etmeye sevk etmiştir. Klasik bakış açısıyla karlılık ve büyümenin sürekliliğine öncelik veren bakış açısı zamanla temel faktörün insan olduğunu anlamış ve bu faktöre artan oranda önem göstermeye başlamıştır (Kömürcü ve Yıldırım, 2016:146).

Kapitalizmin en büyük krizlerinden biri olan 1929 yılında patlak veren Büyük Buhran başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Batı Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerinde olmak üzere birçok ülkede işsizliğe ve üretim kayıplarına neden olmuştur. Bu dönem sonrasında sosyal sorumluluk konusunda gelişmeler olduğu göze çarpmaktadır. 1936 yılında Sears şirketi tarafından üst düzey yöneticilerin düzenlemiş oldukları toplantıda ilk defa sosyal sorumluluk ve davranış şekilleri tartışılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının 1960'lı yıllarda önem kazanması, çevrecilik ve kadın hakları gibi toplumsal konularda

kurumların ve işletmelerin sosyal sorumluluklarının gelişim göstermesine ışık tutmuştur (Üstünel, 1994).

1980li yıllara gelindiğinde literatüre “halkla ilişkiler, sosyal sorumlulukların pratikleridir” ibaresi girmiştir (Clark, 2000). Tüketici bilincinin artması ile birlikte bu bilinç, çevreyi sorgulayan işletmelere ne istediklerini anlatabilecek konuma gelmiştir. Bunun neticesinde işletmeler kendi sorumluluklarının yanı sıra tüketici mutluluğunu da ön plana çıkaran davranışlarda bulunmaya başlamışlardır.

2000’li yıllarda ise sosyal sorumluluk kavramının resmi telaffuzu Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Başlangıçta sosyal sorumluluk, kurum ve işletmelerin çevreye karşı duyarlılıkları hakkında bir fikir olarak ortaya çıkmıştır. Kurumlar arasında öğrenmeyi desteklemek maksadıyla iş çevresini meşgul eden ana konu sosyal sorumluluğun toplumu ilgilendiren konuların önemli bir kısmını temsil etmesi olarak görülmesidir (Schutter, 2008: 203).

Sosyal sorumluluk kavramı ortaya çıktığı günden bugüne oldukça değişiklik göstermiştir. Özellikle 20. yüzyılda ekonomide ve toplumda ortaya çıkan gelişmelerle birlikte işletmeler sosyal sorumluluk tutumlarında değişime gitmişlerdir. İşletmelerin sadece ekonomik kurumlar olduğu görüşünden sosyal varlıklara doğru bir dönüşüm gösterdiği görüşü önem kazanmıştır. Günümüzde ise işletmeler toplumsal sisteminin içinde bir sosyal varlık olarak kabul görmekte ve buna uygun davranışlar sergilemektedirler.

- 139 -

1.2.Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Avantajları ve Dezavantajları

İşletmeler sosyal sorumluluk projeleri oluşturduklarında yapmış oldukları bu faaliyetler ile sosyal düzene olumlu katkıda bulunurken, kendilerine de doğrudan ve dolaylı olmak üzere çeşitli avantajlar sağlamaktadırlar. Sosyal ve ahlâki değerleri gözeten işletmeler, ekonomik faaliyetlerde bulunurken daha duyarlı davranacaklarından çeşitli avantajlar edinmektedirler. Bunlar (Krasodomska, 2013:14) :

- Daha iyi bir kurumsal imaj kazanılması ile var olunan müşterilerin sadakat düzeylerini korurken yeni müşterilerin de kazanılmasına sebep olur.
- Yatırımcı sayının daha da artmasına sebep olur.
- Yönetişimi artırmakla beraber rekabeti ve verimliliği artırır.
- Kalifiye personelin işletme bünyesinde kalmasını sağlar.

- Çalışanların projelere dahil olması moral ve motivasyonun artmasında etkili olur.
- Çalışma ortamının iyileştirilmesi ile üretkenliğin seviyesinin artmasını sağlar.

Son yıllarda giderek artan oranda firmalar piyasada rekabet avantajının ürün ve fiyat endeksli olmasının yanı sıra kurumsal imaj olgusuna bağlı olduğunu fark etmişlerdir. Sosyal sorumluluk projeleri işletme ile toplum arasındaki ilişkinin artmasını sağlamasından dolayı işletme imajının artmasını sağlar. Olumlu yönlerinin yanı sıra sosyal sorumluluk projelerinin gerçekleştirilmelerinin bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Sosyal sorumluluk projelerinin dezavantajları şu şekildedir (Geethamani, 2017: 374) :

- Ek bürokrasi uygulamalarına sebep olmaktadır.
- Sürdürülebilirlik ve kârlılık hedeflerinin sağlanması konusunda işletmenin maliyetlerinde gereğinden fazla artış olmasına sebep olmaktadır.
- Düzenlenen projeler ile bu projelerin yükümlülüklerinin raporlanmasına yönelik öne sürülen kriterlerin devamlı değişiklik göstermesi işletmeler açısından verimsizliklere ve zaman kayıplarına sebep olmaktadır.

- 140 -

İşletmeler açısından sosyal sorumluluk projelerinin dezavantajları, avantajları ile kıyaslandığında sınırlı bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla işletmelerin sosyal sorumluluk projelerine vermiş oldukları önemi artırmalarının kendilerine fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ATLA TERAPİ (HİPOTERAPİ) KAVRAMI VE TARİHÇESİ

At destekli terapi zihinsel sağlık sorunlarına, yaşam becerilerinin eksikliğine, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu veya kısa öfkeye boyun eğmiş insanlara yardımcı olmak için sertifikalı terapistlerin ve atların bir araya getirilmesi biçiminde gerçekleştirilen alternatif tedavi yöntemi olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra kişilerin bireysel olarak kendi mesleki gelişimlerine odaklanmalarına yardımcı olmak için de kullanılmaktadır (Jaleh, 2010). Atların sakin hareketleri, onunla etkileşimde bulunan kişiler üzerinde hareket kabiliyetinin, zihinsel ve fiziksel duyuların aktif hale gelmesi konusunda olumlu etkilere yol açabilmektedir. Bazı insanlar açısından asla mümkün olmayan kapıların açılması söz konusu olabilmektedir. Atla terapi at tedavisi olarak

bilinmekte, kişinin zihinsel, duygusal ve fiziksel olarak iyileşmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Julie Chadwick, 2009).

Atla Terapi (Hippoterapi) atın ritimli bir biçimde değişken hareketlerinin yürüyüşüne etki etmesi ve binicinin nöromüsküler gelişimini etkileyebilmesi açısından geliştirilmiştir. At üzerindeki uygun hareketlerin biniş esnasında tekrarlanması buna binaen fiziksel ayarlamaların geliştirilmesi karmaşık zihinsel ve fiziksel duyular zincirinin tetiklenmesine sebep olmaktadır. Atla tedavi yönteminde planlar, binicinin at üzerindeki dengesinin sağlanması ve sürdürülmesinin yanı sıra hayvanla etkileşim yeteneğinin sağlanması için yapılmaktadır (Huston, 2014).

1600'lü yıllarda bir yazısında İngiliz fizikçi Lord Thomas Sydenham, insan vücudu için en uygun tedavi biçiminin her hafta aynı saatlerde at binmek olabileceğini dile getirmiştir (Haehl, 1996). Tedavi amaçlı atların modern biçimde kullanımı ise 1901 yılında yapılmıştır. 20. yüzyılın başında İngiltere Oswestry'de ilk kez ortopedik hastane açan Dame Agnes Hunt, engelli hastalara fizyoterapi uygulamasının kullanımını resmi olarak araştıran ilk kişidir (The Community for Riding for the Disabled, 2008).

Bu gelişmeler bu tedavi yönteminin yararlarını keşfetmeleri için İngiliz fizyoterapistlerine ilham vermiştir. Çocuk felcinden dolayı tekerlekli sandalyeye mahkûm olan bir kadın, 1952 Helsinki Olimpiyat Oyunlarında Grand Pris at terbiyesi için gümüş madalya kazanma başarısı göstermiştir. Equine destekli terapiyi ana akım haline getiren öncü kişi olan Dame Liz Hartel hem kendi durumuna hem de ata binme eyleminden elde ettiği yararları dikkat çekmiştir (Card.ca, 2008).

1960'lı yıllarda Avusturya, Almanya ve İsviçre'de, 1970'lerin sonlarına doğru Amerika'da fizyoterapistler atı hipoterapi adı altında terapi maksatlı kullanılmaya başlamışlardır (Heine, 1997). Hipoterapi, 1987 yılında Almanya'da bir grup Kanadalı ve Amerikalı fizyoterapist tarafından incelemeye tabi tutulmuş ve bunun sonrasında 1992 yılında müfredatta standartlar oluşturulmaya başlanmıştır. 1992 yılında North American Riding for the Handicapped Association (NARHA) atla terapinin ilk bölümü olan Amerikan Hipoterapi Derneği'nin kurmuştur. Kurum terapistler yetiştirilmesi çalışmalarının yanı sıra bu alanda yapılacak araştırmalara da destekte bulunmuşlardır.

Günümüzde tıp bilimi alternatif tedavi yöntemi olarak at yardımı ile at sırtında fizik tedavi terapisi olan hipoterapi yöntemini tanımaktadır. Doktorlar, fizyoterapistler motivasyon

uzmanları, öğretmenler ve yaşam koçları ata binmeyi engelliler için uygun bir program olarak görmektedirler. Atla terapi engelli bireylerin yaşamlarını geliştirmesi açısından iyi bir yöntem haline gelmiştir (americanhippotherapyassociation.org, 2007). Amerikan Hipoterapi Derneği ve NARHA merkezlerinin 800'ünde 42.000'den fazla engelliye at destekli etkinlikler sunmaktadır (narha.org, 2009).

2.1. Atla Terapi Yöntemleri

Üç tür atla terapi yöntemi uygulaması bulunmaktadır (Koca ve Ataseven, 2015:249) :

Fizik terapisi: Atla terapi uygulamasından yararlanan kişi, bir ata binmek için gerek duyulan çeşitli motor görevleri burada öğrenmektedir. Bir atın hareketlerine alışmak, oturmak, yürümek ve ayakta durmak gibi görevler ile yardıma ihtiyacı bulunan hastalarda olumlu sonuçların oluşmasına teşvik için bu yöntem kullanılmaktadır.

Mesleki terapi: Eğitimci yardımıyla at hareketleri ile hastaya ince motor becerileri, fonksiyonel günlük yaşam becerileri ve algılama becerilerinin geliştirilmesine yönelik terapi şeklidir. İhtiyaç sahibi kişi açısından kendi duygu ve davranışlarının keşfedilmesine ev hayatının kontrolünün hissedilmesine yardımcı olmasından dolayı bu yöntem önem taşımaktadır.

- 142 -

Konuşma-dil terapisi: Bu terapide konuşma dili pataloğu aracılığı ile beynin dil ve konuşma merkezleri fizyolojik sistemler tarafından desteklenmektedir. İletişim bozukluklarının çözülmesi konusunda yardımcı olabilen bir yöntem olarak görülmektedir. Pataloglar psikososyal stratejilere olumlu bir netice alabilmek için atların hareketlerini bu terapi yönteminde aktif kullanmaktadırlar.

Özel gereksinim duyan çocuklarda bu çeşitli terapi türleri, Serebral Palsi, Görme Bozukluğu, Down Sendromu, Zihinsel Gerilik, Otizm, Multipl Skleroz, Duygusal Sakatlıklar, Beyin Yaralanmaları ve Spinal dahil olmak üzere çeşitli durumları tedavi etmek için kullanılmaktadır. Dikkat Eksikliği Bozukluğu, Kordon Yaralanmaları, Amputasyonlar, Öğrenme Güçlükleri, Sağırılık ve İnme gibi rahatsızlıkları bulunan bireylerin her koşula uyum sağlamaları için yapılabilecek özel terapiler bulunmaktadır (americanhippotherapyassociation.org, 2007).

Atla terapi seanslarında özel gereksinimi olan hastaların ata binmesi, çok yönlü olarak talimatlara uyması, farklı duyu girdileri kazanmalarını desteklenmektedir. Seanslar

süresince kazaları önlemek için iki yan tutucu binici sayesinde atın iki yanında yer almaktadır. Başlangıç seanslarında tepki gösteren çocuklar, ata dokunması, beslemesi, atın sevdirmesi sağlandıktan sonra çocukların at binmesi, terapi kapsamında sağlanmaktadır (Koca ve Ataseven, 2015: 248).

2.2. Atla Terapinin Faydaları

Atla terapi atın hareketinin, nöromüsküler iskelet fonksiyon bozukluğu olan hastalarda bozukluklar, fonksiyonel sınırlamalar ve engelleri ele almak için fizyoterapistler, mesleki terapistler ve konuşma / dil patoloğları tarafından bir strateji olarak kullanılmaktadır. Bu strateji, fonksiyonel sonuçlara ulaşmak için tümleşik bir tedavi programının bir parçası olarak kullanılmaktadır (Julie Chadwick, 2009). Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda akademisyenler çocukların psikososyal gelişimindeki yararlarını ve performanslarındaki gelişmeleri etkileyici görmektedir. Atla terapi uygulamasından faydalanan kişiler, günlük yaşamlarında daha konuşkan, daha mutlu ve daha iyi performans gösterdiklerini bildirmişlerdir. Ayrıca faydaları göz önüne alındığında, uzmanlar bunu müfredatın bir parçası olarak görme arzusu beslemektedirler (Miller, 2004). At hareketleri sayesinde hipoterapi aşağıdaki hem fiziksel hem de bilişsel yeteneklerin daha da geliştirilmesine yardımcı olmaktadır:

- Denge
- Duruş
- Kontrol
- Kuvvet
- Dayanıklılık
- Koordinasyon
- Görsel ipuçlarını anlama
- Duyusal entegrasyon

Dolayısıyla çocuklar atla terapi (hipoterapi) seanslarında hem eğlenerek motive olmakta hem de vücutları için gereken uyarıları bol tekrarlarla bir başka canlıdan kendilerine almaktadır. Terapiye aktif olarak katılımları artmakta ve sonrasında başarabildiklerini gördükçe de özgüven duyguları gelişmektedir (Engel, 2000; Strauss, 1995). Katılımcılar sadece kendilerine olan saygılarını yeniden kazanmakla kalmaz buna ek olarak bir atın sırtında fiziksel gücünü de geri kazanmış olmaktadır.

3.TÜRKİYE JOKEY KULÜBÜ VE SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ

Türkiye Jokey Kulübü 1950 yılında kurulmuş olup 1953 yılının Temmuz ayında bilfiil yarışların icrasına başlamıştır (Akson, 1971:90). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan sonra organize yarışçılığa yönelerek süregelen 30 yıl içinde de yarışçılık oluşumunun tamamlanması açısından önem arz etmektedir. Bu süreç yarışçılıkta ileri safhada olan ülkelerle kıyaslanabilecek seviyede görülmektedir (Köstem, 2000:157). Kulüp at yarışlarının en kapsamlı şekilde yönetilmesi için Türkiye'de at yarışlarının milletlerarası nizam, usul ve gelenekler kapsamında idare etmek, yarışçılık ve yetiştiricilik konularında ilerlemesinin sağlaması için tedbirler almak, bu maksatla her türlü faaliyetlerde bulunmaktır (Üyken, 2015:43).

1954 yılında; Ankara, İstanbul ve İzmir Hipodromlarında toplamda 43 yarışlık bir program uygulanmıştır. Günümüzde bu üç ile ek olarak Adana, Bursa, Şanlıurfa, Elazığ, Diyarbakır, Kocaeli ve Antalya Hipodromlarının açılmaları ile yarış organizasyonunun tertip edildiği Hipodrom sayısı 10'a çıkmış ve at yarışları yıl boyunca aralıksız tertip edilen bir faaliyet olmaya başlamıştır (tjk.org, 2022).

Kulübün hayata geçirdiği projelere bakıldığında; “Serbest biniş aktivitesi, Temel binicilik eğitimi, Pony Club Şehrinize Geliyor Projesi ve Atla Terapi Uygulaması” Türkiye Jokey Kulübü'nün düzenlemiş olduğu belli başlı sosyal sorumluluk projeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

- 144 -

Serbest Biniş Aktivitesi

Yarış günleri 10-12 ve 14-16 saatleri arasında 65 kilo altında olmak ve 2 yaşını tamamlayan insanlara uygulanmaktadır.

Temel Binicilik Eğitimi

8-10 yaş arası grupta olan çocuklara Cumartesi- Pazar günleri 10-12 ve 14-16 saatleri arasında temel binicilik eğitimleri verilmektedir.

Pony Club Şehrinize Geliyor Projesi

Kulübümüzün çocuk yaşta at sevgisini geliştirmek amacıyla 2014 yılında başlattığı ve ülkemizin birçok noktasında çocukları atlarla buluşturduğu “Pony Club Şehrinize Geliyor” projesinin son etabı da tamamlandı. Profesyonel bir ekiple, çocukların ata binmesini ve keyifli vakit geçirmesini sağlayan Pony Club, bu yıl 3 etap halinde

gerçekleştirildi. 2019 yılının ilk etabı, 25 Haziran'da Muş'tan başlayıp, 12 Temmuz'da Ordu'da noktalanmıştı. İkinci etap ise; 23 Temmuz'da Kırklareli'nden başlayarak, 9 Ağustos'ta Muğla'da sona ermişti. Sosyal sorumluluk projemizin 3. ve son etabı ise, 20 Ağustos'ta Eskişehir'den start aldı ve 6 Eylül'deki Nevşehir etkinliğinin ardından tamamlandı. Pony Club Tırı, 3 etap sonunda toplamda 27 farklı yeri ziyaret etmiş oldu (ponyclub.tjk.org, 2022).

3.1.Türkiye Jokey Kulübü Atla Terapi Uygulaması

Atla terapi veya at eşliğinde terapi zihinsel, fiziksel veya duygusal bozukluğu bulunan hasta gruplarında fonksiyonel açıdan iyileşme ve gelişme sağlamak amacıyla atın hareketlerinden faydalanılarak uygulanan bir tedavi yöntemidir (atlaterapi.tjk.org, 2022). Atla terapi atın yürüyüşündeki dinamik ve ritmik hareketleri sayesinde engellinin birçok kas ve sinirsel sistemlerinin uyarılmasına neden olmaktadır. Atın terapiye yönelik bu özel hareketleri ile engeli bulunan bireyin kas, tendon, deri ve eklemlerindeki sinir alıcılarına duysal uyaranların iletilmesini temin etmektedir. Buna atın iyileştirme etkisi denmektedir. Böylece engelli kişinin sinir sisteminde hareket, denge, dokunma duyuları algılanır. Engelli binicinin atın hareketlerine uyum gösterme isteği ve gayri ihtiyari zorunluluğu, onun kaybettiği veya geliştiremediği duruşsal reflekslerini ortaya çıkarır veya reflekslerin artmasına sebep olmaktadır. Atın hareketleriyle birlikte ortaya çıkan bu uyarılar, engellinin verdiği cevaba yönelik olarak vücudunun birçok sistemini harekete geçirmesini sağlamaktadır. Atla terapideki amaç denge, koordinasyon, duruş (postür) kontrolü, ince motorik gelişim, konuşmayı uyarak, bilişsel (kognitif) becerileri ve iletişim becerilerini yükseltilmesini sağlamaktır (atlaterapi.tjk.org, 2022). Bu doğrultuda etkili bir yöntem olarak atla terapinin uygulandığı TJK'nın sunduğu hizmetlere bakıldığında Tablo 1'de açılan merkezlerin yıllara göre kuruluş zamanları görülmektedir. İlki 2015 yılında İstanbul'da açılan merkezlerin devamları diğer illerdeki hipodromlarda da ihtiyaç doğrultusunda hizmete sunulmuştur.

Tablo 1. Atla Terapi Merkezleri ve Açılış Tarihleri

İstanbul	14 Mayıs 2015
Diyarbakır	20 Ekim 2015
İzmir	19 Şubat 2017
Bursa	12 Mayıs 2017
Şanlıurfa	13 Kasım 2017
Adana	03 Şubat 2018
Elazığ	09 Mayıs 2018

Kaynak: (atlaterapi.tjk.org, 2022)

İstanbul Hipodromu Atla Terapi Merkezi pazartesi, salı ve perşembe günleri 10.30-17.30 saatleri arasında bireysel ya da rehabilitasyon merkezlerinden başvuruda bulunan engelli çocuklara uzman personel kadrosu ile hizmet vermektedir. Eğitimler hafta içi her gün 10:30-12:30 ve 14:00-16:00 saatleri arasında her yarım saatte bir terapi olacak biçimde günde 8 farklı kişiye uygulanmaktadır. Haftada 40 farklı öğrenciye atla terapi uygulanmaktadır. Her katılımcının 10 seans hakkı bulunmakta ve her iki buçuk ayda bir öğrenciler yenilenmektedir. Halihazırda İstanbul'da 3 at ile terapiler gerçekleştirilmektedir. Bir eğitmen fizyoterapist ve yedi yan yürüyücü tarafından seanslar yürütülmektedir. İzmir Hipodromu Atla Terapi Merkezi, salı, çarşamba ve cuma günleri saat 10.30 – 17.00 arasında hizmet vermektedir. Diyarbakır Hipodromu Atla Terapi Merkezi, pazartesi, perşembe ve cumartesi günleri saat 10.00 – 12.00 ile 13.30 – 16.00 arasında hizmet vermektedir. Bursa Hipodromu Atla Terapi Merkezi, salı, perşembe ve cuma günleri saat 10.30-17.30 arasında hizmet vermektedir. Şanlıurfa Hipodromu Atla Terapi Merkezi, salı, çarşamba ve cuma günleri saat 10.30-17.00 arasında hizmet vermektedir. Adana Hipodromu Atla Terapi Merkezi, salı, çarşamba ve cuma günleri saat 10.30-17.00 arasında hizmet verecektir. Elazığ Hipodromu Atla Terapi Merkezi, salı ve cumartesi günleri Atlı gezinti, pazartesi, perşembe ve cuma günleri Eğitim günleri olup 11.00-17.00 saatleri arasında hizmet verecektir.

Tablo 2. Yıllara Göre Atla Terapi Gören Çocukların Dağılımı

Yıl	Sayı
2015	2.530
2016	8.767
2017	18.373
2018	25.757
2019	20.449
2020	3.788

Kaynak: (atlaterapi.tjk.org, 2022)

Kurumun vermiş olduğu hizmet kapsamında yararlananların sayısı için Tablo 2'ye bakıldığında ise 2015 yılından bu yana terapi uygulanan birey sayısında artışlar göze çarpmaktadır. 2020 yılında ise Covid-19 Pandemisi nedeniyle terapiler zorunlu olarak durdurulmuş ve o yıl itibariyle terapi gören sayısında önemli bir düşüş yaşanmıştır. 2022 yılı itibariyle virüsün etkisinin azalması kaynaklı yeniden başvurular alınmaya ve terapiler gerçekleştirilmeye devam edilmiştir.

Atla terapi merkezinde 2015 yılından bu yana birçok tanı grubuna hizmet verilmektedir. Başlıca gelen tanı gruplarını; serebral palsy, otizm spektrum bozukluğu, down sendromu, dil konuşma-artikülasyon problemleri, mental gerilikler ve genetik sendromlu kişilerin oluşturduğu farklı tanı grupları oluşturmaktadır. Merkezlerde özel olarak yetiştirilmiş atlar ve uzman fizyoterapistler eşliğinde uygulanan terapatik seanslarla fiziksel, zihinsel ve duygusal bozukluğu olan çocukların gelişimine katkı sağlanması amaçlanmaktadır (Thompson F, Ketcham, 2014:65). Doktor raporuyla izin verilen tüm engelli çocukların faydalanabileceği Atla Terapi atın klasik metodolojisi üzerine kurulu hareketini, uzman terapistin yöntemleriyle birleştirerek uygulanan destekleyici bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Klasik hastane ortamından uzakta dinlendirici doğal tabiat atmosferinde atların iyileştirici özelliklerinden yararlanmayı sağlayacak yöntemlerle, engelli çocukların psiko-sosyal gelişimlerini, fiziksel fonksiyonlarını, becerilerini, özgüvenlerini güçlendirip onların hayata uyumlarını kolaylaştırılması hedeflenmektedir. Engelli çocukların yaşam kalitelerini artırmak için kurulan Atla Terapi Merkezlerinde, özel eğitim almış psikolog ve fizyoterapistlerden oluşan profesyonel bir ekip bulunmaktadır (atlaterapi.tjk.org, 2022)

Bu kapsamda terapiye başlamadan önce genel değerlendirme çok önemli olmaktadır. Her gelen çocuğun birincil olarak ihtiyaçlarını belirlemek seans akışına yön vermektedir. Fiziksel engelli çocuklara atın üstünde germe, kuvvetlendirme ve kolaylaştırma (fasilitasyon) yöntemleri uygulanarak, çocuğun atın sıcaklığı ve ritmik hareketleriyle, hem gevşemesi hem de keyif alması sağlanmaktadır. Otizm spektrumu problemlerinde ise çocuklarda görülen kanıksanmış davranış problemleri ile karşılaşmaktadır. At ile birlikte bu davranış problemlerinin minimuma indirilmesi ve çocuğun günlük hayata daha rahat adapte olması ve konuşma becerisi üstüne gidilmektedir. Mental problemlerde ise yaklaşım biçimi at ile birlikte oynanan oyunlarla bilişsel seviyenin artırılması ve günlük yaşam becerilerinin düzenlenmesi üzerine çalışılmaktadır. Dil konuşma problemleri yaşayan çocuklara ise seslenim, ağız egzersizleri ve kelime çıkartma gibi eğitimler at ile bir bağ kurularak çalışılmaktadır. At, terapi seanslarında çocuğa ulaşmak için kullanılan en güzel ve en etkili yol olmaktadır. Seanslarda ise engelli çocukların ata binmesi şart koşulmamakta, atın tımar edilmesi, sevdinmesi, beslenmesi gibi konular da terapi kapsamında yer almaktadır. Dolayısıyla kas iskelet sistemlerinde güçlenmeler ve gergin kas bandının gevşemesi kaba motor becerilerini desteklerken olumlu geri dönüşler vermektedir. Atın ritmik hareketi ve pelvik taban kaslarına verdiği uyarılarla birçok çocukta mesane kaslarında kuvvetlenme gözlenmiş olup altını ıslatma problemlerini indirgemıştır. At ile sosyalleşen çocuğun dil konuşma becerilerinde gelişmeler ve mental düzeyinde iyileşmeler de yine olumlu olarak alınan geri dönüşler arasındadır.

- 148 -

SONUÇ

Günümüzde işletmelerin kendilerini içinde bulundukları toplumdan soyutlayarak yalnızca ekonomik faaliyette bulunmaları pek mümkün olmamaktadır. Kurumların toplumda devamlılıklarını sağlamak ve kapasitelerini artırmak için sosyal sorumluluk anlayışını benimsemeleri ve bu kapsamda faaliyetler planlamaları önemini artırmaktadır. Buradan hareketle sosyal sorumluluk anlayışının bir sonucu olarak işletmelerin düzenledikleri faaliyetlerde toplumun beklentilerine ve taleplerine duyarlı olmaları birçok açıdan olumlu etki oluşturmaktadır. Bu kapsamda kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları konusunda faaliyet gösteren kurumlardan biri olan Türkiye Jokey Kulübü'nün "Atla Terapi Projesi" önemli bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Engelli bireylerin ve özellikle engelli çocukların gerek zihinsel gerek fiziksel tedavisinde

destekleyici bir uygulama olarak hizmete sunulan proje ile birçok kişinin sağığına yönelik katkı sağlanmaktadır. Özellikle engelli çocukların tedavisinde destekleyici bir yöntem olarak hizmete sunulan atla terapinin yıllar içinde sağık konusunda faydası olduğu geçmişten günümüze yapılan çalışmalarda dikkat çekmektedir. Kurum bu doğrultuda söz konusu proje ile faaliyetlere katılım gösteren engelli bireylerin topluma kazandırılmaları konusunda yardımcı olurken aynı zamanda topluma karşı sorumluluk sahibi olduğunu da göstermiş olmaktadır. Türkiye Jokey Kulübü kendi faaliyet alanı içinde bulunan bu projesi ile 2015 yılında İstanbul Veliefendi Hipodromu'nda başlatmış olduğu terapi uygulamasını her yıl katılımcı sayısını artırarak bugüne değin toplamda 80 bine yakın kişiye hizmet sunarak devam ettirmektedir.

Uygulamadan yararlanan dezavantajlı grupların hem kendilerinin olumlu geri dönüşleri hem de çevrelerine proje hakkında olumlu bildirimlerde bulunmaları projeden faydalanan birey sayısının her geçen gün artmasına neden olmuştur. Bu sayede katılan kişi ve çevresinin gözünde kurumun imajının toplum nezdinde olumlu görülmesini sağlamıştır. Toplumda sadece bahis oynatılan bir organizasyon olarak görülen atçılık sektörü yapılan sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla toplumun gözünde olumlu projelere de yer verildiğinin gösterilmesi açısından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra basında da sıkça yer alan atla terapi projesi kurumun marka değerini olumlu yönde artırmıştır.

KAYNAKÇA

Akson, S. (1971). *Sait Akson'un Yarışçılık Anıları*. Türkiye Jokey Kulübü Yayınları. İstanbul.

American Hippotherapy Association. (2007). Hippotherapy As A Treatment Strategy. http://www.americanhippotherapyassociation.org/aha_hpot_tool.htm (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

Banerjee, S. B. (2008). Corporate Social Responsibility: The Good, the Bad and the Ugly, *Critical Sociology*, 34(1), 51-79.

Bartol, K. M. & Martin, D. C. (1998), *Management*, 3rd ed., McGraw Hill, New York, NY, 268-279.

Clark, C. E. (2000). Differences Between Public Relations and Corporate Social Responsibility: An Analysis. *Public Relations Review*. Vol:26, No:3.

Engel, B.T. (2000). *Therapeutic Riding II: Strategies for Rehabilitation*. 2.ed. Barbara Engel *Therapy Services Publisher*, Durango, CO.

Geethamani, S. (2017). Advantages and Disadvantages of Corporate Social Responsibility, *International Journal of Applied Research*, Vol. 3, Iss. 3, pp. 372 – 374.

Gruning, James E. (2005). *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*, (Çev. Elif Özsayar), İstanbul: Rota Yayınları.

Haehl, V. (1996). The Influence Of Hippotherapy On The Kinematics And Functional Performance Of Two Children With Cerebral Palsy. *Ped Phys Ther*.

Hatcher, Timothy G. (2002), *Ethics and Hrd*, Cambridge, Mass: Perseus Pub.

Heine, B. (1997). Hippotherapy. A Multisystem Approach To The Treatment Of Neuromuscular Disorders. *Aust J Physiother*. 1997;43(2):145-149. doi: 10.1016/s0004-9514(14)60407-5.

Hill, Charles W.L. & Gareth R. Jones (1989), *Strategic Management*, Houghton Wifflin Comp., Boston

Huston C. James (2014). *Goes To Hippotherapy*. Charleston, SC: CreateSpace Independent Publishing Platform.

<https://www.tjk.org/TR/Kurumsal/Static/Page/Tarihce> (Erişim Tarihi: 01.02.2022).

<https://atlaterapi.tjk.org/#baslik> (Erişim Tarihi: 26.04.2022).

<https://ponyclub.tjk.org/index.html> (Erişim Tarihi 26.04.2022).

Jaleh, C. (2010). *How Equine Assisted Psychotherapy Can Help You Heal*. Web.

Julie Chadwick, M. S. (2009, April 16). What's Hip about Hippotherapy and AAC., from Mississippi Speech Language Association: <http://www.mshausa.org/2009handouts/chadwick.pdf> (Erişim Tarihi: 21.04.2022).

Koca T. T. ve Ataseven H. (2015). What is hippotherapy? The indications and effectiveness. *North Clin Istanbul*. 2(3): 247–252.

Kömürcü, A.H. ve Yıldırım, Y. (2016). Özel Eğitim Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* . 16.2, 143-170.

Köstem, R. (2000). *Tarihsel Sürecinde Atçılığımızın Yapısı ve Yarışçılığımızın Oluşumu*. Türkiye Jokey Kulübü Yayınları. İstanbul.

- 151 -

Krasodomska, J. (2013). Corporate Social Responsibility as a Factor Influencing the Development of Social Accounting and Assessment of Employers, *e-Finanse: Financial Internet Quarterly*, ISSN 1734-039X, Vol. 9, Iss. 1, pp. 12-25.

Miller, John H “Rusty” (2004). Therapeutic Riding: An Educational Tool for Children with Disabilities as Viewed by Parents. *Journal of Southern Agricultural Education Research* 54, 113-123.

North American Riding for the Handicapped Association. (2009, March 3). About NARHA. North American Riding for the Handicapped Association: <http://www.narha.org/WhoIsNARHA/About.asp> (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

Pringle, Hamis ve Thompson, Marjorie (1999). *Marka Ruhu Sosyal Sorumluluk Kampanyaları ile Marka Yaratmak*, (Çev.Zeynep Yelçe ve Canan Feyyat), İstanbul: Scala Yayıncılık.

Schermerhorn, Jhon R. (2001), *Management*, New York: John Wiley&Sons.

- Schutter, Olivier De (2008). “Corporate Social Responsibility European Style.” European Law Journal. Oxford: Mar 2008. Vol. 14 (Iss. 2), pg. 203
- Solmaz, B. (2007). Kurumsal İletişim Yönetimi, Tablet Kitabevi, 1. Basım, Konya.
- Strauss I. (1995). Hippotherapy Neurophysiological therapy on the horse. Eng. Ed. Ontario Therapeutic Riding Association.
- Şener, M. (1996). İşletmelerde Sosyal Sorumluluk, İstanbul Teknik Üniversitesi, FBE, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- The Community for Riding for the Disabled. (2008). A History of Therapeutic Riding. Retrieved April 16, 2009, from The Community for Riding for the Disabled: http://www.card.ca/index.cfm?pagepath=About_CARD/Why_Ride_/A_History_of_Therapeutic_Riding&id=10320
- Thompson F, Ketcham CJ, Hall EE. Hippotherapy in children with developmental delays: Physical function and psychological benefits. *Advances in Physical Education*, 2014; 4: 60-69
- Üstünel, B. (1994), *Ekonominin Temelleri*. 6. Baskı. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Üyken, N. (2015). *Kulüp - Ülkemizde At Yarışları ve Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi*. Türkiye Jokey Kulübü Yayınları. İstanbul.

TÜRKÇE RAP MÜZİK SÖZLERİNDE İSLAMİ SÖYLEMLER YAZININA GENEL BİR BAKIŞ

Bilal Habib BAHADIR¹

<https://orcid.org/0000-0002-2390-0025>

Yüksel PİRGON²

<https://orcid.org/0000-0002-6773-2930>

Öz

Bu çalışmada hip hop kültürünün müzikal temsili olarak görülen rap müziğin İslami söylemler içerisinde yeniden oluşturulmasının örnekleri Türkiye’deki iz düşümleri açısından incelenmiştir.

Çalışmada konunun temelini oluşturan hip hop kültürüne ve rap müziğin tarihsel ve sosyokültürel gelişimine değinilmiştir. 70’ yıllarda Afro-Amerikalıların yoğun olarak yaşadığı New York’un Bronx Bölgesi’nin kültürel yapısı içerisinde var olan hip hop, müzikte rap müziğin, yazı ve resimde Grafiti sanatının, dansa ise Break-Dance’nin öncüsü olarak görülür. Rap müzik özelinde bir kültür olarak hip hop’un, yerellikten çıkıp küresel anlamda yaygınlaşmaya başlamasının başlıca sebebi, tanınmış müzisyenlerin bu tarza olan eğilimidir. Bu bağlamda özellikle 80’li yıllarda Avrupa genelinde yaygın bir tarz olmuştur.

Rap müziği diğer müziklerden ayıran önemli etkenlerden biri bu müzik türünün sözel anlatım gücüdür. Rap müzik, özellikle diaspora gruplarının kendilerini ifade ettikleri müzikal bir tarz olarak dikkat çeker. Buradan hareketle Türkçe sözlü rap müziğin önce Almanya’daki Türk gruplar arasında popüler olmasının temel nedeninin bu olduğu düşünülür. Bu türde önce ırkçılığa karşı örnekler verilirken, bu örneklerin sonraları kendi inanç ve kültürlerini ortaya koyacak bir tarza evrildiği görülmüştür. Türkiye’de İslami söylem içeren rap şarkıların temeli de buraya dayanmaktadır. 2000’li yıllarda Türkiye’de varlığını gösteren bu tarz, giderek popüler hale gelmiş, pek çok farklı rap Sanatçısının/grubunun inanç ve değerlerini ortaya koyduğu bir alan olmuştur.

Bu çalışmada İslami söylem içeren Türkçe rap müzik yazınına incelerken bu tarza örnek olarak alınan rap müzikleri genel hatlarıyla incelenmiştir. Bu çerçevede İslami söylemler, ifade ettiği kavramlar ve

¹ Sanat ve Tasarım Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi.

² Doçent Doktor, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzikoloji Bölümü

kullanıldıkları yoğunluk bakımından iki kategoriye ayrılmış, İslami söylemler ile vurgulanan bu kavramlar doküman analizi yöntemi ile ilgili kategoriler içerisinde açıklanmıştır

Anahtar Kelimeler: Rap müzik, Türkçe rap, İslami söylem.

AN OVERVIEW OF ISLAMIC DISCOURSE LITERATURE IN TURKISH RAP MUSIC LYRICS

Abstract

In this study, examples of recreating rap music, which is seen as the musical representation of hip hop culture, in Islamic discourses are examined in the context of their projections in Turkey.

In the study, hip hop culture, which is the basis of the subject, and the historical and sociocultural development of rap music are mentioned. Hip hop, which exists within the cultural structure of the Bronx Region, where African-Americans lived in the 70s, is seen as the pioneer of rap music in music, Graffiti art in writing and painting, and Break-Dance in dance. It's been a common style throughout Europe, in the 80s.

Important factors that distinguish rap music from other music is the verbal expression power of this music genre. Rap music draws attention as a musical style in which diaspora groups express themselves. It's thought that this is the main reason why rap music with Turkish lyrics first became popular among Turkish groups in Germany. While examples against racism were given in this genre first, it was seen that these examples were later transformed into a style that would reveal their own beliefs and cultures. Rap songs containing Islamic discourse in Turkey is based on this. This style, which showed its existence in Turkey in the 2000s.

Islamic discourses are divided into two categories in terms of the concepts they express and the intensity they are used, and these concepts, which are emphasized by Islamic discourses, are explained in categories related to the document analysis method.

- 154 -

Key Words: Rap music, Turkish rap, Islamic discourse

GİRİŞ

İlk çıkış yılları olarak 70' yıllarda New York'un Bronx Bölgesi'nde ortaya çıkan hip-hop kültürü içerisinde varlığını sürdüren rap müzik, dünya genelinde yayılırken toplumların kültürlerinden ve inanç sistemlerinden etkilenmiştir. Bu bağlamda rap müzik vurgu yaptığı konular ve sözler bakımından farklı kategorilere ayrılmıştır. Araştırma, dünyaya yayılan ve farklı olaylarda hem taşıyıcı hem de destekleyici görevler üstlenerek pek çok sosyal olgunun doğmasına ve güçlenmesine yardımcı olan rap müzik sözlerindeki İslami söylemlerin, 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'deki yansıması üzerine olacaktır.

Rap müzik Amerika temelli bir tür olarak değerlendirilirse; sosyolojik olarak çok farklı kültürlerin bir arada bulunduğu bir kültürel yapıyı barındırdığı görülebilir. Bu anlamda 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren postmodernist bakış açısının getirmiş olduğu farklı

akımlar toplumun yapısını etkilemiştir. Dolayısıyla Postmodernizm kelime anlamından hareketle o dönemin anlayışını ve yapısını açıklamakta fayda vardır.

Terim anlamı bakımından “post” kelimesi “ötesi” anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Postmodernizm “modernizm ötesi” anlamına, yani onun devamı anlamına gelebilmektedir. Fakat Koçakoğlu’na (2010:16) göre ise, Postmodernizmin içerisinde barındığı görüş ve materyaller bakımından karşılığının “yeni bir dönem”, “modernizm karşıtı” ve ya “modernizmin ötesi” vb. gibi zıt anlamlara karşılık gelebileceği halen tartışılmaktadır. Postmodernizm, modernizmin batı kültürünü referans noktası olarak tek kültürlülük algısının yerine çok kültürlü bir bakış açısı geliştirmiştir. Bu anlamda diğer kültürlerin birbirleri arasında sürekli olarak iletişimi olduğunu ve hiçbir kültürün değişmez bir kalıba sokulamayacağı fikrini geliştirmiştir. Dolayısıyla postmodernizmde melez bir kültür anlayışı vardır (Yüce,2017: 40). Yine kültürlerdeki homojen yapının varlığı ve bunun anlamlandırılması bu dönemde yoğunluk kazanmıştır.

Postmodern metinlerde ve sanat akımlarında genellikle alışlageldik çerçevenin dışında fenomenler vardır. Örneğin edebiyat eserlerinde yazarlar, figürleri toplumun marjinal veya azınlık kesiminden alıntılarlar. Fenomenler eşcinsel, ateist, kimsesiz kişiler olabilir (Yüce, 2017: 41-42). Bu anlayışın karşılığını Türkiye’de de görmek mümkündür. Örneğin bir dönemi derinden etkileyen Zeki Müren sanatını icra ederken kullandığı kıyafetler, mimikler ve yaşantısıyla alışageldik tabuların dışındadır (Ersoy Çak, 2013). Bu bağlamda postmodernizm yeni anlayışların ön plana çıktığı sosyo-kültürel bağlar oluşturmuştur. Müzikte postmodernite tanımı, kendi başına ayrıksı duran belirli bir türü betimlemek yerine, postmodern çağın farklı müzikal türlerinin kendi aralarında paylaştıkları özellikleri tanımlamak için kullanılır. Bu anlayışla bağlantılı olarak müzikte postmodernite kavramı, müzik türlerini ayrı ayrı tanımlamak veya betimlemek yerine, dönemin müzik türlerinin kendi aralarındaki ortak yönlerini ön plana çıkarmaya çalışmaktadır (Yüce, 2017: 44). Bu yapının gelişmesinde kitle iletişim araçlarının da etkisi yükündür.

20 yüzyıl, kitle iletişim araçlarının ve bu sayede kayıt teknolojisinin müzik sektörü içerisinde gelişimi müzik tüketimini zaman ve mekan dışı bir kaynağa dönüştürmüştür. Bu süreçte kitlelere ulaşan pop, rock, metal, punk, jazz, rap müzik gibi popüler müzik

kültürlerinin kendine has giyim kuşam ve dans biçimleri ortaya çıkmıştır (Ersoy Çak, 2020: 16).

Buradan yola çıkarak rap müziğin ortaya çıkışındaki genel sosyo-kültürel etkenlerle beraber dönemin yapısı ve bulunmuş olduğu toplum içerisindeki ifade biçimi irdelenecektir. Öncelikle belirtilecek olunursa; literatürde klasik rap ve İslami söylemlerle öne çıkan tasavvufi rap arasında müzikal anlamda keskin bir fark yoktur. Bununla beraber klasik rap sanatçıları tasavvufi vurgulara yer verdikleri eserler de üretmektedirler (Aytulum, 2019: 222). Araştırmada konu başlığında da hareketle, rap müziğin müzikal kısmından ziyade sözel yapısına ve buradaki İslami söylemlere işaret edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yapılan incelemelerde islami söylemlerde kullanılan rap müziğin müzikal yapısı İslamı çağrıştırması açısından genel itibariyle ayırt edici bir özellik taşımamaktadır. Rap'in 'Rhytm And Poem' ('Ritim ve Şiir' ya da 'Ritmik Şiir') veya 'Rhythmic African Poetry' (Ritmik Afrika Şiiri) sözcüklerinin kısaltması olduğu görüşü yaygın olsa da aslında rap kelimesi, İngilizce sözlük anlamı olarak 'ağır eleştiri' anlamına gelmektedir. Rap çoğunlukla hızlı ritimle söylenen sözlerdir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Rap_yapmak). Rap müziğinin başlıca özelliği, melodiyi dışlayarak şarkı sözü değeri taşıyan ve toplumsal-eleştirel bir bakış içeren sözleri, keskin ve köşeli bir ritmik hareketle ifade etmektir (Say, 2005: 120). Benzer bir tanımlı öne süren Aktüze'ye (2004: 468) göre ise, melodi yerine söz unsurunu gözetken tarzda, doğaçlama benzeri kafiyeler ve ritmik vuruşlarla karakterize edilebilen, monoton ama hızlı konuşma biçimi şeklinde seslendirilen vokal pop müziğidir. Tüm bunlardan hareketle Rap müziğin müzikal unsurlarının, metinsel unsurlardan daha geri planda kaldığı ve hatta müzikal altyapının metni desteklemek ve ön plana çıkarmak amacı ile araç olarak kullanıldığı görüşü ileri sürülebilir. Bu nedenle çalışmaya konu olan rap müziklerden Radikal'ın Nefs-i Emmare adlı parçasının dışında (Bkz.Tablo 11), metinlerde öne çıkan görüşlerin müzikal yapı ile bağlantılarını araştırmak, rap müzik türünün yapısından kaynaklı; gerekli, yeterli ve belirleyici müzikal doneler olmaması açısından mümkün olmamıştır.

Bu çerçevede çalışmanın temel çıkış noktası, Türkçe rap müzik sözlerinde İslami söylemler hangi kavramlara karşılık gelmektedir? Sorusuna cevap aramaktır.

Amaç ve Önem

Bu çalışmanın konusunu, Türkiye’de mevcut Rap müzik sektörü içerisinde üretilen, konu olarak İslam teması barındırmayıp, kısmen Dinsel/İslami kavramlar içeren ya da tamamen İslam odaklı olan şarkı sözlerinin genel olarak değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede, belirlenen Rap müziği örneklerinin şarkı sözlerinin kategorileştirilerek analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma, alana katkı sağlayacak bir bağlamda kısmen İslami söylem içeren ya da konu itibari ile tamamen İslam odaklı olan Rap müziği örnekleri ile ilgili kaynakların taranması ve incelenmesi, ayrıca daha sonra yapılacak olan çalışmalara kaynak oluşturması açısından önem taşımaktadır.

1. YÖNTEM

1.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, kısmen İslami söylemler barındıran Sagopa Kajmer’e ait 5 adet rap şarkısı; konu olarak tamamen İslam odaklı olan Mehmet Celal Ayaz’a, CoTU(Companions of True Unity) ve Misal’e ait 5 adet rap şarkısı oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan şarkıların URL bağlantıları Bulgular ve Yorum kısmında dip not olarak ve kaynakçada verilmiştir.

1.2.Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada öncelikle genel tarama yöntemi kullanılmış, bu çerçevede yapılan literatür taraması ve doküman incelemesi ile elde edilen verilerin analiz edilmesi ve sunulması aşamasında ise nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi, diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım, Şimşek, 2013: 217).

Literatür taraması ile kavramsal çerçeve belirlenmiş, konu ile ilgili analiz edilen rap şarkılarının sözlerinin analiz edilmesi noktasında ise verilerin iki kategoriye ayrılması uygun bulunmuştur. İlk kategoride konu itibari ile tamamen İslam odaklı olmayıp, sözlerinde zaman zaman İslami öğeler içeren, Sagopa Kajmer’e ait 5 adet rap şarkısı

incelenmiştir. İkinci kategoride ise, konu itibari ile tamamen İslam odaklı, Mehmet Celal Ayaz’a, CoTU(Companions of True Unity) ve Misal’e ait 5 adet rap şarkısı incelenmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Rap Müziğin Tarihsel Süreci ve Sosyolojik Yapısına Genel Bakış

Rap müzik, ilk olarak Amerikan kültürü içerisinde anlam bulmaya başlamıştır. Bu bağlamda öncesinde 1970’li yıllarda rap müzik kültürünü oluşmasında rol oynayan New York’un Bronx bölgesinde hip hop kültürü ortaya çıkmış, süreç içerisinde global bir fenomen haline gelmiştir. Jackson ve Anderson’a (2009: 22) göre, Amerika’daki siyahi insanların ırkçı hareketlere karşı ifade biçimi olarak tarz edindiği hip hop, o dönem müzikal anlamda çokça benimsenmiştir (Akt.: Üçer, 2013: 249). Watsons’a (2005: 9) göre, hip hop, pek çok tarihçi ve araştırmacıya göre "boogie down bronx" diye bilinen bölgede bir underground kültürü olarak getto mahallelerinde yaşayan gençlerin protest bir kimlik içerisinde, şiddetli sanat formları ve daha sonra bütün bir endüstriyi etkileme sürecidir (Akt.: Üçer, 2013: 250). Yine ırkçı polisler karşı bir yeraltı kültürü olarak, cadde köşelerinde, parklarda, farklı zaman dilimleri içerisinde devam eden etkinlikler ile başladığı söylenebilir. Hiphop kültürünün en etkili iki ismi olan Kool Herc ve Grandmaster Flash ortaya koydukları müzikal teknikler ile beraber bu müzik kültürünün zeminini oluşturmuşlardır (Ersoy Çak, 2020: 16).

Toplumsal olarak temsil ettiği kitlenin sosyokültürel ve ekonomik durumuna bakacak olursak; Afrikalı Amerikalılar için kötüleşen sosyal ve ekonomik koşullar sokak çetelerinde önemli bir artışa neden olmuş ve bu durum çeteler arasındaki savaşları yoğunlaştırmıştır. Büyümeye devam eden kültürel varlık olarak ilk hip-hop hareketleri, sokak çetelerinin gelişimiyle yakından ilişkilidir.

Alridge ve Stewart’a (2005: 190) göre, hip-hop kültürel ve sanatsal anlamda tüm dünyada gençlik kültürünü etkileyen bir olgudur (Akt.: Elbir, 2021: 12). Lamotte’e (2014: 687) göre, yoksul Afrikalı Amerikalı insanlar artan ayrımcılıkla karşı karşıya kaldıklarından dolayı 1970’li yıllardan sonra sivil haklar hareketi ortaya çıkmış ve bu durum çoğunlukla siyah orta sınıfların ayrılmasından kaynaklanmaktadır (Akt.: Elbir, 2021: 11). Dimitriadis’in (1996: 179) ifadesine göre; hip-hop, 1970’lerin ortalarında bütünleşik bir kültür yapısıyla ortaya çıkmış, toplum temelli pratiklerinin dışavurumu olarak oluşmuştur

(Akt.: Elbir, 2021: 11). Bu kültür aynı zamanda kendi içerisinde de kompleks bir yapıya sahiptir.

Hiphop kültürünün müzikleri DJ³'ler tarafından, rap sözleri MC⁴'ler tarafından, dansı ise Break-dansçılar tarafından yapılmaktaydı. Bu kültürün her aşamasında başkaldırı vardır ve bunun bir temsili de breakdans hareketlerinde gizlidir. Dans figürleri olarak elleri üzerinde dönen dansçılar, kendilerine doğrultulmuş dayatmaları tekmeleyerek, sistemin onları zorunda bıraktığı her şeyi yere sermişçesine yerlere kendilerini bırakarak ve kendilerine olan güveni, gücü tekrar aynı zindelle ayağa kalkıp dansa devam ederek göstermişlerdir (Kır, 2016: 31). Aslında Hip hop'u bir müzik olarak düşünmek konuya dar açıdan bakmaktır. Hip hop'u bir dans olarak ta düşünemeyiz. Hip hop'un kendisi başlıca bir kültürdür. Karadeniz'e (2010: 78) göre, "Rap bu kültürün müziği, Break-dance bu kültürün dansı ve Grafiti de bu kültürün bir nevi yazı yazma, resim yapma sanatıdır" (Akt.: Çakmak, 2021: 37). Bu bağlam içerisinde özelde rap müziği bir kültürün müzik tarzı olarak incelenmelidir.

Hebdige'e (2003:192) göre, bu türün gelişmesinde etkili olmuş öncüllerden biri de Afrika Bambaata'dır. Bambaata, "Zulu Nation" olarak nam salacak bir örgüt kurmuş ve yoksul siyahları birbirine kırdıran kavgalar ve uyuşturucu sorunu yerine hip hop kültürünün öğelerini yerleştirmeye çalışmıştır (Akt.: Çakmak, 2021: 3). Yine Bambaata, "The Godfather of Hiphop Culture"'in babası olarak ta bilinir. Gerçek ismi Kevin Donovan olup, 1964 Yapımlı Zulu filminde Zulu kabilesindeki yaşam tarzının onun üzerindeki bıraktığı etkiden dolayı ismini filmdeki Zulu kabile şefi Bhambatha'ya ithafen Afrika Bambaataa olarak değiştirmiştir. Rap kitlesel kabullenmeyi hızlı şekilde sağlamış dönemin Funk yıldızı olan James Brown'da 1984'de bir rap albümü yayınlamıştır. Bu durum alt kültürün toplum genelinde ciddi bir kitleye ulaştığının göstergesi olmuştur (Kır, 2016: 31-32).

Sonuç olarak; önceleri Kool Herc tarafından şehrin zengin semtinde yaşayan akranlarına karşı geliştirilen bir disko kültürü olan, sonraları Grandmaster Flash'la beraber Dj'lik temelleri atılan ve Africa Bambata tarafından kitesel hareket haline gelip müzik

³ Disk-Jockey: Radyo ve diskoteklerde müzik yayınlarını plak veya ses bantları aracılığıyla yöneten kimse (<https://www.seslisozluk.net/disk-jokey-nedir-ne-demek/>)

⁴Master of Ceremonies: Rap müzik yapan kimse (<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/master%20of%20ceremonies>)

dünyasında yankı uyandırmaya başlayan ve pek çok tanınmış müzikçi tarafından üzerine örnekler verilen rap müzik, global bir müzik haline gelmiştir.

2.2. Türkiye’de Rap Müzik Yazınına Genel Bakış

Hip hop kültürünün Amerika’da olgunlaşıp küresel bilinirliğe ulaşmasının ardından, Rap müzik artık siyahilerin hegemonyası altından çıkıp çeşitli ırkların duygularını ifade ettiği bir müzik kültürü haline gelmiştir. Bununla bağlantılı olarak bu müzik, Avrupa ve özelde Almanya’daki genç nesillerin sorunlarını ifade etmede kullandıkları biçim olmuştur⁵. Rose da (1994), Los Angeles, Oakland, Detroit, Chicago, Houston Atlanta, Miami, Newark ve Trenton, Roxbury ve Philadelphia’nın, Hip-hop’un dili, tarzı ve tutumu aracılığıyla, yabancılaşma, işsizlik, polis tacizi, sosyal ve ekonomik izolasyon gibi çeşitli bölgesel post-endüstriyel kentsel deneyimleri, kendi yerel ve spesifik deneyimleriyle ilişkilendiren yerel Hip-Hop sahneleri geliştirdiğini belirtmiştir. Türkçe rap müziğin de benzer temalar içerdiği görülmektedir (Akt.: Köten, Akdemir, 2021: 45).

Yanat’a (2014) göre, tıpkı Amerikalı siyahiler gibi Almanya’da yaşayan Türk gençleri de ırkçılık ve bunun etkisiyle ortaya çıkan ayrımcılığa karşı ifade biçimi olarak rap müziği benimsemişler ve Almanların bu ırkçı tutumu orada yaşayan Türklerin daha milliyetçi bir tavır takınmalarına neden olmuştur (Akt.: Dilben, 2016: 51). Çağlar’a (1998: 248) göre, yine ilk dönemlerde Almanya’daki Türk rap dinleyicileri kendilerini Almanya’nın zencileri olarak görmüş ve Brooklyn’i zencilerin, Kreuzberg’i de Türklerin gettosu olarak kabul etmişlerdir (Akt.: Şenel, 2015: 1125).

Türklerin de rap müzik ile ilişkisi yine bu kanalla gerçekleşmiş ve rap müzik öncesinde gurbetçi olarak adlandırılıp Almanya’da yaşayan nesillerin yaptığı sonrasında Türkiye’deki nesillerin dâhil olduğu bir süreç olarak gelişmiştir. Konuyu tarihsel süreçten itibaren ele alıp irdelenecek olursak; Almanya’nın 1960’lı yıllarda çalıştırmak üzere göçmen alımına başlamasıyla, İtalya, İspanya, Portekiz ve Türkiye gibi ülkelerden göç almaya başlamıştır. Göç dalgalarının artışıyla belirli Türk grupları ortak yaşam alanı oluşturmuştur. Bu durum Türklerin orada kalma isteklerini de arttırmıştır. Daha sonraki süreç içerisinde bu ailelerin orada yetişen yeni nesilleri toplumda yer edinmeye

⁵ Geniş bilgi için bkz. Şenel, O. (2015) Türk Diaspora Gençliğinde Kültürel Kimliğin Dönüşümü: Hiphop, Entegrasyon ve Eğlence Mekânları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(37), 1122-1132.

başlamıştır ve bu nesiller kendi kültürlerini devam ettirmek isteğini de beraberinde getirmişlerdir (Kır, 2016: 36). Bu kültürel alış-veriş kendi içerisinde sorunları da beraberinde getirmiştir. Genç nesiller kendilerini ve sorunlarını ifade etmede rap müziğin yapısından ve gücünden faydalanmışlar, onu bir dışavurum olarak sahiplenmişlerdir.

Temelde etnik azınlık olan gençlerin hem kendi kültürel unsurlarını hem de küresel sermayeyi kullanıp işledikleri bir kültür olan hip-hop, bu sayede kendilerini inşa ve ifade biçimi olarak karşımıza çıkar (Kaya, 1997: 204). Bu tanımdan hareketle hip hop kültürünün ve bununla bağlantılı rap müziğin Almanya’da diaspora grupları olarak yaşayan Türklerden Türkiye’ye gelmesi doğal bir süreçtir.

Bu bağlamda Almanya Kreuzberg’de 36 Boys isminde çoğunluğu Türklerden oluşan bir grup kurulmuştur. Hiphop’un kültürünün içerisinde varlığını devam ettiren grafiti, breakdance ve MCing gibi dalları temsil eden üyelere sahip olan bu grup, kurulduğu dönemden itibaren günümüzde de hala etkin kişiler yetiştirmiştir. Bunlardan birisi olan Killa Hakan ismiyle bilinen Hakan Durmuş, Türkçe Rap’in hatırı sayılır MC’lerinden olmuştur. Yine Türkçe rap’in ilk temsilcilerinden olan Boe-B ile grubu Islamic Force, Türkçe Rap’in kilometre taşlarından olacak olan Mesaj isimli albümü yayınlamıştır (Kır, 2016: 36). Yine Türkiye’ye rap müziği ulaştırıp onun tanınmasında etkili olan Cartel isimli bir projede yer alan sanatçılar, Almanya’daki aşırı ırkçı baskılara karşı bir araya gelen bazı isimlerden oluşmuştur (Kır, 2016: 36-37). Bu bağlamda 1991’de Almanya-Nürnberg’te ortaya çıkan King Size Terror grubunun The Word is Subversion” albümündeki “Bir Yabancıнын Hayatı” adlı parça ilk Türk rap şarkısıdır. Elflein’a (1998:257) göre, parçada Irkçılık ve Türk-Alman işçilerin yaşadığı sorunlara değinilmiş ve eleştirilmiştir (Akt.: Arıcan, 2021: 57).

Araştırma konusu ile bağlantılı olması açısından not düşmek gerekirse; Islamic Force (İslami Kuvvet) ismi Radikal Almancılara karşı seçilmiş bir isimdir. Grubun isminden hareket beklenilenden farklı olarak tarzlarında İslami söylemlere rastlanmaz ve hatta Türkiye’de yayılmak için yanlış anlaşılmaktan kaçınarak isimlerini Kan-Ak olarak değiştirmişleridir (Kaya, 1997: 235).

Diğer Taraftan her ne kadar 95’li yıllar da Cartel, aynı isimli proje ile Türkçe rap müziğini kitlelere ulaştırmışsa da Almanya’da ilk Türkçe rap 1986 yılında Mc Boe B ve Maxim isimli rapçiler tarafından yapılmıştır. Bu isimler Berlin Kreuzberg’de Islamic Force isimli

önceleri İngilizce sözlü, daha sonra Türkçe sözlü şarkılar yazan bir grup içerisinde doğmuştur (Dilben, 2016: 52). Kaya (1997); “Constructing Diasporas: Turkish Hip-Hop Youth in Berlin” (Diaspora İnşa Etmek: Berlin’de Türk Hip-Hop Gençliği) isimli çalışmasında “Çağdaş aşıklar, ‘organik entelektüeller’ ve hikaye anlatıcıları olarak rapciler” bölümünde Almanya’da öncü olarak görülen rapcilerden bahsetmiş, Cartel’i, Kültürel milliyetçi rap’in, IslamicForce’u, Evrenselci siyasi rap’in, Erci-E’yi Parti rap’in, Ünal’ı Gangsta (çete) rap’in ve Azize-A’yı Kadın rap’cilerin öncüsü olarak değerlendirmiştir.

Rap müzik Türkiye’ye geldikten sonra genellikle karamsarlık, evrensel bir barış isteği, Türk tarihini övmeye yönelik atıflar, aile ilişkileri, politika, aşk, isyan vb. gibi konularla işlenmiştir. Bu bakımdan rap müzik, gençlerin kolektif bir bilinç içerisinde hareket etmesini güçlendirmiştir. Ayrıca ana akım medyanın da geniş ilgisini çekmiş pop müzik ile kıyaslanacak popülerliğe ulaşmıştır (Dilben, 2016: 53-54).

2.2.1 Türkiye’de İslami Rap Müzik Yazınına Genel Bakış

Rap müzik çeşitli söylemleri içerisinde taşıyan yapısından kaynaklı çok farklı sosyal ve ideolojik kavramların dışavurumu haline gelen bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. İslami söylemler içeren rap müzikler de bu bağlamda önemli bir içerik olması nedeniyle incelemeye değerdir.

Frishkopf’a göre (2008: 510), islami söylem içeren rap müzik kullanım alanı açısından;

- 1) İslami pratiklerde kullanılan dini müzikler,
- 2) “Islamicate” müzik: Erken İslam dönemlerinde var olmuş, Müslüman elit kültürün müziği,
- 3) Müslüman müzik: Müslümanlar tarafından üretilen ve tüketilen her türlü müzik,
- 4) Geleneksel İslami dünya görüşünü sembolik olarak kodlayan, spiritüel olarak tanımlanabilecek müzik şeklinde 4 başlıkta kategorize edilebilir

Fakat Frishkopf, bu şekilde bir gruplandırma ile genelleme yapmanın teknik anlamda çeşitli sorunları da beraberinde getireceğinden söz etmektedir. (Akt.: Işık Dursun, 2016: 210-211). Bu bağlamda “Müslümanlar tarafından üretilen ve tüketilen her türlü müzik” tanımlaması yapısal bakımdan sorunları beraberinde getirmektedir(Işık Dursun, 2016: 211).

Dilin kültürel bir öge olması işlevinden kaynaklı müzikteki söylemler içerisinde İslami kavramlar ile bağdaştırılacak kelimeler olabilir. (Örneğin: Allah'ını seversen, Allah'ından bulasın, sol yanımda cehennem, sağ yanımda cennet, Maşallah, inşallah, vb.). Fakat bu ifadeler islami söylem kaygısı içermediğinden yukarıda belirlenen kategorizasyon içerisinde yer almamaktadır. Bu aşamada bu ayrımı ortaya koymak araştırma sahasını belirtme açısından faydalı olacaktır.

Hip hop'un New York City'nin Güney Bronx'unda başlamasıyla beraber, Five Percent Nation ve Nation of Islam gibi İslami teolojiler, bu formun şekillenmesine katkıda bulunmuştur (Khabeer, 2007: 126). Buradan hareketle İslami söylem içeren rap müziğin, hip hop kültürü ile benzer olarak Amerikan kökenli bir tarz olduğu kanısına varılabilir.

Yine Khabeer'e (2007: 125-129) göre İslami hip hop sanatçıları iki amaç üzerinde sanatlarını icra etmek istemişlerdir. Bunlar Müslümanların İslami kimliğini korumak ve Müslüman olmayanları İslam ve Müslümanlıkla ilgili eğitmektir. Bu bağlamda İslami rap müzikteki söylemler Müslümanların kim oldukları ve kim olmaları gerektiği gibi konulara vurgu yapmıştır. Bazı fenomenlerin "islam" ile "rap müziği" iki zıt kavram olarak görmesi rap müzik sanatçısı Mos Def'in solo albümü "Black on Both Sides"te sözlere "Besmele" ile başlama isteğine etki etmemiş, hatta bu durum Mos Def'i islami terimlerden yararlanan bir rapçi konumuna getirmiştir. Bu çerçevede islami öğeleri kullanan bir başka rapçi olan Luqman da, İslam'da müziği haram olarak değerlendiren fikirlere karşı rap müziği, İslamı yayma amacı uğruna kullanılan araç olarak değerlendirmiş ve bu tarzı mubah görmüştür. Ayrıca Mos Def Supermagic şarkısının girişinde Amerika'da İslami bir lider olarak görülen Malcom X'in sözleriyle başlar ve şarkı içerisinde "Bismillahirrahmanirrahim, Maşallah vb." gibi İslami terimlere yer verir.

Rap içerisinde İslami söylemlerle kendi varlığını ortaya koyan tarz, genel olarak çeşitli içerik sayfalarında ve sosyal medyanın içerisinde kendine yer bulmuştur. Teknik ve ekonomik koşullara ek olarak, rapin İslami kültür içerisinde popülerleşmesinin nedenlerinden biri de bazı kesimlerce İslam'da çalgı çalmanın sakıncalı olarak görülmesi ve bu tarzda bunun zorunlu olmayışıdır (Işık Dursun, 2016: 215).

2003 yılından itibaren rap müzik piyasasında olan Mihenk Taşı grubunun, 2008'li yıllarda yayımladığı Kader Kısmet isimli rap albümü İslami öğeler içeren şarkılardan oluşmaktadır (Özdemir, 2017: 239). 2007 yılında Youtube üzerinden yayınladıkları

“Lord of Ramadan” video klibiyle bu alanda kendilerini tanıtan “Companions of True Unity” grubu, farklı ırklara mensup dokuz kişiden oluşmaktadır. Kısaca CoTU olarak bilinen grup, klipte birlik duygusunu içinde barındıran ve İslami söylemlerden oluşan bir tarz benimsemiştir. Ayrıca İngilizce, Almanca, Türkçe ve Arapça dillerini kullandıkları “Lord of Ramadan” şarkısının dışında ortak bir projede yer almayan CoTU’nun çokuluslu yapısı İslami rap türünde melezleşmeye örnek teşkil etmektedir (Işık Dursun, 2016: 220-221). Radikal ve Şüphe isimli rap müzisyenlerinin ortak olarak 2008 yılında piyasaya sürdüğü altı şarkılık Nefs-i Emmare albümü İslami söylemler içeren rap şarkılardan oluşmaktadır (Özdemir, 2017: 239).

Yine 2010 yılından itibaren aktif olarak rap şarkıları seslendiren Nefes grubu, Belçika’da yetişen gurbetçi ikiz kardeşlerden oluşmaktadır. Grubun seslendirdiği rap şarkılar İslami söylemlerin haricinde milliyetçilik söylemlerini de barındırmaktadır Nefes grubunun Ezan (2010) adlı rap şarkısı İslami rap müziğe örnektir (Işık Dursun, 2016: 220-221).

Huq’a (2006:121) göre, Türkiye’de icra edilen rap müziklerin genelinde Amerikan alt yapıli müzikal formlar kullanılırken, İslami söylem içeren rap müziklerde çoğu zaman Arap-Osmanlı müziklerinin alt yapıları kullanıldığı dikkat çekmektedir. ABD’de rap ve hip hop siyahi diasporanın etkisinde gelişimin göstermişken, Müslüman azınlıklar da bulundukları ülkelerde İslami rap ile Müslümanların diasporasını ortaya koymuştur (Akt.: Işık Dursun, 2016: 215).

Tüm bunların yanında İslami söylemler içeren rap müzikte öncü olarak nitelendirilen isimlerin başında bulunan ve 1998 yıllarından itibaren rap müzik yapan Sagopa Kajmer, önceleri sert ve yer yer ağır küfürler içeren rap müzik tarzını benimsemiş, fakat 2008’li yıllardan itibaren tarzını tasavvuf anlayışı ile yakınlaştırıp şarkı sözlerine İslami söylemler eklemiştir. O yıllarda yayınladığı “Kötü İnsanları Tanıma Senesi” isimli albümünde bu söylemler onun sonraki süreçte ilerleyeceği yolun öncülü olarak görülebilir (Özdemir, 2017: 238).

Sagopa Kajmer, Kolera, Mozole Mirach, Razi, MiHenk Taşı gibi rap müziğin Türkiye’deki öncü isimleri müziklerinde zaman zaman İslami öğelere de yer vermişlerdir. Bu öğeler bazen kültürel bir yapıda bazense sembolik veya felsefi yapıdadır (Işık Dursun, 2016: 220).

3. BULGULAR

Bu bölümde elde edilen bulgular “Konu İtibari ile İslam Odaklı Olmayıp, Kısmen İslami Öğeler İçeren Rap Müziklerinin Sözselsel Analizi” ve “Konu İtibari ile İslam Odaklı Olup, Tamamen İslami Öğeler İçeren Rap Müziklerinin Sözselsel Analizi” olmak üzere iki maddede yorumlanmıştır.

3.1. Konu İtibari ile İslam Odaklı Olmayıp, Kısmen İslami Öğeler İçeren Rap Müziklerinin Sözselsel Analizi

Tablo 1. Sagopa Kajmer’in, “Bir Kulaç Atsam” Şarkısındaki İslami Söylemler⁶

Sagopa Kajmer, Bir Kulaç Atsam		
İçerdiği İslami Söylemler		<i>Nefesime gücü bahşet Mevlâ Bir kulaç daha atsam olur evelallah...</i>

“Nefesime gücü bahşet Mevlâ Bir kulaç daha atsam olur evelallah” sözleriyle zorluk karşısında alacağı gücü Rabbinin iradesinde olduğunu ortaya koymuştur. Bu gücün kaynağı olarak gördüğü Rab, onun için cesaretlendirici bir kavramdır.

Tablo 2. Sagopa Kajmer’in, “Düşersem Yanarım”⁷ Şarkısındaki İslami Söylemler

Sagopa Kajmer, Düşersem Yanarım		
İçerdiği İslami Söylemler		<i>Yediğim darbelerle sığındım Rabb'ba, 365 gün 52 berbat hafta, Ağıtlarımla rafta...</i> <i>Dualarım vesvas-ı⁸ hannas'ı⁹ eder def...</i>

“Yediğim darbelerle sığındım Rabb'ba, 365 gün 52 berbat hafta, Ağıtlarımla rafta”, “Dualarım vesvas-ı¹⁰ hannas'ı¹¹ eder def” ifadeleriyle, tükenmiş olduğu zamanlarda sığınmak için başvurduğu şeyin Rabb’bi olduğunu, kötü niyetli insanlardan ve onların verdiği vesveselerden yine Rabb’bine sığındığını ifade etmektedir.

Tablo 3. Sagopa Kajmer’in, “İki Tanık”¹² Şarkısındaki İslami Söylemler

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=JQ3RXbGpxHI>

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=Oe5e4Jc5Pcc>

⁸ Müvesvis. Vesveseye sürükleyen şeytan. Nefsin zihinde ilka eylediği dağdağa ve fitne. Avcının ve köpeklerin gizli sesi(<https://www.seslisozluk.net/vesvas-nedir-ne-demek/>)

⁹ Şeytan, iblis: Şeytanın yetiştirmesi, çok kurnaz ve hilebaz kimse(<http://www.lugatim.com/s/hannas>)

¹⁰ Müvesvis. Vesveseye sürükleyen şeytan. Nefsin zihinde ilka eylediği dağdağa ve fitne. Avcının ve köpeklerin gizli sesi(<https://www.seslisozluk.net/vesvas-nedir-ne-demek/>)

¹¹ Şeytan, iblis: Şeytanın yetiştirmesi, çok kurnaz ve hilebaz kimse(<http://www.lugatim.com/s/hannas>)

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=pgCuQ8nmkbo>

Sagopa Kajmer, İki Tanık	
İçerdiği İslami Söylemler	<i>İhanet etmez sözüm kağıda ve halim Rabb'ba teslim...</i> <i>Her adım için on çuvallık külfet, Rabb'bim hayra lütfet...</i> <i>Bilirim bensiz dostum, iblis dostu, hannas komşusu. Batırdıkça batırır; derindir vesvas kuyusu...</i> <i>Tabiatın şeytan olacaksa yılan doğursun anan...</i> <i>Benim kalbim ısrarla cennet kuşatmasında hala, Ruhum bedeni terke maruz sevap artı günahlarla...</i>

“İhanet etmez sözüm kağıda ve halim Rabb'ba teslim”, ifadesi ile Rabb'bine teslimiyetinden; “Her adım için on çuvallık külfet, Rabb'bim hayra lütfet” sözleriyle ise tükenmiş olduğu zamanlarda sığınmak için başvurduğu gücün Rabbi olduğunu ortaya koymuştur. Aynı şarkıda kötü olarak tanımladığı kişileri “Bilirim bensiz dostum, iblis dostu, hannas komşusu. Batırdıkça batırır; derindir vesvas kuyusu”, ifadeleriyle kötü insan profilinden bahsetmiş, kötülüğe bulaştıkça bunun arkasının geleceğini ve daha da kötüleşebileceğini ifade etmiştir. “Tabiatın şeytan olacaksa yılan doğursun anan” söyleminde ise kötü insanların varlığı yerine “yılan”ın varlığını yeğ tutmuştur. “Benim kalbim ısrarla cennet kuşatmasında hala, Ruhum bedeni terke maruz sevap artı günahlarla”, sözleriyle de hayatın tüm olumsuzluklarına rağmen günahları ve sevaplarıyla; Rabb'binin affediciliğiyle cennetin varlığının kendisine verdiği huzuru ifade etmiştir.

- 166 -

Tablo 4. Sagopa Kajmer'in, “Gölge Haramileri”¹³ Şarkısındaki İslami Söylemler

Sagopa Kajmer, Gölge Haramileri	
İçerdiği İslami Söylemler	<i>Dualar olmasaydı, kim kovardı kalles iblisi?...</i> <i>Düşmez kalkmaz bir Allah'tır uyan...</i>

“Dualar olmasaydı, kim kovardı kalles iblisi?” sözleriyle kötü niyetli kişilerden kurtulma ve korunma yolunu dualarda bulduğunu dile getirmiştir. “Düşmez kalkmaz bir Allah'tır uyan” ifadeleri ise her koşulda sığındığı Rabb'binin mutlak güç olduğunu gösterme çabası olarak değerlendirilebilir.

¹³ https://www.youtube.com/watch?v=cOoGb_MteUY

Tablo 5. Sagopa Kajmer’in, “Bir Çıkar Yolum Yok”¹⁴ Şarkısındaki İslami Söylemler

Sagopa Kajmer, Bir Çıkar Yolum Yok		
İçerdiği İslami Söylemler		<i>Rabbime hamd-ü senalar olsun, yazdırıyor ilham kalemi Elhamdülillah, yolundayım, ne eyleyim âlemi?</i>

“Rabbime hamd-ü senalar olsun, yazdırıyor ilham kalemi Elhamdülillah, yolundayım, ne eyleyim âlemi?” ifadeleriyle ile Rabb’bine sığınmanın kendisine ilham verdiğini ve bu gücün karşısında dünya hayatının anlamsızlığını belirtmiştir.

3.2. Konu İtibari ile İslam Odaklı Olup, Tamamen İslami Öğeler İçeren Rap Müziklerinin Sözel Analizi

Tablo 6. CoTU(Companions of True Unity), “Lord of Ramadan”¹⁵ Şarkısındaki İslami Söylemler

CoTU(Companions of True Unity), Lord of Ramadan		
İçerdiği İslami Söylemler		<i>Ya Ramazan seni bekledik, Dört gözle hadi gel dedik... Gelmiş Ramazan'ın ilk on günü, Nurlandırdı kalplerimizi...</i> <i>Rahman ismini bize göster, Bize göklerden indir cümlemize yine bu sene, Hamdolsun sana Yaradanım...</i> <i>Şeytanları zincire bağladın...</i>

“Ya Ramazan seni bekledik, Dört gözle hadi gel dedik... Gelmiş Ramazan'ın ilk on günü, Nurlandırdı kalplerimizi...” gibi söylemler İslami ritüellerin yoğun olarak yaşandığı Ramazan ayının İslam âlemi tarafından dört gözle beklendiğine ve bu ayın manevi önemine vurgu olarak görülebilir. Ayrıca “Rahman ismini bize göster, Bize göklerden indir cümlemize yine bu sene, Hamdolsun sana Yaradanım...”, ifadeleri ile Rabb’binin merhametini ve cümle âleme Ramazan ayını görmeyi nasip etmesini dilediğini; “Şeytanları zincire bağladın...” ifadesi ile de, Ramazan ayının maneviyatı nedeni ile kötülüklerin ve günahların azalacağına inancını belirtmiştir. Genel anlamda şarkının, Ramazan ayının beraberinde getirdiği güzellikleri ve ayrıcalıkları öne çıkarmak amacı ile yazıldığı söylenebilir.

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=XJaSkYjYASE>

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=z7pO7w4pZAo> (parçanın sarkı sözleri olan videosuna ulaşılabilir)

Tablo 7. Misal (Resul Aydemir), “Masal”¹⁶ Şarkısındaki İslami Söylemler

Misal (Resul Aydemir), Masal	
İçerdiği İslami Söylemler	<i>Tıkandığım anlarımda, rukudan kalktığımda, Secdeye vardığımda, Ağlarken yanaklarımda, Sukut iken dudaklarda, Haykırıken sedamda, Biliyorum her anımda, O da benim yanımda...</i> <i>Sana bi tavsiye can kardeşim Aldanma bu dünyaya hep yalandır, Yanlışlar hep arar bulurlar seni sakın sapma yollarına bunlar hep masaldır...</i>

“Tıkandığım anlarımda, rukudan kalktığımda, Secdeye vardığımda, Ağlarken yanaklarımda, Sukut iken dudaklarda, Haykırıken sedamda, Biliyorum her anımda, O da benim yanımda” söylemleri ile çaresiz her anında Rabb’binin kendisi ile birlikte olduğuna inancını ortaya koymaktadır. Bu duruma karşılık nakarat kısmında şarkıcı; “Sana bi tavsiye can kardeşim Aldanma bu dünyaya hep yalandır, Yanlışlar hep arar bulurlar seni sakın sapma yollarına bunlar hep masaldır” ifadeleriyle karşı tarafa dünya hayatının geçiciliğini ve yanlış yoldan çevirme gayretini ifade etmektedir. Bu bağlamda şarkının üstlendiği rol, İslami söylemlerle tenkit edici bir tavidir.

Tablo 8. Misal (Resul Aydemir), “Uyan”¹⁷ Şarkısındaki İslami Söylemler

Misal (Resul Aydemir), Uyan	
İçerdiği İslami Söylemler	<i>Bir genç düşün kardeşim mücahittir kimliği, Kuran sünnet ekseninde alır her bir ilmi, Sözleriyle değil haliyle onun Tebliği, İlmek ilmek işliyor takvadır onun ipliği...</i>

“Bir genç düşün kardeşim mücahittir kimliği, Kuran sünnet ekseninde alır her bir ilmi, Sözleriyle değil haliyle onun Tebliği, İlmek ilmek işliyor takvadır onun ipliği” söylemleriyle ideal bir Müslüman profiline atıflar yapılmıştır. Genel anlamda bu şarkıda Rabb’binin istediği Müslüman profilini genel anlamda tanıtmış ve tavsiye etmiştir.

Tablo 9. Misal (Resul Aydemir), “Susmadı Vicdanım”¹⁸ Şarkısındaki İslami Söylemler

Misal (Resul Aydemir), Susmadı Vicdanım	
İçerdiği İslami Söylemler	<i>Maalesef ki ülkemde bilinen tek dua Sübhaneke, Şeytana diren biraz azda olsa muharebe, Ne farkımız kalmış Lut kavminden azcık mukayese...</i> <i>Hadiste buyurdular birleştiren olun olmayın bölen, Sen çalış didin bırak Rabbe biraz tevekkül...</i>

¹⁶ https://www.youtube.com/watch?v=IHs-_Z3uFxm

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=geq9RiJ74fg>

¹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=j65xouzLf5U> (parçanın sarkı sözleri olan videosuna ulaşılamamıştır)

“Maalesef ki ülkemde bilinen tek dua Sübhaneke, Şeytana diren biraz azda olsa muharebe, Ne farkımız kalmış Lut kavminden azcık mukayese” ifadelerinde olduğu gibi bireysel bir yaklaşımın dışında toplumsal olarak dinden uzaklaşma ve günahkâr toplumların özelliklerine bürünme ile ilgili kaygılarından bahsetmektedir. Öte yandan “Hadiste buyurdular birleştiren olun olmayın bölen, Sen çalış didin bırak Rabbe biraz tevekkül” ifadelerinde ise birlik içerisinde olunmasının, üzerine düşen gayretlerden sonra gerisini Rabb’e bırakmanın öneminden bahsetmiştir. Ayrıca klipte kullandığı tişört üzerinde yazan “I’m Muslim Don’t Panic”¹⁹ yazısı İslami fobiye gönderme olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda bu şarkı, İslami söylemlerle uyarıcılığı ön planda tutmuştur.

Tablo 10. Mehmet Celal Ayaz, “Notamız Ortadoğu”²⁰ Şarkısındaki İslami Söylemler

Mehmet Celal Ayaz, Notamız Ortadoğu	
İçerdiği İslami Söylemler	<i>Sen nasıldır bilir misin duran kalbe at demek, Ve sen nasıldır bilir misin atan kalbe yan demek, Duy bunları dua et ve mutluluğuna az deme, Bir damla suyu bulamıyor insanlar Gazze’de... Uyan haydi bir şeyler yap akan kanlara durun deyip</i>

- 169 -

“Sen nasıldır bilir misin duran kalbe at demek, Ve sen nasıldır bilir misin atan kalbe yan demek, Duy bunları dua et ve mutluluğuna az deme, Bir damla suyu bulamıyor insanlar Gazze’de” “Uyan haydi bir şeyler yap akan kanlara durun deyip” sözleriyle öncelikle şükretmenin öneminden ardından ise, Gazze üzerinde kullandığı İslami söylemlerle Müslüman toplumların duyarsızlığına eleştiri getirmiştir. Buradaki söylemlerin genel bir eleştiriden ziyade, örnek bir olay üzerinden tartışılması onu İslami söylem içeren diğer rap müziklerden farklı yerde konumlandırmıştır.

Tablo 11. Radikal, “Nefs-I Emmare”²¹ Şarkısındaki İslami Söylemler

Radikal, Nefs-I Emmare	
İçerdiği İslami Söylemler	<i>Sesim gönlümün sesidir dilim makamıdır “ney” in... Allahım sen affeyle nedenimi Nefsime irade eyle dilime besmele...Şimdilerde söyle ne gam dır ? Hasretinden titrerim ben sultanım !</i>

¹⁹ Türkçesi: Panik Yapmayın Ben Müslümanım

²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=8imBQSuBUJQ&t=65s> (parçanın şarkı sözleri olan videosuna ulaşamamıştır)

²¹ https://www.youtube.com/watch?v=A8pUNc-_O0A (parçanın şarkı sözleri olan videosuna ulaşamamıştır)

“Sesim gönlümün sesidir dilim makamıdır “ney” in... Allahım sen affeyle nedenimi Nefsime irade eyle dilime besmele...Şimdilerde söyle ne gam dır ? Hasretinden titrerim ben sultanım !” ifadelerinde kişinin kendi nefsinin dizginleme çabasını konu almış söylemler genel itibariyle tasavvufi bakış açısını çağrıştırmıştır. Dolayısıyla bu şarkıda diğer incelediğimiz rap müziklerden farklı olarak tasavvufi söylemlerin yoğunluğu görülmektedir. Öte yandan müziğin alt yapısında sürekli olarak duyulan ney sesi bu kavramı güçlendirmektedir.

SONUÇ

Çalışmada öncelikle rap müziğin ne olduğu ve hangi kültürel yapı içerisinde geliştiği incelenmiş, toplumsal olarak üstlendiği roller ortaya koyulmuştur. Mevcut durum itibariyle literatürde islami söylem içeren rap müzik üzerine yerli ve yabancı pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar alana katkı açısından çok faydalıdır. Tüm bu çalışmaların yanında yaptığımız araştırmada, bu türün genel itibariyle hangi çerçevede örnekler verdiğini tespit etmeye çalıştık. Dolayısıyla bu çalışma, islami söylem içeren rap müziklerin Türkiye’deki izdüşümünü ortaya koymasından önemlidir. Bu bağlamda rap müziğin dinsel öğeler, dinsel öğelerin de rap müzik üzerindeki etkisinin tespiti, rap müziğin geniş bir yelpazede ifade gücünün olduğunu da ortaya koymaktadır. Bununla bağlantılı olarak rap müzik ilk çıkışından itibaren fıkırsel yapıda radikal değişimler yaşamamıştır. Bu minvalde Dünya’nın çeşitli yerlerine yayılmıştır. Bu tarzda müzikal yapıdan çok anlatılmak istenen konu ön planda tutulmuştur. Buradan hareketle anlatım gücünün diğer müzik türlerinden daha yoğun olduğu söylenebilir. Bu bağlamda sosyal ve kültürel pek çok inanışın müzikal yapıda başvurduğu ilk türlerden biri olmuştur. Bu noktada rap müziğin giderek popülerleşmesi ve dinsel kavramlar içeren müzik türlerine yeni bir soluk getirmesi, İslami söylemler içeren bir tarza da evrilmesini sağlamıştır.

Türkiye’de icra edilen rap müziğin kökeni Almanya’da diaspora olarak yaşayan Türk gençlerine dayanır. Bu müzik türü orada yaşayan Türk gençlerinin sıkıntılarını dile getirmeleri ve ırkçı yaklaşımlara karşı söylem oluşturmaları için başvurduğu bir alandı. Sonraki süreçte Türkçe rap müziğin söylem gücü çeşitli alanlara yayılmış ve Türkiye sınırları içerisinde varlığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda Çalışmada, Türkçe rap müziğin içerisinde kullanılan söylemlerden biri olan “İslami söylem içeren Türkçe rap müzikler” iki kategoride incelenmiştir. İlk kategoriyi oluşturan müziklerde İslami

söylemler, müziğin ana fikrinden ziyade hayat içerisinde karşılaşılan zorlukların çözümü veya tesellisinde sığınılan bir söylem olarak kullanılmış olup, şarkılarda geçen “Yediğim darbelerle sığındım Rabb'ba, 365 gün 52 berbat hafta, Ağıtlarımla rafta...”, “Nefesime gücü bahşet Mevlâ Bir kulaç daha atsam olur evelallah...”, “Dualarım vesvas-ı hannas'ı eder def...” cümleleri bu sonucu destekler niteliktedir.

İkinci kategoride ise; söylem bakımından tamamen İslami inanç ve fikirlerin üzerine temellendirilmiş bir yapı ile karşılaşılmaktadır. Bu kategorideki şarkı sözlerinin analizi noktasında genel sonucun İslam inancını ve içerisindeki kavramları işlemek olduğu görülmektedir. “Ya Ramazan seni bekledik, Dört gözle hadi gel dedik... Gelmiş Ramazan'ın ilk on günü, Nurlandırdı kalplerimizi...” “Bir genç düşün kardeşim mücahittir kimliği, Kuran sünnet ekseninde alır her bir ilmi, Sözleriyle değil haliyle onun Tebliği, İlmek ilmek işliyor takvadır onun ipliği...” cümleleri bu sonucu desteklemektedir. Ayrıca bu bölüm “Maalesef ki ülkemde bilinen tek dua Sübhaneke, Şeytana diren biraz azda olsa muharebe, Ne farkımız kalmış Lut kavminden azıcık mukayese...” cümlesinde görüldüğü gibi bireye yönelik, topluma yönelik ve örnek olay üzerinden oluşturulan söylemler açısından kendi içerisinde de ayrılmaktadır.

- 171 -

Genel itibariyle analiz edilen rap müziklerinin sözlerinde İslam'da var olan inanç, terbiye, tevazu vb. gibi kavramlara yapılan atıfların yanı sıra Allah'a sığınma, İslami fobiye ve zulme karşı bir duruş sergileyen kavramların temel sonuçlar olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktüze, İ. (2004). *Müziği Anlamak*, Ansiklopedik Müzik Sözlüğü. İstanbul: Ayhan Matbaası
- Arıcan, T. (2021). Türkçe Rap'ın Dönüşüm Evrelerinde Geçişkenlikler: Direniş, Marjinalleşme ve Tarz. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (18) , 53-69 . DOI: 10.31722/ejmd.956687.
- Aytulum, H., (2019).Popüler Kültür Bağlamında Rap Savaşları ve İslamî Rap Müzik Üzerine Bir İnceleme.*Toplum Bilimleri Dergisi*, 26 (26):208-241
- Çakmak, M. E.(2021). "Susamam" Projesi ve "Mekânın Sahibi" Polemiği Temelinde Türk Rap Müziğinin Yükseliş Döneminde Müziğin Politik Bağlamda Araç Olarak Mesajı. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dilben, F. (2016) “Varoşların Sözü: Arabesk-Rap” Arabesk Bağlamla Rap Müzik. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Elbir, İ. (2021). Turkish rap music within the grip of popular culture [M.S. - Master of Science]. Middle East Technical University.
- Ersoy Çak, Ş. (2013) Postmodern Bileşimlerin Bir Aktörü Ve Göstergesi Olarak Zeki Müren. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy Çak, Ş. (2020). Hip-Hop Kültürü, Rap Müzik Ve Türkiye'deki İzdüşümleri. TRT Bir Dünya Müzik Dergisi, Haziran, Sayı 55.
- Işık Dursun Z. I. (2016) Uluslarötesi Birlikten Ecdada: Türkçe Sözlü İslami Hip-Hop. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 3(1), 207-227
- Kaya, A. (1997). Constructing Diasporas: Turkish Hip-Hop Youth İn Berlin. Doktora Tezi. University Of Warwick, Coventry.
- Khabeer, S. A. (2007). Rep that Islam, The Rhyme and Reason of American Islamic Hip Hop The Muslim World, Volume 97.

- Kır, B. (2016). Alt Kültür Müziği Olarak Rap Şarkı Sözleri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Koçakoğlu, A. (2010). *Yerli Bir Postmodern İlhan Oktay Anar*. Konya: Palet Yayınları.
- Köten, E., Akdemir, H.E. (2021) Rap Müzikte Toplumsal Cinsiyet Temsilleri: Toplumsal Cinsiyet Klişeleri, Hegemonik Erkeklik ve Cinsiyetçilik. *Lectio Socialis*, 5(1), 43-59.
- Özdemir Ö (2017). “Rapin Krallarından Geçtim, Gönül Sultanlarına Bağlandım”: Türkiye’de İslami ve Tasavvufi Rap Müzik. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 20(39), 229-247.
- Say, A. (2005). *Müzik Ansiklopedisi cilt 3*. Ankara: Sözkese Matbaası.
- Şenel, O. (2015) Türk Diaspora Gençliğinde Kültürel Kimliğin Dönüşümü: Hiphop, Entegrasyon ve Eğlence Mekânları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 1122-1132.
- Üçer, M. B. (2013). Müzikte Anlamların Yeniden Üretimi: Hip-Hop Kültürünün Türkiye’deki Görüntüleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme. *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*, Cilt.I, ss.249-262, Bursa.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüce, O. A. (2017). Postmodernizm ve Postbop Koşutluğu Üzerine. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnternet Kaynakları

- <https://www.seslisozluk.net/vesvas-nedir-ne-demek> (Erişim Tarihi: 13.12.2021)
- <http://www.lugatim.com/s/hannas> (Erişim Tarihi: 13.12.2021)
- <https://www.seslisozluk.net/disk-jokey-nedir-ne-demek/> (Erişim Tarihi:29.04.2022)
- <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/master%20of%20ceremonies> (Erişim Tarihi:29.04.2022)
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Rap_yapmak (Erişim Tarihi:19.05.2022)
- <https://www.youtube.com/watch?v=JQ3RXbGpxHI> (Erişim Tarihi:17.05.2022)

<https://www.youtube.com/watch?v=Oe5e4Jc5Pcc> (Erişim Tarihi:17.05.2022)
<https://www.youtube.com/watch?v=pgCuQ8nmkbo> (Erişim Tarihi:17.05.2022)
https://www.youtube.com/watch?v=cOoGb_MteUY (Erişim Tarihi:17.05.2022)
<https://www.youtube.com/watch?v=XJaSkYjYASE> (Erişim Tarihi:17.05.2022)
<https://www.youtube.com/watch?v=z7pO7w4pZAo> (Erişim Tarihi:17.05.2022)
https://www.youtube.com/watch?v=IHs-_Z3uFxM (Erişim Tarihi:17.05.2022)
<https://www.youtube.com/watch?v=geq9RiJ74fg> (Erişim Tarihi:17.05.2022)
<https://www.youtube.com/watch?v=j65xouzLf5U> (Erişim Tarihi:17.05.2022)
<https://www.youtube.com/watch?v=8imBQSuBUJQ&t=65s> (Erişim Tarihi:17.05.2022)